

પ્રસ્તાવના.

આ કર્મગ્રંથ પુસ્તકનો પ્રથમ જાગ સુફ પુરુષોની કૃપાથી સંપૂર્ણ કરી કંઈક ગ્રંથ પ્રયોજન સંબંધી લખાણ કરવાને આપ સાહેબો પાસેથી આજ્ઞા માગું.

સર્વ જીવો કર્મવશયકા આ સંસાર સમુદ્રને વિષે અનાદિ કાલથી જન્મ મરણનાં ડુલ્હો જોગવે છે. જ્યાં સુધી મનુષ્યને જ્ઞાનના અજ્ઞાને કર્મનું સ્વરૂપ જાણવામાં આવતું નથી, ત્યાં સુધી કર્મ નિર્જરા થાય નહીં. અને ત્યાં સુધી શ્રીવીતરાગ પ્રણિત ધર્મનું રહસ્ય સ્પષ્ટ જાણ્યું છે એમ કહી શકાય નહીં.

મહાન્ પૂર્વાચાર્યોએ આપણા ઉપર ઉપકાર કરી અનેક ગ્રંથો રચ્યા છે વચમાં કાલના માહાત્મ્યથી તેમજ પ્રમાદથી તે ગ્રંથો ગુપ્ત તેમજ નષ્ટપ્રાય થઈ ગયા હતા. પરંતુ આજકાલ લોકોને જ્ઞાન ઉપર રુચિ હોવાથી અને વિહાર કરતા વિદ્વાન સાધુઓના ઉપદેશવશે જનમારમાં રહેલા પુરાતન પુસ્તકોના શોધથી અનેક ગ્રંથો પ્રકાશમાં આવ્યા છે.

આ કર્મગ્રંથ મધ્યે, કર્મ એટલે શું ? તેની મૂલ તથા ઉત્તર પ્રકૃતિઓ કેટલા પ્રકારની છે ? તેનાં નામ તથા સ્વરૂપ વિસ્તારે સમજાવેલાં છે; તથા વળી કર્મ પ્રકૃતિ સાથે જીવ કેવી રીતે બંધાય છે અને પાઠો કેવી રીતે ટૂટે છે તેનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજાવવામાં આવેલું છે તથા સિદ્ધિમાર્ગે ચઢવાની શ્રેણીનાં પગથીઆંરૂપ ચૌદ ગુણગાણાનું સવિસ્તર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. વળી કેટલાક નાસ્તિક લોકો કહે છે કે ધર્મ નથી અધર્મ નથી, પુણ્ય નથી, પાપ નથી, કર્મનો બંધ નથી, નાશ નથી, દેવ

नथी, नरक नथी, एवं बोलनारा नास्तिकोनुं खंरुन करनार आ कर्मग्रंथो ठे.

आ कर्मग्रंथनी टीका श्री देवेंद्रसूरि महाराजे करेली ठे अने तेनो बाळावबोध श्री जयसोम महाराजे करेलो ठे, ते बाळावबोध ज्ञीमसींह साणेके प्रकरण रत्नाकरना चोथा ज्ञांगमां ठपावेलो ठे, ते घणो लंबाण होवाथी तथा तेनी कींमत वधारे होवाथी घणाखरा लोको तेनो उपयोग करी शकता नथी. तेथी अमोए ठपावेलो पंचप्रतिक्रमणनी पद्धतिए ठपाववा केटलाएक ज्ञानरुची सदगृहस्थोनो सूचना थवाथी आ पुस्तक ठपाववानो में प्रथम प्रयास कर्यो ठे, कर्मग्रंथ संबंधी अनुज्ञव में पण तेज पुस्तकमांथी सेळव्यो हतो. अने सारो धंधो पण धर्म संबंधी शिक्षण आपवानो होवाथी ते विद्यार्थीओने केवी रीते शिखवुं सुगम परुशे तेनो अनुज्ञव थवाथी ते पुस्तकनी, तथा केटलेक ठेकाणे जीवविजयजीकृत बाळावबोधनी मदद लइ आ कर्मग्रंथनुं पुस्तक बनाववामां आव्युं ठे.

अमोने आशा ठे के अमारुं पंचप्रतिक्रमण जेम लोकप्रिय थइ तेनी उपरा उपरी पांच आवृत्तिओ काढवानी जरूर पनी ठे तेम आ पुस्तक पण लोकप्रिय थइ परुशे.

आ पुस्तकमां सारी मति दोषथी, दृष्टि दोषथी, तथा मुद्रित दोषथी जे कांइ जिनाइा विरुद्ध लखायुं होय तेने माटे क्षमा मागी विनंति करुंतुं के तेमां रहेली खामीओ लखी मोकलवा तस्दी लेशोके जेथी बीजी आवृत्तिमां ते सुधारी शकाय.

ली. प्रसिद्ध कर्त्ता.

॥ श्रीपार्श्वनाथाय नमः ॥

अथ श्रीकर्मविपाकनामा प्रथमकर्मग्रंथप्रारंभः.

मंगलाचरण.

दिनेशवद्भ्यान्वरप्रतापै, रनंतकालप्रचित्तंसमंतात् ॥
योऽशोषयत्कर्मविपाकपंकं, देवो मुदे वोऽस्तु स वर्द्धमानः ॥ १ ॥

अर्थः—अनंत कालनो संचय करेलो जे कर्म विपाकरूप पंक एटले कादव तेनुं उग्र ध्यानरूप तापवमे शोषण करवाने जे सूर्यना जेवाढे. एवा श्री वर्द्धमान देव मने हर्ष करनारा थाओ. ॥ १ ॥

ज्ञानादिगुणगुरूणां, धर्मगुरूणां प्रणम्य पदकमलं ॥
कर्मविपाके विवृत्तिं, स्मृतिबीजविवृद्ध्यै विदधे ॥ २ ॥

अर्थः—ज्ञान दर्शन चारित्ररूप जे सर्वोत्तम गुण ते वरे करी महत्ताने पामेला अथवा तेओनी प्राप्ति करावनारा एवा धर्म गुरु तेमना चरण कमळने प्रणाम करीने स्मरणरूप अंकुरनी वृद्धि करवाने अर्थे आ कर्मविपाक नामना प्रथम कर्मग्रंथनी वृत्ति हुं करुं ॥ २ ॥

॥ हवे कर्मग्रंथ कोने कहीए ते कहे छे. ॥

जीवे मिथ्यात्व आदि हेतुए करीने जे आत्मा साथे पुद्गल बांधीए तेने कर्म कहीए. ते कर्मनुं मूलोत्तर प्रकृतिए करी तथा प्रकृति स्थिति रस अने प्रदेश आदि बंध जेदे करी

તથા બંધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તાદિ જોડે કરી ગ્રંથનું રચવું તેને કર્મગ્રંથ કહીએ,

તેમાં પ્રથમ કર્મવિપાક નામા પ્રથમ કર્મગ્રંથ—તે કર્મના પુદ્ગલ અંજન ચૂર્ણથી જોડેલા દાબમાની પેઠે સર્વ લોકાકાશમાં નિરંતર વ્યાપી રહેલાઠે તેનો ક્ષીર નીરની પેરે તથા અગ્નિ અને લોહની પેરે આત્માની સાથે સંબંધ તેનો અનુભવ જણાવનારું જે શાસ્ત્ર તેને કર્મવિપાક કહીએ.

સિરિ વીરજિણં વંદિય, કમ્મવિવાગં સમાસઓ વુહ્ઠં ॥

કીરઈ જિણે હેઝહિં; જેણંતો જનનએ કમ્મં ॥ ૧ ॥

સિરિ—શ્રી, લક્ષ્મી	વુહ્ઠં—કહીશ	જેણં—જે માટે
વીરજીણં—મહાવીરસ્વામી	કીરઈ—કરાય	તો—તે માટે
વંદિય—વાંદીને	જિણે—જીવેકરીને	જનનએ—કહેવાય
કમ્મવિવાગં—કર્મવિપાકને	હેઝહિં—હેતુએ	કમ્મં—કર્મ
સમાસઓ—સંક્ષેપથી		

અર્થ:—કેવલજ્ઞાન રૂપ લક્ષ્મીએ કરી સહિત એવા શ્રી વીરપ્રજ્ઞને વાંદીને કર્મનો જે વિપાક એટલે કર્મનું સ્વરૂપ જણાવનારો જે ગ્રંથ તેને સંક્ષેપે કરીને કહીશ જે માટે જીવે હેતુએ કરી કરાય તે માટે તે કર્મ કહેવાય ॥ ૧ ॥

પયઈ ઠિઈ રસ પએસા, તં ચઝહા મોઅગસસ દિઠંતા ॥

મૂલપગઈ ઠ ઉત્તર, પગઈ અમવન્ન સય જેઅં ॥ ૨ ॥

પયઈ—પ્રકૃતિ	તં—તે	મૂલપગઈઠ—મૂલપ્રકૃતિઆઠ
ઠિઈ—સ્થિતિ	ચઝહા—ચારપ્રકારે	ઉત્તરપગઈ—ઉત્તરપ્રકૃતિ
રસ—રસ	મોઅગસસ—મોદકના	અમવન્નસય—એકસોઅઠાવન
પએસા—પ્રદેશ	દિઠંતા—દૃષ્ટાંતે	જેઅં—ખેડે

अर्थः—प्रकृति बंध, स्थिति बंध, रस बंध अने प्रदेश बंध एम ते कर्म चार प्रकारे मोदकना (लाडुना) दृष्टांते जाववुं. तेनी मूल प्रकृति आठ अने उत्तर प्रकृति एकसो अष्टावन जेदे होय ॥ १ ॥

॥ मोदकना दृष्टांते कर्मना चार भेद समजावे छे. ॥

प्रकृतिबंधः—जेम त्रिकटु (सुंठ, मरी, पीपर) नो लाडु बनाव्यो होय तेनो स्वभाव वायु हरवानो होय तेम कोइ कर्मनो स्वभाव ज्ञानने आवरण करे, कोइ दर्शनने आवरण करे ते.

स्थितिबंधः—जेम कोइ लाडु वे दिवस, कोइ दश दिवस सुधी वगडे नही (नाश पामे नही) तेम कोइ कर्म अमुक मुदत सुधी रहे ते स्थितिबंध कहेवाय.

रसबंधः—जेम कोइ लाडुनो रस मीठो, कडवो होय तेम कर्म बांधती वखते कषाय जेवो तित्र, मंद, शुभ, अशुभ, होय तेवो तेनो रस बंध कहीए.

प्रदेशबंधः—जेम कोइ लाडुमां प्रदेश (कण) थोडा होय कोइमां वधारे होय तेम कोइ कर्मना पुद्गल वधारे होय कोइना ओछा होय ते प्रदेश बंध कहेवाय.

॥ हवे कर्मनी एकसो अष्टावन प्रकृति गणावे छे. ॥

इहनाण दंसणावर, ए वेअमोहानामगोआणि ॥

विग्घंचपणनवडुअ, ठवीसचउतिसयदुपणविहं ॥३॥

इह—अही

नाण—ज्ञान

दंसण—दर्शन

आवरण—आवरण

वेअ—वेदनी

मोह—मोहनीय

आउ—आयु

नाम—नाम

गोआणि—गोत्र

विग्घं—अंतराय

पण—पांच

नव—नव

दु—वे

अठवीस—अष्टावीस

चउ—चार

तिसय—एकसो त्रण

दुपण—वे तथा पांच

विहं—भेद

अर्थः—अहीआं पेहेलुं ज्ञाना वरणीय, बीजुं दर्शनावरणीय, त्रीजुं वेदनीय, चोथुं मोहनीय, पांचमुं आयुःकर्म ठवुं नामकर्म,

सातमुं गोत्रकर्म अने आठमुं अंतराय ए कर्मना आठ मूल जेद कहा. ए आठे कर्मना अनुक्रमे पांच, नव, वे अठावीस, चार, एकसो त्रण, वे अने पांच एम कर्मनी एकसोने अष्टावन उत्तर प्रकृति ठे.

ज्ञानावरणीय:-जे कर्म ज्ञानने आवरण करे एटले ज्ञान न थवा दे ते.

दर्शनावरणीय:-जे कर्म दर्शन (देखबुं ते)नुं आवरण करे ते.

वेदनीय:-जे कर्मथी सुख दुःख भोगवाय ते.

मोहनीय:-जे कर्मथी मोहे करी पोताना हित अहितनी विचारणा करी न शकाय.

आयुःकर्म:-जे कर्म बीजा भवने विषे उदय आवे एटले बीजां कर्म पण बीजा भवमां उदय आवे खरां अने कोइ न पण आवे परंतु आयुःकर्म तो अवश्य-पणे बीजा भवमां उदय आवे. एटले जे कर्मना उदयथी आवता भवमां अमुक मुदत सुधी रही शकाय ते.

नामकर्म:-जे कर्मना उदयथी जीव जे गति के जातिमां होय तेने ओळखावे ते.

गोत्रकर्म:-जे कर्मना उदयथी जीव पोताना गुणवडे उच्च नीचपणुं प्राप्त करी शके

अंतरायकर्म:-जे कर्मना उदयथी जीव दानादिक आत्मानी लब्धिओ प्राप्त करी शके नहीं ते.

॥ हवे ते दरेक कर्मनी जूदी जूदी उत्तर प्रकृतिओ कहे छे. ॥

मइसुअओही मण के, वलाणिनाणाणितहमइनाण ॥

वंजणवग्गह चउहा, मणनयणविणिंदियचउक्का ॥ ४ ॥

मइ-मतिज्ञान	नाणाणि-ज्ञान	मण-मन
सुअ-श्रुतज्ञान	तथ-त्यां	नयण-चक्षु
ओहि अवधिज्ञान	मइनाण-मतिज्ञानना	विण-विना
मण-मनः पर्यवज्ञान	वंजणवग्गह-व्यंजनावग्रह	इंदियचउक्का-इंद्रियचतुष्क
केवलाणि-केवलज्ञान	चउहा-चारभेदे	

अर्थ:-मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, मनःपर्यवज्ञान, अने केवलज्ञान ए पांच ज्ञान छे, त्यां प्रथम मतिज्ञानना अ-

ઠાવીસ નેદ જણાવે છે. ચાર પ્રકારે વ્યંજનાવગ્રહ છે. મન અને ચક્ષુ વિના ચાર ઇન્દ્રિયના અવગ્રહ એ ચાર પ્રકાર વ્યંજનાવગ્રહના છે ॥ ૪ ॥

મતિજ્ઞાન:-પાંચ ઇન્દ્રિય અને છટું નોંદ્રિય મન એ વહે વસ્તુનું સામાન્ય વિશેષ જાણવું.

શ્રુતજ્ઞાન:-જે વસ્તુ જાણી તેના જૂદા જૂદા પર્યાયોનું જે જ્ઞાન તે.

અવધિજ્ઞાન:-ઇન્દ્રિયાદિકની અપેક્ષાવિના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવ એ ચારની મર્યાદાએ જે રૂપી દ્રવ્યનું જ્ઞાન થાય તે.

મન:પર્યવજ્ઞાન:-સન્નિ પંચેન્દ્રિના મનોગત ભાવનું જાણવું તે.

કેવલજ્ઞાન:-લોકાલોકને વિષે રહેલા રૂપી અરૂપી સર્વ પદાર્થોનું જે સંપૂર્ણ જ્ઞાન થાય તે.

॥ તેમાં પ્રથમ મતિજ્ઞાનના અઠાવીસ ભેદ કહે છે. ॥

વ્યંજનાવગ્રહ:-સ્પર્શનાદિકે કરી વસ્તુનો જે અત્યંત અવ્યક્ત વોધ તે. જેમ કોઈ વસ્તુ હાથમાં લેવાથી ટાઢી, ડાઢી, હલકી, ભારે લાગે તેનું જે જ્ઞાન થયું તે સ્પર્શેન્દ્રિનો અવગ્રહ. કડવો તીવ્રો સ્વાદ જીભના સ્પર્શથી જાણ્યો તે રસેન્દ્રિનો અવગ્રહ, તથા સુગંધ ઘ્રાણેન્દ્રિના સ્પર્શથી જાણ્યો તે ઘ્રાણેન્દ્રિનો અવગ્રહ, કોઈએ સાદ કર્યો તેના પુદ્ગલ કાનને ફરસ્યા તેથી શબ્દનું જાણપણું થયું તે શ્રોતેન્દ્રિનો અવગ્રહ એમ ચાર ઇન્દ્રિઓનો વ્યંજનાવગ્રહ હોય છે; પરંતુ મન તથા ચક્ષુન્દ્રિનો વ્યંજનાવગ્રહ નથી કારણ-જેમ કોઈ શીસાની અંદર પાળી ભર્યું હોય તો તે જાણવાને સ્પર્શ કરવો પડતો નથી. પરંતુ મન અને ચક્ષુથી તે જાણી શકાય છે તેથી તે બે ઇન્દ્રિનો વ્યંજનાવગ્રહ નથી માટે મન અને ચક્ષુવિના ચાર ઇન્દ્રિઓનો વ્યંજનાવગ્રહ છે.

અથથુગ્ગહહાવા, યધારણાકરણ માણસેહિં બહા ॥

इअ अठवीसनेअं, चउ दसहावीसहाचसुअं ॥ ५ ॥

अथथुग्ह-अथावग्ह

इहा-इहा

अवाय-अपाय

धारणा-धारणा

करण-इन्द्रियो

छहा-छ प्रकारे

इअ-एम

अठवीस-अठवीस

भेअं-भेद

चउदसहा-चउदभेद

वीसहा-वीसभेद

च-अथवा

सुअं-श्रुतज्ञानना

સાતમું ગોત્રકર્મ અને આઠમું અંતરાય એ કર્મના આઠ મૂલ
જેદ કહ્યા. એ આઠે કર્મના અનુક્રમે પાંચ, નવ, બે અઠાવીસ,
ચાર, એકસો ત્રણ, બે અને પાંચ એમ કર્મની એકસોને અઠાવન
ઉત્તર પ્રકૃતિ છે.

જ્ઞાનાવરણીય:-જે કર્મ જ્ઞાનને આવરણ કરે એટલે જ્ઞાન ન થવા દે તે.

દર્શનાવરણીય:-જે કર્મ દર્શન (દેખવું તે)નું આવરણ કરે તે.

વેદનીય:-જે કર્મથી સુખ દુઃખ ભોગવાય તે.

મોહનીય:-જે કર્મથી મોહે કરી પોતાના હિત અહિતની વિચારણા કરી ન શકાય.

આયુઃકર્મ:-જે કર્મ વીજા ભવને વિષે ઉદય આવે એટલે વીજાં કર્મ પળ વીજા
ભવમાં ઉદય આવે સ્વરાં અને કોઈ ન પળ આવે પરંતુ આયુઃકર્મ તો અવશ્ય-
પણે વીજા ભવમાં ઉદય આવે. એટલે જે કર્મના ઉદયથી આવતા ભવમાં
અમુક મુદત સુધી રહી શકાય તે.

નામકર્મ:-જે કર્મના ઉદયથી જીવ જે ગતિ કે જાતિમાં હોય તેને ઓઝાવાવે તે.

ગોત્રકર્મ:-જે કર્મના ઉદયથી જીવ પોતાના ગુણવડે ઉચ્ચ નીચપણું પ્રાપ્ત કરી શકે

અંતરાયકર્મ:-જે કર્મના ઉદયથી જીવ દાનાદિક આત્માની લલ્લિઓ પ્રાપ્ત કરી
શકે નહીં તે.

॥ હવે તે દરેક કર્મની જૂદી જૂદી ઉત્તર પ્રકૃતિઓ કહે છે. ॥

મહસુઅઓહી મણ કે, વલાણિનાણાણિતહમહનાણ ॥

વંજણવગ્ગહ ચઝહા, મણનયણવિણિંદિયચઝકા ॥ ૪ ॥

મહ-મતિજ્ઞાન	નાણાણિ-જ્ઞાન	મણ-મન
સુઅ-શ્રુતજ્ઞાન	તથથ-ત્યાં	નયણ-ચક્ષુ
ઓહિ અવધિજ્ઞાન	મહનાણ-મતિજ્ઞાનના	વિણ-વિના
મણ-મનઃ પર્યવજ્ઞાન	વંજણવગ્ગહ-વ્યંજનાવગ્રહ	ઈંદિયચઝકા-ઈંદ્રિયચતુષ્ક
કેવલાણિ-કેવલજ્ઞાન	ચઝહા-ચારભેદે	

અર્થ:-મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન,
અને કેવલજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાન છે, ત્યાં પ્રથમ મતિજ્ઞાનના અ-

ઠાવીસ નેદ જણાવે છે. ચાર પ્રકારે વ્યંજનાવગ્રહ છે. મન અને ચક્ષુ વિના ચાર ઇન્દ્રિયના અવગ્રહ એ ચાર પ્રકાર વ્યંજનાવગ્રહના છે ॥ ૪ ॥

મતિજ્ઞાન:-પાંચ ઇન્દ્રિય અને છટું નોંદ્રિય મન એ વહે વસ્તુનું સામાન્ય વિશેષ જાણવું.

શ્રુતજ્ઞાન:-જે વસ્તુ જાણી તેના જૂદા જૂદા પર્યાયોનું જે જ્ઞાન તે.

અવધિજ્ઞાન:-ઇન્દ્રિયાદિકની અપેક્ષાવિના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવ એ ચારની મર્યાદાએ જે રૂપી દ્રવ્યનું જ્ઞાન થાય તે.

મન:પર્યવજ્ઞાન:-સન્નિ પંચેન્દ્રિના મનોગત ભાવનું જાણવું તે.

કેવલજ્ઞાન:-લોકાલોકને વિષે રહેલા રૂપી અરૂપી સર્વ પદાર્થોનું જે સંપૂર્ણ જ્ઞાન થાય તે.

॥ તેમાં પ્રથમ મતિજ્ઞાનના અઠાવીસ ભેદ કહે છે. ॥

વ્યંજનાવગ્રહ:-સ્પર્શનાદિકે કરી વસ્તુનો જે અત્યંત અવ્યક્ત વૉધ તે. જેમ કોઈ વસ્તુ હાથમાં લેવાથી ટાઢી, ડની, હલકી, ભારે લાગે તેનું જે જ્ઞાન થયું તે સ્પર્શેન્દ્રિનો અવગ્રહ. કડવો તીવ્રો સ્વાદ જીભના સ્પર્શથી જાણ્યો તે રસેન્દ્રિનો અવગ્રહ, તથા સુગંધ ઘ્રાણેન્દ્રિના સ્પર્શથી જાણ્યો તે ઘ્રાણેન્દ્રિનો અવગ્રહ, કોઈએ સાદ કર્યો તેના પુદ્ગલ કાનને ફરસ્યા તેથી શબ્દનું જાણપણું થયું તે શ્રોતેન્દ્રિનો અવગ્રહ એમ ચાર ઇન્દ્રિઓનો વ્યંજનાવગ્રહ હોય છે; પરંતુ મન તથા ચક્ષુન્દ્રિનો વ્યંજનાવગ્રહ નથી કારણ-જેમ કોઈ શીસાની અંદર પાળી મર્યું હોય તો તે જાણવાને સ્પર્શ કરવો પડતો નથી. પરંતુ મન અને ચક્ષુથી તે જાણી શકાય છે તેથી તે બે ઇન્દ્રિનો વ્યંજનાવગ્રહ નથી માટે મન અને ચક્ષુવિના ચારેન્દ્રિઓનો વ્યંજનાવગ્રહ છે.

અથથુગ્ગહહાવા, યધારણાકરણ માણસેહિં બહા ॥

इअ अठवीसनेअं, चउ दसहावीसहाचसुअं ॥ ५ ॥

અથથુગ્ગહ-અર્થાવગ્રહ

इहा-इहा

अवाय-अपाय

धारणा-धारणा

करण-इन्द्रियो

छहा-छ प्रकारे

इअ-एम

अठवीस-अठवीस

भेअं-भेद

चउदसहा-चउदभेद

वीसहा-वीसभेद

च-अथवा

सुअं-श्रुतज्ञानना

અર્થ:-એક અર્થાવગ્રહ, બીજી રૂઢા, ત્રીજો અપાય અને ચોથી ધારણા એ ચાર જ્ઞેદ, પાંચ ઇન્દ્રિય અને મન એ ઠના છે. એટલે એ ચોવીસ જ્ઞેદ વ્યંજનાવગ્રહના ચાર જ્ઞેદ સાથે મેલવતાં કુલ અઠાવીસ જ્ઞેદ મતિજ્ઞાનના થયા અને ચૌદ તથા વીસ પ્રકારે શ્રુતજ્ઞાન હોય ॥ ૫ ॥

અર્થાવગ્રહ-વસ્તુના અર્થનું ગ્રહણ કરવું તે અર્થાવગ્રહ. જેમ કોઈ વસ્તુ આપણા શરીરે અડકી તેથી જાણ્યું જે કોઈક વસ્તુનો સ્પર્શ થયો એવું જે સામાન્ય અવ્યક્તજ્ઞાન તે અર્થાવગ્રહ.

રૂઢા-જે વસ્તુનો અર્થાવગ્રહ થયો તે અમુક હશે એવું જે જાણવું તે.

અપાય-તે રૂઢિત વસ્તુનો નિશ્ચય કરવો કે આ ફલાણીજ વસ્તુ છે તે.

ધારણા-જે વસ્તુ નિશ્ચય કરી તેને હૃદયને વિષે ધારી રાખવી તે.

ઉપરના ભેદ દૃષ્ટાંત આપી સમજાવે છે.

જેમ આપણે કોઈ વસ્તુ મોમાં મુકી તેનો સ્પર્શ જીભને થયો તેથી રસનેન્દ્રિયને અતિ અવ્યક્તપણે રસનું જે જ્ઞાન થયું તે રસનેન્દ્રિયનો વ્યંજનાવગ્રહ, ત્યાર પછી જાણવામાં આવ્યું જે આ કાંઈક સ્વાદ જણાય છે. તે અર્થાવગ્રહ, ત્યારપછી એમ લાગ્યું કે તીલું લાગે છે માટે મરી કે પીપર હશે, તે રૂઢા. ત્યારપછી એમ નક્કી કર્યું કે એ પીપરજ છે તે અપાય, પછી તેને ધારી રાખ્યું કે પીપરનો સ્વાદ એવોજ હોય છે તે ધારણા, એ પ્રમાણે બીજી ઇન્દ્રિયોના ભેદ પણ જાણી લેવા.

વ્યંજનાવગ્રહનો કાલ અંતર્મૂર્ત્ત પ્રમાણ હોય છે. અર્થાવગ્રહનો કાલ એક સમય પ્રમાણ હોય છે. રૂઢા અને અપાયનો કાલ પણ અંતર્મૂર્ત્ત પ્રમાણ હોય છે, અને ધારણાનો અસંખ્યાત કાલ પ્રમાણ હોય છે. એ રીતે મતિજ્ઞાનના અઠાવીસ ભેદ ફરીથી જણાવે છે.

ફરસેન્દ્રિના-	વ્યંજના	વગ્રહ-	અર્થાવગ્રહ,	રૂઢા, અપાય, અને ધારણા	૬
રસેન્દ્રિના-	„	„	„	„	૫
ગ્રાણેન્દ્રિના-	„	„	„	„	૫
શ્રોતેન્દ્રિના-	„	„	„	„	૬
ચક્ષુઃન્દ્રિના-	×	„	„	„	૪
મનના-	×	„	„	„	૪

૪ ચાર પ્રકારેવ્યંજના વગ્રહ, ૬ છપ્રકારે અર્ધાવગ્રહ, ૬ છ પ્રકારે ર્હાં, ૬ છ પ્રકારે અપાય, અને ૬ છ પ્રકારે ધારણા.

હવે શ્રુત જ્ઞાનના ચૌદ ભેદ દર્શાવે છે.

અક્ષરસન્નીસમ્મં. સાદ્યંચલુસપજ્જવસિચં ॥

ગમિચંચંગપવિઠં, સત્તવીં એ સપન્નિવસ્કા ॥ ૬ ॥

અક્ષર-અક્ષરશ્રુત	સપજ્જવસિચં-સપર્યવ	અંગપવિઠં-અંગપ્રવિષ્ટશ્રુત
સન્ની-સંજ્ઞીશ્રુત	સિતશ્રુત	સત્તવીં-સાત
સમ્મં-સમ્યક્શ્રુત	ચ-અને	એ-એ
સાદ્યં-સાદિશ્રુત	ગમિચં-ગમિકશ્રુત	સપન્નિવસ્કા-પ્રતિપક્ષસહિત
ચલુ-નિશ્ચય		

અર્થ:-અક્ષરશ્રુત, સંજ્ઞીશ્રુત, સમ્યક્શ્રુત, સાદિશ્રુત, સપર્યવસિતશ્રુત, ગમિકશ્રુત, અંગપ્રવિષ્ટશ્રુત, એ સાતને પ્રતિપક્ષ સહિત કરીએ એટલે અનક્ષરશ્રુત, અસંજ્ઞીશ્રુત મિથ્યાત્વશ્રુત, અનાદિશ્રુત, અપર્યવસિતશ્રુત. અગમિકશ્રુત, અને અંગબાહ્યશ્રુત, એ ચૌદ ભેદ થયા. ॥ ૬ ॥

૧ અક્ષરશ્રુત:-તેના ત્રણ ભેદ છે ૧ સંજ્ઞાક્ષર તે અઠાર પ્રકારની લિપિ પ્રમુખ લખવું તે. ૨ વ્યંજનાક્ષર તે અકારાદિ ઉચ્ચારથી જે અક્ષર બોલાય તે, ૩ લઘ્વ્યક્ષર તે સાંભળવાથી તથા જોવાથી વસ્તુનું જે વિશેષ જ્ઞાન થાય તે.

૨. અનક્ષરશ્રુત:-આંસી તથા શ્વાસ આદિ ક્રિયાવડે પુરુષાદિકનું જે જ્ઞાન થાય તે.

૩ સંજ્ઞીશ્રુત:-સંજ્ઞા ૩ છે (૧) હેતુ પદેશીકી એટલે ઇષ્ટ અનિષ્ટ વસ્તુ જાણીને પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ તે (૨) દીર્ઘકાલિકી એટલે અતિત અનાગત ઘના કાલની ચિંતા કરવી (૩) દૃષ્ટિવાદોપદેશીકી એટલે જે ને ક્ષયોપશમ જ્ઞાને કરી સમ્યક્ દ્રષ્ટિપાત્રું હોય તે એ ત્રણ સંજ્ઞા મધ્યેથી અહીં દીર્ઘ કાલિકા સંજ્ઞા તે સંજ્ઞીશ્રુત.

૪ અસંજ્ઞીશ્રુત:-દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા રહિત મનવિના ઇન્દ્રિયથી જે જ્ઞાન થાય તે.

- ૫ સમ્યક્શ્રુત:-આગમ અનુસારે खोटाने खोटु અને खराने खरुं જાણે તે.
- ૬ મિથ્યાત્વશ્રુત:-મિથ્યાદ્રષ્ટિ કરી खोटाने खरुं અને खराने खोटुं જાણે તે.
- ૭ આદિશ્રુત-ભરત તથા ઐરવતક્ષેત્ર આશ્રી જ્યારે પ્રથમ તીર્થપ્રવર્તે તે વચ્ચે શ્રુતની આદિ થાય તે.
- ૮ અનાદિશ્રુત-મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે સદાકાલ તીર્થનો વિચ્છેદ ન હોય તેથી ત્યાં શ્રુતની પણ આદિ તથા વિચ્છેદ ન થાય તેથી ત્યાં અનાદિશ્રુત.
- ૯ સપર્યવસિતશ્રુત-ભરત ઐરવત ક્ષેત્રને વિષે તીર્થનો વિચ્છેદ થાય ત્યારે શ્રુતનો પણ અંત આવે તે આશ્રીને સપર્યવસિતશ્રુત.
- ૧૦ અપર્યવસિતશ્રુત-મહા વિદેહ ક્ષેત્રને વિષે તીર્થનો વિચ્છેદ ન થાય તેથી ત્યાં શ્રુતનો પણ અંત આવે નહીં માટે તે ક્ષેત્ર આશ્રીને અપર્યવસિતશ્રુત.
- ૧૧ ગમિકશ્રુત-દ્વિષ્ટિવાદ પ્રમુખ જે સરખા પાઠ અને આલાવાથી બાંધેલું જે શ્રુત
- ૧૨ અગમિકશ્રુત-કાલિકશ્રુતની પેઠે જેમાં પાઠ સરખા ન હોય.
- ૧૩ અંગપ્રવિષ્ટશ્રુત-અંગ કેહેતાં જે વાર અંગનું જ્ઞાન થાય તે.
- ૧૪ અંગવાહ્યશ્રુત-વાર અંગ સિવાય ઉપાંગાદિકનું જે જ્ઞાન થાય તે.

એ સિવાય દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવ એ ચાર ભેદે શ્રુતજ્ઞાન છે દ્રવ્યથી શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગવંત થકો ઉત્કૃષ્ટથી સર્વ દ્રવ્યને જાણે, ક્ષેત્રથી લોકાલોકને જાણે, કાલથી સર્વ કાલને જાણે, ભાવથી સર્વ ભાવને જાણે. એટલે સંપૂર્ણશ્રુત જ્ઞાની કેવલી સરખા જાણવા.

હવે શ્રુતજ્ઞાનના વીજા વીસ ભેદ કહે છે.

पञ्जय अस्कर पय सं, घाया पन्वित्तितहयअणुउगो ॥

पाहुमुपाहुमु पाहुड, वथ्यू पुव्वाय स समासा ॥ ७ ॥

पञ्जय-पर्यायश्रुत
अरुखर-अक्षरश्रुत

पय-पदश्रुत

संघाय-संघातश्रुत

पडिवत्ति-प्रतिपत्तिश्रुत

तहय-तेमज

अणुओगो-अनुयोगश्रुत

पाहुडपाहुड-प्राभृतप्राभृ-

तश्रुत

पाहुड-प्राभृतश्रुत

वथ्यू-वस्तुश्रुत

पुव्वाय-पूर्वश्रुत

ससमासा-समाससहित

अर्थ:-पर્યાયશ્રુત, અક્ષરશ્રુત, પદશ્રુત, સંઘાતશ્રુત પ્રતિ પત્તિશ્રુત તેમજ વળી અનુયોગશ્રુત, પ્રાચૂતપ્રાચૂતશ્રુત, પ્રાચૂ-

તશ્રુત, વસ્તુશ્રુત અને પૂર્વશ્રુત એ દસ જ્ઞેદ તથા તે દરેકની સાથે સમાસ શબ્દ જોડવાથી બીજા દશ જ્ઞેદ થયા. જેમ પર્યાયસમાસશ્રુત, અક્ષરસમાસશ્રુત એ રીતે દશે જ્ઞેદ જાણી લેવા. એમ સર્વ વીસ જ્ઞેદ શ્રુતજ્ઞાનના છે. ॥ ૭ ॥

પર્યાયશ્રુત:—જ્ઞાનનો એક થોડામાંથોડો ભાગ તે એટલે સૂક્ષ્મનિગોદીઆ લઙ્ગિ અપર્યાપ્તા જીવને પ્રથમ સમયે જેટલું જવન્ય કુશ્રુત તેથી બીજે સમયે જેટલો જ્ઞાનનો એક અવિભાગ પરિચ્છેદ અંશ વધે તે પર્યાયશ્રુત.

પર્યાય સમાસશ્રુત:—તેવા બે ચાર પર્યાય તે.

અક્ષરશ્રુત:—અકારાદિ લઙ્ગ્યક્ષર અનેક વ્યંજન પર્યાય સહિત જાણવો તે.

અક્ષર સમાસશ્રુત:—તેવા બે ચાર અક્ષરનું જ્ઞાન તે.

પદશ્રુત:—અકારાદિ સ્વર તથા કકારાદિ પદ મળવાથી પદ (વાક્ય) થાય તેનું જે જ્ઞાન તે.

પદસમાસશ્રુત:—તેવાં અનેક પદોનું જે જ્ઞાન તે.

સંઘાતશ્રુત:—માર્ગનાદ્વાર મધ્યેથી ગત્યાદિક એક માર્ગનાના એક ગતિના જીવ ભેદનું જે જ્ઞાન.

સંઘાત સમાસશ્રુત:—તેવા એક કરતાં વધારે ગતિના જીવનું જ્ઞાન તે.

પ્રતિપત્તિશ્રુત:—ગતિ આદિક માર્ગનાદ્વારમાંથી એક ગતિમાં સર્વ સંસારી જીવના ભેદ અવતારવાનું જ્ઞાન.

પ્રતિપત્તિ સમાસશ્રુત:—ઉપર કહ્યા તેવા એક કરતાં વધારે ગતિમાં સંસારી જીવના ભેદ અવતારવાનું જ્ઞાન.

અનુયોગશ્રુત:—સત્પદ પ્રરૂપણા ઇત્યાદિક અનુયોગ કહીએ, તે માંહેના એકનું જ્ઞાન તે.

અનુયોગ સમાસશ્રુત:—તેવા એકથી વધારે અનુયોગનું જાણવું તે.

પ્રાપ્ત પ્રાપ્તશ્રુત:—પ્રાપ્ત પ્રાપ્તશ્રુત એ દ્રષ્ટિવાદના એક અધિકાર (ભાગ)નું નામ છે. તેવા એક ભાગનું જ્ઞાન.

પ્રાપ્ત પ્રાપ્ત સમાસશ્રુત:—તેવા બે ચાર પાહુડ પાહુડનું જ્ઞાન તે.

પ્રાપ્તશ્રુત:—ઘણા પાહુડ પાહુડે એક પાહુડ થાય છે, તેવા એક પાહુડનું જ્ઞાન તે

પ્રાપ્ત સમાસશ્રુત:— એક કરતાં વધારે પાહુડ (અધ્યયનનું) જે જ્ઞાન તે.

વસ્તુશ્રુત:—ઘણા પાહુડે એક અધ્યયન થાય છે તેવા એક અધ્યયનનું જ્ઞાન તે.

વસ્તુ સમાસશ્રુત:-એવા બે ચાર અધ્યયનનું જ્ઞાન તે.

પૂર્વશ્રુત:-ઉત્પાદ પૂર્વાદિમાંથી જે એક પૂર્વનું જ્ઞાન તે.

પૂર્વસમાસશ્રુત:-એવા એક કરતાં વધારે પૂર્વનું અથવા સંપૂર્ણ ચૌદ પૂર્વનું જે જ્ઞાન તે.

હવે અવધિજ્ઞાનના ભેદ કહે છે.

અણુગામિ વહ્નમાણય, પન્નિવાઈયર વિહા ઘઠા ઝંહી ॥

રિઝમઝ વિઝલમઝમણ, નાણં કેવલ મિગવિહાણં ॥ ૬ ॥

અણુગામિ-સાથેચાલનારું	ઈયરવિહા-વિપરિત ભેદે	વિઝલમઝ-વિપુલમતિ
વહ્નમાણય-વર્ધ્ધમાન(વધતું)	છઠા-છ પ્રકારે	મણનાણ-મન:પર્યવજ્ઞાન
પઢિવાઈ-પ્રતિપાતિ (આ- વીને પાછું જાય તે)	ઓહી-અવધિજ્ઞાન	કેવલં-કેવલ
	રિઝમઝ-ઋજુમતિ	ઈગવિહાણં-એક ભેદ

અર્થ:-અનુગામિ, વર્ધ્ધમાન, અને પ્રતિપાતિ એ ત્રણ તથા તેથી ઉત્તર એટલે અનાનુગામિ, હિયમાન, તથા અપ્રતિપાતિ એ ઠ પ્રકારે અવધિજ્ઞાન છે. અને ઋજુમતિ તથા વિપુલમતિ એ બે પ્રકારે મન:પર્યવજ્ઞાન છે. તથા કેવલજ્ઞાન એક પ્રકારે છે ॥ ૬ ॥

અવધિજ્ઞાન બે પ્રકારનું છે. એક ગુણપ્રત્યયિક અને બીજું ભવપ્રત્યયિક. ગુણપ્રત્યયિક મનુષ્ય તથા તિર્યચને હોય છે. અને ભવપ્રત્યયિક તે નારકી તથા દેવતાને હોય છે

અનુગામિ-જે ક્ષેત્રમાં અવધિજ્ઞાન ડપન્યું હોય અને તે ચારે દિશાઓ તરફ જેટલા ક્ષેત્રનું થયું હોય તેટલું તે ક્ષેત્ર છોડીને બીજે ગમે તે ઠેકાણે જાય તોપણ ચારે દિશાએ તેટલું દેખે, એટલે જ્યાં જાય ત્યાં ચક્ષુની પેઠે સાથે આવે.

અનાનુગામિ-જે ક્ષેત્રમાં જેટલી મર્યાદા સુધીનું અવધિજ્ઞાન થયું હોય તે મર્યાદા ઓલંગી ત્યાંથી બીજે ક્ષેત્રે જાય તો દેખી શકે નહીં સ્થિર દીપકની પેઠે.

વર્ધ્ધમાન:-જે દિવસે દિવસે વધતું જાય.

હીયમાન:-જે દિવસે દિવસે ઘટતું જાય.

પ્રતિપાતિ:-જે અવધિજ્ઞાન થઈને પાછું જતું રહે તે. તે ઉત્કૃષ્ટથી સકલ ચૌદ રાજ્ય લોકને દેખી શકે અને દીવો ઓલવાયાની પેઠે એક કાલમાં જતું રહે.

અપ્રતિપાતિ:-જે જ્ઞાન આવ્યું જાય નહીં તે સકલ ચૌદ રાજ્ય લોકને દેખે અને

અલોકના પળ એક પ્રદેશથી માંડી અસંખ્યાતો અલોક દેખે.

એ રીતે અવધિજ્ઞાનના છ ભેદ છે, અને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવથી તેના અસંખ્ય ભેદ પણ થઈ શકે છે, અવધિજ્ઞાનવાળો જઘન્યથી અનંતા રૂપીદ્રવ્યને જાણે દેખે અને ઉત્કૃષ્ટથી સર્વ રૂપીદ્રવ્યને જાણે દેખે. ક્ષેત્રથી જઘન્યપણે અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાત લોકાકાશને જાણી દેખી શકે. કાલથી આવલિના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલું અતિત અનાગત કાલ જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતા કાલચક્ર અતિત અનાગત કાલના ભાવને જાણે દેખે. ભાવથી જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટપણે અનંત ભાવને જાણે.

વિભંગજ્ઞાન તે અવધિજ્ઞાનની જાતિ છે પણ તે મિથ્યાત્વીઆશ્રી હોવાથી મલીન છે તેથી વીપરિત જાણે,

હવે મનઃપર્યવજ્ઞાનના ભેદ કહે છે.

(૧) ઋજુમતિ-સન્ની પંચેન્દ્રિના મનોગત ભાવ સામાન્યપણે જાણે તે. ઇટલે તે માણસે અમુક વસ્તુ મનમાં ચિંતવી છે.

(૨) વિપુલમતિ-જે વસ્તુ ચિંતવેલી છે. તે અમુક જગ્યાએ અમુક માણસે બનાવેલી છે, વગેરે ઘણા પર્યાયે સહિત જાણે.

એ બે પ્રકારે મનઃપર્યવજ્ઞાન સર્વ વિરતિનેજ હોય. દ્રવ્યથકી ઋજુમતિ અનંત પ્રદેશી સ્કંધ તેને જાણે દેખે અને વિપુલમતિ તેહીજ સ્કંધો વિશુદ્ધપણે જાણે દેખે, ક્ષેત્રથી ઋજુમતિ તિચ્છીં દિશિમાં અઢી દ્વીપ સુધી ઊંચું જ્યોતિષીના ઉપરના પ્રતર સુધી, અને નીચું રત્નપ્રભા પૃથ્વીના છુલ્લક પ્રતર લગી અઢારસેં યોજન સુધીના સન્નિપંચેન્દ્રિયના મનોગત ભાવ જાણે અને વિપુલમતિ તેથી અઢી અંગુલ વધારે જાણે. કાલથી ઋજુમતિ અતિત અનાગત મનોગત ભાવ પર્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી જાણે અને વિપુલમતિ તેથી કાંઈક વધારે જાણે ભાવથી ઋજુમતિ ચિંતવેલા દ્રવ્યના અનંતા પર્યાય જાણે અને વિપુલમતિ તેથી કાંઈક વધારે જાણે દેખે.

કેવલજ્ઞાન-અતિત અનાગત અને વર્તમાન કાલ સંબંધી સકલ લોકાલોકના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવને જાણે દેખે.

એ રીતે જ્ઞાનના (૨૮-૧૪-૬-૨-૧) કુલ એકાવન ભેદ થયા.

॥ હવે તેનાં આવરણ કહે છે. ॥

एसिं जं आवरणं, पमुच्च चखुस्स तं तयावरणं ॥

દંસણ ચૃ પણ નિદ્રા, વિત્તિસમં દંસણાવરણં ॥ ૯ ॥

एसिजं-ए ज्ञाननुं जे	चखुस्स-आंखनो	चउ-चार
आवरणं-आच्छादन	तं-ते	पणनिद्रा-पांच निद्रा
करनारं	तयावरणं-तेनुं आवरण	वित्तिसमं-पोळीआ जेवुं
पडुच्च-पाटो	दंसण-दर्शननां	दंसणावरणं-दर्शनावरणीय

અર્થ:-એ પાંચ જ્ઞાનને જે આવરણ કરે તેને જ્ઞાનાવરણી કર્મ કહે છે, જેમ આંખના પ્રકાશનું આવરણ પાટો બાંધવાથી થાય છે, તેમ જ્ઞાનનું આવરણ જ્ઞાનાવરણીય કર્મથી થાય છે. દર્શન ચારનાં આવરણ ચાર, અને પાંચ જ્ઞેદે નિદ્રા એમ નવ જ્ઞેદ દર્શનના છે, તે દર્શનાવરણી કર્મ પોલીઆના જેવું છે. ॥ ૯ ॥

જ્ઞાનાવરણીય કર્મ પાંચ પ્રકારે છે. મતિજ્ઞાનને આવરણ કરે તે મતિજ્ઞાનાવરણીય તેમજ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય, અવધિજ્ઞાનાવરણીય અને કેવલજ્ઞાનાવરણીય, તથા દર્શન છટ્ટે સામાન્યરૂપે વસ્તુનો અવબોધ (દેખવું) તેનું જે આવરણ કરે તે દર્શનાવરણીય કર્મ કહેવાય. દર્શન ચાર પ્રકારે છે ચક્ષુ, અચક્ષુ, અવધિ અને કેવલદર્શન તેનું જે આવરણ કરે તેને અનુક્રમે ચક્ષુદર્શનાવરણીય, અચક્ષુદર્શનાવરણીય અવધિદર્શનાવરણીય અને કેવલદર્શનાવરણીય કહીએ એ ચાર તથા (૧) નિદ્રા (૨) નિદ્રા નિદ્રા, (૩) પ્રચલા (૪) પ્રચલા પ્રચલા, અને (૫) થીળદ્વી, એ પાંચ નિદ્રા મળી દર્શનાવરણીયના નવ ભેદ થયા. તે દર્શનાવરણીય કર્મ પોલીઆ જેવું છે, જેમ કોઈને રાજા પાસે મળવા જવું હોય પણ પોલીઓ જવા દે નહીં તેમ દર્શનાવરણીય કર્મથી દેખી શકાય નહીં.

चखू दिष्टि अचखू, सोसिंदिय उहि केवलेहिं च ॥

दंसणमिह सामन्नं, तस्सावरणं तयं चउहा ॥ १० ॥

चखू दिष्टि-चक्षुदर्शन	ओहि-अवधिदर्शन	तस्सावरणं-तेनां आवरण
अचखू-अचक्षुदर्शन	केवलेहिं-केवलदर्शन	तयं-तेज नामे
सेस-वाकीनी(आंखविना)	दंसणमिह-ए दर्शन	चउहा-चार भेद
इंदिय-इंद्रियाथो	सामन्नं-सामान्य अवबोध	

અર્થ:-ચક્ષુદર્શન (આંખવડે દેખવું તે), અચક્ષુદર્શન (આંખ વિના બીજી ઇન્દ્રિયોથી થયેલું તે,) અવધિદર્શન અને કેવલદર્શન તેનાં આવરણ પણ તેજ નામના ચાર જોડે હોય ।૧૦।

આંખવડે દેખવું તે ચક્ષુદર્શન, આંખ વિના બાકીની ચાર તથા મનવડે જે વસ્તુનું જાણવું થાય તે અચક્ષુદર્શન જેમ આંધલો માણસ હાથ ફેરવીને જાણે છે કે આ ફલાણી વસ્તુ છે અથવા સુગંધીથી જાણે કે આ મોગરો છે અથવા ગુલાબ છે, ત્રીજું અવધિદર્શન તે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવ એ ચાર મર્યાદામાં રહેલા રૂપીદ્રવ્યનું દેખવું તે અને કેવલદર્શન તે મર્વ વસ્તુનું દેખવું.

હવે પાંચ નિદ્રા કહે છે

સુહ પન્નિબોહા નિદ્રા, નિદ્વાનિદ્વાય દુઃસ્વપન્નિબોહા ॥

પયલા ઠિઝવવિઠસ્સ, પયલપયલાય ચંકમઝ ॥૧૧॥

સુહ-સુખે	દુઃસ્વપન્નિબોહા-દુઃસ્વે	બેઠાને આવે
પન્નિબોહા-પ્રતિબોધ (જાગવું)	જાગી શકાય	પયલપયલાય-પ્રચલા પ્ર-
નિદ્વા-નિદ્રા	પયલા-પ્રચલા	ચલા
નિદ્વાનિદ્વાય-નિદ્રાનિદ્રા	ઠિઝવવિઠસ્સ-ઝખા તથા	ચંકમઝ-ચાલતાં થકાં

અર્થ:-સુખે જાગી શકાય તે (૧) નિદ્રા, દુઃસ્વે જાગી શકાય તે (૨) નિદ્રા નિદ્રા, ઝખાને તથા બેઠાને આવે તે (૩) પ્રચલા, ચાલતાં થકાં પણ આવે તે (૪) પ્રચલા પ્રચલા, ॥૧૧॥

નિદ્રા ઇન્દ્રિયોના અવબોધને રોકે છે તેથી તેને પણ દર્શનાવરણીય કર્મ કહીએ. દિણ ચિંતિ અથ્થ કરણી, થીણદ્ધી અદ્ધચક્કિ અદ્ધવલા ॥ મહુલિત્ત સ્વગ્ગધારા, લિહણં વ ડુહાઝ વેઅણીઅં ॥૧૨॥

દિણચિંતિ-દિવસે ચિંત-	અદ્ધચક્કિ-વાસુદેવ	લિહણંવ-ચાટ્વાસરસ્વી
વેલી	અદ્ધવલા-અર્ધાંબલવાલી	ડુહાઝ-વે મેદે
અથ્થકરણી-અર્થનેકરનારી	મહુલિત્ત-મધથીલેપાયેલી	વેઅણિઅં-વેદનીકર્મ
થીણદ્ધી-થીણદ્ધી	સ્વગ્ગધારા-સ્વદ્ગમની ધાર	

અર્થ:-દિવસે ચિંતવેલું કાર્ય (રાતને સમયે જાગૃતની પેઠે) કરનારી નિદ્રા તે થીણદ્વી નિદ્રા કહીએ, તે નિદ્રા સમયે તે પ્રાણીમાં અર્દ્ધચક્રી જે વાસુદેવ તેનાથી અર્ધું બલ હોય છે. (એ રીતે દર્શનાવરણીયના નવ જ્ઞેદ થયા હવે વેદનીય કર્મ કહે છે.) મધથી સ્વરસાચેલી તરવારની ધાર ટાટવા સરખું બે પ્રકારે વેદનીય કર્મ છે. ॥ ૧૨ ॥

થીણદ્વી નિદ્રાવાલાને વાસુદેવથી અર્ધું બલ કહ્યું તે વજ્રકૃપભનારાચ સંઘ-યણવાલાને જાણવું અને છેવટા સંઘયણવાલાને તો વમણું ત્રમણું જોર વધે. વેદનીય બે પ્રકારે-જેમ તરવારની ધાર મધથી સ્વરસાચેલી હોય તેને જીભવડે ટાટતાં મધને લીધે મીઠાશ લાગે તેના જેવું (૧) શાતાવેદનીય એટલે સુખનું ભોગવવું. અને ધાર ઉપર જીભ ફરવાથી જીભ કપાય અને તેથી જે દુઃખ ભોગવવું પડે તે (૨) અશાતાવેદનીય.

ઉસન્નં સુરમણુએ, સાયમસાયં તુ તિરિચ્ચ નિરણસુ ॥

મજ્જંવ મોહણિચ્ચં, હુવિહં દંસણ ચરણમોહા ॥ ૧૩ ॥

ઓસન્ન-પ્રાયે	તિરિઅ-તિર્યંચ	હુવિહં-બે પ્રકારે
સુર-દેવતાને	નિરણસુ-નારકીનેવિષે	દંસણ-દર્શન
મણુએ-મનુષ્યને	મજ્જં-મદિરા	ચરણ-ચારિત્ર
સાયમ્-શાતાવેદનીય	વ-પેઠે	મોહા-મોહનીય
અસાયં-અશાતાવેદનીય	મોહણીઅં-મોહની કર્મ	

અર્થ:-ઘણું કરીને દેવતા અને મનુષ્યને વિષે શાતાવેદની-યનો ઉદય છે, અને તિર્યંચ તથા નારકીને વિષે અશાતાવેદ-નીયનો ઉદય હોય છે. (હવે મોહનીય કર્મ કહે છે,) મદિરા (દારુ)ની પેઠે જીવને વિકલ કરે (મુઝાવે) તે મોહનીય કર્મ બે જ્ઞેદેઠે, એક દર્શનમોહનીય અને બીજું ચારિત્રમોહનીય ॥ ૧૩ ॥

અહીંઆં વેદનીયકર્મમાં પ્રાયે કહેવાનું કારણ કે મનુષ્ય તથા દેવગતિમાં

પણ અશાતાવેદનીય વેદે પણ ઘણા ભાગે શાતાવેદનીય વેદે કારણ કે તે બે ગતિ પુન્ય પ્રકૃતિની છે તેમજ તિર્યંચ અને નારકી કોઈક વચ્ચે શાતાવેદનીય વેદે જેમ કોઈ વચ્ચે કે હાથી કોઈ રાજા પ્રમુખને ત્યાં હોય અને આદર પામે ત્યારે તે શાતાવેદનીય વેદે છે. તેમ નારકીને પણ કલ્યાણક સમયે શાતા ઉપજે છે. મોહનીયકર્મ—તે જેમ કોઈ માણસે દારુ પીધો હોય તેને પોતાના મલામુંડાની સમજણ પડે નહીં, તેમ મોહનીય કર્મના ઉદયથી જીવને પોતાના હિત અ-હિતની સ્વભાવ પડે નહીં, તેના બે પ્રકાર છે (૧) દર્શનમોહનીય એટલે મિથ્યાત્વના ઉદયથી જીવને શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપર રુચી થાય નહીં અને (૨) ચારિત્ર મોહનીય એટલે જેના ઉદયથી ધર્મ ઉચ્ચ કરી ન શકે.

દંસણમોહં તિવિહં, સમ્મં મીસં તહેવ મિચ્છતં ॥

સુદ્ધં અદ્ધ વિસુદ્ધં, અવિસુદ્ધં તં હવઈ કમસો ॥૧૪॥

દંસણમોહં-દર્શનમોહનીય	મિચ્છતં-મિથ્યાત્વ મો.	તં-તે
તિવિહં-ત્રણ પ્રકારે	સુદ્ધં-શોધેલું	હવઈ-હોય
સમ્મં-સમ્યક્ત્વ મોહનીય	અદ્ધવિસુદ્ધં-અર્ધ શોધેલું	કમસો-અનુક્રમે
તહેવ-તેમજ	અવિસુદ્ધં-અણશોધ્યું	

અર્થ-દર્શનમોહનીય ત્રણ પ્રકારે છે. (૧) સમક્રિત મોહનીય, (૨) મિશ્રમોહનીય, તેમજ (૩) મિથ્યાત્વ મોહનીય તે અનુક્રમે શુદ્ધ, અર્ધવિશુદ્ધ અને અશુદ્ધ હોય ॥૧૪॥

॥ તે દૃષ્ટાંત આપી સમજાવે છે. ॥

કોદરા જે એક જાતનું ધાન્ય થાય છે. તેમાં કેટલાક એવા હોય-છે કે તે સ્વાધાત્મી મીણો (કેફ) વહે છે. પરંતુ તેનાં છોતરાં કાઢી નાંચી છડીને છાશ પાણીવડે બેવાર ધોઈ નાંચીએ તો તે શુદ્ધ થાય છે. તેમ જે જીવ મિથ્યાત્વી હોય તે મનના શુભ પરિણામે કરી મિથ્યાત્વનાં દબાઈમાં કાઢી નાંચી શુદ્ધ થાય તે સમક્રિત મોહનીય, બીજું મિશ્રમોહનીય તે જે કોદરા છોતરાં કાઢી છડયા નથી ત્યારે તેમાં મીણાનો કાંઈક ભાગ રહે છે તેની પેઠે જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વનો અંશ હોય ત્યાં સુધી મિશ્રમોહનીય અને ત્રીજું મિથ્યાત્વમોહનીય તે તો તદન અશુદ્ધ કોદરાની પેઠે એકલું- મિથ્યાત્વ સમક્રિતમોહની તત્ત્વરુચી કરાવે પણ શંકાદિકે

કરી મુંઝાવે, મિશ્રમોહનીયવાળાને તત્ત્વમાં પળ રુચિ ન હોય અને અતત્ત્વમાં પળ રુચિ ન હોય, અને મિશ્ર્યાત્ત્વમોહનીયથી કુમાર્ગને શુદ્ધ માર્ગ લેશે (ગણે)

જિઅ અજિઅ પુત્ર પાવા, સવ સંવર વંધ મુખ્વ નિજ્જરણા॥

જેણં સદ્દહ્ સત્યં, સમ્મં સ્વદ્દાહ્ બહુજ્ઞેઅં ॥ ૧૫ ॥

જીવ-જીવતત્ત્વ	સંવર-સંવરતત્ત્વ	સદ્દહ્-સદ્દહે
અજીવ-અજીવતત્ત્વ	વંધ-વંધતત્ત્વ	તયં-તેનું
પુણ-પુણ્યતત્ત્વ	મુખ્વ-મોક્ષતત્ત્વ	સમ્મં-સમ્યક્ત્વ
પાવ-પાપતત્ત્વ	નિજ્જરણા-નિર્જરા	સ્વદ્દાહ્-ક્ષાયકાદિ
આસવ-આશ્રવતત્ત્વ	જેણં-જેને	બહુમેઅં-બહુ મેદે છે.

અર્થ:-જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, સંવર, વંધ, મોક્ષ, અને નિર્જરા એ નવ તત્ત્વ જેને સદ્દહે તેનું નામ સમ-કિત તે ક્ષાયક આદિ બહુ જ્ઞેદે છે. ॥ ૧૫ ॥ તેમાંના કેટલાક નીચે બતાવે છે.

એકવિધસમ્યક્ત્વ-તત્ત્વાર્થની સદ્દહના તે

નિશ્ચયસમ્યક્ત્વ-આત્માનો શુદ્ધ જ્ઞાનાદિક પરિણામ.

ક્ષાયકસમ્યક્ત્વ-ચાર અનંતાનુંવંધિ કષાય અને ત્રણ દર્શનમોહનીય એ સાત પ્રકૃતિના ક્ષયથી જે તત્ત્વરુચિ પ્રગટે તે.

ઔપશમિકસમ્યક્ત્વ-એ સાત પ્રકૃતિને ઉપશમાવે (દબાવે) પરંતુ ક્ષય કરી શકે નહીં.

ક્ષાયોપશમિકસમ્યક્ત્વ-એ સાત પ્રકૃતિનો જેટલો રસ ઉદય આવ્યો તેટલો સ્વ-પાવ્યો બાકીનો જે ઉદય નથી આવ્યો તેને ઉપશમાવવે કરી જે તત્ત્વની રુચિ પ્રગટે તે.

એમ વીજા વેદકાદિ અનેક પ્રકારે સમ્યક્ત્વ જાણવું.

મીસા ન રાગ દોસો, જીણ ધમ્મે અંતમુદ્ધુ જહા અન્ને ॥

નાલિઅર દીવ મણ્ણો, મિહં જિણ ધમ્મ વિવરીઅં ॥૧૬॥

મીસા-મિશ્રમોહનીય	અંતમુહુ-અંતર્મુહુર્ત	મણુળો-મનુષ્યને
ન-નહોય	જહા-જેમ	મિચ્છ-મિથ્યાત્વ
રાગદોસો-રાગદ્વેષ	અન્ને-અન્નનેવિષે [રદ્વીપના	જિણધર્મ-જિનધર્મથી
જિણધર્મે-જિન ધર્મને વિષે	નાલિઅરદીવ-નાલિ કે-	વિવરીઅં-વીપરિત

અર્થ:-મિશ્રમોહનીના ઉદયથી જીનધર્મને વિષે રાગ-દ્વેષ ન હોય તેનો કાઠ અંતર્મુહુર્ત સુધીનો હોય છે, જેમ નાલિકેર દ્વીપના મનુષ્યને અન્નને વિષે રાગદ્વેષ ન હોય તેની પેઠે. અને મિથ્યાત્વ તે તો જિનધર્મથી વીપરિતજ જાણવું. ॥૧૬॥

નાલિકેરદ્વીપના મનુષ્યો નાલિઅર સ્વાદ ઉદર નિર્વાહ ચલાવે છે તેમને અનાજના સ્વાદની સ્વર નથી તેથી તેમને અન્ન ઉપર રુચિ પણ ન હોય તેમ અરુચિ પણ નહોય તેવી રીતે મિશ્ર મોહનીયવાળા જીવને જીનધર્મ ઉપર રાગ પણ ન હોય તેમ દ્વેષ પણ ન હોય.

હવે પચ્ચીસ ચારિત્ર મોહનીય કહે છે.

સોલસ કસાય નવનો, કસાય ડુવિહં ચરિત્ત મોહણીયં ॥

અણ અપ્પચ્ચરુક્ષાણા, પચ્ચરુક્ષાણાય સંજલણા ॥ ૧૭ ॥

સોલસકસાય-સોલ ક-	ડુવિહં-(અમ,બે પ્રકારે	અપ્પચ્ચરુક્ષાણાય-અપ્ર-
ષાય મોહનીય	ચરિત્તમોહણીયં-ચારિત્ર	ત્યાખ્યાનીય
નવનોકસાય-નવનો ક-	મોહનીય છે	પચ્ચરુક્ષાણાય-પ્રત્યા-
ષાય મોહનીય	અણ-અનંતાનુબંધિ	સ્વાનીય
		સંજલણા-સંજ્વલન

અર્થ:-સોલ કષાયમોહનીય તથા નવ નોકષાયમોહનીય અમ બે પ્રકારે ચારિત્રમોહનીયના પચ્ચીસ જ્ઞેદ છે. અનંતાનુબંધી, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય, પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય અને સંજ્વલન એ ચારના દરેકના ચાર ચાર જ્ઞેદે સોલ કષાય મોહનીય જાણવી. ૧૭

કષાય=કષ+આય (કષકે૦) સંસાર તેનો (આયકે૦) લાભ જેથકી જીવને હોય એટલે જેથી જીવને સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવું પડે તે કષાય, તેના ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર પ્રકાર છે તે દરેકના ચાર ચાર ભેદ નીચે પ્રમાણે.

અનંતાનુબંધી:-જેથી અનંત સંસારની વૃદ્ધિ થાય તેવા ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ.
અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય:-જે દેશવિરતિપણને આવરે, એટલે કાંઈ પણ વિરતિના
પ્રણામ ન થવા દે તથા સર્વ વિરતિપણું ન આવવા દે.

પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય:-જે સર્વ વિરતિપણું ન આવવા દે.

સંજ્વલન:-પરિસહાદિકથી કાંઈક દીપકનીપેરે કષાય થઈ તરત વિસરાલ થઈ
જાય, તેવા મંદ કષાય, જેથી સંયમમાં અતિચાર દૂષણ લાગે અને શુદ્ધ
યથાખ્યાત ચારિત્ર થતાં અટકાવે.

જાજીવ વરિસચઝમા, સ પરખ્વગ્ગા નિરયતિરિયનરઅમરા
સમ્માણુ સઘ્વવિરઈ, અહ્વાય ચરિત્ત ઘાયકરા ॥ ૧૮ ॥

જાજીવ-યાવત્જીવલગે	તિરિય-તિર્થંચ	સઘ્વવિરઈ-સર્વવિરતિ
વરિસ-વરસલગે	નર-મનુષ્ય	અહ્વાય-યથાખ્યાત
ચઝમાસ-ચારમાસલગે	અમરા-દેવતા	ચરિત્ત-ચારિત્ર
પરખ્વગ્ગા-પરખવાડીયાલગે	સમ્મા-સમ્યક્ત્વ	ઘાયકરા-ઘાતકરનાર
	અણુ-અણુવ્રત	

અર્થ:-એ ચાર પ્રકારના કષાય અનુક્રમે જાવજીવ સુધી,
એક વર્ષ સુધી, ચાર માસ સુધી, અને પંદર દિવસ સુધી રહે.
તથા પેહેલો નરકગતિ, બીજો તિર્થંચગતિ, ત્રીજો મનુષ્યગતિ
અને ચોથો દેવગતિ અપાવે, વળી પેહેલો સમ્યક્ત્વનો ઘાત
કરે, બીજો દેશવિરતિનો, ત્રીજો સર્વ વિરતિનો અને ચોથો
યથાખ્યાત ચારિત્રનો ઘાત કરે ॥ ૧૮ ॥

જલરેણુ પુઢવી પઘ્વય, રાઈ સરિસો ચઝવિહો કોહો ॥

તિણિ સલયાકઠઽઠિઅ, સેલત્થંજો વમોમાણો ॥ ૧૯ ॥

જલ-જલરેખા જેવો	સરિસો-સરેખા	અઠિઅ-હાડકાનાં
રેણુ-રેતીનીરેખા જેવો	ચઝવિહો-ચારપ્રકારે	સેલ-પથ્થરના
પુઢવી-માટીની	કોહો-ક્રોધ	થંખોવમો-થાંખલાજેવો
પઘ્વય-પર્વતની	તિણિસલયા-નેત્રની સોટી	માણો-માન
રાઈ-રેખા	કઠ-કાષ્ઠ (લાકડા)ના	

અર્થ:-પાણીની રેखा સરખો, ધૂલની રેखा સરખો, માટીની રેखा સરખો. તથા પર્વતની રેखा સરખો અનુક્રમે સંજ્વલન, પ્રત્યાખ્યાનાવરણી, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણી અને સંજ્વલન એમ ચાર પ્રકારે ક્રોધ જાણવો. વઢી નેતરની સોટી સરખો, કાષ્ટની લાકડો સરખો, હામકા સરખો અને પથ્થરના થંઝ સરખો માન જાણવો ॥૧૯॥ હવે તેને વિશેષ જણાવે છે.

જેમ પાણીમાં લીટી કરીએ તે તરત ભેગી થાય છે, તેમ જે ક્રોધવડે જુદાં પડેલાં મન તરત ભેગાં થાય તે સંજ્વલન ક્રોધ જાણવો.

ધૂલને વિષે રેखा કરીએ તે જેમ કેટલીક મુદત પછી પવન સંજોગે ભેગી મળે તેમ ભાગેલું મન ઉપાયે કરી મળે તે બીજો પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ

માટીની રેखा સરખો પટલે તલ્લાવમાં પાણી સુકાઈ ગયા પછી તેમાં રહેલી માટી (કાદવ) સુકાઈને તેમાં જે ફાટ પડે છે, તે જ્યારે વરસાદ આવે ત્યારે મળી જાય છે, તેમ તુટેલું મન ઘણા ઉપાયે ઘણે વખતે મળે તે ત્રીજો અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ.

તથા જેમ પર્વતમાં ફાટ પડી હોય તે કોઈ કાળે મળે નહીં તેમ જેનું ભાગ્યું મન કોઈ કાળે મળે નહીં તેને અનંતાનુ બંધી ક્રોધ કહીએ.

હવે માન કહે છે.

જેમ નેતરની સોટીને વાલ્તાં કાંઈ મેહેનત પડતી નથી, તેમ જે માણસ પોતાની હઠ થોડા ઉપદેશથી મુકી દે અને સીધે મારગે ચાલે તે સંજ્વલન માન. તથા જેમ મુકાં કાષ્ટને તેલાદિક ચોપડી દુઃખે નમાવીયે, તેમ જે માણસ ઘણા પ્રયાસે કરી સીધે માર્ગે આવે તે પ્રત્યાખ્યાનીઓ માન જાણવો. તથા જે અત્યંત ઘણા કષ્ટે હાડની પેરે નમાવીયે, માર્ગ સન્મુખ કરીએ તેવો દુઃસાધ્ય અપ્રત્યાખ્યાનીય માન જાણવો અને પથ્થરનો થંઝ કોઈ રીતે નમે નહીં, તેમ જે કોઈપણ ઉપાયે કદાગ્રહ ન છોડે તે અનંતાનુબંધી માન જાણવો.

માયાવલેદિ ગોમુ, તિ મિંઢસિંગ ઘણવંસમૂલસમા ॥

લોહો હલિદ્દા સંજણ, કદમ કિમિરાગ સારિથો ॥૨૦॥

માયા-માયા	મિંઠસિંગ-ઘેટાનો શીંગડા	હલિદ-હલ્લદર
અવલેહિ-વાંસની છોલ	સરસ્વી	સ્વંજળ-સરાવલાનો મેલ
સરસ્વી	ઘળવંસ-કઠળ વાંસના	કદમ-ગાડાની મઝી
ગોમુત્તિ-બલ્લદના મૂત્રની	મૂલસમા-મૂલસરસ્વી	કિમિરાગ-કરમજનો રંગ
રેલા સરસ્વી	લોહો-લોભ	સારિથ્થો-સરસ્વો

અર્થ:-માયા અનુક્રમે વાંસની ઢોલ સરસ્વી, બલ્લદ મુત્રે તેની રેલા સરસ્વી, ઘેટાના શીંગડા સરસ્વી, તથા વાંસના મૂલ સરસ્વી છે, અને લોભ હલ્લદરના રંગ સરસ્વો, સરાવલાના ચીકળા મેલ જેવો અથવા નગરના ચાલના કાદવ જેવો, ગાડાની મઝી જેવો અને કીરમજી રંગ જેવો છે. ॥૨૦॥ તેને વિશેષ સમજાવે છે

વાંસની છોલનું વાંકાપણું સેહેજ હાથ ફેરવવાથી જતું રહે છે તેમ સંજ્વલની માયા સુખેથી ટ્લી શકે છે. તથા બલ્લદ ચાલતાં ચાલતાં મુત્રે તેની વાંકી ચુકી ધાર જમીન ઉપર થાય છે, તે જ્યારે સુકાય ત્યારે જતી રહે તેની પેઠે પ્રત્યાખ્યાની માયા ઉપાયે કરી તુટે. તથા જેમ ઘેટાનું શીંગડું મહામેહેનતે અને ઘળા કઠે વળે તેમ અપ્રત્યાખ્યાની માયાની વક્રતા મહા કઠે કરીને ટલે અને અનંતાનુબંધી માયા જેમ વાંસનું મૂલ ગમે તેટલા ઉપાયે સીધું થાય નહીં તેમ તે પણ ટલે નહીં.

સંજ્વલનો લોભ હલ્લદરના રંગ જેવો છે. ઇટલે હલ્લદરનો રંગ જેમ ધોતાં વાર તે ઉતરી જાય છે. તેમ સંજ્વલન લોભ (ધનાદિક ઉપરનો રાગ) થોડી મેહેનતે જાય છે. તથા સરાવલા માંહેનો મેલ જેમ ઘળી મેહેનતે જાય છે તેમ પ્રત્યાખ્યાનીઓ લોભ સદ્ગુરુ આદિના ઘળા ઉપદેશથી ઘળી મેહેનતે જાય. તથા ગાડાની મઝીનો ઢાઘ જેમ મહાકઠે અને ઘળી મેહેનતે જાય છે તેમ અપ્રત્યાખ્યાનીઓ લોભ મહા મેહેનતે અને ઘળે ઉપદેશે તથા યુક્તિ કરી ટલે છે. અને કરમજનો રંગ જેમ ગમે તેટલા ઉપાયે લુગડું ફાટી જતાં સુધી પણ જાય નહીં તેમ અનંતાનુબંધી લોભ કોઈ ઉપાયે ઓછો થતો નથી.

જસ્સુદયા હોઈ જિણ, હાસરઈ અરઈ સોગ જયકુઢા ॥
સનિમિત્ત મન્નહાવા, તં ઇહ હાસાઈ મોહણીઅં ॥૨૧॥

જસ્તુદયા-જેના ઉદયથી	સોગ-શોગ	વા-અથવા
હોઈજીઈ-જીવને હોય	ભય-ભય	તં-તે
હાસ-હાસ્ય	કુચ્છા-દુગંચ્છા	ઈહ-અહીં
રહ-રતિ	સનિમિત્ત-કારણસહિત	હાસાઈ-હાસ્યાદિ
અરહ-અરતિ	અન્નહા-અન્યથા	મોહણીઅં-મોહનીકર્મ

અર્થ:-જેના ઉદયથી જીવને હાંસી, રતિ, અરતિ, શોક, જ્ઞય અને દુગંચ્છા એ ઢ વાનાં કારણ સહિત અથવા કારણ રહિત અન્યથા હોય તે અહીં હાસ્યાદિ મોહનીય કર્મ જાણવું॥૨૧॥
પુરિસિથિ તદુજયં પદ્મ, અહિલાસો જવ્વસા હવઈ સોઝ ॥
થી નર નપું વેઝ દઝ, ફુંફુમ તણ નગર દાહ સમો ॥૨૨॥

પુરિસ-પુરુષ	જવ્વસા-જેનાવશથી	ફુંફુમ-કોઝદાહ (બકરી-નીલીંડીનો તાપ
ઈથિ-સ્ત્રી	હવઈ-હોય	
તદુજયં-તેવે	સોઝ-તે	તણ-તળદાહ
પદ્મ-પ્રત્યે	થી-સ્ત્રીવેદ	નગરદાહ-નગરદાહ
અહિલાસો-અભિલાષ	નર-પુરુષવેદ	સમો-સરખો
	વેઝોદઝો-વેદના ઉદયથી	

અર્થ:-જે કર્મના વશે જીવને પુરુષ, સ્ત્રી તથા તે બેની મૈથુન સંજ્ઞારૂપ ઇલા હોય તે અનુક્રમે સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, અને નપુંસકવેદ જાણવો. તેનું તિવ્રપણું અનુક્રમે બકરાની લીંડીના અગ્નિ સમાન, ઘાસના જમ્બકાની સમાન, અને નગરની ઢહા-યના દેવતાની સમાન જાણવું. ॥ ૨૨ ॥

સ્ત્રી વેદનું તિવ્રપણું તે જેમ બકરીની લીંડીનો તાપ ઘણીવાર સુધી ઠંડો પડે નહીં તેમ સ્ત્રીને પુરુષના સ્પર્શથી વિષય ઇચ્છા વધતી જાય, અને પુરુષવેદનું તિવ્ર-પણું જેમ ઘાસનો મહકો થઈને એકદમ ઓલવાઈ જાય છે, તેમ પુરુષનો વિષય સ્ત્રીનો સ્પર્શ થયા પછી તરત સમાઈ જાય છે. અને નપુંસક વેદનું તિવ્રપણું તે જેમ નગર વળે અને ઘણા દિવસ સુધી દેવતા ઓલાય નહિ તેમ નપુંસક વેદોદયે થયો જે વિષય તે કોઈ રીતે નિવૃત્તે નહીં એમ હાસ્યાદિ છ તથા ત્રણ વેદ મઝી નવ નોકપાય કથા:

સુરનરતિરિ નિરયાડ, હમિ સરિસં નામ કમ્મચિત્તિસમં ॥
 બાયાલ તિનવડ વિહં, તિ ઉત્તરસયં ચ સત્તઠી ॥ ૨૩ ॥

સુર-સુરાયુ	હૃદિસરિસં-હેડસરલો	તિનવડવિહં-ત્રાણુંભેદે
નર-નરાયુ	નામકમ્મ-નામકર્મ	તિઉત્તરસયં-એકસોત્રણ
તિરિ-તિર્યંચાયુ	ચિત્તિસમ્મં-ચિતારા જેવો	ચ-વઢી
નિરયાડ-નરકાયુ	બાયાલ-બેતાલીસ	સત્તઠી-સડસઠ

અર્થ:-દેવાયુ, મનુષ્યાયુ, તિર્યંચાયુ અને નરકાયુ એ ચાર જ્ઞેદે આયુઃ કર્મ છે, તેનો સ્વજ્ઞાવ હેઠુ સમાન છે, અને નામ-કર્મનો સ્વજ્ઞાવ ચિતારા સમાન છે; તે બેતાલીસ જ્ઞેદે તથા ત્રાણુ જ્ઞેદે છે, વઢી એકસો ત્રણ જ્ઞેદે પણ છે અને સડસઠ જ્ઞેદે પણ છે ૨૩

જે કર્મના ઉદયથી જીવ દેવપણું પામે તે દેવાયુ, મનુષ્યપણું પામે તે મનુષ્યાયુ, તિર્યંચપણું પામે તે તિર્યંચાયુ અને નરકપણું પામે તે નરકાયુ. એમ ચાર પ્રકારે આયુઃકર્મ હેડ સમાન છે. એટલે લાકડાની હેડમાં જેને ઘાલ્યો હોય તે હેડ ભાગ્યા સિવાય નીકળે નહીં તેમ આયુ પૂર્ણ કર્યા વિના તેજીવ તે ગતિમાંથી નીકળે નહીં.

હવે ચૌદ પિંડ પ્રકૃતિ કહે છે.

ગડ જાડ તણુ ઉવંગા, બંધણ સંઘાયણાણિ સંઘયણા ॥
 સંઠાણ વણ્ણ ગંધરસ, ફાસ અણુપુલ્લિ વિહગગડ ॥ ૨૪ ॥

ગડ-ગતિનામ	સંઘાયણાણિ-સંઘાતનનામ	રસ-રસનામ
જાડ-જાતિનામ	સંઘયણા-સંઘયણનામ	ફાસ-સ્પર્શનામ
તણુ-શરીરનામ	સંઠાણા-સંસ્થાનનામ	અણુપુલ્લિ-આનુપૂર્વીનામ
ઉવંગા-ઉપાંગનામ	વણ-વર્ણનામ	વિહગગતિ-વિહાયો ગતિ
વંધણ-વંધનનામ	ગંધ-ગંધનામ	નામ

અર્થ:-ગતિનામ, જાતિનામ, શરીરનામ, ઉપાંગનામ, વંધનનામ, સંઘાતનનામ, સંઘયણનામ, સંસ્થાનનામ, વર્ણનામ, ગંધનામ, રસનામ, સ્પર્શનામ, આનુપૂર્વીનામ, અને વિહાયો-

गतिनाम ए चौद पिंरुप्रकृति कही, पिंरुप्रकृति एटले एक प्रकृतिमां बे चार प्रकृति जेगी होय ते. ॥ २४ ॥

- १ गतिनामः—देवादिक गति पामवानुं कारण.
- २ जातिनामः—एकेंद्रियादिक जीवपर्यायनुं कारण.
- ३ शरीरनामः—औदारिकादिक शरीर पामवाना तथा परिणामवाना हेतु.
- ४ उपांगनामः—हाथपग वगेरे शरीरना अवयवनी प्राप्ति थाय ते.
- ५ बंधननाम—औदारिकादिक पुद्गलनुं परिणामवानुं मांहे मांहे जोड-वानुं हेतु जे कर्म
- ६ संघातननामः—जेणे करी आपणा शरीर योग्य कर्म पुद्गल स्कंधनो राशि एकठा करीए.
- ७ संघयणनाम—जेम खीलादिके करी कमाडादिकना सांधा दृढ करीए तेम शरीरने विषे हाड संधिनुं दृढ करवानुं हेतु.
- ८ संस्थान नामकर्मः—शरीरनो शुभ तथा अशुभ आकार ते संस्थान, तेनुं हेतुभूत जे कर्म.
- ९ वर्ण नामकर्मः—शरीर पुद्गले कृष्ण, गौरवर्णादि थवानुं हेतुभूत जे कर्म.
- १० गंधनामकर्मः—शरीरे सुगंध दुर्गंधपणुं थवानुं हेतुभूत जे कर्म.
- ११ रसनामः—शरीरे तिक्तादिक रस थवानी हेतुभूत जे कर्म प्रकृति.
- १२ स्पर्शनामः—जे कर्मथी शरीरमां शीत, उष्णादिक स्पर्श होय.
- १३ आणुपूर्वीः—जे कर्मना उदयथी वक्रगतिथी राशें ताण्या वळदनीपेरे उत्पत्ति स्थानकरुप गमाणे जीव आवे.
- १४ विहायोगतिनामः—जे कर्मथी जीवने शुभ तथा अशुभ चाल होय ते.

पिंरुपयमिति चउदस, परघाउस्सास आय वुज्जोअं ॥

अगुरुलहुतित्थ निमिणो, वघायमिअअठपत्तेआ॥२५॥

पिंडपयडिति—पिंडप्रकृति	आयव—आतपनाम	निमिणो—निर्माणनाम
चउदस—चौद.	उज्जोअं—उद्योतनाम	वघायं—उपघातनाम
परघा—पराघातनाम	अगुरुलहु—अगुरुलघुनाम	इअअठ—एम ए आठ
उस्सास—उश्वासनाम	तित्थ—तीर्थकरनाम	पत्तेया—प्रत्येक प्रकृति

अर्थः—ए चौद पिंरुप्रकृति कही, पराघात नामकर्म, उ-

श्वास नामकर्म, आतपनामकर्म, उद्योतनामकर्म, अगुरुलघुनाम
कर्म, तीर्थकरनामकर्म, निर्माणनामकर्म, अने उपघातनामकर्म,
एम ए आठ प्रत्येक प्रकृति जाणवी. ॥ १५ ॥

पराघातनामकर्म:-जे कर्मना उदयथी बीजा कोइनो जीत्यो न जाय.

उच्छ्वासनामकर्म:-जे कर्मथी श्वासोश्वास पूर्ण करे एवो लब्धिवंत होय.

आतपनामकर्म:-जे कर्मना उदयथी जीवतुं शरीर उष्णप्रकाशवान् होय.

उद्योतनामकर्म:-जे कर्मने उदये अनुष्ण प्रकाशवंत जीवतुं शरीर होय.

अगुरुलघुनामकर्म:-जे कर्मना उदयथी जीवतुं शरीर अत्यंत स्थूल पण न होय
तथा अत्यंत कृश पण न होय ते.

तीर्थकरनामकर्म:-जेना उदयथी तीर्थकर पदवी लहे ते.

निर्माणनामकर्म:-जे कर्मना उदयथी शरीरना अवयवो योग्य स्थळे गोठवाय.

उपघातनामकर्म:-जे कर्मना उदयथी पोताना अधिके तथा ओछे अंगे करी पीडा
पामे ए आठ प्रत्येक प्रकृति कही.

तस वायर पञ्जत्तं, पत्तेयथिरं सुन्नं च सुन्नगंच ॥

सुसरा इज्जा जसं तस, दसगं थावर दसं तु इमं ॥१६॥

तस-त्रसनामकर्म

वादर-वादरनाम

पञ्जत्तं-पर्याप्तनाम

पत्तेय-प्रत्येकनाम

थिरं-स्थिरनाम

सुभं-शुभनामकर्म

सुभगंच-सौभाग्यना०

सुस्सर-सुस्वरनाम

आइज्ज-आदेयनाम

जसं-जशनाम

तसदसगं-त्रसदशक

थावरदसं-स्थावरदशक

तु-तो

इमं-आप्रमाणे

अर्थ:-त्रसनामकर्म, वादरनामकर्म, पर्याप्तना०, प्रत्येकना०
स्थिरना०, शुन्नना० सौभाग्यना०, सुस्वरना०, आदेयना०, य-
शना०, ए त्रसदशक जाणवो अने तेज प्रमाणे स्थावर दशक
कहेवाशे.

१ त्रस नाम कर्म:-जेना उदयथी त्रस शरीरनी प्राप्ति थाय ते

२ वादर०:-जेना उदयथी वादर शरीरनी प्राप्ति थाय ते.

३ पर्याप्त०:-जेना उदयथी पोताने योग्य आरंभेली पर्याप्ति पूरी करे ते.

- ४ प्रत्येकनामकर्म:-जेना उदयथी साधारण शरीर मुक्ती पोताना एक शरीरने स्वामी थाय.
- ५ स्थिरनामकर्म:-जेना उदयथी दांत, हाड प्रमुख दृढ बंध होय ते.
- ६ शुभनामकर्म:-जेना उदयथी नाभि उपरनो भाग सुंदर होय ते,
- ७ सौभाग्यनामकर्म:-जेना उदयथी जीव, उपकार कर्याविना तथा संबंधविना पण सौने प्रिय लागे ते.
- ८ सुस्वरनामकर्म:-जेना उदयथी घणा मधुर स्वरनी प्राप्ति थाय ते.
- ९ आदेयनामकर्म:-जे कर्मना उदये जीवतुं वचन सौने मानवा आदरवा योग्य होव ते.
- १० यशनामकर्म:-जेना उदयथी जीवनी यशकीर्त्ति सर्वत्र प्रसरी जाय ते.
- थावर सुहुम अपज्जं, साहारण अथिरअसुन्नडुन्नगाणि॥
दुस्सर अणाइज्जाजस, मिअनामेसेअरावीसं॥ २७ ॥

थावर-थावरनाम	असुभ-अशुभनाम	इअनामे-एनामे
सुहुम-सूक्ष्मनाम	दुभगाणि-दौर्भाग्यनाम	सेयरा-इतरसहित (स-
अपज्जं-अपर्याप्तनाम	दुस्सर-दुस्वरनाम	इयरा)
साहारण-साधारणनाम	अणाइज्ज-अनादेयनाम	वीसं-वीस
अथिर-अस्थिरनाम	अजसं-अयशनाम	

अर्थ:-स्थावरनामकर्म, सूक्ष्मनाम, अपर्याप्तनाम, साधारणनाम, अथिरनाम, अशुन्ननाम, दौर्भाग्यनाम, दुःस्वरनाम, अनादेयनाम, अयशनाम, ए स्थावर दशक इतर (त्रसदशक) सहित गणतां वीस प्रकृति अइ. ए रीते १४ पिंरुप्रकृति, ८ प्रत्येक प्रकृति, १० त्रसदशक अने १० स्थावरदशक मळी नाम कर्मनी ४२ प्रकृति अइ ॥ २७ ॥

- १ स्थावरनामकर्म:-जेना उदयथी स्थावर शरीरनी प्राप्ति थाय ते.
- २ सूक्ष्मनामकर्म:-जेना उदयथी घणां शरीर मळे छते पण आंखे देखाय न्हो एवा शरीरनी प्राप्ति थाय ते.
- ३ अपर्याप्तनाम:-जेना उदयथी स्वयोग्य पर्याप्ति पुरी कर्या विनी मरण पामे सै.

- ૪ સાધારણનામકર્મ:-જેના ઉદયથી અનંત જીવનું એક શરીર હોય તેવી નિગોદ અવસ્થાની પ્રાપ્તિ થાય તે
- ૫ અસ્થિરનામકર્મ:-જેના ઉદયથી શિથિલ અવયવની પ્રાપ્તિ થાય તે.
- ૬ અશુભનામ:-જેના ઉદયથી પગ પ્રમુખ અશુભ અંગ હોય જે બીજાને લાગે થકે અપ્રીતિ પામે તે.
- ૭ દૌર્ભાગ્ય નામ:-જેના ઉદયથી વગર કારણે બીજાને અપ્રિય લાગે.
- ૮ દુઃસ્વરનામ:-જેના ઉદયથી જીવનો સ્વર ગધેદા સરસો સ્વર હોય,
- ૯ અનાદેયનામ:-જેના ઉદયથી જીવનું વચન મહત્ત્વ હોય પણ કોઈ આદર કરી માને નહીં.
- ૧૦ અયશનામ:-જેના ઉદયથી જીવની સર્વત્ર અપકીર્તિ પ્રસરે.

તસચતુષ્કં ચિરછકં અથિ, રઠક સુદુમતિગ થાવરચતુક્કં॥
સુન્નગતિગાઈ વિજ્ઞાસા, તયાઈ, સંસ્વાહિ પયમીહિં॥૨૬॥

તસચતુષ્કં-ત્રસચતુષ્ક	થાવરચતુક્કં-સ્થાવર ચ- તુષ્ક	વિભાસા-સંજ્ઞા [લેઈ
ચિરછકં-સ્થિરષટ્ક		તયાઈ-તે પ્રકૃતિથી આદે-
અચિરછકં-અસ્થિરષટ્ક	સુભગતિગાઈ-સૌભાગ્ય ત્રિ-	સંસ્વાહિ-સંખ્યા કહીએ
સુદુમતિગ-સૂક્ષ્મત્રિક	ક આદિ	પયમીહિં-પ્રકૃતિ

અર્થ:-ત્રસચતુષ્ક, સ્થિરષટ્ક, અસ્થિરષટ્ક, સૂક્ષ્મત્રિક, સ્થાવર ચતુષ્ક, સૌભાગ્યત્રિક, શ્યાદિક સંજ્ઞા તે, તે પ્રકૃતિ આદિમાં લેઈ જેટલી સંખ્યા કહીએ તેટલી પ્રકૃતિ લઈએ, તે નીચે પ્રમાણે ॥ ૨૬ ॥

ત્રસચતુષ્ક:-ત્રસનામ, વાદરનામ, પર્યાપ્તનામ અને પ્રત્યેકનામ.

સ્થિરષટ્ક:-સ્થિરનામ, શુભ નામ, સૌભાગ્ય નામ, સુસ્વર નામ, આદેય નામ અને યશનામ.

અસ્થિરષટ્ક:-અસ્થિરનામ, અશુભનામ, દૌર્ભાગ્યનામ, દુઃસ્વરનામ, અનાદેયનામ, અને અયશનામ.

સૂક્ષ્મત્રિક:-સૂક્ષ્મનામ, અપર્યાપ્તનામ અને સાધારણનામ.

સ્થાવરચતુષ્ક:-સ્થાવરનામ, સૂક્ષ્મનામ, અપર્યાપ્તનામ, અને સાધારણનામ.

સૌભાગ્યત્રિક:-સૌભાગ્યનામ, સુસ્વરનામ, અને આદેયનામ.

વળણચતુ અગુરુલહુ ચત, તસાઈડુ તિ ચતર ઠક મિચ્છાઈ
ઈય અન્નાવિ વિજ્ઞાસા, તયાઈ સંખાહિ પયમીહિં ॥૨૯॥

વળણચત-વર્ણચતુષ્ક	ચતર-ત્રસચતુષ્ક	વિભાસા-સંજ્ઞા
અગુરુલહુચત-અગુરુ લઘુ ચતુષ્ક	છકં-ત્રસષટ્ક ઈચ્છાઈ-ઈત્યાદિ	તયાઈ-તે આદિમાં લઈ
તસાઈડુ-ત્રસાદિદ્વિક	ઈય-એ	સંખાહિ-તેટલી સંખ્યાએ
તિ-ત્રસત્રિક	અન્નાવિ-અનેરીપણ	પયમીહિં-પ્રકૃતિ લઈએ

અર્થ:-વર્ણચતુષ્ક, અગુરુલઘુ ચતુષ્ક, ત્રસાદિદ્વિક, ત્રસ-
ત્રિક, ત્રસચતુષ્ક અને ત્રસષટ્ક એમ અનેરી પણ સંજ્ઞા જાણવી
એ પ્રમાણે જે સંજ્ઞા કહી હોય તે પ્રકૃતિ આદિમાં લઈ તેટલી
સંખ્યાએ પ્રકૃતિ લેવી.--અહીંઆં એટલું વિશેષ કે જ્યાં થીણછી-
ત્રિક કહ્યું હોય ત્યાં થીણછી, નિદ્રાનિદ્રા અને પ્રચલા પ્રચલા
એ ત્રણ પ્રકૃતિ લેવી ॥ ૨૯ ॥

વર્ણચતુષ્ક:-વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ.

અગુરુલઘુ ચતુષ્ક:-અગુરુલઘુનામ, ઉપઘાતનામ, પરાઘાતનામ અને ઉદ્ઘાસનામ.

ત્રસદ્વિક:-ત્રસનામ અને વાદરનામ

ત્રસત્રિક:-ત્રસનામ, વાદરનામ, અને પર્યાપ્તનામ.

ત્રસચતુષ્ક-ત્રસનામ, વાદરનામ, પર્યાપ્તનામ અને પ્રત્યેકનામ.

ત્રસષટ્ક:-ત્રસ, વાદર, પર્યાપ્ત, પ્રત્યેક, સ્થિર અને શુભનામ

હવે ચૌદ વિંદપ્રકૃતિની ઉત્તર પ્રકૃતિ કહે છે.

ગઈઆઈણ ઝકમસો, ચતપણપણ તિ પણ પંચ ઠ ઠકં॥

પણ ડુગ પણઠ ચતડુગ, ઈઅ ઉત્તર જ્ઞેઅ પણ સઠી॥૩૦॥

ગઈઆઈ-ગતિઆદીના	પંચ છ છકં-પાંચ, છ, છ	ઈઅ-એ
ઝકમસો-અનુક્રમે	પણડુગ પણઠ-પાંચ વે,	ઉત્તરખેઅ-ઉત્તરખેદ
ચતપણ-ચાર, પાંચ,	પાંચ આઠ,	પણસઠી-પાંસઠ
પણતિપણ-પાંચ, ત્રણ, પાંચ	ચત-ચાર	

અર્થ:-ગતિ, આદિ ચૌદ પિંમપ્રકૃતિના અનુક્રમે ઉત્તર જ્ઞેદ કહે છે ગતિ ચાર જ્ઞેદ છે, જાતિ પાંચ જ્ઞેદ છે, શરીર પાંચ જ્ઞેદ છે, ઉપાંગ ત્રણ જ્ઞેદ છે, બંધન પાંચ જ્ઞેદ છે, સંઘાતન પાંચ જ્ઞેદ છે, સંઘયણ ઠ જ્ઞેદ છે, સંસ્થાન ઠ જ્ઞેદ છે, વર્ણ પાંચ જ્ઞેદ છે, ગંધ બે જ્ઞેદ છે, રસ પાંચ જ્ઞેદ છે, સ્પર્શ આઠ જ્ઞેદ છે, આનુપૂર્વી ચાર જ્ઞેદ છે, વિહાયો ગતિ બે જ્ઞેદ છે એમ ચતુદ પિંમ પ્રકૃતિના સર્વ મઢી પાંસઠ જ્ઞેદ થયા.

અઠવીસ જુઆ તિનવઙ, સંતે વા પનરબંધણે તિસયં ॥
બંધણ સંઘાય ગહો, તણુસુ સામણ વણ ચઙ્ક ॥૩૧॥

અઠવીસજુઆ-અઠાવીસ	પનરબંધણે-પંદરબંધન	ગહો-ગ્રહણ
પ્રકૃતિયુક્ત	તિસયં-એકસોત્રણ	તણુસુ-શરીરસાથે
તિનવઙ-ત્રાણું	બંધણ-બંધન	સામન્ન-સામાન્યપણે
વા-અથવા	સંઘાય-સંઘાતન	વણચઙ-વર્ણચતુષ્ક

અર્થ:-ઉપરની પાંસઠ પ્રકૃતિને (પરાઘાતાદિ આઠ, ત્ર-શકાદિ દશ, અને યાવરાદિ દશ એ) અઠાવીસ પ્રકૃતિ યુક્ત કરીએ તેવારે નામ કર્મની ત્રાણું પ્રકૃતિ થાય. (આ ત્રાણું પ્ર-કૃતિ એકસો અઠતાલીસ પ્રકૃતિની સત્તાની અપેક્ષાએ સમજવી) અથવા પાંચ બંધનને ઠેકાણે પંદર બંધન ગણીએ તો એકસો ત્રણ થાય, (ત્યારે પિંમ પ્રકૃતિના પાંસઠને ઠેકાણે પંચોતેર જ્ઞેદ થાય અને સર્વ મઢી એકસો અઠાવન પ્રકૃતિ સત્તાએ થાય) હવે નામ કર્મની સઠસઠ પ્રકૃતિ કેવી રીતે થાય તે કહે છે. પંદર બંધણ અને પાંચ સંઘાતન એ વીસ પ્રકૃતિનું ગ્રહણ પાંચ શરીરને વિષે કરતાં પંદર પ્રકૃતિ ઓઢી થાય તથા સામાન્યપણે વર્ણ ચ-તુષ્ક એ ચાર ગણીએ તો (એટલે એ ચારના ઉત્તર જ્ઞેદ વીસ

આય છે, તેને ઠેકાણે (ચાર ગણતાં) સોઠ પ્રકૃતિ એ ઓઠી થઈ
એ રીતે એકસો ત્રણમાંથી ઠત્રીસ પ્રકૃતિ ઓઠી કરતાં નામક-
મની શેષ સમસઠ પ્રકૃતિ રહી ॥ ૩૧ ॥

ઇઅ સત્તઠી બંધો, દાઅ નય સમ્મ મીસયા વંધે ॥

બંધુદા સત્તા, વીસ દુવીસઠ વણસયં ॥ ૩૨ ॥

ઇઅસત્તઠી-એમસડસઠ	સમ્મ-સમકિત મોહની	અને સત્તાયે
વંધોદાઅ-વંધ, ઉદય	મિસયા-મિશ્રમોહનીનો	વીસ-એકસોવીસ
અને ઉદિરણા	વંધે-વંધ	દુવીસ-એકસોવાવીસ
નય-ન હોય	બંધુદાસત્તા-વંધ ઉદય-	અઠવનસયં-એકસોઅઠાવન

અર્થ:-એ ઉપરની સમસઠ પ્રકૃતિ વંધ, ઉદય અને ઉદી-
રણની અપેક્ષાએ હોય, તેમાં પણ સમ્યક્ત્વ મોહની અને મિશ્ર
મોહનીનો વંધ ન હોય માટે વંધે એકસોને વીસ, ઉદયે એક-
સોવાવીસ અને સત્તાયે એકસો અઠાવન પ્રકૃતિ હોય તે નીચે
પ્રમાણે ॥ ૩૨ ॥

	જ્ઞાનાવ	દર્શનાવ	વેદનીય	મોહનીય	આયુ	નામ	ગોત્ર	અંતરાય	કુલ
વંધ	૫	૯	૨	૨૬	૪	૬૭	૨	૫	૧૨૦
ઉદય અને	૫	૯	૨	૨૮	૪	૬૭	૨	૫	૧૨૨
ઉદીરણા									
સત્તા	૫	૯	૨	૨૮	૪	૧૦૩	૨	૫	૧૫૮
						૯૩			૧૪૮

સમ્યક્ત્વ મોહની તથા મિશ્ર મોહનીય એ બેનો વંધ ન હોય કારણ કે તે બેનું
દઢ મિથ્યાત્વ મોહનીનું છે તેનું શુદ્ધ, અર્દ્ધ શુદ્ધ સ્વરૂપતે સમકિત અને મિશ્રમોહની,
માટે વંધ એક મિથ્યાત્વ મોહનીનોજ હોય અને ઉદયમાં ત્રણ હોય.

નરય તિરિનર સુરગઈ, ઇગ વિઅ તિઅ ચડ પાણિંદિજાઈઓ
ઓરાલ વિઝવ્વાહાર, તેઅ કમ્મણ પણ સરીરા;(પાઠાંતરે)
ઓરાલિય વેઓવિય, આહારમે તેઅ કમ્મઈગા ॥૩૩॥

નરય-નરકગતિ
તિરિ-તિર્યંચગતિ
નર-મનુષ્યગતિ
સુરગઈ-દેવગતિ
ઇગ-એકેન્દ્રિજાતિ

વીઅ-વેદંદ્રિજાતિ
તિઅ-તેદંદ્રિજાતિ
ચઅ-ચૌરિંદ્રિજાતિ
પર્ણિદિ-પંચેન્દ્રિજાતિ
ઓરાલ-ઔદારિક

વિઅન્વ-વૈક્રિય
આહાર-આહારક
તેઅ-તેજસ
કર્મણ-કાર્મણ
પણ-પાંચ
સરીર-શરીર નામ.

અર્થ:-નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવતા એ ચાર ગતિ; એકેન્દ્રિ, વેદંદ્રિ, તેદંદ્રિ, ચૌરિંદ્રિ અને પંચેન્દ્રિ એ પાંચ જાતિ; ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તેજસ અને કાર્મણ એ પાંચ શરીર ॥ ૩૩ ॥ અહીંઆં ગતિજાતિનો અર્થ સુગમ છે. તેથી તે વિશેષે નહીં લખતાં શરીર કહે છે.

- ૧ ઔદારિક:-ઉદાર એટલે સર્વ શરીરમાંહે પ્રધાન, કારણ કે, તે શરીરવડે મોક્ષ સાધી શકીએ, તીર્થંકર ગણધરાદિની પદવી ભોગવીએ, તે માટે ઔદારિક. તે શરીર મનુષ્ય તથા તિર્યંચને હોય.
- ૨ વૈક્રિય:-જે શરીર નાનું મોટું અથવા સારું खોટું થઈ શકે તે વૈક્રિય. તે બે પ્રકારે છે (૧) ભવપ્રત્યયી એટલે તે ગતિમાં જે જીવ ઉત્પન્ન થાય તેનું શરીર વૈક્રિયજ હોય, તે દેવતા તથા નારકીને હોય. (૨) લબ્ધિ પ્રત્યયતે લબ્ધિવંત મનુષ્ય તથા તિર્યંચને હોય.
- ૩ આહારક:-તીર્થંકરની ઋદ્ધિ પ્રમુખ જોવાને ચૌદ પૂર્વધર મુનિરાજ મુઢા હાથ પ્રમાણ શરીર કરીને તીર્થંકરની પાસે જાય તે.
- ૪ તેજસ:-સ્વાધેલા આહારને પચાવવાની શક્તિવાળું તથા તેજો લેશ્યાનિર્ગમ હેતુ.
- ૫ કાર્મણ:-કર્મ પુદ્ગલ મિશ્રિત તે કાર્મણ શરીર.

બાહૂ રુ. પિઠિ સિરજર, અચ્ચરંગ અવંગ અંગુલી પમુહા ॥
સેસાઅંગોવંગા, પઠમતણુ તિગસ્સુવંગાણિ ॥ ૩૪ ॥

બાહુ-ભુજા
અરુ-સાથલ
પિઠિ-પીઠ
સિર-માથું
અર-હૈયું

અઅર-અદર
અંગ-એ આઠ અંગ
અવંગ-અપાંગ
અંગુલી-આંગળી
પમુહા-પ્રમુખ

સેસા-સાકીના
અંગોવંગા-અંગોપાંગ
તણુતિસ્સ-ત્રણ શરીરને
અવંગાણિ-અપાંગ આદિહોય

અર્થ:-બે ઝુજા, બે સાથઠ, વાંસો, મસ્તક, ઠાતી અને ડ-
દર એ આઠ અંગ છે, તેના હાથ, પગ, આંગળીઓ, વેઢા પ્રમુખ
ડપાંગ છે અને બાકીના પર્વ, રેખા, નખ, રોમાદિક અંગોપાંગ
છે તે, પ્રથમનાં ત્રણ શરીરે હોય, ઔદારિક શરીરે ઔદારિક
અંગો પાંગ, વૈક્રિય શરીરે વૈક્રિય અંગોપાંગ અને આહારક
શરીરે આહારક અંગોપાંગ કહીયે ॥ ૩૪ ॥

ડરલાઈ પુગ્ગલાણં, નિબદ્ધ વજ્ઝંતયાણ સંબંધં ॥

જં કુણઈ જડ સમં તં વંધણ મુરલાઈ તણુ નામા ॥ ૩૫ ॥

ડરલાઈ-ઔદારિકાદિ	સંબંધ-જોડે	વંધણ-વંધન નામકર્મ
પુગ્ગલાણં-પુદ્ગલને	જં-જે	ડરલાઈ-ઔદારિકાદિ
નિવંધ-પૂર્વે વાંધેલા	કુણઈ-કરે	તણુનામા-પાંચ શરીરને
વજ્ઝં-(હમણાં) વંધાતા	જડસમં-લાખ-રાઠસરખું	નામે
તયાણ-તેની સાથે	તં-તે	

અર્થ:-ઔદારિકાદિ શરીરના પુદ્ગલને પેહેલાં વાંધેલા અને
હાલ વંધાતા તેની સાથે સંબંધ કરે, ણટલે જેમ લાખ અથવા
રાઠ બે વસ્તુઓને સજ્જન જોડી દે છે, તેના જેવું (લાખના જેવું)
વંધન નામકર્મ છે તે ઔદારિક વંધન, વૈક્રિય વંધન વગેરે પાંચ
શરીરને નામે જાણવું. ॥ ૩૫ ॥

હવે સંઘાતનનામ કહે છે.

જં સંઘાયંડરલા, ઈ પુગ્ગલે તણગણંવ દંતાલી ॥

તં સંઘાયં વંધણ, મિવતણુ નામેણ પંચવિહં ॥ ૩૬ ॥

જં-જે	તણગણંવ-તળના સમૂહ	સંઘાયં-સંઘાતનનામ
સંઘાયઈ-એકઠાં કરવાં	પ્રત્યે	વંધણમિવ - વંધણનીપેરે
ડરલાઈ-ઔદારિકાદિ	વદંતાલી-ડંતાલીની પેઠે	તણુનામેણ-શરીરનામે
પુગ્ગલે-પુદ્ગલ પ્રત્યે	તં-તે	પંચવિહં-પાંચ ભેદ છે

અર્થ:-ઔદારિકાદિ પાંચ શરીરના પુદ્ગલ પ્રત્યે, દંતાલી જેમ તૂળના સમૂહને એકઠો કરે છે, તેની પેઠે જે કર્મ એકઠાં કરે તે સંઘાતન નામ કર્મ જાણવું અને બંધનની પેઠે તેના પણ પાંચ શરીરને નામે પાંચ જોડે છે ॥ ૩૬ ॥

જે કર્મના ઉદયથી જીવ ઔદારિકાદિક પુદ્ગલ મેળવે તે ઔદારિક સંઘાતન અને જે કર્મના ઉદયથી જીવ ઔદારિક પુદ્ગલ મેળવી શરીર વાંધે તે ઔદારિક બંધન એમ પાંચે શરીરનું જાણી લેવું.

ઓરાલ વિઝ્વવાહા, રયાણં સગતેઽપ્ત કમ્મજુત્તાણં ॥

નવ બંધણાણિ ઇઞ્ચર, દુસહિઆણિ તિન્નિ તેસિંચ ॥૩૭॥

ઓરાલ-ઔદારિક	તેઅ-તેજસ સાથે	ઇઅર-ઇતર
વિઝ્વ-વૈક્રિય તથા	કમ્મ-કાર્મણ સાથે	દુ-વેનીસાથે
આહાર્યાણં-આહારકને	જુત્તાણં-યુક્ત કરતાં	સહિઆણિ-સહિત કરતાં
સગ-પોતપોતાની સાથે	નવબંધણાણિ-નવ બંધન	તિન્નિ-ત્રણ ત્રણ બંધન
જોડતાં	થાય	તેસિંચ-તેમનાં

અર્થ:-ઔદારિક, વૈક્રિય અને આહારક એ ત્રણને પોતપોતાની સાથે જોડતાં ત્રણ બંધન થાય અને તેજસ તથા કાર્મણ સાથે જોડતાં બીજાં ૪ થાય (એટલે નવ થયાં) અને તે બંને તેજસ તથા કાર્મણ સાથે જોડતાં બીજાં ૪ થયાં એટલે સર્વ મળી પંદર બંધન થયાં ॥ ૩૭ ॥

૧ ઔદારિક ઔદારિકબંધન, ૨ વૈક્રિયવૈક્રિય બંધન, ૩ આહારક આહારક બંધન, ૪ ત્રણને તેજસ અને કાર્મણ સાથે જોડતાં, ૫ ઔદારિક તેજસ બંધન, ૬ વૈક્રિય તેજસ બંધન, ૭ આહારક તેજસ બંધન, ૮ ઔદારિક કાર્મણ બંધન, ૯ વૈક્રિય કાર્મણ બંધન, ૧૦ આહારક કાર્મણ બંધન, હવે એ છને તેજસ તથા કાર્મણ સાથે જોડતાં, ૧૧ ઔદારિક તેજસ કાર્મણ બંધન, ૧૨ વૈક્રિય તેજસ કાર્મણ બંધન, ૧૩ આહારક તેજસ કાર્મણ બંધન, ૧૪ તેજસ તેજસ બંધન, ૧૫ તેજસ કાર્મણ બંધન, ૧૬ કાર્મણ કાર્મણ બંધન.

હવે સંઘયણ કહે છે.

સંઘયણ મઠિ નિચઞ્ચો, તં બદ્ધા વજ્જરિસહ નારાયં ॥

તદ્દય રિસહ નારાયં, નારાયં અર્ધનારાયં ॥ ૩૮ ॥

સંઘયણ-સંઘયણ તે	તંછદ્ધા-તે છ પ્રકારે	રિસહનારાયં-ઋષભનારાચ
અઠ્ઠિ-અસ્થિનો	વજ્જરિસહનારાયં-વજ્જઋષભ નારાચ	નારાયં-નારાચ
નિચઓ-સમૂહ	તદ્દય-તેમજ	અર્ધનારાયં-અર્ધનારાચ

અર્થ:-હામકાંનો જે સમૂહ (મેઝાપ) તેને સંઘયણ કહીએ, તે ૭ પ્રકારે છે. (૧) વજ્જઋષભ નારાચ, (૨) ઋષભનારાચ (૩) નારાચ, (૪) અર્ધનારાચ. ॥૩૮ ॥ સંઘયણ એટલે સાંધાના બે હામકાંનું જોડાવું તે.

વજ્જઋષભ નારાચ સંઘયણ-જે સાંધામાં બે પાસે *મર્કટ વંધ હોય તે ઉપર ઋષભ એટલે હાડનો પાટો તે ઉપર તે ત્રણેને ભેદે એવી વજ્જચીલી. એવી રીતે જે સંઘયણ જોડાણ હોય.

ઋષભનારાચ:-ઉપરના કરતાં વજ્જ (ચીલી) ઓછી હોય તે.

નારાચ:-પાટો અને ચીલી ન હોય.

અર્ધનારાચ:-જેને એક પાસે મર્કટવંધ અને એક પાસે ચીલી હોય તે.

કીલિચ્ચ ઢેવઠં રહ, રિસહો પદ્ધો અ કીલિચ્ચા વજ્જં ॥

ઉચ્ચઓ મક્કડવંધો, નારાયં રૂમમુરાલંગે ॥ ૩૯ ॥

કીલિઅ-કીલિકા	કીલીઆ-ચીલી રૂપતે	નારાયં-નારાચ
ઢેવઠં-ઢેવઠું	વજ્જં-વર્જીને	રૂમં-એ સંઘયણ
રહ-અહીંઆં	ઉચ્ચઓ-બે પાસે	મુરાલંગે-ઔદારિક શરીરે
રિસહોપદ્ધો-ઋષભ તે પાટો	મક્કડવંધો-મર્કટવંધ	હોય.

અર્થ:-(૫) કીલિકા સંઘયણ (૬) ઢેવઠું સંઘયણ. અહીંયાં ઋષભ તે પાટા સરખું હામ સમજવું અને ચીલીરૂપ તે વજ્જ સ-

*વાંદરી જેમ પોતાના વચ્ચાને પેટે વઝાગાડે છે તેમ.

મજબુ, અને બે પાસે આંકના ઝરાવવા તેને મર્કટબંધ ઇટલે ના-
રાચ કહીએ. એ સંઘયણ ઔદારિક શરીરે હોય ॥ ૩૯ ॥

કીલિકા:-જ્યાં હાડસંધિમાં એક ચીલી માત્ર હોય.

ઢેવટું:-જ્યાં હાડ ફક્ત, એક બીજાને અડકીને રહ્યાં હોય.

હવે તે સંઘયણનાં સંસ્થાન હોય માટે સંસ્થાન કહે છે.

સમચતુરસં નિગ્ગો, હ સાઈ ચુજ્ઞાઈ વામણં હુંમં ॥

સંઠાણા વણ્ કિણ્હ, નીલ લોહિય હલિહ સિઆ ॥૪૦॥

સમચતુરસં-સમચતુરસ્ર	વામણં-વામન	નીલ-નીલોવર્ણ
નિગ્ગોહ-ન્યગ્રોધ	હુંડં-હુંડ	લોહિત-લાલવર્ણ
સાઈ-સાદી	સંઠાણા-સંસ્થાન [મકર્મ	હલિહ-પીતવર્ણ
ચુજ્ઞાઈ-કુબ્જ	વણ્કિણ્હ-કૃષ્ણ વર્ણ ના-	સિઆ-શ્વેતવર્ણ

અર્થ:-૧ સમચતુરસ્ર, ૨ ન્યગ્રોધ, ૩ સાદિ, ૪ કુબ્જ, ૫ વા-
મન અને ૬ હુંમ એ ૭ સંસ્થાન જાણવાં હવે પાંચ વર્ણ કહે છે
કૃષ્ણ (કાળો) વર્ણ, નીલ (નીલો) વર્ણ, લોહિત (લાલ) વર્ણ,
હલિહ (હલદર જેવો પીળો) વર્ણ, અને શ્વેત (ધોળો) વર્ણ ॥૪૦॥

સમચતુરસ્રસંસ્થાન:-પલાંઠી વાળીને બેઠાં થકાં ચારે ચુને સરખું અંતર હોય. તે
સર્વ દેવતા તથા તીર્થકરને હોય છે.

ન્યગ્રોધસંસ્થાન:-વડના ઝાડની પેઠે નાખી ઉપરનો ભાગ માનોપેત અને નાખી
નીચેનો ભાગ હીન હોય.

સાદિસંસ્થાન:-નાખી નીચેનો ભાગ માનો પેત અને ઉપરનાં અંગ હીન હોય તે.

કુબ્જ:-જેનાં છાતી, પેટ, અને વાંસો ઇટલાં અંગ અધમ હોય અને પગ, હાથ,
મુઠ્ઠ, અને ગ્રીવાદિક ઉત્તમ હોય.

વામન:-જ્યાં હાથ અને પગ હીન હોય અને બીજાં અંગ ઉત્તમ હોય.

હુંડ:-જેનાં સર્વ અંગ અધમ હોય.

સુરહી દુરહી રસ પણ,તિત્ત કરુ કસાયઅંબિલા મહુરા ॥

ફાસા ગુરુ લહુ મિઝર, સિઝહ સિણિદ્રુરુક્ઠા ॥૪૧॥

सुरही-सुरभिगंध	अंविळा-खाटोरस	खर-खर (वरसठ)
दुरही-दुरभिगंध	महुरा-मधुर	सी-शीत
रसपण-रसपांच	फासा-स्पर्श	उन्ह-उष्ण
तित्त-तिक्तरस	गुरु-भारे	सिणिद्ध-रुक्ष (लुखो)
कडु-कटुरस	लहु-लघु (हलको)	रुखव-रुक्ष (लुखो)
कसाय-कषायेलोरस	मिउ-मृदु (कोमळ)	अठ-ए आठ स्पर्श

अर्थ:-गंध वे प्रकारे ठे. (१) सुरन्नि ते फूलना सुगंध सरखो शरीरनो वास होय, (२) दुरन्नि ते खराव गंध युक्त शरीर होय. रस पांच प्रकारे ठे (१) तिक्त ते कम्बो, (२) कटु ते तीखो, (३) कसाय ते कषायेलो, (४) आम्ल ते खाटो, (५) मधुर ते मीठो. हवे आठ स्पर्श कहे ठे (१) गुरु ते जारे, (२) लघु ते हळवो, (३) मृदु ते कोमळ, (४) खर ते वरसठ, (५) शीत ते ठंढो, (६) उष्ण ते उन्हो (७) स्निग्ध ते चिकणो, (८) रुक्ष ते लुखो ॥४१॥ ए प्रमाणे जे जे स्पर्श युक्त शरीर होय ते ते स्पर्श नाम कहिये.

वर्णादिनी वीस प्रकृति मांहे शुभ अशुभ केटली ते कहे छे.

नील कसिणं दुगंधं, तित्तं कमुअंगुरुं खरं रुक्कं ॥

सीअं च असुह नवगं, इकारसगं सुन्नं सेसं ॥ ४२ ॥

नील-नीलवर्ण	गुरुं-गुरुस्पर्श	असुह-अशुभ छे.
कसिणं-कृष्णवर्ण	खरं-खरस्पर्श	इकारसगं-अगिआर
दुगंधं दुर्गंध	रुक्कं-रुक्षस्पर्श	शुभं-शुभ
तित्तं-तिक्त, कडवो	सीअं-सीतस्पर्श	सेसं-वाकीनी
कडुअं-कटु, तीखो	नवगं-नव प्रकृति	

अर्थ:- (उपरनी वर्ण चतुष्कनी वीस प्रकृतिमांथी) नील अने कृष्ण ए वे वर्ण, दुरन्निगंध, कम्बो अने तीखो ए वे रस,

ગુરુ, સ્વર, રુદ્ર અને શીત એ ચાર સ્પર્શ, એમ નવ પ્રકૃતિ અશુભ જાણવી. બાકી અગીયાર પ્રકૃતિ શુભ છે ॥ ૪૨ ॥

હવે આનુર્વ્વી નામ કર્મ કહે છે.

ચતુર્હગ્વિદ્યુગ્નપુર્વી. ગદ્ય પુર્વિદ્યુગ્ન તિગ્ન નિઆનુજુઅં ॥
પુર્વિ ઉદ્યો વક્રે, સુહ અસુહ વસુદ્ધ વિહગગદ્ય ॥ ૪૩ ॥

ચતુર્હ-ચારભેદે	નિઆનુજુઅં-પોતાના	સુહ-શુભ
ગદ્ય-ગતિનીપેરે	આયુસહિત કરતાં	અસુહ-અશુભ
અણુપૂર્વી-આણુ પૂર્વી	તિગ્ન-ત્રિક થાય	વસ-વૃષભ
નામ છે	પુર્વીઉદ્યો-આનુપૂર્વી-	ઉદ્ય-ઉંટ
ગદ્યપુર્વિદ્યુગ્ન-ગતિઆણુ	નો ઉદય	વિહગગદ્ય- વિહાયો ગતિ
પૂર્વી દ્યુગ્ન	વક્રે-વક્રગતિયે હોય	નામ.

અર્થ:-ચાર પ્રકારે ગતિની પેઠે અનુપૂર્વી છે. ગતિ અને અનુપૂર્વી મળીને દ્વિક કહેવાય, અને તેમાં આયુષ્ય મેળવતાં અણુપૂર્વી ત્રિક થાય. અનુપૂર્વીનો ઉદય તે વિગ્રહ ગતિયે હોય. બલ્લદની પેઠે શુભ અને ઉંટની પેઠે અશુભ ચાલે એ બે પ્રકારે વિહાયોગતિ નામ કહીએ ॥ ૪૩ ॥

આનુપૂર્વી વક્રગતિયે એક ગતિમાંથી બીજી ગતિમાં જતાં નાથવડે બલ્લદનીપેરે સ્વેચ્છી નિયમિત રસ્તે લઈ જનાર, તે ચાર પ્રકારે છે નરકાનુપૂર્વી, તિર્યંચાનુપૂર્વી, મનુષ્યાનુપૂર્વી, અને દેવાનુપૂર્વી. અનુપૂર્વી, ગતિ અને આયુષ્ય એ ત્રણે સંબંધવાળાં છે, તેથી જ્યાં દ્વિક કહે ત્યાં ગતિ અને અનુપૂર્વી લેવાં અને ત્રિક કહે ત્યાં આયુષ્ય વધારી લેવું. જેમ નરકદ્વિક, એટલે નરકની ગતિ અને નરકની આણુ પૂર્વી. અને નરક ત્રિક એટલે નરકગતિ, નરકની અણુપૂર્વી અને નરકાયુ એમ ચાર ગતિ આશ્રી જાણી લેવું.

હવે આઠ પ્રત્યેક પ્રકૃતિનું સ્વરૂપ કહે છે.

પરધા ઉદયા પાણી, પરેસિં બલ્લિણંપિ હોઈ દુઃખરિસો ॥
ઉસસિણ લલ્લિજુત્તો, હવેઈ હસાસનામવસા ॥ ૪૪ ॥

પરધા-પરાઘાતના	હોઈ-હોય	(પામવું)
ઉદયા-ઉદયથી	દુઢરિસો-દુઃખે જીતવા	હવઈ-હોય
પાણી-પ્રાણી	યોગ્ય હોય	ઉસાસનામ-ઉશ્વાસનામ
પરેસિં-વીજા	ઉસસિણ-શ્વાસોશ્વાસનું	કર્મના
વલિણંપિ-વલ્લંતનેપણ	લલ્લિજુત્તો-લલ્લિ યુક્ત-	વસા-વશેકરીહોય.

અર્થ:-પરાઘાત નામ કર્મના ઉદયથી પ્રાણી પોતાથી વલ્લવાલા વીજા જનો વરૂં પણ જીતાવો દુષ્કાર થઈ પમે અર્થાત્ તેને જીતી શકાય નહીં. અને શ્વાસોશ્વાસનું પામવું તે ઉશ્વાસનામકર્મના વશે કરી હોય ॥ ૪૪ ॥

રવિ વિંબેઝ જિઅંગં, તાવ જુઅં આયવાઝ નઝજલણે ॥
જમુસિણ ફાસસ્સ તહિં, લોહિય વળ્ણસ્સ ઝડઝત્તિ ॥૪૫॥

રવિવિંબેઝ-સૂર્યવિંબનેવિષે	આયવાઝ-આતપનાઝડયે	ઝળ્ણ સ્પર્શનો ઝડય
જિઅંગં-(રત્નના) જીવનું	નઝજલણે-અગ્નિના શરીરે	તહિં-તે અગ્નિના શરીરેછે
અંગ	ન હોય	લોહિઅવસ્સ-રાતાવર્ણનો
તાવજુઅં-તાપયુક્ત	જમુસિણફાસસ્સ-જે માટે	ઝડઝત્તિ-ઝડય છે.

અર્થ:-રવિ મંદુલમાં વાદર અપર્યાપ્તા રત્નના જીવનુંજ અંગ તાપ યુક્ત ઇટલે વીજાને તાપકારી થાય છે. તે આતપ નામ કર્મના ઝડયથી. તેવો આતપ કર્મનો ઝડય અગ્નિકાયના જીવને નથી. કેમકે તેને તો ઝળ્ણ સ્પર્શ અને લાલવર્ણનો ઝડય છે ॥ ૪૫ ॥

સૂર્યમંડલનો જે પ્રકાશ આવે છે, તે પ્રકાશ વિમાનમાં રહેલા રત્નોનો છે, તે રત્ન વાદર પૃથ્વીકાય છે. અને સ્પર્શે શીત છે, પરંતુ તેમનો પ્રકાશ તાપ ડગાવે, કારણ કે તેમને આતપ નામ કર્મનો ઝડય છે તે સિવાય વીજાને હોય નહીં. અહીં કોઈ શંકા કરે કે અગ્નિનો પણ તેવો પ્રકાશ છે ? તો તેનું કેમ ? તો ઉત્તર કે અગ્નિનું શરીરજ ઝળ્ણ છે, ઇટલે તેને ઝળ્ણ સ્પર્શ નામ કર્મનો ઝડય છે તેથી તેને સ્પર્શ કરતાં અથવા પાસે જતાં તાપ લાગે, પરંતુ દૂરથી લાગે નહીં.

अणुसिण पयासरूवं, जिअंगमुज्जो अयेइ हुज्जोआ ॥
जइदेवुत्तर विक्किअ, जोइसखज्जोअ माइव ॥ ४६ ॥

अणुसिण-शीत
पयासरूवं-प्रकाशरूप
जिअंगं-जे जीवन्तुं अंग
उज्जोअ-उद्योत (करे)
एइह-ए अहींआं

उज्जोआ-उद्योतनो उदय
जइ-यतिने
देव-देवने
उत्तरविक्किय-उत्तर वैक्रि-

यरूप करतां
जोइस-ज्योतिषी
खज्जोअमाइव-खद्योत
आदिनीपरे

अर्थ:-हवे उद्योतनाम कहे ठे—जे जीवन्तुं शरीर उष्ण नहीं परंतु शीत प्रकाशरूप उद्योत करे ते अहींआं उद्योतनाम कर्मनो उदय जाणवो. ते उदय यति अने देवताने उत्तर वैक्रिय रूप करतां होय, तथा ज्योतिषीने विमाने खद्योत (आगीओ फूदां जेवो जीव) आदिनी पेरे शरीरे उद्योततानो उदय होय ॥ ४६ ॥
अंगं न गुरु न लहुअं, जायइ जीवस्स अगुरुलहुउदया ॥
तिह्णेण तिहुअणस्सवि, पुज्जो से उदओ केवलिणो ४७ ॥

अंगं-शरीर
नगुरु-नहींभारे
नलहुअं-नहींहल्लुं
जायइ-होय
जीवस्स-जीवने

अगुरुलहु-अगुरुलघुना
उदया-उदयथी होय
तित्थेण-तीर्थकर नाम
कर्मना उदयथी

तिहुअणस्सवि-त्रण भुवनने पण
पुज्जो-पूजनीक
सेउदओ-तेनो उदय
केवलीणो-केवलीने होय

अर्थ:-जे शरीर भारे पण नहीं तेम हल्लुं पण नहीं, तेवुं शरीर जीवने अगुरु लघुनाम कर्मना उदयथी होय, अने त्रण भुवनने विषे पूजनीकपणुं तीर्थकर नामकर्मना उदयथी होय तेनो उदय केवल ज्ञानीनेज होय (ते केवलज्ञान उपनेज आय पण ठड्ढस्थ पणे न होय) ॥ ४७ ॥

अंगोवंग निअमिणं, निम्माणं कुणइ सुत्तहारसमं ॥

ઉવઘાયા ઉવહમ્મઙ્, સતણું અવયવલંબિ ગાર્હિં ॥૪૬॥

અંગોવંગ-અંગોપાંગનું	સુત્તહાર-સુતાર	સતણુ-પોતાના શરીરના
નિઅમિણં=નિયમિત	સમં-સરખું	અવયવ-અવયવેકરી
નિમ્માણં-નિર્માણ નામકર્મ	ઉવઘાયા-ઉપઘાતનામ	લંબિગાર્હિં-પઢજીભી
કુણઙ્-કરે	ઉવહમ્મઙ્-હણાય	આઢિકે કરી

અર્થ:-નિર્માણનામકર્મ શરીરનાં અંગોપાંગ નિયમિત (પોતપોતાની જગ્યાએ લાવવાનું) કરે છે, તે નામકર્મ સુતાર સરખું જાણવું. ઉપઘાતનામકર્મના ઝડયથી પોતાના શરીરના અવયવ જેવાંકે પમ્મજીની ચોરદાંત આદિકે કરી પોતેજ હણાય પીમાય ॥ ૪૬ ॥

હવે ત્રસાદિ દશ પ્રકૃતિ કહે છે.

વિ તિ ચ્ચ પણિંદિ તસ્સા, વાયરઓ વાયરાજિઆ થૂલા ॥
નિચ્ચ નિચ્ચ પજ્જત્તિ જુઆ, પજ્જત્તા લલ્હિ કરણેહિં ॥૪૭॥

વિત્તિચ્ચ-વેંદ્રિ, તે ઇંદ્રિ,	વાયરા-વાદર	જુઆ-યુક્ત, સહિત
ચૌરિંદ્રિ	જીઆ-જીવ	પજ્જત્તા-પર્યાપ્તા
પણિંદિ-પંચેંદ્રિ	થૂલા-સ્થૂલ	લલ્હિ-લલ્લિય કરી
તસા-ત્રસનામકર્મ	નિઅનિઅ-પોતપોતાની	કરણેહિં-કરણે કરી
વાયરઓ-વાદરના ઝડયથી	પજ્જત્તિ-પર્યાપ્તિ	

અર્થ:-વેંદ્રિ, તેંદ્રિ, ચૌરિંદ્રિ અને પંચેંદ્રિ એ પેહેલું ત્રસ નામકર્મ, તથા વીજા વાદરનામ કર્મના ઝડયથી જીવ વાદર અથવા સ્થૂલ કહેવાય. અને ત્રીજું પોતપોતાની પર્યાપ્તિ એ યુક્ત જે જીવ હોય તે પર્યાપ્તિ નામકર્મ, લલ્લિ તથા કરણ એ વે જેદે કરી જાણવું ॥ ૪૭ ॥

અહીં આં પર્યાપ્તિની વ્યાખ્યા વિશેષે સમજાવે છે.

પર્યાપ્તિ એટલે જીવની શક્તિ વિશેષ, તે છે છે, આહાર, ગરોર, ઇંદ્રિય, શ્વાસોશ્વાસ, ભાષા, અને મનપર્યાપ્તિ. આહાર પર્યાપ્તિ એટલે જીવને આહાર લેવાનો

જે શક્તિ વિશેષ તે, શરીર પર્યાપ્તિ એટલે લીધેલા આહારને પચાવીને શરીર બાંધવાની જે શક્તિ વિશેષ તે, એમ છ એ પર્યાપ્તિ જાણી લેવી; તે પર્યાપ્તિઓ એકંદ્રિયને ચાર હોય છે. વિકલેન્દ્રિ તથા અસન્ની પચેન્દ્રિને પાંચ હોય છે અને સન્નિ પચેન્દ્રિને છ હોય છે, તે માંહેની પોતપોતાના જેટલી પર્યાપ્તિઓ હોય તેટલી પર્યાપ્તિઓ પુરી કર્યા વિના જે જીવ મરે નહીં, તે પર્યાપ્તિ નામકર્મના ઉદયથી હોય.

પોત પોતાની જેટલી પર્યાપ્તિ હોય તેટલી પર્યાપ્તિઓ જીવ ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયથી સાથે આરંભે, ત્યાર પછી આહાર પર્યાપ્તિ એક સમયે પૂર્ણ કરે, તે પછી અંતર મુહૂર્તે શરીર પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કરે, તે પછી ઔદારિક શરીરવાળો અંતરમુહૂર્ત મુહૂર્તને આંતરે બાકીની ચાર પર્યાપ્તિ પુરી કરે, અને વૈક્રિય તથા આહારક શરીરવાળો સમય સમયને અંતરે પૂર્ણ કરે. આગલી બે પર્યાપ્તિ સૂક્ષ્મ છે. તેથી કાઢનો ફેર થાય. જેમ છ જણીઓ કાંતનારી સાથે કાંતવા બેઠી તેમાં જે જાડું કાંતે તે બેહેલું કોકડું પૂરું કરે અને સૂક્ષ્મ કાંતે તે મોડું પુરું કરે.

હવે તે આરંભેલી પર્યાપ્તિઓ પૂરી કર્યા પછી જે જીવ મરે તે જીવ લબ્ધિ પર્યાપ્તો કહેવાય. તથા કરણ એટલે આહાર, શરીર અને ઇન્દ્રિય એ ત્રણ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થઈ નથી ત્યાં સુધી તેને કરણ અપર્યાપ્તો કહીએ અને એ ત્રણ પુરી થયા પછી કરણ પર્યાપ્તો કહીએ. અથવા જે જે પર્યાપ્તિ પૂરી નથી કરી તે તેની અપેક્ષાએ કરણ અપર્યાપ્તો અને પૂરી કરી તેની અપેક્ષાએ કરણ પર્યાપ્તો કહીએ. અને જે કર્મના ઉદયથી આરંભેલી પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના જે જીવ મરે તે લબ્ધિ અપર્યાપ્તો કહેવાય, તે અપર્યાપ્તા નામ કર્મ.

પત્તેચ્ચ તણૂ પત્તે, ઉદચ્ચેણં દંત અઘ્ઠિમાઙ્ ધિરં ॥

નાનુવરિ સિરાઙ્ સુહં, સુજગાચ્ચો સઘ્વ જણ ઇઠો ॥૫૦॥

પત્તેઅતણુ-પ્રત્યેકનું જૂઠું શરીર	અઘ્ઠિમાઙ્-અસ્થિઆદિ ધિરં-સ્થિર હોય	સુભગાઓ-સૌભાગ્યનામ- કર્મના ઉદયથી
પત્તે-પ્રત્યેક નામકર્મ	નાનુવરિ-નાભિ ઉપરનાં	સઘ્વજણ-સર્વ જણને
ઉદચ્ચેણં-ઉદયેકરી	સિરાઙ્-મસ્તકઆદિ	ઇઠો-ઇષ્ટ, વલ્લભલાગે
દંત-દાંત	સુહં-શુભ હોય	

અર્થ:-જેના ઉદયથી જીવ એક શરીરને વિષે ઉત્પન્ન થાય, સાધારણપણું ન પામે તે પ્રત્યેક નામકર્મ કહેવાય. જેના ઉદ-

यथी दंत अस्ति वगेरेनो बंध स्थिर होय ते स्थिर नामकर्म.
जेना उदयथी नाजि ऊपरनां मस्तक वगेरे अंग सारां होय
तथा तेना स्पर्श कोइ अप्रिति पामे नहीं ते शुभ नामकर्म,
तेनाथी वीपरित ते अशुभ नामकर्म. तथा जेना उदयथी विना
कारणे सर्व मनुष्यने पण प्रिय लागे ते सौभाग्य नामकर्म तेथी
विपरीत ते दौर्भाग्य नामकर्म कहिए ॥ ५० ॥

सुसरा मधुर सुह झुणी, आइज्जा सबलोअ गिज्जवओ ॥
जसओ जसकित्तीओ, थावर दसगं विवज्जथं ॥ ५१ ॥

सुसरा-सुस्वर	आइज्जा-आदेयना०	जसओ-जशना०थी[होय
मधुर-मीठो	सबलोअ-सर्वलोकने	जसकित्तीओ-यशकीर्त्ति
सुह-सुखदाइ	गिज्ज-ग्रहवायोग	थावरदसगं-थावरदशक
झुणी-ध्वनी, स्वर	वओ-वचनहोय	विवज्जथं-वीपरित अर्थ
		जाणवो

अर्थ:-मधुर अने सुखदाइ ध्वनी (सुर) होय ते आठमं
सुस्वरनाम कर्मना उदयथी होय, नवमा आदेय नाम कर्मना
उदयथी जेनुं वचन सर्व लोकने माननीय एटले गृहण करवा
योग्य होय. जेना उदयथी सर्व ठेकाणे यश कीर्त्ति प्रसरे ते दशमं
यशनाम कर्म ए त्रसदशक नाम कर्म प्रकृति जाणवी तेथी वीप
रीत स्थावर दशक नामकर्म जाणवुं ॥ ५१ ॥

गोअं-गोत्र नामकर्म	सुघड-सारा यडा जेवुं	लाभे-लाभांतराय
दुह-वे भेदे	भुंभलाइअं-मदिरादिना	भोग-भोगांतराय
उच्च-उच्चगोत्र	यडा जेवुं	उपभोगेसु-उपभोगांतराय
नीअं-नीचगोत्र	विग्यं-अंतरायकर्म	विरिणअ-वीर्यांतराय
कुलालइव-कुंभारनीपेरे	दाणे-दानांतराय	

गोअं दुहुच्चनीअं, कुलाल इव सुघर भुंभलाइअं ॥

- १५ औदारिक अंगोपांगना.
 १६ वैक्रिय अंगोपांगना०
 १७ आहारक अंगोपांगना०
 १८ औदारिक बंधनना०
 १९ औदारिक तेजस बंधन नाम
 २० औदारिक कर्मण बंधन नाम
 २१ औदारिक तेजस कर्मण बंधन नाम०
 २२ वैक्रिय वैक्रिय बंधनना.
 २३ वैक्रिय तेजस बंधनना.
 २४ वैक्रिय कर्मण बंधनना.
 २५ वैक्रिय तेजस कर्मण बंधन नाम०
 २६ आहारक आहारक बंधन नाम०
 २७ आहारक तेजस बंधन नाम०
 २८ आहारक कर्मण बंधन नाम०
 २९ आहारक तेजस कर्मण बंधन नाम०
 ३० तेजस तेजस बंधन ना.
 ३१ तेजस कर्मण बंधन ना.
 ३२ कर्मण कर्मण बंधन ना.
 ३३ औदारिक संघातन नामकर्म
 ३४ वैक्रिय संघातन नाम०

अंगोपांग नाम०

बंधन नामकर्म

नामकर्म

- ३५ आहारक संघातन ना.
 ३६ तेजस संघातन नाम०
 ३७ कर्मण संघातन ना०
 ३८ वज्रकृपभ नाराच सं.
 ३९ कृपभनाराच सं० ना.
 ४० नाराच संघयण ना०
 ४१ अर्द्धनाराच संघयनना.
 ४२ किलीका संघयन ना०
 ४३ छेवटु संघयण ना०
 ४४ समचतुरस्र संस्थान
 ४५ न्यग्रोध संस्थान
 ४६ सादि संस्थान
 ४७ वामन संस्थान
 ४८ कुञ्ज संस्थान
 ४९ हुंड संस्थान
 ५० कृष्णवर्ण नाम०
 ५१ नीलवर्ण नाम०
 ५२ लोहितवर्ण नाम०
 ५३ हारिद्रवर्ण नाम०
 ५४ श्वेतवर्ण नाम०
 ५५ सुरभिगंध नाम०
 ५६ दुरभिगंध नाम०
 ५७ तिक्तरस नाम०
 ५८ कटुकरस नाम०
 ५९ कषायरस नाम०
 ६० आम्लरस नाम०
 ६१ मधुररस नाम०
 ६२ खरस्पर्श नाम०

६ संघातन

७ संघायन नामकर्म

८ संस्थान नामकर्म

९ वर्ण नामकर्म

१० गंध नामकर्म

११ रस नामकर्म

- ६३ मृदुस्पर्श नाम०
 ६४ गुरुस्पर्श नाम०
 ६५ लघुस्पर्श नाम०
 ६६ शीतस्पर्श नाम०
 ६७ उष्णस्पर्श नाम०
 ६८ स्निग्धस्पर्श नाम०
 ६९ रुक्षस्पर्श नाम०
 ७० नरकानुपूर्वी
 ७१ तिर्यचानुपूर्वी
 ७२ मनुष्यानुपूर्वी
 ७३ देवानुपूर्वी
 ७४ शुभ विहायोगति
 ७५ अशुभ विहायोगति
 ७६ पराघात नाम
 ७७ उच्छवास नामकर्म
 ७८ आतप नामकर्म
 ७९ उद्योत नामकर्म
 ८० अगुरुलघु नामकर्म
 ८१ तीर्थंकर नामकर्म
 ८२ निर्माण नामकर्म
 ८३ उपघात नामकर्म
 ८४ त्रस नामकर्म
 ८५ बादर नामकर्म
 ८६ पर्याप्त नामकर्म
 ८७ प्रत्येक नामकर्म

१२ स्पर्श नामकर्म

१३ अनुपूर्वीना०

विहायो-
गति. १४

आठ प्रत्येक प्रकृति

- ८८ स्थिर नामकर्म
 ८९ शुभ नामकर्म
 ९० सौभाग्य नामकर्म
 ९१ सुस्वर नामकर्म
 ९२ आदेय नामकर्म
 ९३ यशो नामकर्म
 ९४ स्थावर नामकर्म
 ९५ सूक्ष्म नामकर्म
 ९६ अपर्याप्त नामकर्म
 ९७ साधारण नामकर्म
 ९८ अस्थिर नामकर्म
 ९९ अशुभ नामकर्म
 १०० दौर्भाग्य नामकर्म
 १०१ दुःस्वर नामकर्म
 १०२ अनादेय नामकर्म
 १०३ अयश नामकर्म
 २ गोत्र कर्मनी
 १ उच्चैर्गोत्र
 २ नीचैर्गोत्र
 ५ अंतराय कर्मनी
 १ दानांतराय
 २ लाभांतराय
 ३ भोगांतराय
 ४ उपभोगांतराय
 ५ वीर्यांतराय
 एवं आठ कर्मनी १५८ प्रकृति

સિરિ હરિઅસમં એઅં, જહ પન્નિકૂલેણ તેણરાયાઈ ॥

નકુણઈ દાણાઈઅં, એવં વિગ્ધેણ જીવોવિ ॥ ૫૩ ॥

સિરિહરિઅ-શ્રીગૃહી, મંડારી	તેણરાયાઈ-તે રાજાદિક	વિગ્ધેણ-અંતરાયકર્મેકરી
સમંએઅં-તે સરખું	નકુણઈ-ન કરી શકે	જીવોવિ-જીવ (રૂપરાજા)
જેહ-જેમ	દાણાઈઅં-દાનાદિક	પણ
પઢિકૂલેણ-પ્રતિકૂલથકે	એવં-એ પ્રકારે	

અર્થ:-સિરિશ્રીલક્ષ્મી તેનું ઘર એટલે જંઘાર તેનો અધિકારી તે જંઘારી તેના સરખું અંતરાયકર્મ કહ્યું છે. એટલે જેમ જંઘારી પ્રતિકૂલથકે રાજાદિક દાન આપવાની ઇચ્છાકરે પણ ઠટે યોગે દાન, લાજ, જોગાદિક ન કરી શકે એમ અંતરાય કર્મે કરી જીવરૂપ રાજા પણ, દાનાદિક કરી શકે નહીં ॥૫૩॥

હવે એ આઠ કર્મ બાંધવાના મુખ્ય હેતુ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગ એ ચાર છે તે આગલ કહેવાશે પરંતુ અહીં સ્થૂલ હેતુ કહે છે.

ત્યાં પ્રથમ જ્ઞાનાવરણ તથા દર્શનાવરણના વંધ હેતુ કહે છે.

પન્નિણીઅત્તણ નિન્હવ, ભવધાય પઓસ અંતરાણ્ણં ॥

અચ્ચાસાયણયાએ, આવરણ ડુગં જીઓ જયઈ ॥ ૫૪ ॥

પઢિણીઅત્તણ-(ગુરુ આ- દિકનીપ્રત્યનીકતાએ)	પઓસ-પ્રદેષ રાખવે	આશાતના કરવે કરી
નિન્હવ-ઓલવવે	અંતરાયેણં-અંતરાય કરવે	આવરણ ડુગં-બેઆવરણ
ઉપધાત-હણવેકરી	કરી	જિઓ-જીવ
	અચ્ચાસાયણયાએ-અત્યંત	જયઈ-ઉપાર્જે

અર્થ:-ગુરુઆદિકનું પ્રત્યનીક એટલે અનિષ્ટ આચરણ કરવે કરી, ગુરુને ઓલવવે કરી, હણવે કરી, પ્રદેષ રાખવે કરી અંતરાય કરવે કરી, અત્યંત આશાતના કરવે કરી, જ્ઞાનાવરણ અને દર્શનાવરણને જીવ ઉપાર્જે ॥ ૫૪ ॥

મતિશ્રુત પ્રમુખ પાંચ જ્ઞાનની તથા જ્ઞાનવંતની તથા જ્ઞાનોપગરણ પુસ્તકાદિકની પ્રત્યનીકતા એટલે અનિષ્ટપણું, પ્રતિકુલપણું કરવું. જેમ જ્ઞાન, જ્ઞાનવંતને માટું થાય તેમ કરે, તથા નિન્હવ એટલે જેની પાસેથી મળ્યો હોય તે ગુરુને ઓલવતાં, તથા જાણ્યાને અજાણ્યું કહેતાં તથા જ્ઞાનવંત તથા જ્ઞાનોપકરણનો ઉપધાત એટલે અગ્નિ શસ્ત્રાદિકે કરી વિનાશ કરતાં, તથા તેના ઉપર પ્રદેષ કરતાં, અંતરંગ અરુચિ, મત્સર ધરતાં, તથા જાણતાને અંતરાય એટલે અન્નપાણી, વસ્ત્ર, વસ્તી, નિષેધતાં, બીજા કાર્યમાં જોડતાં, વાર્તાણે લગાડતાં, પઠન વિચ્છેદ કરતાં, તથા જ્ઞાનવંતની અત્યંત આશાતના કરતાં, મર્મ ઉઘાડો કરતાં એટલે આ હીનજાતિ છે, એમ કહેતાં, અને આલદેવે કરી, તથા આચાર્ય ઉપાધ્યાયને મત્સર કરતાં, અકાળે સજ્જાય કરતાં, યોગઉપધાન હીન મળતાં, અસજ્જાયે સજ્જાય કરતાં, જ્ઞાનોપગરણ પાસે છતાં ત્યાં લઘુ નીતિ, વડીનીતિ, તથા મૈથુન કરતાં, પગ લગાડતાં, થુંક લગાડતાં, જ્ઞાનદ્રવ્ય વિનાશતાં, વિણસતો ઉવેશતાં, જ્ઞાનાવરણ કર્મ બંધાય, તેમ દર્શનાવરણ પણ દર્શન પ્રત્યનીકતાદિક દોષે કરી બંધાય, પણ એટલું વિશેષ કે દર્શન એટલે ચક્ષુ અચક્ષુ પ્રમુખ દર્શની સાધુ તેના પાંચે ઇન્દ્રિય તેના ઉપર માટું ચિંતવતાં તથા સમ્મતિ તત્વાર્થ નયચક્ર વાલાદિક દર્શન પ્રભાવકશાસ્ત્ર તેનાં પુસ્તક તે ઉપર પ્રત્યનીકતાદિ સમાચરતાં થકાં દર્શનાવરણ કર્મ બંધાય, એમ વે આવરણના બંધ હેતુ કહ્યા.

હવે શાતા તથા અશાતા વેદનીયના બંધ હેતુ કહે છે.

ગુરુન્નત્તિશ્વંતિકરુણા, વયજોગકસાય વિજયદાણ જુઓ॥

દઢ ધમ્માઈ અજ્ઞાઈ, સાયમસાયં વિવજ્જયઓ ॥ ૫૫ ॥

ગુરુભક્તિ-ગુરુભક્તિ	કસાયવિજય-કષાયને	અજ્ઞાઈ-ઉપાર્જે
શ્વંતિ-ક્ષમાયેકરી	જીતતાં	સાયં-શાતાવેદની
કરુણા-કરુણાભાવે	દાણજુઓ-દાનાદિ ગુણ	અસાયં-અશાતાવેદની
વય-વ્રત પાલતાં	યુક્ત	વિવજ્જયઓ-એથી વિ-
જોગ-સંયમયોગે	દઢધમ્માઈ-દઢધર્મી	પરીતપણે

અર્થ:-ગુરુન્નત્તિયે કરી, ક્ષમાયે કરી, કરુણાજ્ઞાવે કરી, વ્રત પાલતાં, સંયમયોગે કરી, કષાયને જીતવે કરી, દાનાદિક

શીઝગુણે કરી સહિત હોય, દૃઢધર્મી, પ્રીયધર્મી (શ્રુત્યાદિક શુભ કારણે કરી જીવ) શાતાવેદનીય ઉપાર્જે, અને અશાતા વેદનીય એથી વિપરીત પણે બાંધે ॥૫૫॥

ગુરુ એટલે પોતાનાં માતાપિતા, ધર્માચાર્ય, તેની ભક્તિ એટલે સેવા કરતાં, ક્ષમા એટલે શક્તિ છતાં પારકા અપરાધને સહન કરતાં, પરજીવને દુઃખીયા દેખી તેનું દુઃખ ટાલવાની વાંછાધરતાં, પાંચ મહાવ્રત તથા અણુવ્રત નિર્દુષણ પાઠતાં, યોગ એટલે દશવિધ ચક્રવાલ સમાચારીરૂપ સંયમયોગ સાચવતાં, કષાય તથા નોકષાયને જીતતાં, સુપાત્ર તથા અભયદાન દેતાં, સર્વ જીવને ઉપકાર કરતાં તથા હિતચિંતવતાં, ધર્મને વિષે સ્થિર પરિણામ રાખતાં, બાલ, વૃદ્ધ, ગ્લાનાદિકનું વૈયાવચ્ચ કરતાં, ધર્મવંતને ધર્મ કર્તવ્યમાં વર્તતાં સહાય દેતાં, ચૈત્ય ભક્તિ રુઢીપેરે કરતાં, સરાગ સંયમે દેશવિરતિ પાઠતાં, તથા અકામ નિર્જ્જરા, બાલતપ, શૌચ, સત્યાદિક શુભ પરિણામે વર્તતો જીવ શાતાવેદનીય કર્મ ઉપાર્જે અને તેથી વિપરીત ચાલતો એટલે ગુરુને વિરાધતો અક્ષમાયે વર્તતો, નિઃકરુણાયે પ્રવર્તતો, વ્રત લઈ વિરાધતો, સમાચારી લોપતો, ધનો કષાય ઉદીરતો, કૃપણતાયે ધર્મને અસ્થિ રપણે, ચૈત્યાદિકની આશાતનાયે, તથા શીલ લોપતાં, હાથી, ઘોડા, હંટ પ્રમુલ્કને દમતાં, નાથતાં, અંકનાં પીડા દેતાં, પરને શોક સંતાપ ઉપજાવતાં તથા અવિરતિ અને અહિત પરિણામે જીવ અશાતાવેદનીય બાંધે.

હવે મિથ્યાત્વ મોહનીયના વંધ હેતુ કહે છે.

ઉમગ્ગ દેસણામગ્ગ, નાસણા દેવ દવ્વ હરણેહિં ॥

દંસણમોહં જિણમુણિ, ચેઇઅ સંઘાઇ પઢિણીઓ ॥૫૬॥

ઉમગ્ગદેસણા-ઉન્માર્ગની	દેવદવ્વ-દેવદ્રવ્યે	જિણ-તીર્થંકર
દેશનાણ	હરણેહિં-હરણકરવે	મુણિ-સાધુ
મગ્ગનાસણા-સન્માર્ગનો	દંસણમોહં-દર્શનમોહનીય	ચેઇઅ-જિનપ્રતિમા
વિનાશ કરતાં	વાંધે	સંઘાઇ-સંઘઆદિના
		પઢિણીઓ-પ્રત્યનીકપણે

અર્થ:-ઉન્માર્ગની દેશનાયે, સન્માર્ગનો વિનાશ કરતાં દેવદ્રવ્ય હરણ કરતાં, વઢી જિનેશ્વર, મુનિ, ચૈત્ય, અને સંઘ

આદિનું પ્રતિકૂલપણું આચરતો, નિંદા કરતો જીવ દર્શન મોહનીય કર્મ બાંધે ॥ ૫૬ ॥

ઉન્માર્ગે એટલે સંસાર હેતુ જે હિંસાદિક આશ્રવ તેને મોક્ષ હેતુપણે દેખાડતાં તથા એકાંત માર્ગનો ઉપદેશ કરતાં, વઢી જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રના સમુદાયરૂપ જે મોક્ષમાર્ગનો વિનાશ કરતો, સન્માર્ગે રહેલા પરજીવને એકાંતનયની દેશનાયે કરી માર્ગથી ચુકવતો, વઢી દેવદ્રવ્ય તથા જ્ઞાનદ્રવ્ય હરણ કરતો, દેરાસરની વસ્તુ પોતાના કામમાં વાપરતો, પરને દેવદ્રવ્ય વિનાસતો દેખી છતી શક્તિયે ઉવેચી મુકનાર મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મ બાંધે, વઢી કેવઢી તથા તીર્થકરના અવર્ણ વાદ બોલનારો, સાધુ, સાધવી, શ્રાવક, શ્રાવિકા આદિની નિંદા કરતાં, દ્વેષ ધરતાં, જિન પ્રવચનનું મારું દેખાડતો ઘણા જીવનાં બોધિબીજ હણે તેણે કરીને મિથ્યાત્વ મોહનીય બાંધે અને પૂર્વે બાંધ્યું હોય તેને નિકાચિત કરે.

હવે ચારિત્ર મોહનીયના વંધ હેતુ કહે છે.

હુવિહંપિ ચરણમોહં, કસાય હાસાઽ વિસય વિવસમણો ॥
બંધઽ નિરયાત મહા, રંજ પરિગ્રહ રચ્છો રુદ્ધો ॥૫૭ ॥

હુવિહંપિ-હે પ્રકારનું	હાસાઽ-હાસ્યાદિ	નિરયાત-નરકાયુ
ચરણમોહં-ચારિત્ર મોહનીય	વિસયવિવસ-વિષયવશ મણો-ચિત્તથકો	મહારંભ-મહાઆરંભે
કસાય-કષાય	બંધઽ-બાંધે	પરિગ્રહ-પરિગ્રહમા
		રચ્છો-રક્તથકો
		રુદ્ધો-રૌદ્રધ્યાની

અર્થ:-એક કષાય મોહનીય તથા બીજું નોકષાય મોહનીય બાંધે તે કષાય હાસ્યાદિક તથા વિષયને વિષે તત્પર લોભુપી પરવશ ચિત્ત થકો બાંધે, અને નરકાયુ બાંધે તે જીવ મહારંજને વર્તતો, પરિગ્રહમાં રાતો થકો, રૌદ્રધ્યાને વર્તતો એટલે મહાકષાયવંત, જીવઘાતનો કરનાર, દુષ્ટ પરિણામી હોય ॥૫૭॥

જે જીવ કષાયને ઉદયે વર્તે તે કષાય મોહનીય બાંધે. જેમ અનંતાનુવ્રીયા ક્રોધાદિકને ઉદયે સઘલા કષાય બાંધે, અપ્રત્યાખ્યાનીયાને ઉદયે વાર કષાય

बांधे, प्रत्याख्यानीयाने उदये (चार प्रत्याख्यानीया तथा चार संज्वलना) आठ कषाय बांधे, अने संज्वलना चार बांधे, हास्य बोलतो, भांड कुचेष्टा करतो, बहु बोलतो जीव हास्य मोहनीय कर्म बांधे, देश देखवाने रसे, लवाडीपणे, कामन, मोहन, करतो, रती मोहनीय कर्म बांधे राजवेध करतो, नवोराजास्थापतो, परने उचाट उपजावतो, परने अशुभ काम कराववानो उत्साह वधारतो, शुभ कार्यनो उत्साह भागतो, निष्कारणे आर्त्त ध्याने वर्त्ततो जीव अरति मोहनीय कर्म बांधे, परजीवने त्रास पमाडतो तथा निर्दय परिणामी जीव भय मोहनीय कर्म बांधे, परने शोक चिंता, संताप उपजावतो जीव शोक मोहनीय कर्म बांधे, साधु नी निंदा करतो, तथा दुगंज्या करनार जीव जुगुप्सामो० कर्म बांधे, शब्द, रूप, रस, गंध, स्पर्श ए अनुकुल विषयने विषे अत्यंत आशक्त थको परनी अदेखाइ, मत्सरधरतो, मायामृषा सेवतो, कुटिल परिणामे परदारा सेवतो जीव स्त्रीवेद बांधे, सरलपणे, स्वदारा संतोषे, इष्यारहित मंद कषाये जीव पुरुषवेद बांधे, तिव्र कषाये दर्शनीतुं शील भंगावतो, तीव्र विषयी, पशुघातक, मिथ्यात्वीजीव, नपुंसक वेद बांधे, चारित्र्याना दोष देखाडतो असाधुना गुण ग्रहण करतो कषाय उदिरतो जीव चारित्र मोहनीय कर्म बांधे.

हवे आयुःकर्मना बंध हेतु कहेछे—महारंभ चक्रवर्त्ति प्रमुखना ऋद्धि भोगवतो, घणी मूच्छा परिग्रह सहित, अविरति परिणामि, अनंतानु बंधिया कषायने उदये पंचेंद्रिनी हत्या निःशंकपणे करतो, साते कुव्यसन सेवतो, विश्वासघाती, मित्रद्रोही, मोटां पाप आचरतो, उत्सूत्र भांखतो, मिथ्यात्वनो महिमा वधारतो, अशुभ परिणामे कृष्णादिक त्रण लेश्याये वर्त्ततो जीव अशुभ परिणामे करी नारकानुं आयु बांधे.

हवे तिर्यंच आयुना बंध हेतु कहेछे.

तिरिआओ गूढहिअओ, सढोससद्धोतहामणुस्साओ ॥
पयईय तणु कसाओ, दाणरुई मज्झिम गुणोअ ॥५७॥

तिरिआओ—तिर्यंचायु	तहा—तेमज	दाणरुई—दानरुचिवाळो
गूढहिअओ—गूढहृदयवाळो	मणुस्साओ—मनुष्यायु	मज्झिमगुणोअ—मध्यम गु-
सढो—मूर्ख	पयईय—प्रकृतिये	णवाळो
ससल्लो—शल्यसहित	तणुकसाओ—अल्पकपायी	

અર્થ:-તિર્યંચનું આયુ, જે જીવ ગૂઢ હૃદયવાળો, મૂર્ખ, ધૂર્ત, મિથ્યાત્વાદિક શબ્દ સહિત હોય તે જીવ બાંધે તથા જે જીવ પ્રકૃતિયે ઇટલે સ્વજ્ઞાવે અલ્પકષાયવંત હોય, દાન દેવાને રુચિવંત, મધ્યમ ગુણવંત હોય તે જીવ મનુષ્યાયુ બાંધે ॥૫૬॥

ગૂઢ હૃદય ઇટલે જેના હૃદયની કોઈને સ્વર ન પડે તેવો હોય, કપટી હોય, મુઠ્ઠે મીઠો અને પરિણામે દારુણ હોય, આર્તધ્યાની, આ લોકમાં માન પૂજા હેતુયે તપ કરતો, કરેલાં પાપને પૂર્ણ આલોચે નહીં, શલ્ય રાખે તે જીવ તિર્યંચાયુ બાંધે.

હવે મનુષ્યાયુ બાંધવાના હેતુ કહે છે-ત્યાં દેવતા તથા નારકીનો સમ્યક્ત્વ કર્તવ્યતાયે શુભભાવે કરી મનુષ્યનું આયુ બાંધે તે મળી ભવપ્રત્યયે તેને દેવાયુ ન વંધાય, તથા મનુષ્ય તિર્યંચ જેહ પ્રકૃતિ કેહતાં સેહેજ ઉપાય કર્યા વિના મિથ્યા ત્વને મંદ રસોદયે કરી કષાયનો પળ મંદ રસોદય હોય. તેથી તણુ ઇટલે દુર્બલ પડ્યા એવા કષાય જેમ ધાન્ય ન મળવાથી શરીર દુર્બલ થાય. એવો પ્રકૃતિયે મદ્રક ધૂલિ રેખા સમાન કષાયે વર્તતો, સેહેજે સુપાત્ર કુપાત્ર પરીક્ષા કર્યા વિના વિશેષ યશઃકીર્તિ પ્રમુખ અળવાંછતો પણ સ્વભાવે દાન દેવાની રુચિ જેને તીવ્ર હોય એવો ક્ષમા, આર્જવ, માર્દવ, સત્ય, શૌચાદિક મધ્યમ ગુણે વર્તતો, કાપોત લેશ્યા પરિણામે જીવ મનુષ્યાયુ બાંધે.

હવે દેવાયુના વંધ હેતુ કહેછે.

અવિરય માઙસુરાઓ, બાલતવોઽકામ નિજ્જરોજ્જયઙ્ ॥
સરલો અગારવિહ્વો, સુહનામં અન્નદા અસુઅં ॥ ૫૭ ॥

અવિરયમાઙ-અવિરતિ સ- મ્યક્ષ્ટાદિ	અકામનિજ્જરો-અકામ નિર્જરાયેકરી	અગારવિહ્વો-ગારવરહિત
સુરાઓ-દેવાયુબાંધે	જ્જયઙ્-ઉપાર્જે	સુહનામં-શુભનામ
બાલતવો-બાલતપેકરી	સરલો-સરલ	અન્નદા-અન્યથા
		અમુદા-અશુભનામ

અર્થ:-અવિરતિ સમ્યક્ દૃષ્ટ્યાદિક દેવાયુબાંધે, બાલ તપે કરી, બ્રહ્મચર્યે કરી અકામનિર્જરા ઉપાર્જે, અને નિષ્કપટી,

गारवरहितको शुभनाम कर्मनी प्रकृतियो बांधे तथा अन्यथा कपट गारवसहित अशुभ नामकर्मनी प्रकृतियो बांधे ॥५९॥

अविरति सम्यक्दृष्टि, मनुष्य, तिर्यंच देवायु बांधे, धोलना परिणामे सुमित्र संयोगे, धर्म रुचिपणे, देशविरति गुणे, सराग संयमे देवायु बांधे. वालतप एटले दुःखगर्भित, मोहगर्भित वैरागे करी, दुष्कर कष्ट, पंचाग्नि साधन, रस परित्यागादिक अनेक मिथ्यात्वज्ञाने तप करतो, अत्यंत आकरो, रोष गारवे तप करतो, असुरादिक योग्य आयु बांधे तथा अकाम निर्जराये, अज्ञानपणे भूख, तृषा, टाढ, ताप, रोगादिक कष्ट सेहेतो, स्त्री अणमिलते शीयळ धारण करतो विषय संपत्तिने अभावे विषय अणसेवतो, इत्यादिक अकाम निर्जराये तथा वालमरण एटले कांहिएक तत्प्रायोग्य शुभ परिणामे वर्त्ततो रत्नत्रयि विराधनाये व्यंतरादि योग्यः आयु बांधे. तथा आचार्य प्रत्यनीकताये किल्बिषिकायु बांधे. तथा मुग्धजन मिथ्यात्वीना गुण प्रशंसतो, महिमा वधारतो, परमाधामीनुं आयुष्य बांधे.

शुभनाम प्रकृतिना बंध हेतु कहेछे—सरल, कूडांमान मापे करीनहीं ठगनारो, परवंचन बुद्धिरहित, रुद्धिगारव रसगारव अने शाता गारव रहित, पापभीरु, परोपकारी सर्वजन प्रिय, क्षमादि गुणयुक्त, एवो पुरुष शुभ नामनी त्रीस प्रकृति बांधे तथा अप्रमत्तपणे चारित्र पालतो, आहारादिक बांधे, अरिहंतादिक वीश स्थानक आराधतो, गुणवंतनुं वैयावच्च करतो जीन नामकर्म बांधे, तेथो विपरित पणे वर्त्तनारो जीव नरकगत्यादिक चोत्रीस अशुभ नामकर्मनी प्रकृति बांधे ए सडसठ प्रकृतिना बंध हेतु कह्या.

हवे उच्चगोत्र कर्मना बंध हेतु कहे छे.

गुणपेही मय रहिओ, अज्झयणज्जावणा रुई निच्चं ॥

पकुणइ जिणाइ जत्तो, उच्चं निच्चं इअरहाओ ॥६०॥

गुणपेही—गुणनोदेखनार
भयरहिओ—मदरहित
अज्झयण—अध्ययन भ-
णवा उपर
अज्झावणा—भणाववा

उपर
रुईनिच्चं—नित्यं रुचिवाळो
पकुणइ—प्रकर्षकरी
जिणाइजत्तो—जिनादिक-
नोभक्त

उच्चं—उच्चगोत्र
निअं—नीचगोत्र
इअरहाओ=तेथी इतर
एटले विपरीतगुणवाळो

અર્થ:-પારકા ગુણનો દેખનાર (અવગુણ દેખીને નિંદેનહીં) આઠમદરહિત, જાણવા જાણાવવા ઉપર નિરંતર રુચિવાળો હોય. પ્રકર્ષે કરી. જિન અરિહંતનો જાત જાણીને ઉપાર્જે અને તેથી અન્યથા. વિપરીત ગુણે કરી નીજીગોત્ર ઉપાર્જે ॥ ૬૦ ॥

હવે અંતરાય કર્મના બંધ હેતુ કહે છે.

જિણપૂઆ વિગ્ધકરો, હિંસાઈ પરાયણોઽજયઈવિગ્ધં ॥
ઇય કમ્મ વિવાગોઅં, લિહિઓ દેવિંદસૂરિહિં ॥૬૧॥

જિણપૂઆ-જિનપૂજાનો	અજયઈ-ઉપાર્જે	પાકગ્રંથ
વિગ્ધકરો-વિગ્ધ કરનાર	વિગ્ધ-અંતરાયકર્મ	લિહિઓ-લખ્યો
હિંસાઈ-હિંસાદિકમાં	ઇઅ-એણીપેરે	દેવિંદસૂરિહિં-શ્રી દેવેંદ્ર
પરાયણો-તત્પરથકો	કમ્મવિવાગોઅં-કર્મવિ-	સૂરિ

અર્થ:-જિનપૂજાદિકનો વિગ્ધ કરનાર,(પૂજાનિષેધનો કરનાર), હિંસાદિક આશ્રવને વિષે તત્પર થકો, અંતરાય કર્મ ઉપાર્જે (વળી અઢાર પાપસ્થાનકનો સેવનાર સાધુને દાનાદિકનો અંતરાય કરનાર જીવ અંતરાય કર્મ ઉપાર્જે.) એણીપેરં કર્મ વિપાક એવે નામે ગ્રંથ તે શ્રી દેવેંદ્ર સૂરિએ લખ્યો ॥ ૬૧ ॥

અથ કર્મસ્તવનામા દ્વિતિય કર્મગ્રંથ.

તહ થુણિમો વીરજીણં, જહ ગુણઠાણેસુ સયલ કમ્માઈં
બંધુદયો દીરણયા, સત્તાપત્તાણિ સ્વવિઆણિ ॥ ૧ ॥

તહ-તેમ	વિષે	ઉદીરણયા-ઉદીરણા
થુણિમો-સ્તવીશ	સયલ-સઘઠાં	સત્તા-સત્તા
વીરજીણં-વીરસ્વામીને	કમ્માઈં-કર્મ	પત્તાણિ-પામીને
જહ-જેમ	બંધ-બંધ	સ્વવિઆણિ-સ્વપાવ્યાં
ગુણઠાણેસુ-ગુણઠાણાને	ઉદય-ઉદય	

અર્થ:-શ્રી મહાવીર સ્વામી પ્રત્યે તેમ સ્તવીશ, જેમ ગુણ-
ઠાણાને વિષે સઘઠાંએ કર્મ, પ્રકૃતિ પ્રત્યે બંધ, ઉદય અને
ઉદીરણાએ કરી સત્તાએ પામીને સ્વપાવ્યાં ॥ ૧ ॥

ગુણઠાણાં:-શીવમંદિર ચઢવાને પગથીઆં સરસા જીવના શુદ્ધ, શુદ્ધતર, શુદ્ધતમ
અધ્યવસાય વિશેષ તેને ગુણઠાણાં કહીએ; તે અધ્યવસાય અસંખ્યાતા છે,
તોપણ સ્થૂલ વ્યવહારે ચૌદ છે.

બંધ:-જે કર્મવર્ગના દલસાથે મિથ્યાત્વાદિક આશ્રવેં કરી જીવ પ્રદેશને દુધ
પાણીનીપરે એકમેક થવું તેને બંધ કહીયે.

ઉદય:-તે બાંધેલાં કર્મનો અવાધા કાલ (મુદત) વીતે થકે વેદવામાં (ભોગ-
વવામાં) આવે તે ઉદય, અને તે કર્મને રેંચીને ઉદયમાં લાવવું તે ઉદીરણા.

સત્તા:-જ્યાં સુધી બાંધેલાં કર્મની નિર્જરા નથી થઈ ત્યાં સુધીતે કર્મસત્તામાં છે
એમ કહેવાય.

તે દૃષ્ટાંત આપી સમજાવે છે.

જેમ આપણે કોઈ માણસના બે માહિનાના વાયદે રૂપીઆ લીધા, તે
રૂપીઆ બે માસ થાય ત્યારે ભરવા પડે, તેમ કોઈ કર્મ બાંધ્યા પછી અમુક મુદ-
તને અવાધા કાલ કહીએ. વાયદો થયેથી જેમ રૂપીઆ ભરવા પડે તેમ અવાધા-
કાલ વીતે થકે કર્મ ભોગવવાની શરૂઆત થઈ તે ઉદય આવ્યું કહેવાય. ઉદય

આવ્યા પછી તેને જીવવીર્ય વિશેષે કરી રેંચીને ઉદ્યાવલિમાં આળી વેદવું તે ઉદીરણા. અને જ્યાં સુધી તે કર્મની નિર્જરા નથી થઈ ત્યાં સુધી સત્તામાં છે. તે બંધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા એ ચારમાં બંધન અને ઉદીરણા એ જીવની ક્રિયા વિશેષ છે અને ઉદય તથા સત્તા એ ભાવાર્થ છે.

હવે ગુણઠાણાંનાં નામ તથા સત્તા કહે છે.

મિચ્છે સાસણ મીસે, અવિરય દેસે પમત્ત અપમત્તે ॥

નિઅટ્ટિઅનિઅટ્ટિસુહુમુ,વસમચીણસજોગિઅજોગીગુણાણ

મિચ્છે-મિથ્યાત્વ	પમત્ત-પ્રમત્ત	ઉવસમ-ઉપશાંતમોહ
સાસણ-સાસ્વાદન	અપમત્તે-અપ્રમત્ત	ચીણ-ક્ષીણમોહ
મીસે-મિશ્ર	નિઅટ્ટિ-નિવૃત્તિ	સજોગિ-સયોગીકેવલી
અવિરય-અવિરતિ	અનિઅટ્ટિ-અનિવૃત્તિ	અજોગિ-અયોગીકેવલી
દેસે-દેશ વિરતિ	સુહુમ-સૂક્ષ્મસંપરાય	ગુણા-ગુણસ્થાનક

અર્થ:-(૧) મિથ્યાત્વ, (૨) સાસ્વાદન સમ્યક્દષ્ટિ, (૩) મિશ્ર, (૪) અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ, (૫) દેશવિરતિ, (૬) પ્રમત્ત, (૭) અપ્રમત્ત, (૮) નિવૃત્તિ (અપૂર્વ), (૯) અનિવૃત્તિ (બાદરસંપરાય) (૧૦) સૂક્ષ્મ સંપરાય, (૧૧) ઉપશાંત મોહ, (૧૨) ક્ષીણ મોહ વીતરાગ ગુણઠાણું, (૧૩) સયોગી કેવલી, (૧૪) અયોગી કેવલી, એ ચૌદ ગુણઠાણાં છે. ॥૧૥॥

૧ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું:-મિથ્યાત્વ મોહનીયના જોર કરી, કુદેવ, કુગુરુ, અને કુધર્મ અંગીકારકરે, તથા જિન વચનથી વિપરીત ચાલે, તેમજ જૈનધર્મ ઉપર અશ્રદ્ધા રાખે, તેને મિથ્યાદષ્ટિ જાણવો. ત્યાં કોઈ શંકા કરે કે મિથ્યાત્વ દોષે દુષ્ટને ગુણઠાણી કેમ કહીએ તેનો ઉત્તર જે, મિથ્યાત્વી પણ શુક્તિ હેતુ ક્રિયા કરે, તથા સર્વ જીવને સદા અક્ષરનો અનંતમો ભાગ ઉઘાડો રહે છે, તે ગુણની અપેક્ષાએ ગુણઠાણું કહીએ.

૨ સાસ્વાદન ગુણઠાણું:-ઉપશમ સમાક્રિત પામી. એક સમય તથા છ આવાલિ શેષ સમ્યક્ત્વ કાલ હોયે થકે અનંતાનુવંધી કષાયના ઉદયથી તે સમ-

કિત વમતાં સ્વીરનીરના સ્વાદ સરસ્વો ભાવ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનક પામ્યા પેહેલાં જે હોય. એટલે કોઈ માણસે સ્વીર સ્વાધેલી હોય તેને ડલટી થતાં જેમ સ્વીરનો સ્વાદ મુખમાં રહી જાય તેમ સાસ્વાદન ગુણઠાણું જાણવું.

૩ મિશ્રગુણઠાણું:—મિશ્ર મોહનીયના ઉદયથી જીનધર્મ ઉપર રુચિપણ ન હોય તેમ અરુચિ પણ ન હોય, મિશ્રપણું હોય એવા જે, અધ્યવસાય તે.

૪ અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ ગુણઠાણું:—વિરતિ ગુણ જાણતો, અપ્રત્યાખ્યાનીયા કષાયોદયે આદરી શકે નહીં. તેના ત્રણ ભાંગા છે.

૧ જાણીને ન આદરે, ન પાલે તે શ્રેણિક રાજાની પેટે.

૨ જાણીને ન આદરે, પાલે તે અનુત્તર વિમાનના દેવતાની પેટે.

૩ જાણીને આદરે ન પાલે તે સંવિગ્ન.

એ ત્રણ ભાંગે વર્તે તો ક્ષાયક, ઔપશમિક અને વેદક એ ત્રણમાંથી એક સમાકિતની રુચિ પામી જે જે અધ્યવસાયે જિનવચન યથાવસ્થિત પણ પરિણમે તે.

૫ દેશવિરતિ ગુણઠાણું:—દેશવિરતિ જે શ્રાવક તેના ગુણ સમ્યક્ત્વ સહિત જાણે, આદરે અને પાલે. અહીં સમાકિત સહિત નોકારણી કરે તે પણ એમાં જાણવી.

૬ પ્રમત્તગુણઠાણું:—ચારિત્ર લીધાં છતાં પણ જે અધ્યવસાય પ્રમાદે (મદ, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને વિકથાએ) કરી મલીન હોય.

૭ અપ્રમત્તગુણઠાણું:—પ્રમાદ રહિત અનંતગુણ વિશુદ્ધ નિશ્ચય ચારિત્રે સ્થિરતા રૂપ સહિત જે અધ્યવસાય.

૮ નિવૃત્તિગુણઠાણું:—ચારિત્ર મોહનીયની એકત્રીસ પ્રકૃતિ સ્વપાવવા તથા ઉપશમાવવા રૂપ અત્યંત વિશુદ્ધ અધ્યવસાય, અહીં એક સમયે અનેક જીવ ગુણઠાણે ચડ્યા, તે શુદ્ધ શુદ્ધ તરાદિક અધ્યવસાય ભેદે કરી નિવૃત્તિ કહેતાં ફેરફાર હોય ત્યાં એનું નામ નિવૃત્તિ ગુણઠાણું કહીએ અહીં સમયે સમયે અનંતગુણ વિશુદ્ધિ હોય.

૯ અનિવૃત્તિગુણઠાણું:—આ ગુણઠાણે એક સમયે અનેક જીવ ચઢે, પણ તેમના અધ્યવસાયમાં ફેરફાર ન હોય તેથી તેનું નામ અનિવૃત્તિ કહ્યું. તથા એનું વીજું નામ બાદર સંપરાય પણ કહીએ કારણ કે અહીં કષાયના મોટા સ્વંડ કરે.

૧૦ સૂક્ષ્મસંપરાય-શેષ રહેલી મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિનો ક્ષય તથા ઉપશમ થવાના જે વિશુદ્ધ અધ્યવસાય તે સૂક્ષ્મસંપરાય, અહીંઆં કષાયના સૂક્ષ્મ સ્વંદ કરે.

૧૧ ઉપશાંતમોહનીય-મોહનીયના ઉપશમથી અધ્યવસાય નિર્મલ થાય પરંતુ સત્તાયે કષાય રહેલા છે તે જો ઉદય આવે તો મેલા થવાના સંભવ છે, તેથી તેનું નામ ઉપશાંત મોહનીય, એને છન્નસ્થ વીતરાગ ગુણઠાણું કહીએ. અહીં અવશ્ય પડે અને જો મરણ પામે તો અનુત્તરવાસી દેવતા થાય અને ચોથે ગુણઠાણે આવીને રહે, અન્યથા પડેતો દશમે આવે, તથા નવમે, આઠમે, સાતમે, પળ આવે અથવા પેહેલે પળ આવે.

૧૨ ક્ષીણમોહ વીતરાગ ગુણઠાણું-અહીંઆં સર્વ મોહનીય પ્રકૃતિ સ્વપાત્રે થકે જે અત્યંત વિશુદ્ધ અધ્યવસાય સ્થાનક તે.

૧૩ સયોગી કેવલી ગુણઠાણું-કેવલજ્ઞાન પામ્યા પછી જ્યાં સુધી વાદરયોગ (વેપાર) મન, વચન, કાયા પ્રવર્તે હાલે, ચાલે, બોલે ત્યાં સુધી સયોગી કેવલી ગુણઠાણું કહીએ.

૧૪ અયોગી કેવલી ગુણઠાણું-શુદ્ધ ધ્યાનનો ચોથો પાયો ધ્યાવતાં વાદર યોગના અભાવે (સૂક્ષ્મકાયયોગે) અયોગી કેવલી ગુણઠાણું જાણવું.
એ રીતે ચૌદ ગુણઠાણાનું સ્વરૂપ કહું હવે તેનું કાલ માન કહે છે.

મિથ્યાત્વ ગુણઠાણાનું કાલમાન અમલી જીવને અનાદિ અનંત અને ભલી જીવને અનાદિ સાંત તથા સાદિ સાંત હોય. સાસ્વાદનનો કાલ છ આવલિ પ્રમાણ, ત્રીજા, આઠમા, નવમા, દશમા, અગીયારમા અને વારમા ગુણઠાણાનો કાલ અંતર્મુહૂર્તનો છે. ચોથાનું કાલમાન તેત્રીસ સાગરોપમ અધિક; પાંચમા, છઠ્ઠા, સાતમા અને તેરમા ગુણઠાણાનું કાલમાન દશે ઊનાં ક્રોડ પૂર્વનું. અને ચૌદમાનું પાંચ હ્રસ્વ અક્ષર બોલતાં જેટલો વચ્ચત થાય તેટલું જાણવું.

હવે વંધ પ્રકૃતિ કહે છે.

અગ્નિનવ કમ્મગ્ગહણં, વંધોઞ્જોદ્ધેણ તત્થ વીસ સયં ॥

તિઢયરાં હારગ ડગ, વજ્જં મિઢંમિ સંતરં સયં ॥૩॥

અભિનૈવ-નવાં	વીસસયં-એકસોવીસ	વજ્જં-વર્જાને
કમ્મગ્ગહણં-કર્મનું ગ્રહવું	તિથ્થયર-તીર્થંકર નામ	મિચ્છંમિ-મિથ્યાત્વે
બંધો-બંધ	આહારગદુગ-આહારકદ્વિક	સત્તરસયં-એકસોસત્તર
ઓહેણ-ઓધે		

અર્થ-નવાં કર્મનું જે ગ્રહવું તેને બંધ કહીએ, ત્યાં જીવને ઓધે એકસોવીસ પ્રકૃતિનો બંધ હોય. તેમાંથી તીર્થંકરનામ અને આહારકદ્વિક (આહારક શરીર તથા આહારક અંગોપાંગ) એ ત્રણ પ્રકૃતિ વર્જાને બાકીની એકસો સત્તર પ્રકૃતિનો બંધ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે હોય. ॥૩॥ ઉપરની ત્રણ પ્રકૃતિ ન બંધાય તેનું કારણ કે તે ત્રણ પ્રકૃતિ શુદ્ધ ચારિત્ર અને સમકિત આશ્રીને ઠે અને શુદ્ધ ચારિત્ર તથા સમકિત મિથ્યાત્વગુણ ઠાણે હોય નહીં ॥

હવે પેહેલે ગુણઠાણે કેટલી પ્રકૃતિનો વિચ્છેદ થાય તે કહેછે.

નરય તિગ જાઝ થાવર, ચઝ હુંડા યવ બિવઠ નપુ મિહં ॥
સોલંતો ઇગહિઅસય, સાસણિ તિરિ થીણ ડુહગ તિગં ॥૪॥

નરયતિગ-નરકત્રિક	છિવઠ-છેવટું સંઘયણ	સાસણિ-સાસ્વાદને
જાઝ-જાતિચતુષ્ક	નપું-નપુંસક વેદ	તિરિ-તિર્થંચત્રિક
થાવરચઝ-થાવરચતુષ્ક	મિચ્છં-મિથ્યાત્વમોહનીય	થીણ-થીણદ્વીત્રીક
હુંડ-હુંડસંસ્થાન	સોલંતો-એ સોલનો અંત કરે	ડુહગતિગં-દૌર્ભાગ્યત્રિક
આયવ-આતપનામ	ઇગહિઅસય-એકસોએક	

અર્થ:-નરકત્રિક, જાતિચતુષ્ક, સ્થાવર ચતુષ્ક, હુંડ સંસ્થાન, આતપનામકર્મ, છેવટું સંઘયણ, નપુંસકવેદ અને મિથ્યાત્વ મોહનીય એમ સોઠ પ્રકૃતિનો અંત મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે હોય, અને શેષ એકસોને એક પ્રકૃતિનો બંધ સાસ્વાદન ગુણઠાણે હોય ॥ હવે સાસ્વાદને કેટલી પ્રકૃતિનો વિચ્છેદ હોય તે કહે છે ॥ તિર્થંચત્રિક, થીણદ્વીત્રિક, અને દૌર્ભાગ્યત્રિક. એ નવ ॥૪॥

નરકાત્રિક=નરકનીગતિ, અનુપૂર્વો, અને આયુ. જાતિ ચતુષ્ક=એકેન્દ્રિ, વેદેન્દ્રિ, તેદેન્દ્રિ અને ચૌરિન્દ્રિ. સ્થાવર ચતુષ્ક=સ્થાવરનામ. સૂક્ષ્મનામ, અપર્યાપ્ત નામ અને સાધારણ નામ. તિર્યચત્રિક તે નરકાત્રિકની પેઠે, થીળદ્વત્રિક=થીળદ્વી, નિદ્રા નિદ્રા, અને પ્રચલા પ્રચલા. દૌર્ભાગ્યત્રિક=દૌર્ભાગ્યનામ, દુસ્વરનામ અને અનાદેયનામ.

અણ મજ્ઞાગિહસંઘય, ણ ચઙનિઙ્ઞોઅકુલગહિત્તિ॥
પણ વીસંતો મીસે, ચઙસયરિ હુહાઙઅ અવંધા ॥ ૫ ॥

અણ-અનંતાનુબંધી
મજ્ઞાગિહ-મધ્યાકૃતિ
સંઘયણ-સંઘયણ
ચઙ-એ ત્રણચતુષ્ક
નિ-નીચગોત્ર

ઙ્ઞોઅ-ઙ્ઞોતનામ
કુલગહ-અશુભવિહાયોગતિ
ત્થિત્તિ-સ્ત્રીવેદ
પણવીસંતો-પચીસનો અંત

મીસે-મિશ્રગુણગાળે
ચઙસયરિ-ચુમ્મોતેર
હુહાઙ-એ આયુષ્યનો
અવંધા-અવંધે છે.

અર્થ:-અનંતાનુબંધી (ક્રોધ, માન, માયા, લોભ) ચતુષ્ક, વચ્ચેનાં ચાર સંસ્થાન (ન્યગ્રોધ, સાદિ, વામન અને કુલ્લ), મધ્યસંઘયણ (ક્રુષ્ણ નારાચ, નારાચ, અર્ધનારાચ, અને કી-લિકા) એ ત્રણ ચતુષ્ક, નીચ ગોત્ર, ઙ્ઞોતનામ, અશુભવિહા-યોગતિ અને સ્ત્રીવેદ મોહનીય એ સોલ તથા પ્રથમની નવ મઠી પચીસ પ્રકૃતિનો અંત વંધ વિષ્ણુદ સાસ્વાદન ગુણઠાણે થાય. એ રીતે જોતાં મિશ્રગુણઠાણે ઠોતેરનો વંધ થવો જોઈએ પણ અ-હીઆં (દેવાયુ તથા મનુષ્યાયુ એ) વે આયુનો અવંધ હોય તેથી ચુમ્મોતેરનો વંધ હોય ॥ ૫ ॥

અહીંઆં આયુવંધ યોગ્ય અધ્યવસાયનથી તથા ત્યાં દેવાયુ અને મનુષ્યાયુ પણ ન વંધાય, પણ આગલ ચોથે ગુણઠાણે વંધ કરશે તેથી તેનો વિષ્ણુદ ન કહ્યો પણ અવંધ કહ્યો. અહીંઆં કોઈ પ્રકૃતિનો વંધ વિષ્ણુદ નથી.

સમ્મે સગસયરિ જિણા, ંવંધિવશ્શરનરતિઅવિઅકસાયા॥
ંરલ્લ દુગંતો દેસે, સત્તઠી તિય કસાયંતો ॥ ૬ ॥

सम्भे-सम्यक्दृष्टि	वइर-वजू ऋषभनाराच	देसे-देशविरति
सगसयरि-सीत्योतेर	नरतिअ-मनुष्यात्रिक	सत्तठ्ठी-सडसठ
जिण-जिननाम	बिअकसायाःबीजाअप्र-	तिअ-त्रीजाप्रत्याख्यानी
आउ-मनुष्यायु तथा	त्याख्यानीचारकषाय	कसायंतो-कषायनो अंत
देवायु	उरल दुगंतो-औदारिक	करे
बंधि-बांधे	द्विकनो अंत करे	

अर्थः-चोथा अविरति सम्यक्दृष्टि गुणठाणे सीत्योतेर प्रकृतिनो बंध होय. कारण के अहीं जिननामकर्म, मनुष्यायु अने देवायु ए त्रण शुभ प्रकृतिनो बंध आय. अने वजूऋषभनाराच संघयण, मनुष्यत्रिक (मनुष्यगति, अनुपूर्वी अने आयु) अने बीजा (अप्रत्याख्यानीया) चार कषाय तथा औदारिक-द्विक (शरीर अने अंगोपांग) ए दशनो विभेद आय एटले पांचमा देशविरति गुणठाणे सडसठ प्रकृतिनो बंध करे. अने त्यां त्रीजा (प्रत्याख्यानीया चार) कषायनो अंत करे ॥६॥ एटले—
तेवठि पमत्ते सो, ग अरइ अधिर दुगअजसअस्सायं॥

बुद्धिज्ज ठच्च सत्तव, नेइसुराओजया निठं ॥ ७ ॥

तेवठि-त्रेसठनो	अजस-अयशनामकर्म	सत्तव-सातप्रकृति
पमत्ते-प्रमत्तगुणठाणे	अस्सायं-अशातावेदनीय	सुराओ-सुरायु
सोग-शोक मोहनीय	बुद्धिज्ज-विच्छेदपामे	जया-जो
अरइ-अरति मोहनीय	छच्च-छ प्रकृति अथवा	निठं-नेष्टा
अधिरदुग-अधिरद्विक		

अर्थः-त्रेसठ प्रकृतिनो बंध ठछा प्रमत्त गुणठाणे होय. अने शोक मोहनीय, अरतिमोहनीय, अस्थिरद्विक (अस्थिर नाम अने अशुभनाम), अयशनाम, अशातावेदनीय, ए ठ प्रकृतिनो विभेद होय. अथवा सात प्रकृतिनो विभेद जो कोइ प्रमत्त साधु,

अर्थ:-सातमा अप्रमत्त गुणगणे ओगणसाठ प्रकृतिनो बंध होय, पण ते देवायु बांधतो थको जो आ गुणगणे आवे तो अन्यथा तो अछावन प्रकृतिनो बंध होय. जो के प्रमत्तगुणगणे त्रेसठ प्रकृतिनो बंध हतो, तेमांथी ठ नो बंध विबेद थतां सत्तावन रहे, परंतु अप्रमत्त गुणगणे आहारकद्विकनो बंध होय एटले ओगणसाठ अथवा सुरायु विना अछावन प्रकृतिनो बंध सातमा गुणगणे होय ॥ ८ ॥

सुरङ्गपणिंदिसुखगइ, तसनवजरदविणुतणु वंगा ॥ए॥

અર્થ:-હવે અપૂર્વકરણ ગુણઠાણાના સાત જાગ કરીએ તે-
માંના પ્રથમજાગને વિષે ઉપર કહેલી અઠાવન પ્રકૃતિનો વંધ
હોય, અને તે પછીના પાંચ જાગને વિષે નિદ્રાદિક (નિદ્રા અને

પ્રચલા) નો અંત કરે એટલે ઠપ્પન પ્રકૃતિનો બંધ હોય અને ઠઠે જાગે સુરદ્ધિક (દેવતાની ગતિ અને અનુપૂર્વો), પંચેન્દ્રિ જાતિ, શુન્નવિહાયોગતિ, ત્રસનવક (ત્રસ, બાદર, પર્યાસ, પ્રત્યેક, સ્થિર, શુન્ન, સૌજાગ્ય, સુસ્વર અને આદેય), ઔદારિક વિના ચાર શરીર તથા (વૈક્રિય અને આહારક વિના) બે અંગોપાંગ મઠી ઓગણીસ ॥ ૯ ॥

સમચતુરનિમિણજિણવ, ન્નઅગુરુલ્લહુચડઠલંસિતીસંતો ॥
ચરમે ઠવીસ વંધો, હાસ રહ કુચ્છ જય જેઓ ॥ ૧૦ ॥

સમચતુર-સમચતુરસ
નિમિણ-નિર્માણનામ
જિણ-જિનનામ
વન્ન-વર્ણચતુષ્ક

અગુરુલ્લહુચડ-અગુરુ લઘુ
ચતુષ્ક
છલંસિ-છઠેભાગે
તીસંતો-તીસનો અંતથાય
ચરમે-છેલ્લે

છવીસ બંધો-છઠ્ઠીસનો
બંધ
હાસરહ કુચ્છભય-હાસ્ય
રતિ, દુગંઢા, ભય
મેઓ-ટાલે (ભેદકરે)

અર્થ:-સમચતુરસ સંસ્થાન, નિર્માણ નામ, જિનનામ, વર્ણચતુષ્ક (વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ), અને અગુરુલ્લહુચતુષ્ક (અગુરુલ્લહુ, ઉપઘાત, ઉશ્વાસ, પરાઘાત) એ અગિયાર મઠી કુલ ત્રીસ પ્રકૃતિનો વિષેદ અપૂર્વકરણ ગુણગણાના ઠઠા જાગે હોય. તેવારે ઠેલ્લે સાતમે જાગે ઠઠવીસ પ્રકૃતિનો બંધ હોય ત્યાં હાસ્ય, રતિ, જુગુપ્સા અને જય એ ચાર પ્રકૃતિને બંધથી ટાલે ॥ ૧૦ ॥
અનિઅદ્દિ જાગ પણગે, ઇગેગહીણો ડુવીસવિહ બંધો ॥
પુમ સંજલણ ચડળહં, કમેણ ઠેઓ સતર સુહુમે ॥ ૧૧ ॥

અનિઅદ્દિ-અનિવૃત્તિના
ભાગપણગે-પાંચમાભાગે
ઇગેગહીણો-એકેકપ્રકૃતિ
ઓછીકરવી

દુવિસવિહબંધો વાવીસ
પ્રકૃતિનો બંધ હોય.
પુમ-પુરુષવેદ
સંજલણ-સંજ્વલન

ચડળહં-ચોકડીનો
કમેણઠેઓ-અનુક્રમેછેદાય
સત્તર-સત્તર
સુહુમ-સૂક્ષ્મ સંપરાયે

અર્થ:-નવમા અનિવૃત્તિકરણ ગુણઠાણાના, પાંચ જ્ઞાગને વિષે જ્ઞાગ જ્ઞાગ દીઠ એક એક પ્રકૃતિયે હીન બાવીશ પ્રકૃતિ-નો બંધ હોય. એટલે પેહેલે જ્ઞાગે બાવીશનો બંધ, બીજે જ્ઞાગે પુ-રુષવેદ ઓઠો થતાં એકવીસનો બંધ, તથા ત્રીજે જ્ઞાગે સંજવ-લન કષાયની ચોકરી માંહેથી ક્રોધ ઠેદાતાં વીસનો બંધ, ચોથે જ્ઞાગે માન ઠેદાતાં ઓગણીસનો, પાંચમે જ્ઞાગે માયા ઠેદાતાં અઠારનો બંધ અને પાંચમા જ્ઞાગને અંતે લોઝનો વિષ્ણુદ થતાં દશમા સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણે સત્તર પ્રકૃતિનો બંધ હોય॥૧૧॥
ચડ દંસણુચ્ચજસના, એ વિગ્ધ દસગંતિ સોલસુઢેઓ ॥
તિસુસાયવંધેઓ, સજોગિવંધંતઅણંતોઅ॥વંધોસમ્મતો॥

ચડદંસણુચ્ચ-ચારદર્શના- વરણીય તથા ઉચ્ચૈર્ગોત્ર જસ-યજ્ઞનામકર્મ નાળ-જ્ઞાનાવરણીપાંચ વિગ્ધ-પાંચ અંતરાય	દસગંતિ-દશપ્રકૃતિ સોલસ-સોલનો ઉચ્ચેઓ-વિચ્છેદહોય તિસુ-ત્રણગુણઠાણે સાયવંધ-શાતાવે०નોવંધ	છેઓ-છેદાય સજોગી-સયોગીને અંતે વંધંત-શાતાવેદનીયના વંધનો પણ અંત અણંતોઅ-અનંતો કરે.
--	--	--

અર્થ:-(દશમા ગુણઠાણે સત્તરમાંથી) ચાર દર્શનાવર-ણીય, ઉચ્ચૈર્ગોત્ર, યજ્ઞ કીર્તિ નામકર્મ, એ ઠ તથા પાંચ જ્ઞાના-વરણીય, પાંચ અંતરાય, એ દશ એમ સર્વ મઠી સોઠ પ્રકૃતિના વંધનો વિષ્ણુદ હોય. અને અગીયારમે, બારમે તથા તેરમે એ ત્રણ ગુણઠાણે એક શાતા વેદનીયનો વંધ ઠે, તે પણ ઠેદાય એટલે સયોગી ગુણઠાણાને અંતે શાતાવેદનીયના વંધનો પણ અંત અ-નંતો કરે ॥ અહીંઆં વંધ અધિકાર સંપૂર્ણ થયો ॥ ૧૨ ॥

પહેલા કર્પગ્રંથની એકત્રીસમી તથા ત્રીસમી ગાથામાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે જે પ્રકૃતિઓનો સમાવેશ વીજી પ્રકૃતિઓમાં વંધની અપેક્ષા થાય છે, તે અહીં આં જણાવી નથી તે સિવાયની એકસોત્રીસ મધ્યેથી જે પ્રકૃતિનો જે ગુણટાળે વિચ્છેદ થાય છે ત્યાં ૦ આવી નિશાની છે. અને જેનો બંધ હોય ત્યાં ૧ આવી નિશાની છે.

[illegible]

[illegible]

ચૌદમે ગુણઠાણે લાભે બીજા બાર ગુણઠાણે ન લાભે. તેથી એ પાંચ પ્રકૃતિનો ઉદય મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ન લાભે. તે પાંચ અનુદય કાઢતાં એકસોસત્તર પ્રકૃતિનો ઉદય આગલે ગુણઠાણે જાણવો. અને આ પાંચ પ્રકૃતિનો ઉદય આગલ યથાવસ્થાન લાભશે તેથી તેના ઉદયનો વિચ્છેદ ન કહ્યો ॥

હવે જે પ્રકૃતિનો ઉદય મિથ્યાત્વેજ છે પણ આગલ નથી તે કહેછે.

સુદુમ તિગા યવ મિચ્છં, મિચ્છતં સાસણે ઇગારસયં ॥

નિરયાણુપુવ્વિણુદયા, અણ ધાવર ઇગવિગલ અંતો ૧૪

સુદુમતિગ-સૂક્ષ્મત્રિક	સાસણે-સાસ્વાદને	અણ-અનંતાનુબંધિચાર
આયવ-આતપનામ	ઇગારસય-એકસો અગિયાર	ધાવર-સ્થાવરનામ
મિચ્છં-મિથ્યાત્વમોહની	નિરયાણુપુવ્વિ-નરકાનુપૂર્વ્વીનો	ઇગ-એકેન્દ્રિયજાતિ
મિચ્છતં-મિથ્યાત્વગુણઠાણાને અંતે	અણુદયા-અનુદયછે	વિગલ-વિકલેન્દ્રિ અંતો-અંત હોય

અર્થ:-સૂક્ષ્મત્રિક (સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત, સાધારણનામ) આતપનામકર્મ, મિથ્યાત્વ મોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિનો ઉદયવિચ્છેદ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણાને અંતે હોય. અને નરકાનુ પૂર્વ્વીનો અહિંઆં અનુદય છે તેથી બીજા સાસ્વાદન ગુણઠાણે એકસો અગિયાર પ્રકૃતિનો ઉદય લાભે. અને અનંતાનુ બંધી ચાર, સ્થાવરનામ કર્મ, એકેન્દ્રિ જાતિ અને ત્રણ વિકલેન્દ્રિજાતિ એ નવ પ્રકૃતિના ઉદયનો અંત સાસ્વાદને હોય ॥ ૧૪ ॥

મીસે સય મણુપુવ્વી, ણુદયા મીસો દણ મીસંતો ॥

ચત્તસય મજા સમ્મા, ણુ પુવ્વી સેવાં બીઅ કસાયા ૧૫ ॥

મીસે-મિશ્રગુણઠાણે સય-સો	મીસંતો-મિશ્રનો અંત યાય ત્યારે	સમ્મા-સમ્યક્ત્વમોહનોય
અણુપુવ્વીણુદયા-અનુપુર્વ્વીનો ઉદય ન હોય	ચત્તસય-એકસોચારનો	અણુપુવ્વી-ચારઅનુપુર્વ્વી
મીસોદણ-મિશ્રમોહનીયનો ઉદય હોય	અજા-અવિરતિ સમ્યક્ દષ્ટિગુણઠાણે.	સેવા-સેવવીએ, મુકીએ
		બીઅ-બીજાઅપ્રત્યાશ્રયાની કસાય-કષાયની ચોરડી

अर्थ:-मिश्र गुणगणे सो प्रकृतिनो उदय होय. अहींआं देव, मनुष्य अने तिर्यंचानुपूर्वीं ए त्रणनो उदय होय नहीं अने मिश्र मोहनीयनो उदय होय एटले (एकसो अगिआ-रमांथी नवनो विछेद अने त्रणनो अनुदय एम बार काढतां नवाणु रही, तेमां मिश्र मोहनीयनो उदय होय ते वधारतां) एकसोनो उदय होय. अने मिश्र गुणगणानो अंत थाय तेवारे एकसोचार प्रकृतिनो उदय चोथा अविरति सम्यक्दृष्टि गुण-गणे होय. एवी रीते के, अहीं मिश्र मोहनीनो विछेद यतां नवाणुं रही अने सम्यक्त्व मोहनी तथा चार अनुपूर्वीं उमे-रतां एकसोचार थई. अहीं बीजा अप्रत्याख्यानीय कषायनी चोकनी ॥ १५ ॥

मणुतिरिऽणुपुब्रिविजव, ठदुहगअणाइऊडुगसतरवेओ ॥
सगसीइ देसि तिरि गइ, आउ नि उज्जोअतिकसाया ॥ १६ ॥

मणुतिरि-मनुष्य अने	अणाइऊडुग:-अनादेयद्विक	आउ-तिर्यंचायु
तिर्यंचनी	सतरछेओ:सत्तरनोविच्छेद	नि-निचवैर्गोत्र
अणुपुव्री-अनुपूर्वीं	सगसीइ-सत्याशी	उज्जोअ-उद्योतनाम
विजव व-वैक्रियाष्टक	देसि-देशविरति	ति-त्रीजाप्रत्याख्यानी
दुहग-दोर्भाग्यनाम	तिरिगइ-तिर्यंचगति	कसाया-कषायनी चोकडी

अर्थ:-मनुष्यानुपूर्वीं, तिर्यंचानुपूर्वीं, वैक्रियाष्टक (वै-क्रिय शरीर, वैक्रिय अंगोपांग, देवगति, देवायु, देवानुपूर्वीं, नरकगति, नरकायु, नरकानुपूर्वीं) दोर्भाग्य नामकर्म, अना-देयद्विक (अनादेय अने^अयश नाम कर्म) ए सत्तर प्रकृतिनो उदय विछेद चोथा गुणगणे थाय. एटले सत्याशी प्रकृतिनो उदय देशविरति पांचमे गुणगणे होय. अहींआं तिर्यंच गति,

તિર્યંચાયુ, નીચ્ચૈર્ગોત્ર, ઉદ્યોતનામ, અને ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનાવ-
રણની ચોકસી ॥ ૧૬ ॥

અઠ્ઠચ્છેઓ ઇગસી, પમત્તિ આહાર જુઅલ પરુલેવા ॥

થીણતિગાહારગ દુગ, ઠેઓ ઢ સયરિ અપમત્તે ॥ ૧૭ ॥

અઠ્ઠચ્છેઓ-આઠનોવિચ્છેઉદ	પરુલેવા-સ્થેપવીએ	છેઓ-વિચ્છેદ થાય
ઇગસી-एकाशी	થીણતિગ:-થીણદ્વિત્રિક	છસયરિ-ઢોતેર
પમત્તિ-પ્રમત્તગુગઠાણે	આહારગદુગ-આહારકદ્વિક	અપમત્તે-અપ્રમત્તગુગઠાણે
આહારજુઅલ-આહારકયુગ૦		

અર્થ:-ઉપરની આઠ પ્રકૃતિનો વિષ્ણુદ પાંચમે ગુણઠાણે હોય. અને આહારક શરીર તથા આહારક અંગોપાંગ એ બે પ્રકૃતિ સ્થેપવતાં (ઉમેરતાં) એકાશી પ્રકૃતિનો ઉદય ઢછે પ્રમત્ત ગુણઠાણે હોય, અને ત્યાં થીણદ્વિત્રિક તથા આહારકદ્વિક એ પાંચ પ્રકૃતિનો વિષ્ણુદ હોય. એટલે ઢોતેર પ્રકૃતિનો ઉદય સાતમે અપ્રમત્ત ગુણઠાણે હોય ॥ ૧૭ ॥

સમ્મત્તંતિમસંઘયણ, તિઅગઢ્છેઓવિસત્તરિઅપુઢ્વે ॥

હાસાઈઠકઅંતો, ઢસઠિ અનિઅટ્ટિ વેઅતિગં ॥ ૧૮ ॥

સમ્મત્ત-સમકિત મોહની	વિસત્તરિ-બોતેર	અંતો-અંત
અંતિમ-છેહાં	અપુઢ્વે-અપૂર્વકરણે	છસઠિ-છાસઠ
સંઘયણતિઅગઃ સંઘયણ-ત્રિક	હાસાઈ-હાસ્યાદિ	અનિઅટ્ટિ-અનિવૃત્તિકરણે
ચ્છેઓ-વિચ્છેદ	ઠક-ષટ્કનો	વે અતિગં:-વેદત્રિક

અર્થ:-સાતમે ગુણઠાણે સમ્યક્ત્વ મોહનીય, ઢેહ્યાં ત્રણ સંઘયણ (અર્જુનારાચ, ઢેવહું અને કીલિકા) એ ચારનો વિષ્ણુદ હોય એટલે બોતેર પ્રકૃતિનો ઉદય આઠમા અપૂર્વ ગુણઠાણે હોય. ત્યાં હાસ્યાદિક (હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, જય અને દુગં-

જા) ઠ પ્રકૃતિના ઉદયનો વિચ્છેદ હોય, ત્યારે ઠાસઠ પ્રકૃતિનો ઉદય નવમા અનિવૃત્તિ ગુણઠાણે હોય તેમાંથી વેદત્રિક (પુરુષ, સ્ત્રી, અને નપુંસક) ॥ ૧૮ ॥

સંજલણ તિગં ઠ ઠેઓ, સઠી સુહુમંમિ તુરિઅ લોજંતો ॥
 ઉવસંત ગુણે ગુણ સં, ઈ રિસહ નારાય દુગ અંતો ॥૧૯॥

સંજલણતિગે-સંજ્વલનાત્રિક	તુરિઅ-ચોથો	ગુગમઢિ-ઓગણસાઠનો
છેઓ-ઉનોવિચ્છેદ	લોખંતો-લોખનો અંત	રિસહનારાયદુગ-ઋષભ-
સઢિ-સાઠનો	ઉવસંતગુણે-ઉપશાંત મોહ	નારાચદુગનો
સુહુમંમિ-સૂક્ષ્મસંપરાયે	ગુણઠાણે	અંતો-અંતથાય

અર્થ:-સંજ્વલનાત્રિક (ક્રોધ, માન, માયા) એ ઠ પ્રકૃતિના ઉદયનો વિચ્છેદ થાય તેવારે સૂક્ષ્મ સંપરાય દશમે ગુણઠાણે સાઠ પ્રકૃતિનો ઉદય હોય. ત્યાંસંજ્વલન લોજના ઉદયનો અંત થાય. એટલે ઉપશાંત મોહ અગીયારમે ગુણઠાણે ઓગણસાઠ પ્રકૃતિનો ઉદય હોય. ત્યાં ઋષજનારાચ અને નારાચ સંઘયણ એ વે પ્રકૃતિના ઉદયનો અંત થાય ॥ ૧૯ ॥

સગવન્ન સ્વીણ દુચરિમિ, નિદ્દ દુગંતો અચરિમિપણવન્ના ॥

નાણંતરાય દંસણ, ચઠઠેઓ સજોગિ વાયાલા ॥૨૦॥

સગવન્ન-સત્તાવન	ચરિમિ-છેહાસમયે	દંમણચડ-દર્શનાવરણીય
સ્વીણ-ક્ષીણમોહના	પણવન્ના-પંચાવન	એઓ-એડાય [ચાર
દુચરિમિ-છેહાવેસમયલગે	નાગ-જ્ઞાનાવરણીયપાંચ	સજોગિ-સજોગીગુણઠાણે
નિદ્દદુગતો-નિદ્રાદિકનો	અતરાય-અંતરાયપાંચ	વાયાલા-વેનાલીમ.
અંતથાય		

અર્થ:-ઉપર પ્રમાણે સત્તાવન પ્રકૃતિનો ઉદય ક્ષીણમોહ ગુણઠાણના ઠેહા વે સમયમાંના પેદેલા સમય લગે હોય. ત્યાં વળી નિદ્રાદિક (નિદ્રા. પ્રવલા) નો ઉદય વિચ્છેદ થાય, તે

વારે પંચાવન પ્રકૃતિનો ઉદય ઢેઢે સમયે હોય ત્યાં જ્ઞાનાવર-
ણીય પાંચ, અંતરાય પાંચ, દર્શનાવરણીય ચાર, એમ ચૌદ પ્રકૃ-
તિનો ઉદય વિચ્છેદ થાય, તેવારે સયોગી ગુણઠાણે બેતાલીસ
પ્રકૃતિનો ઉદય હોય, અહીંઆં હિસાબે તો એકતાલીસ રહી
પરંતુ આગલી ગાથામાં સમજાવશે ॥ ૨૦ ॥

તિથુદયાઝરલાથિર, યગદ્ ડુગ પરિત્ત તિગ ઢ સંઠાણા ॥
અગુરુલહુ વન્નચડ નિમિ, એતેઅ કમ્માદ્ગ સંઘયણ ॥૨૧॥

તિથુદયા-તીર્થકરનામ કર્મનો ઉદય	પરિત્તિગ-પ્રત્યેકત્રિક	નિમિગ-નિર્માણનામ
ઝરલ-ઔદારિકદ્વિક	હસંઠાણા-હસંસ્થાન	તેઅ-તેજસ શરીર
અથિર-અસ્થિરદ્વિક	અગુરુલહુ-અગુરુલઘુચતુષ્ક	કમ્મા-કાર્મણશરીર
યગદ્ ડુગ-યગતિદ્વિક	વન્નચડ-વર્ણચતુષ્ક	દ્ગસંઘયણ-એકસંઘયણ

અર્થ:-અહીંઆં તીર્થકર નામકર્મનો ઉદય હોય. માટે
બેતાલીસ પ્રકૃતિનો ઉદય કહ્યો. અહીં ઔદારિક દ્વિક (શ-
રીર તથા અંગોપાંગ,) અથિરદ્વિક (અસ્થિર અને અશુન્નનામ,)
યગતિદ્વિક (શુન્ન અને અશુન્ન વિહાયોગતિ,) પ્રત્યેકત્રિક
(પ્રત્યેક, સ્થિર અને શુન્નનામ,) ઢ એ સંસ્થાન. અગુરુ લઘુ
ચતુષ્ક (અગુરુલઘુ, ઉપઘાત, પરાઘાત, અને ઉશ્વાસ,) વર્ણ
ચતુષ્ક, નિર્માણનામ, તેજસશરીર, કાર્મણશરીર, એક સંઘયણ
(વજ્રઋષ્ણનારાચ) એ સત્તાવીશ પ્રકૃતિ. ॥ ૨૧ ॥

સૂસર દૂસર સાયા, ડસાએ ગયરં ચ તીસ વુઢેઓ ॥

બારસ અજોગિ સુજગા, દ્જા જસડન્નયર વેઅણિઅં ॥૨૨॥

સૂસર-સુસ્વરનામ	અસાયા-અશાતાવેદનીય	તીસ-ત્રીસનો
દૂસર-દુઃસ્વરનામ	એગ-(એમાંની) એક	વુઢેઓ-વિચ્છેદ હોય
સાયા-શાતાવેદનીય	અપરંચ-એ રીતે	બારસ-બારનો ઉદય

અજોગિ-અયોગીગુણઠાણે	આહજ્ઞ-આદેયનામ	અન્નયરવે આણિયં-વે માં-
સુભગઃસૌભાગ્યનામ	જસ-યજ્ઞનામ	હેતું અનેરુ એકવેદનીય

અર્થ:-સુસ્વરનામ, દુસ્વરનામ, શાતા અને અશાતા એ વેમાંથી એક વેદનીય, એ ત્રણ તથા પ્રથમની સત્તાવીસ મઠી ત્રીસ પ્રકૃતિનો વિહેદ તેરમે ગુણઠાણે થાય. તેવારે વાર પ્રકૃતિનો ઉદય અયોગો કેવલીગુણઠાણે હોય, તે કહે ઠે. સૌનાગ્ય નામ, આદેયનામ, યજ્ઞઃકીર્તિનામ અને વે માંહેનું અનેરું એક શાતાવેદનીય એ ચાર ॥ ૨૨ ॥ તથા.

તસ તિગ પણિંદિ મણુઆ, ડગડ જિણુ ચંતિ
ચરિમ સમયંતો ॥ ઉદઓ સમ્મતો ॥ ઉદઉવ્વુદીરણયા,
પરમ પમત્તાઈ સગ ગુણેસુ ॥ પાઠાંતરે ॥ પમત્તાઈ
સગતિ ગુણા ॥ ૨૩ ॥

તસતિગ-ત્રસત્રિક	ચરિમસમય-અંતસમયે	પરમ-એટલું વિશેષકે
પણિંદિ-પંચેંદ્રિજાતિ	અંતો-અંત થાય	અપમત્તાઈ-અપમત્તાદિ
મણુઆડગડ-મનુષ્યઆયુ	ઉદઓ-ઉદયનો અધિકાર	સગગુણેસુ-સાનગુણઠાણે
અને ગતિ	સમ્મતો-સમાપ્ત થયો	તિગુણા-ત્રિકુણજાણવું.
જિણુચંતિ-જિનનામ અને	ઉદઉવ્વ-ઉદયની પેરે	
ઉચ્ચૈર્ગોત્ર	ઉદીરણયા-ઉદીરણા જા- ણવી	

અર્થ:-ત્રસત્રિક (ત્રસ, વાદર, પર્યાપ્તિ,) પંચેંદ્રિય જાતિ, મનુષ્યાડ અને મનુષ્યગતિ, જિનનામ અને ઉચ્ચૈર્ગોત્ર. એ ચાર પ્રકૃતિનો અયોગી ગુણઠાણાને અંત સમયે અંત થાય. અહીંઆં ઉદયનો અધિકાર સમાપ્ત થયો હવે ઉદીરણા તે ઉદયની પેરજ જાણવી. પણ એટલું વિશેષ કે અપમત્તાદિ સાન ગુણઠાણે ઉદયની પ્રકૃતિ કહીઠે. તેથી ઉદીરણામાં ત્રણ ત્રણ પ્રકૃતિ ઝંઝી કરવી ॥૨૩॥

જં વેઅણિ આહાર ડુગ, થીણતિગ નરાત અમપમત્તતા॥
ગુણયાલ સજોગિ ઉદી, રણંતુ અણુદીરગુઅજોગી॥૨૪॥

જં વેઆણિ-જે વેદનીય(વે)	અડ-આઠ	સજોગિ-સંજોગિગુણઠાણે
આહારડુગ-આહારકદ્વિક	પમત્તંતા-પ્રમતગુણઠાણે	ઉદીરણંતુ=ઉદીરણા
થીણતિગં-થીણદ્ધીત્રિક	અંતયાય	અણુદીરંગુ-અનુદીરક
નરાત-મનુષ્યાડ	ગુણયાલ-ઓગણચાલીસ	અજોગી-અયોગીગુણઠાણે

અર્થ:-જે વેદનીય બે તથા આહારકદ્વિક, થીણદ્ધીત્રિક, મનુષ્યાડ એ આઠ પ્રકૃતિની ઉદીરણાનો વિભેદ પ્રમત્ત ગુણઠાણે થાય, તેથી અપ્રમત્તાદિ ગુણઠાણે ઉદયથી ઉદીરણા ત્રણ ત્રણ પ્રકૃતિની ઊંઠી કરીએ, તેવારે યાવત્ ઊગણચાલીસ પ્રકૃતિની ઉદીરણા સયોગિ ગુણઠાણે હોય, અને અયોગી ગુણઠાણે અનુદીરક હોય ॥ ૨૪ ॥

એસા પયમી તિગુણા, વેઅણિ આહાર જુઅંલથીણતિગં॥
મણુઆડ પમત્તંતા,અજોગિ અણુદીરગો ત્તયવં ॥૨૫॥
ઉદીરણા સમ્મત્તા ॥

એસાપયડી-એઉદીરણાપ્રકૃતિ	આહારજુઅલ.આહારકદ્વિક	અજોગી=અયોગી
તિગુણા:-ત્રણડીજાણવી	થીણતિગં-થીણદ્ધીત્રિક	મયવં-મગવન
વેઅણિ-વેદનીયબે	મણુઆડ-મનુષ્યાડ	અણુદીરગો-અનુદીરક
	પમત્તંતા-પ્રમત્તનાઅંતલેગે	

અર્થ:-એ ઉદીરણા પ્રકૃતિ ઉદયથકી ત્રણ ઊંઠી જાણવી. વેદનીય બે, આહારકદ્વિક, થીણદ્ધીત્રિક, મનુષ્યાડ એ આઠ પ્રકૃતિની ઉદીરણા પ્રમત્તગુણઠાણાના અંત લગીજ હોય. અયોગી જગવાન સર્વ કર્મના અનુદીરક જાણવા ॥૨૫॥ એ ઉદીરણા અધિકાર સમાપ્ત થયો.

(૫૯-૨)

ઉદય અને ઉદીરણા છટ્ટા ગુણઠાણા સુધી સરસી હોય છે, પણ સાતમે ગુણઠાણે ઉદયમાં ઓતેર પ્રકૃતિ હોય અને ઉદીરણામાં નોતેર હોય ત્યાંયો દરેક ગુણઠાણે ઉદય કરતાં ઉદીરણામાં મનુષ્યાયુ અને શાતા તથા અશાતા વેદનીય પૂર્ણ પ્રકૃતિ ઓઢી જાણવી. કારણ કે મનુષ્યાયુ પ્રમત્તના યોગે કરી ઉદરીયે તેથી વહુકાલ વેદવા યોગ્ય તે થોડા કાલમાં વેદી, અપવર્તન કરણ વિશેષે કરી વેદે તેથી સોપક્રમ આયુ હોય. અકાલ મરણ પામે અને અપ્રમત્તાદિ ગુણઠાણે અકાલ મરણ ન હોય, તથા શાતા અશાતાની ઉદીરણા પણ પ્રમત્ત પળે હોય. અને ઉદયતો સર્વ ગુણઠાણે લાખે.

હવે સત્તા અધિકાર કહે છે.

સત્તા કમ્માણ ઠિહ, વંધાહઅ લહ અત્ત લાજાણં ॥

સંતે અમયાલ સયં, જા ઉવસમુ વિજિણુ વિઅ તહા ૨૬ ॥

સત્તા-સત્તા	લાભાણં-લાભ કર્મીપણું	ગુણઠાણા સુધી
કમ્માણ-કર્મની	સંતે-સત્તાએ હોય	વિજિણુ-જિનનામ વિના
ઠિહ-સ્થિતિ	અડયાલસયં-એકસો અ-	વીજ-વીજા (સાસ્વાદન
વંધાહઅ-વંધ આદિયે કરી	ઢતાલીસ	ગુણઠાણે)
લહ-લાધ્યું છે	જા-યાવત્	તહા-ત્રીજા (મીશ્રગુણઠાણે)
અત્ત-આત્મ	ઉવસમુ-ઉપશાંત મોહ ગુ-	

અર્થ:-સત્તા એટલે કર્મની સ્થિતિ અવસ્થાન વંધ તથા સંક્રમણ આદિકે કરી લાધ્યું છે આત્મલાજ્ઞ કર્મીપણું જેણે. (આ-રમાનાં વાંધેલાં કર્મ જ્યાં સુધી સ્થિત નહીં તથા અન્ય પ્રકૃતિપણે સંક્રમે નહીં ત્યાં સુધી તે કર્મ સત્તામાં છે એમ જાણવું) એવી સત્તામાં એકસો અમતાલીસ કર્મની પ્રકૃતિ યાવત્ ઉપશાંત મોહનામે અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી જાણવી. પણ વીજે સાસ્વાદને અને ત્રીજે મિશ્રગુણઠાણે જિનનામ વિના એકસો સૂક્તાલીસ કર્મપ્રકૃતિ સત્તાએ હોય. ॥ ૨૬ ॥

તીર્થંકર નામકર્મ જેને સત્તામાં છે એવો જીર વીજે ત્રીજે ગુણઠાણે આ-

વેતા નથી, અને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે જિનનામની સત્તા અંતર્મુહૂર્ત સંભવે, જેમ કોઈ ક્ષાયોપશિમક સમ્યક્દૃષ્ટિ જીવ પૂર્વે મિથ્યાત્વ પ્રત્યયે નરકાયુ વાંધો પછી સમ્યક્ત્વ પામી જિનનામ વાંધો તે મરણ સમયે સમ્યક્ત્વથી મિથ્યાત્વે જાય, પણ સાસ્વાદને ન જાય, તેથી મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે અંતર્મુહૂર્ત માત્ર જિનનામ સત્તાએ હોય, પણ સાસ્વાદન અને મિશ્ર ગુણઠાણે ન હોય તેથી તે બે ગુણઠાણે એકસોસુ-દતાલીસની સત્તા હોય.

અપૂઘાઈઅ ચઝકે, અણતિરિ નિરયાઝ વિણુ વિઆલસયં॥
સમ્માઈ ચઝસુંસત્તગ, સ્વયંમિ ઇગ ચત્તસય મહવા॥૨૭॥

અપૂઘાઈઅ-અપૂર્વકરણા- દિક	નિરયાઝ-નરકાયુ વિણુ-તે વિના [લીસ	સત્તગ-સાત પ્રકૃતિ
ચઝકે-ચારગુણઠાણે	વિયાલસયં-એકસો વેતા-	સ્વયંમિ-ક્ષય ગઈ
અણ-અનંતાનુવંધિ ચોકડી	સમ્માઈ-સમ્યક્દૃષ્ટિ આદિ	ઇગચત્તસયં-એકસો એક તાલીસ
તિરિ-તિર્યંચાયુ	ચઝસુ-ચાર ગુણઠાણે	અહવા-અથવા

અર્થ:-અપૂર્વકરણાદિક ચાર ગુણઠાણે એટલે ૮-૯-૧૦-૧૧ મે ગુણઠાણે અનંતાનુવંધિયા ચોકડી, તિર્યંચાયુ અને નરકાયુ એ પ્રકૃતિ વિના એકસો વેતાલીસ પ્રકૃતિની સત્તા હોય. અને અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ આદિ એટલે ૪-૫-૬-૭ એ ચાર ગુણઠાણે વર્તતા ક્ષાયક સમ્યક્દૃષ્ટિ જીવને (અનંતાનુવંધીની ચોકડી, સમ્યક્ત્વમોહની, મિશ્રમોહનીય અને મિથ્યાત્વમોહનીય) એ સાત પ્રકૃતિ ક્ષય ગઈ માટે એકસો એકતાલીસ પ્રકૃતિ સત્તાએ હોય. અથવા પદ્ધાંતરે એ અર્થ આગલી ગાથામાં કહેવાશે ૨૭

સ્વગંતુપપ્પચઝસુવિ, પણયાલં નિરય તિરિ સુરાઝ વિણા॥
સત્તગ વિણુ અમતીસં, જા અનિઅટ્ટી પદમ જાગો॥૨૮॥

સ્વર્ગાનુપપ્ત્ય-ક્ષપક કેવલી,	તિરિ-તિર્યંચાયુ	જા-યાવત્
ચરમ શરીરી	નુરાડ-દેવાયુ	અનિઅટી-અનિટ્ટિના
ચડમુચિ-૯ ચાર ગુણઠાણે	વિના-વિના	પદ્મ ભાગો-પ્રથમ ભાગ
પળ્યાલં-૯૬સોપીસ્તાલીસ	સત્તગવિણુ-સાત વિના	લગી
નિરય-નરકાયુ	અઢતીસં-૯૬સો અઢત્રીસ	

અર્થ:- (પદ્માંતરે) ચરમ શરીરીક્ષપકકેવલીને ૪-૫-૬-૭
૯ ચાર ગુણઠાણે નરકાયુ, તિર્યંચાયુ અને દેવાયુ ૯ ત્રણ વિના
૯૬સો પીસ્તાલીસ પ્રકૃતિ સત્તા ૯ કહી. અને સાત પ્રકૃતિ
વિના ક્ષાયિક સમ્યક્દૃષ્ટિને ૯૬સો અઢત્રીસની સત્તા ચોથા
ગુણઠાણથી યાવત્ અનિવૃત્તિ નવમા ગુણઠાણના પ્રથમ જાગ
લગે હોય. ॥ ૭૮ ॥

આવર તિરિ નિરયાયવ, હુગ થીણ તિગે ગ વિગલ સાહારં ॥
સોલ્લ સ્વઓ હુવિસ સયં, વિઅંસિ વિઅ તિઅ કસાયંતો ૭૯

આવર-સ્થાવરદ્વિક	૯ગ-૯કેંદ્રિજાતિ	હુવિસસયં-૯૬સોવાત્રીસ
તિરિ-તિર્યંચદ્વિક	વિગલ-વિકલેંદ્રિયત્રિક	વિઅંસિ-ત્રીજે ભાગે
નિરય-નરકદ્વિક	સાહારં-સાધારણ નામ	(નવમાના)
આયવ-આતપદ્વિક	સોલ્લ-સોલ્લને	વિઅતિઅ-ત્રીજા અને ત્રીજા
થીણતિગ-થીણદ્વિક	સ્વઓ-ક્ષય	કસાયંતો-કપાયનો અંતયાવ

અર્થ:-સ્થાવરદ્વિક (સ્થાવર અને સૂક્ષ્મનામકર્મ,) તિ-
ર્યંચદ્વિક તિર્યંચગતિ અને અનુપૂર્વી,) નરકદ્વિક (નરકગતિ
અને અનુપૂર્વી,) આતપદ્વિક (આતપ અને ઉત્થોતનામ,) થી-
ણદ્વિક (થીણદ્વિક, નિદ્રાનિદ્રા, અને પ્રવજ્ઞાપ્રવજ્ઞા,) ૯કેં-
દ્રિજાતિ, વિગલત્રિક (વેદંદ્રિ, નેદંદ્રિ, ચોરેંદ્રિજાતિ,) તથા
સાધારણ નામકર્મ ૯ સોલ્લ પ્રકૃતિનો ક્ષય નવમા ગુણઠાણના

पहेला ज्ञागे होय तेवारे एकसो बावीसनी सत्ता नवमा गुण-
ठाणाना बीजे ज्ञागे होय. त्यां बीजा अने त्रीजा कषायनी चो-
कमीनो अंत थाय. ॥ २९ ॥

तइआइसु चउदसतेर, बारबपण चउ तिहिअ सयकमसो॥
नपु इत्थिहास ठगपुस, तुरिअ कोहोमय मायखओ॥ ३०॥

तइआइसु-तृतीयादिक भागने विषे	चउदस-एकसोने चउद तेर-एकसोतेर	बार-एकसोबार छ-एकसोछ
पण-एकसोपांच	नपु-नपुंसकवेद	तुरिअ-चोथो
चउ-एकसोचार	इत्थि-स्त्रीवेद	कोहो-संज्वलन क्रोध
तिहिअसय-एकसोत्रण	हासछग-हास्यषट्क	मय-मान (अहंकार)
कमसो-अनुक्रमे	पुस-पुरुषवेद	माय-माया खओ-क्षय

अर्थ:-नवमाना त्रीजाथी नवमा ज्ञाग सुधी एटले ३-४
५-६-७-८-९ मा ज्ञागने विषे अनुक्रमे ११४, ११३, ११२, १०६,
१०५, १०४, १०३ प्रकृति सत्ताये जाणवी, त्यां नपुंसकवेद, स्त्रीवेद
हास्यषट्क (हास्य, रति, अरति, शोक, जय, दुगंठा) पुरुष-
वेद, चोथुं संज्वलनत्रिक (क्रोध, मान, माया) तेनो अनुक्रमे
क्षय थाय. ॥ ३० ॥

त्रीजे भागे एकसो चौदनी सत्ता हती तेमांथी नपुंसक क्षयकरे त्यारे चो-
था भागे एकसोतेर रही. त्यां स्त्री वेद क्षय करे, पांचमा भागे ११२, त्यां हास्य,
रति, अरति, शोक, भय, दुगंठा ए छनो क्षय करे एटले छठा भागे १०६,
त्यां पुरुषवेदनो क्षय करे सातमा भागे १०५, त्यां संज्वलन क्रोधनो क्षय करे
एटले आठमा भागे १०४, त्यां संज्वलन माननो क्षय करे एटले नवमा भागे
१०३ प्रकृतिनी सत्ता रहे त्यां संज्वलनो मायानो क्षय करे एटले दसमे गुणठाणे
सूक्ष्म संपराय चारित्र पामे ते पांचमा यथाख्यात् चारित्र्यी कांइक उणुं छे. के-
मके त्यां सूक्ष्म लोभनो उदय छे तेथी दशमे गुणठाणे १०२ नी सत्ता होय.

સુહુમિ હસય લોહંતો, સ્વીણ દુ ચરિમેગ સય દુ નિદ્ધ સ્વઞ્ચો!!
નવનવઙ્ગ ચરિમ સમઞ્ચે, ચત્ત દંસણનાણ વિગ્ધંતો ॥૩૧॥

સુહુમિ-સુદૃઢ સંપરાયે	એગસય-એકસોએક	ચત્ત-ચાર
દુસય-દુસોવે	દુનિદ્ધ-દેનિદ્ધાનો	દંસણ-દર્શનાવરણીય
લોહંતો-લોભનો અંતઢોય	સ્વઞ્ચો-ક્ષય થાય	નાણ-પાંચ જ્ઞાનાવરણીય
સ્વીણ-સ્વીણમોહ ગુણઢાણે	નવનવઙ્ગ-નવાણુ	વિગ્ધ-પાંચ અંતરાયનો
દુચરિમ-દ્વિચરમ સમયે	ચરિમસમય-ઢેલે સમયે	અંતો-અંત થાય

અર્થ:-દશમા સૂદમસંપરાય ગુણઢાણે એકસોત્રે પ્રકૃત્તિ સત્તામાં હોય ત્યાં સંજવલન લોભનો અંત થાય, તેવારે વારમે ક્ષીણમોહ ગુણઢાણે દ્વિચરમ પટલે ઢેલ્લાના આગલા સમયે એકસોત્રે એક પ્રકૃત્તિ સત્તાએ હોય, ત્યાં વે નિદ્ધા (નિદ્ધા અને પ્રચલા) નો ક્ષય થાય તેવારે નવાણુ પ્રકૃત્તિની સત્તા ઢેલ્લે સમયે હોય, ત્યાં ચાર (ચક્ર, અચક્ર, અવધિ, કેવલ) દર્શનાવરણીય, (મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યવ અને કેવલ એ) પાંચ જ્ઞાનાવરણીય, અને (દાન, લાજ, જોગ, ઉપજોગ અને વીર્ય એ) પાંચ અંતરાય એવં ચૌદ પ્રકૃતિનો ક્ષય થાય. ॥ ૩૧ ॥ તેવારે

પણસીઙ્ગ સજોગિ અજો, ગિ હચરિમે દેવ સ્વગઙ્ગ ગંધ હુગં!!
પાસઢ વણ રસતણુ, વંધણ સંઘાય પણ નિમિણં ॥૩૨॥

પણસીઙ્ગ-પંચામી	સ્વગઙ્ગ-સ્વગતિદ્ધિક	નણ-નનીર
સજોગિ-સયોગી ગુણઢાણે	ગંધહુગં-ગંધદ્ધિક	વંધણ-વંધન
અજોગિ-અજોગી ગુણઢાણે	પાસઢ-પાસ આઢ	સંઘાય-સંઘાતન
દુચરિમે-દોહાના પેરેના	વણ-વર્ણ	પણ-(એ મ્હા) પાંચ
દેવ-મુરદિક	રસ-રસ	નિમિણં-નિર્માણ નામ

पहेला जागे होय तेवारे एकसो बावीसनी सत्ता नवमा गुण-
ठाणाना बीजे जागे होय. त्यां बीजा अने त्रीजा कषायनी चो-
कनीनो अंत थाय. ॥ २९ ॥

तइआइसु चउदसतेर, बारबपण चउ तिहिअ सयकमसो॥
नपु इथिहास बगपुस, तुरिअ कोहोमय मायखओ॥ ३०॥

तइआइसु-तृतीयादिक भागने विषे	चउदस-एकसोने चउद तेर-एकसोतेर	वार-एकसोवार छ-एकसोछ
पण-एकसोपांच	नपु-नपुंसकवेद	तुरिअ-चोथो
चउ-एकसोचार	इथि-स्त्रीवेद	कोहो-संज्वलन क्रोध
तिहिअसय-एकसोत्रण	हासछग-हास्यषट्क	मय-मान (अहंकार)
कमसो-अनुक्रमे	पुस-पुरुषवेद	माय-माया खओ-क्षय

अर्थ:-नवमाना त्रीजाथी नवमा जाग सुधी एटले ३-४
५-६-७-८-९ मा जागने विषे अनुक्रमे ११४, ११३, ११२, १०६,
१०५, १०४, १०३ प्रकृति सत्ताये जाणवी, त्यां नपुंसकवेद, स्त्रीवेद
हास्यषट्क (हास्य, रति, अरति, शोक, जय, दुगंठा) पुरुष-
वेद, चोथुं संज्वलनत्रिक (क्रोध, मान, माया) तेनो अनुक्रमे
क्षय थाय. ॥ ३० ॥

त्रीजे भागे एकसो चौदनी सत्ता हती तेमांथी नपुंसक क्षयकरे त्वारे चो-
था भागे एकसोतेर रही. त्यां स्त्री वेद क्षय करे, पांचमा भागे ११२, त्यां हास्य,
रति, अरति, शोक, भय, दुगंठा ए छनो क्षय करे एटले छठा भागे १०६,
त्यां पुरुषवेदनो क्षय करे सातमा भागे १०५, त्यां संज्वलन क्रोधनो क्षय करे
एटले आठमा भागे १०४, त्यां संज्वलन माननो क्षय करे एटले नवमा भागे
१०३ प्रकृतिनी सत्ता रहे त्यां संज्वलनो मायानो क्षय करे एटले दसमे गुणठाणे
सूक्ष्म संपराय चारित्र पामे ते पांचमा यथाख्यात् चारित्र्यी कांइक उणुं छे. के-
मके त्यां सूक्ष्म लोभनो उदय छे तेथी दशमे गुणठाणे १०२ नी सत्ता होय.

સુહુમિ હસય લોહંતો, સ્વીણ દુ ચરિમેગ સય દુ નિદ્ સ્વચ્ચો ॥
 નવનવઙ્ગ ચરિમ સંમચ્ચે, ચત્ત દંસણનાણ વિગ્ધંતો ॥૩૧॥

સુહુમિ-સુક્ષ્મ સંપરાયે	એગસય-એકસોએક	ચત્ત-ચાર
દુસય-એકસોબે	દુનિદ્-બેનિદ્રાને	દંસણ-દર્શનાવરણીય
લોહંતો-લોભનો અંતહોય	સ્વઓ-ક્ષય થાય	નાણ-પાંચ જ્ઞાનાવરણીય
સ્વીણ-ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે	નવનવઙ્ગ-નવાણુ	વિગ્ધ-પાંચ અંતરાયનો
દુચરિમ-દ્વિચરમ સમયે	ચરિમસમય-છેલ્લે સમયે	અંતો-અંત થાય

અર્થ:-દશમા સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણે એકસોબે પ્રકૃત્તિ સત્તામાં હોય ત્યાં સંજવલન લોભનો અંત થાય, તેવારે બારમે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે દ્વિચરમ ષટ્તલે ઠેલ્લાના આગલા સમયે એકસોને એક પ્રકૃત્તિ સત્તાએ હોય, ત્યાં બે નિદ્રા (નિદ્રા અને પ્રચલા) નો ક્ષય થાય તેવારે નવાણુ પ્રકૃત્તિની સત્તા ઠેલ્લે સમયે હોય, ત્યાં ચાર (ચક્ષુ, અચક્ષુ, અવધિ, કેવલ) દર્શનાવરણીય, (મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યવ અને કેવલ એ) પાંચ જ્ઞાનાવરણીય, અને (દાન, લાજ, જોગ, ઉપજોગ અને વીર્ય એ) પાંચ અંતરાય એવં ચૌદ પ્રકૃતિનો ક્ષય થાય. ॥ ૩૧ ॥ તેવારે

પણસીઙ્ગ સજોગિ અજો, ગિ હુચરિમે દેવ સ્વગઙ્ગ ગંધ હુગં ॥
 ફાસઠ વસ રસતણુ, બંધણ સંઘાય પણ નિમિણં ॥૩૨॥

પણસીઙ્ગ-પંચાસી	સ્વગઙ્ગ-સ્વગતિદ્વિક	તણુ-શરીર
સજોગિ-સયોગી ગુણઠાણે	ગંધહુગં-ગંધદ્વિક	બંધણ-બંધન
અજોગિ-અજોગી ગુણઠાણે	ફાસઠ-ફરસઆઠ	સંઘાય-સંઘાતન
હુચરિમે-છેલ્લાના પેહેલા	વણ-વર્ણ	પણ-(એ સૌ) પાંચ
દેવ-સૂરદ્વિક [સમયે]	રસ-રસ	નિમિણં-નિર્માણ નામ

અર્થ:-પંચાશી પ્રકૃતિની સત્તા સયોગી ગુણઠાણે હોય અને અયોગી ગુણઠાણે પણ હુચરમ સમયલગે પંચાશીની સત્તા હોય ત્યાં (દેવગતિ, અને દેવાનુપૂર્વીએ) દેવદ્વિક, (શુન્ન વિહાયોગતિ અને અશુન્ન વિહાયોગતિ એ બે) સ્વગતિદ્વિક, (સુરન્નિ અને દુરન્નિ એ) ગંધદ્વિક, સ્પર્શ આઠ (કર્ક, મૃદુ, ગુરુ, લઘુ, શીત, ઉષ્ણ, સ્નિગ્ધ, રુદ્ધ), વર્ણ પાંચ (કૃષ્ણ, નીલ, લોહિત, હારિદ્ર, શ્વેત), રસપાંચ (તિક્ત, કટુક, કષાય, આમ્લ, મધુર), શરીર પાંચ (ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તેજસ, કાર્મણ), તેજ નામે બંધન પાંચ અને તેજ નામે સંઘાતન પાંચ અને નિર્માણ નામકર્મ એવં ચાલીસ પ્રકૃતિ ॥ ૩૨ ॥

સંઘયણ અધિર સંઠા, એ ઢક્ક અગુરુલહુ ચડ અપજ્જત્તં સાયં ચ અસાયં વા, પરિત્તુવંગાતિગ સુસર નિઅં ॥૩૩॥

સંઘયણ-સંઘયણ	ચડ-ચાર	પરિત્ત-પ્રત્યેકત્રિક
અધિર-અસ્થિર	અપજ્જત્તં-અપર્યાપ્તનામ	ઉવંગાતિક-ઉપાંગત્રિક
સંઠાણ-સંસ્થાન	સાયંચ-શાતા વેદનીય	સુસર-સુસ્વર નામ
હક્ક-એ ત્રણષટ્ક	અસાયં-અશાતા વેદનીય	નિઅં-નિચ્ચૈર્ગોત્ર
અગુરુલહુ-અગુરુ લઘુ	વા-અથવા	

અર્થ:-(ઉપરની ચાલીસ પ્રકૃતિ તથા) ઢ સંઘયણ (વજ્રઋષજ્ઞનારાચ, ઋષજ્ઞનારાચ, નારાચ, અર્જ્જુનારાચ, કીલિકા, ઠેવતું), અસ્થિરષટ્ક (અસ્થિરનામ, અશુન્નનામ, દોર્જાગ્યનામ, દુઃસ્વરનામ, અનાદેયનામ, અયશનામ), ઢ સંસ્થાન (સમચતુ-

રત્ન, ન્યગ્રોધ, સાદિ વામન, કુબ્જ, હંરુક) એ ત્રણ ષટ્ક, અ-
ગુરુલઘુ ચતુષ્ક (અગુરુલઘુ, ઉપઘાત, પરાઘાત, અને ઉશ્વાસ),
અપર્યાસિનામ, શાતાવેદનીય અથવા અશાતાવેદનીય બેમાંથી એક,
પ્રત્યેકત્રિક (પ્રત્યેક, સ્થિર, અને શુન્ન), ઉપાંગત્રિક (ઔ-
દારિક, વૈક્રિય, આહારક,) સુસ્વરનામ અને નીચૈર્ગોત્ર એવં
બોતેર થઈ ॥ ૩૩ ॥

વિસયરિ સ્વર્ગ અચરિમે, તેરસ મણુઅ તસતિગ જસાઈજ્ઞ
સુન્નગ જિણુચ્છપણિંદિઅ, સાયાસા એગયર ઠેર ॥૩૪॥

વિસયરિ-વોત્તેર	તસતિગ-ત્રસત્રિક	ઉચ્ચ-ઉચ્ચૈર્ગોત્ર
સ્વર્ગ-ક્ષય હોય	જસ-યજ્ઞનામ	પણિંદિય-પંચેન્દ્રિજાતિ
અચરિમે-છેલ્લે સમયે	આઈજ્ઞ-આદેય નામ	સાયાસાય-શાતાઅશાતા
તેરસ-તેર	સુભગ-સૌભાગ્યનામ	એગયર-બેમાંની એક (ઇતર)
મણુઅ-મનુષ્યત્રિક	જિણ-જિનનામ	છેઓ-છેદ

અર્થ:-એ બહોતેર પ્રકૃતિનો ક્ષય હોય. વળી છેલ્લે સમયે
તેર પ્રકૃતિની સત્તાવિદ્વેદ થાય. તે કહે છે. (મનુષ્યગતિ, અ-
નુપૂર્વી, આયુ એ) મનુષ્યત્રિક, (ત્રસ, બાદર અને પર્યાસ એ)
ત્રસત્રિક, યજ્ઞકીર્તિનામ, આદેયનામ, સૌભાગ્યનામ, જિનનામ
ઉચ્ચૈર્ગોત્ર, પંચેન્દ્રિયજાતિ, અને શાતા અશાતા બેમાંની એક ઉ-
દયવતી એમ તેરનો વિદ્વેદ હોય. ॥ ૩૪ ॥

આ બોતેર પ્રકૃતિ આપ આપણું દલ વીજી પોતાની જાતિની જે પ્રકૃતિ
ઉદયવતી હોય તેમાં સંક્રમે, સંક્રમાવી સ્વપાવે. જેમ મનુષ્ય ગતિ ઉદયવતી છે,

(७९-८)

ते मध्ये शेष त्रणगतितुं दलिक संक्रमावी खपावे, तेम धीजी पण यथायोग्य
णवी. तेने स्तिबुक संक्रम कहीए. जेम पाणीनो परपोटो पाणीमांज संक्रमे.
जे सहेजे स्वस्तोक दलिक परप्रकृतिमांहे संक्रमे पण जीव वीर्ये न संक्रमे ते
ए स्तिबुक संक्रमण करणमांहे गण्यो.

नर अणुपुवि विणा वा, बारस चरिम समयंमि जो खवि
पत्तो सिद्धिं देविं, द वंदिअं नमह तं वीरं ॥ ३५ ॥

नरअणुपुवि-मनुष्यानुपू-	जोखविउ-जे खपावीने	वंदिअं वंदित
विणावा-विना [र्वीं	पत्तो-पाम्यो	नमह-नमस्कार करो
बारस-बारप्रकृति	सिद्धिं-सिद्धगति	तंवीरं-ते महावीर स्व
चरिमसमयंमि-छेछे समये	देविंद-देवेद्रसूरिए	

अर्थ:-मनुष्यानुपूर्वीनो उदय नथी तेथी ते विना मतां
बार प्रकृति ठेछे समये जे खपावीने मोक्षगति प्रत्ये पाम्यो
प्रत्ये देवेंद्रे वंदित तथा देवेंद्रसूरिये वंदित एवां महावीरस्
मीनां चरणकमल प्रत्ये नमस्कार करो ॥ ३५ ॥

मनुष्यगति, मनुष्यायु, त्रस, बादर, पर्याप्ति, यशःकीर्ति, आदेय, सौख्य,
ग्य, तीर्थकर नाम, उच्चैर्गोत्र पचेंद्रियजाति, एक वेदनीय ए बार प्रकृति च
समये उदयवती छे ते माटे ए स्तिबुक संक्रम विना स्वभावे स्थिति क्षय थाय
माटे ए बार प्रकृति शुक्ल ध्याननो चोथो पायो सगुच्छिन्न क्रिया अनिवृत्ति
नामे छे तेणे करीने खपावे.

॥ इति श्री द्वितिय कर्मस्तव कर्मग्रंथ समाप्तः ॥

[illegible]

१७	सम्यक्त्वमोहनीय	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१८	मिश्रमोहनीय	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१९	मिथ्यात्वमोहनीय	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२०	अनंतानुबंधीक्रोध	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२१	अप्रत्याख्यानक्रोध	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२२	प्रत्याख्यानक्रोध	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२३	संज्वलनक्रोध	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
२४	अनंतानुबंधीमान	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२५	अप्रत्याख्यानीय०	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२६	प्रत्याख्यानीयमा०	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२७	संज्वलनमान	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
२८	अनंतानुबंधीमाया	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२९	अप्रत्याख्यानीय०	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३०	प्रत्याख्यानीय०	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३१	संज्वलनमाया	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
३२	अनंतानुबंधीलोभ	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३३	अप्रत्याख्यानीय०	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३४	प्रत्याख्यानीय	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३५	संज्वलन लोभ	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०
३६	हास्य नोकषाय	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
३७	रति नोकषाय	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
३८	भरति नोकषाय	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
३९	शोक नोकषाय	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
४०	भय नोकषाय	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
४१	जुगुप्सा नोकषाय	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
४२	पुरुषवेद नोकषाय	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
४३	स्त्रीवेद नोकषाय	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
४४	नपुंसकवेद नोक०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
४५	देवायु	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४६	मनुष्यायु	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
४७	तिर्याचायु	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४८	नरकायु	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

[illegible]

उद्दीरणा यंत्र.

उत्तर प्रकृति	मूल प्रकृति	
१२२	८	ओघे
११७	८	मिथ्यात्वि
१११	८	सास्वादने
१००	८	मिश्रे
१०४	८	अविरते
८७	८	देशविरते
८१	८	प्रमत्ते
७३	९	अप्रमत्ते
६८	९	अपुर्वकरणे
६३	९	अनिवृत्तिये
६७	९	मुद्गमसंपराये
५६	५	उपशांतमाहे
५२	५	क्षीणमाहे
४९	२	सयोगांकेवलीये
०	०	अयोगांकेवलीये

ઉદીરણા યંત્ર ઉદયની પરેજ છે, પરંતુ સાતમે ગુણઠાળેથી લે વેદનીય તથા મતુપ્યાયુષ્ઠ્રણ પ્રકૃતિ ઓછી થાયછે. અને ચૌદમે ગુણઠાળે અયોગી ભગવાન અનુદીરક હોય. તેથી ત્યાં કોઈ પ્રકૃતિની ઉદીરણા ન હોય. બાકી સર્વ ઉદય પ્રમાણેછે તેથી તેનો યંત્ર વિસ્તારે લતાવ્યો નથી.

સત્તાનો યંત્ર.

અનુક્રમ	ગુણઠાણું	મૂળપ્રકૃતિ	ઉત્તરપ્રકૃતિ	ઉપશમશ્રેણીયે	ક્ષપકશ્રેણીયે	કઈ પ્રકૃતિની સત્તાવિચ્છેદ હોય.
૧	મિથ્યાત્વ	૮	૧૪૮			અહીં જિનનામ કર્મની સત્તા ન હોય. અહીં સત્તામાં ૧૪૮ પ્રકૃતિ હોય. ઉપશમ શ્રેણીવાળો-અનંતાનુબંધી ચોકડી, મિથ્યાત્વ મોહનીય, મિશ્ર મોહનીય, સમાકિત મોહ ની, એ સાતની સત્તા યથાવે જાળે ૧૪૧ ક્ષપક શ્રેણી વાળો-૧૪૮ માંથી દેવાયુ, નરકાયુ, તથા તિર્યં ચાયુ એ ત્રણ યથાવે જાળે ૧૪૫ ક્ષાયકસમાકિતી-૧૪૮ માંથી ૩ પરની દસ પ્રકૃતિ યથાવે જા ળે ૧૩૮
૨	સાસ્વાદને	૮	૧૪૭			
૩	મિશ્રે	૮	૧૪૭			
૪	અવિરતે	૮	૧૪૮	૧૪૧	૧૪૫ ૧૩૮	
૫	દેશવિરતિયે	૮	૧૪૮	૧૪૧	૧૪૫ ૧૩૮	"
૬	પ્રમત્તે	૮	૧૪૮	૧૪૧	૧૪૫ ૧૩૮	"
૭	અપ્રમત્તે	૮	૧૪૮	૧૪૧	૧૪૫ ૧૩૮	"
૮	અપૂર્વ કરણે	૮	૧૪૮	૧૩૯	૧૩૮ ૧૪૨	૧૪૮માંથી અનંતાનુબંધીની ચો કડી તથા તિર્યંચાયુ અને નરકા

पेहेले भागे	८	१४८	१३९	१३८	युजतां १४२ तथा उपशम श्रेणीए १४१ मांथी नरकायु तथा तिर्यं चायुनी सत्ता न होय एटले १३९
बीजे भागे		१४२			स्थावरद्विक, तिर्यंचद्विक, नरक द्विक, आतपद्विक, थीणद्वीत्रिक एकेन्द्रि जाति विगलत्रिक, सा धारणनाम ए १६ प्रकृति अही खपावे एटले बीजे भागे १२२
थ्रीजे भागे				१२२	अप्रत्याख्यानी तथा प्रत्याख्यानी चोकडी ए आठनी सत्ता अहीं खपावे १२२-८=११४
चोथे भागे				११४	अहीं नपुसकवेदनो क्षय करे, एट ले चोथे भागे ११४-१=११३
पांचमे भागे				११३	अहीं स्त्रीवेदनो क्षय करे एटले पांचमे भागे ११३-१=११२
छठे भागे				११२	अहीं हास्यषटकनी छ प्रकृति ख पावे एटले छठे भागे ११२-६= १०६
सातमे भागे				१०६	अहीं पुरुषवेदनो क्षय करे एटले सातमे भागे १०६-१-१०५
आठमे भागे				१०५	अहीं संज्वलन क्रोधनो क्षय करे एटले आठमे भागे १०५-१-१०४
नवमे भागे				१०४	अहीं संज्वलन माननो क्षय करे एटले नवमे भागे १०४-१-१०३
				१०३	अहीं संज्वलन मायानो क्षय एटले दशमे गुणठाणे १०३-१-१०२

१०	सूक्ष्मसंपराये	८	१४८ १४२	१३९	१०२	अहीं संजवलन लोभनो क्षय करे एटले अगीआरमे गुणठाणे १०२-१=१०१
११	उपशांत मोहे	८	१४८ १४२	१३९	१०१	अहीं निद्रा तथा प्रचलानो क्षय थाय एटले बारमे गुणठाणे १०१-२=९९
१२	क्षीणमोहे	७	१०१ ९९	०	१०१ ९९	चार दर्शनावरणीय, पांच झाना- वरणीय, तथा पांच अंतराय ए चौदनो क्षय थाय एटले तेरमे गुणठाणे ९९-१४=८५
१३	सयोग केवलीये	४	८५	०	८५	
१४	अयोगी छेळाना पहेला समये	४	८५ १३ १२	०	८५ १३ १२	देवद्विक२, खगतिद्विक२, गंधद्वि क२, स्पर्श८, वर्ण५, रस५, शरीर ५, बंधन५, संघातन५, निर्मा- णनाम१, संघयण६, अस्थिरपटक ६, संस्थान६, अगुरुलघुचतुष्क ४, अपर्याप्तनाम१ बेमांथी एक वेदनीय१, प्रत्येकत्रिक३, उपांग त्रिक३, सुस्वरनाम१ नीचगोत्र १, ए बोतेर प्रकृति खपावे त्यारे ८५-७२=१३
	छेले समये	४	१३	०	१३	मनुष्यात्रिक, त्रसत्रिक, यशनाम, आदेयनाम, सौभाग्यनाम जिन नाम, उच्चगोत्र, पंचेंद्रिये जाति बाकीनी एक वेदनीय ए तेर प्र कृतिनी सत्ता अयोगी गुणठाणा ना छेळा समये खपावे

अथ श्री बंध स्वामित्व नामा तृतीय कर्मग्रंथ ॥

बंध विहाण विमुक्तं वंदिअ सिरि वद्धमाण जिणचंदं ॥
गइ आईसु वुच्छं, समासउ बंध सामित्तं ॥ १ ॥

बंध-जीवसाथेकर्मनुं बंधावुं	सिरि-श्री	मार्गणाओने विषे
विहाण-करवुं, निपजाववुं	वद्धमान-वीरस्वामी	वुच्छं-कहीशुं
विमुक्तं-विशेषे मूकाणा	जीणचंद-जीनोने विषे	समासओ-संक्षेपथी
(रहित)	चंद्र समान	बंधसामित्तं-बंध स्वामि-
वंदिअ-वांदीने	गइआईसु-गतिआदि चौद	त्वपणुं

अर्थ:-जीव प्रदेश साथे कर्मनो जे संबंध ते बंध कहिये, तेनुं मिथ्यात्वादिक हेतुए करीने निपजाववुं, ते बंध विधान, तेथी विमुक्त (रहित) एवा श्री वद्धमान स्वामी जे सामान्य केवलीमांहे चंद्र सरखा ते प्रत्ये वांदीने, गति आदि मार्गणा स्थानने विषे संक्षेपथी बंध स्वामित्वपणुं (कयो जीव केटली प्रकृति बांधे ते) कह्यो ॥ १ ॥

हवे चौद मार्गणानां नाम कहे छे.

गइ इंदीए काए, जोए वेए कसाय नाणेय ॥

संजम दंसण लेसा, जव सम्मे सन्नि आहारे ॥ २ ॥

गइ-गतिमार्गणा	कसाय-रूपायमार्गणा	भव-भव्यमार्गणा
इंदीए-इंद्रियमार्गणा	नाणेय-ज्ञानमार्गणा	सम्मे-सम्यक्त्वमार्गणा
काए-कायमार्गणा	संजम-चारित्रमार्गणा	सन्नि-संज्ञिमार्गणा
जोए-जोगमार्गणा	दंसण-दर्शनमार्गणा	आहारेक-आहारकमार्गणा
वेए-वेदमार्गणा	लेसा-लेख्यमार्गणा	

અર્થ:-ગતિ, ઇન્દ્રિય, કાય, જોગ, વેદ, કષાય, જ્ઞાન, ચા
રિત્ર, દરશન, લેશ્યા, જ્ઞવ્ય, સમ્યક્ત્વ, સંજ્ઞિ અને આહારક એ
ચૌદ મૂળ માર્ગના છે, તેના ઉત્તર વાસઠ જ્ઞેદ થાય છે. ॥૨॥

૧ ગતિમાર્ગના ૪	૪ જોગમાર્ગના ૩	૭ જ્ઞાનમા ૮	૯ દર્શનમા ૪	૧૨ સમ્યક્ત્વમા ૬
દેવ	મનયોગ	મતિજ્ઞાન	ચક્ષુ	મિથ્યાત્વો
મનુષ્ય	વચનયોગ	શ્રુતજ્ઞાન	અચક્ષુ	સાસ્વાદનીય
તિર્થંચ	કાયયોગ	અવધિજ્ઞાન	અવધિ	મિશ્ર
નારકી	૫ વેદમા ૩	મનઃપર્યવજ્ઞાન	કેવલ	ક્ષાયોપશમિક
૨ ઇન્દ્રિયમાર્ગના ૫	સ્ત્રીવેદ	કેવલજ્ઞાન	૧૦ લેશ્યામા ૬૦	ઔપશમિક
એકેન્દ્રિ	પુરુષવેદ	મતિઅજ્ઞાન	કૃષ્ણલેશ્યા	ક્ષાયક
બેન્દ્રિ	નપુંસકવેદ	શ્રુતઅજ્ઞાન	નીઝ	૧૩ સન્નિમા ૦
તેન્દ્રિ	૬ કષાયમા ૪	વિભંગજ્ઞાન	કાપોત	સન્નિ
ચૌરિન્દ્રિ	ક્રોધ	૮ ચારિત્રમા ૭	તેજો	અસન્નિ
પંચેન્દ્રિ	માન	સામાયક	પદ્મ	૧૪ આહારકમા ૦
૩ કાયમાર્ગના ૬	માયા	હેદોપસ્થાપ ૦	શુક્લેશ્યા	આહારક
પૃથ્વીકાય	લોભ	પરિહારવિશુ ૦	૧૧ મવ્યમા ૨	અનાહારક
અપકાય		સૂક્ષ્મસંપરાય	મવ્ય	
તેતકાય		યથારૂયાત	અમવ્ય	
વાયુકાય		દેશવિરતિ		
વનસ્પતિકાય		અવિરતિ		
ત્રસકાય				

જીણસુર વિઝવાહારહ, દેવાઝ અ નિરય સુહુમ વિગલતિગં
એગિંદિ યાવરા યવ, નપુ મિચ્છં હુંડ છેવઠં ॥ ૩ ॥

જીણ-જીનનામકર્મ

સુર-સુરદ્વિક

વિઝવ-વૈક્રિયદ્વિક

આહાર-આહારકદ્વિક

દુ-દ્વિક (ઉપરનાંત્રણ)

દેવાઝ-દેવાયુ

નિરય-નરકત્રિક

સુહુમ-સૂક્ષ્મત્રિક

વિગલ-વિકલેદ્રિત્રીક

તિગં-ત્રિક (ઉપરનાંત્રણ)

એગિંદિ-એકેન્દ્રિયજાતિ

યાવર-સ્થાવરનામકર્મ

આયવ-આતપનામકર્મ

નપું-નપુંસકવેદ

મિચ્છં-મિથ્યાત્વમોહનીય

હુંડ-હુંડ સંસ્થાન

છેવઠં-છેવઠં સંવયળ

અર્થ:- (હવે ૧૨૦ માંહેલી કેટલીક પ્રકૃતિનો અનુક્રમ સંગ્રહ કહેઠે, આગલ જે પ્રકૃતિથી જેટલી પ્રકૃતિ લેવી કહેશે ત્યાંથી તેટલી પ્રકૃતિ અનુક્રમે લેવી,) જિનનામ (૧) સુરદ્વિક ૩, (દેવગતિ, દેવાનુપૂર્વી), વૈક્રિયદ્વિક ૫ (વૈક્રિયશરીર, વૈક્રિયઅંગો-પાંગ), આહારકદ્વિક ૭ (આહારક શરીર, આહારક અંગોપાંગ), દેવાયુ ૮, નરકત્રિક ૧૧ (નરકગતિ, નરકની અનુપૂર્વી, નરકાયુ) સૂક્ષ્મત્રિક ૧૪, (સૂક્ષ્મ. અપર્યાપ્ત, સાધારણ), વિ-ગલત્રિક ૧૭ (બેંદ્રિ, તેંદ્રિ, ચૌરિંદ્રિ), એકેંદ્રિયજાતિ ૧૮, સ્થાવર નામકર્મ ૧૯, આતપ નામકર્મ ૨૦, નપુંસકવેદ ૨૧, મિ-થ્યાત્વમોહનીય ૨૨, હુંકસંસ્થાન ૨૩, અને ઠેવહું સંઘયણ ૨૪ ॥૩॥

અણ મજ્ઞા ગિર્દ સંઘયણ, કુલ્લગર્દ નિઅ ઇથિય હુહગ થીણતિગં ॥ ઉજ્જોઅ તિરિહુગં તિરિ, નરાજ નર ડરલ હુગ રિસહં ॥૪॥

અણ-અનંતાનુબંધિ ચાર	નિઅ-નિચ્ચેર્ગોત્ર	તિરિ-તિર્યચ (આયુ)
કષાય	ઇથિય-સ્રીવેદ	નર-નર, મનુષ્ય (આયુ)
મજ્ઞાગિર્દ-મધ્યાકૃતિ (વ-)	દુહગ-દૌર્ભાગ્ય (ત્રીક)	આડ-આયુષ્ય
ચ્ચેનાં ચાર સંસ્થાન	થીણ-થીણદ્વિ (ત્રિક)	નર-મનુષ્ય (દ્વિક)
સંઘયણ-સંઘયણ (મધ્યનાં)	તિગં-ત્રિક	ડરલ-ઔદારિક (દ્વિક)
ચાર)	ઉજ્જોઅ-ઉગ્રોતનામ	રિસહં-વજ્રઋષભનારાચ
કુલ્લગર્દ-અશુભલ્લગતિ	તિરિહુગં-તિર્યચદ્વિક	

અર્થ:-અનંતાનુબંધિ (ક્રોધ, માન, માયા, લોભ) કષાય ચાર, મધ્યનાં ચાર સંસ્થાન (ન્યગ્રોધ, સાદિ, વામન, કુલ્લ), મધ્યનાં ચાર સંઘયણ (ઋષભનારાચ, નારાચ, અર્ધનારાચ, કીલ્લિકા) એવં ૩૬, અશુભવિહાયોગતિ ૩૭, નિચ્ચેર્ગોત્ર ૩૮,

स्त्रीवेद ३ए, तथा दौर्ज्ञाग्यत्रिक (दौर्ज्ञाग्य, दुस्वर, अनादेय),
 श्रीणद्धीत्रिक (निद्रानिद्रा, प्रचलाप्रचला, श्रीणद्धी) एवं ४५,
 उद्योत नाम कर्म ४६, तिर्यंचद्विक ४७, (तिर्यंच गति, तथा
 अनुपूर्वी) तिर्यंचायु ४८, मनुष्यायु ५०, मनुष्यद्विक ५१,
 (मनुष्य गति तथा अनुपूर्वी), औदारिकद्विक ५४, (औदारिक
 शरीर तथा अंगोपांग), वज्रकृषज्ञ नाराच संघयण ५५, ए पं-
 चावन प्रकृतिनी क्रम संज्ञा जाणवी ॥ ४ ॥

नरकगतिने विषे बंध स्वामित्वपणुं कहे छे.

सुरइ गुण वीस वज्जं, इगसउ उहेण बंधहि निरया ॥
 तिथ्यविणा मिच्छि सयं, सासणि नपु चउविणा ठनुइ॥

सुर-सुरादिक	बंधहि-बांधे	सयं-सो
इगुणवीस-ओगणीस	निरया-नारकी	सासणि-सास्वादने
वज्जं-वर्जीये	तिथ्य-तीर्थकरनामकर्म	नपुचउ-नपुसकादिकचार
इगसओ-एकसोएक	विणा-विना	विणा-विना
ओहेण-ओधे, सामान्यपणे	मिच्छि-मिथ्यात्वे	छनुइ-छनुं

अर्थ:-हवे गति मार्गणाए बंध कहेछे प्रथम नरकगतिए
 सुरडुग आदि आतप नामकर्म सुधीनी ओगणीस प्रकृति व-
 र्जीने एकसोएक प्रकृति सामान्ये (गुणठाणानी अपेक्षा विना)
 सर्व नारकी समुच्चयपणे बांधे, (नारकीने जव स्वप्नावे ज ए
 ओगणीसनो बंध न होय.) मिथ्यात्व गुणठाणे तीर्थकर नामनो
 बंध न होय ते माटे ते विना सो प्रकृतिनो बंध होय. सास्वा-
 दने नपुसकादि (नपुसक, मिथ्यात्व, हुंरु, ठेवहुं) चार विना
 ठनुनो बंध होय ॥ ५ ॥

विणुं अण ठवीसमीसे, विसयरि सम्मंमि जिण नराउजुआ
ईअ रयणाइसु जंगो, पंकाइसु तित्थयर हीणो ॥ ६ ॥

विणुअण-अनंतानुबंधि	क्त्व गुणठाणे	त्रण नरके
आदि विना	जिण-जिननामकर्म	भंगो-भांगो
छवीस-छवीस	नराउ-मनुष्याउए	पंकाइसु-पंक प्रभादिक
मीसे-मिश्रगुणठाणे	जुआ-युक्त	त्रण नरके
विसयरि-बोतेर	इअ-ए	तित्थयर-तीर्थकरनामकर्म
सम्मंमि-अविरति सम्य-	रयणाइसु-रत्नप्रभादिक	हीणो-हीन (ओछो)

अर्थ:-अनंतानुबंधि आदिथी नरायु लगे ठवीस प्रकृति
विना मिश्र गुणठाणे सित्तेर प्रकृति बांधे. अने जिननाम तथा
मनुष्यायु जेळवतां बोतेर प्रकृति अविरति सम्यक् गुणठाणे
बांधे एम रत्नप्रज्ञादि त्रण नरके ओघेथी चार गुणठाणां सुधी
एज जंगो जाणवो, पंक प्रज्ञादि त्रण नारकीए तीर्थकर नाम
कर्मनो बंध हीन करीये (तेवारे ओघे १०१, मिथ्यात्वे १००,
सास्वादने ९६, मिश्रे ९०, अने सम्यक्त्वे ९२ प्रकृतिनो बंध प-
हेली, बीजी अने त्रीजी नारकीए होय, अने ओघे १००, मि-
थ्यात्वे १००, सास्वादने ९६, मिश्रे ९०, सम्यक्त्वे ९१ प्रकृतिनो
बंध चोथी पांचमी अने ठही नारकीए होय, कारण के ए त्रण
नारकीमांथी आव्यो जीव तीर्थकर न थाय ते माटे ते नाम-
कर्मनो बंध न होय. ॥ ६ ॥

शास्त्रमां कहुं छे के प्रथम नरकनो आव्यो जीव चक्रवर्त्ति थाय, बीजीनो
आव्यो वासुदेव थाय, त्रीजी सुधीनो आव्यो तीर्थकर थाय, चोथी सुधीनो आ-
व्यो केवली थाय, पांचमी सुधीनो आव्यो यति थाय, छही सुधीनो आव्यो देश
विरति थाय, अने सातमी सुधीनो आव्यो मत्स्यादिक सम्यक्त्व पामे पण देश
विरतिपणुं ना पामे,

અજિણ મણુઆઝ ઓહે, સત્તમિએ નરદુગુચ્ચ વિણુ મિચ્છે
ઇગ નવઈ સાસાળે, તિરિઆઝ નપુંસ ચઝ વજ્જં ॥ ૭ ॥

અ-નહીં
જિણ-જિનનામકર્મ
મણુઆઝ-મનુષ્યાયુ
ઓહે-ઓધે
સત્તમિએ-સાતમીએ

નરદુગ-મનુષ્યદ્વિક
ઉચ્ચ-ઉચ્છૈર્ગોત્ર
વિણુ-વિના
મિચ્છે-મિથ્યાત્વે
ઇગનવઈ-एकाणुं

સાસાળે-સાસ્વાદને
તિરિઆઝ-તિર્યંચાયુ
નપુંસચઝ-નપુંસકાદિચાર
વજ્જં-વર્જીને

અર્થ:-જીનનામ તથા મનુષ્યાયુ એ બે પ્રકૃતિ એકસો
એકમાંથી હીન કરીએ તે વારે ઓધે નવાણું પ્રકૃતિ સાતમી
નારકીએ વંધાય, [સાતમી નારકીનો આઠવ્યો જીવ મનુષ્ય ન
થાય માટે] અને મનુષ્યદ્વિક તથા ઉચ્છૈર્ગોત્ર એ ત્રણ પ્રકૃતિ
વિના મિથ્યાત્વે ઠનુનો વંધ હોય, તથા તિર્યંચાયુ, અને નુપુંસ-
કાદિ (નપુંસકવેદ, મિથ્યાત્વ, હુંમસંસ્થાન, અને ઠેવહુંસંઘયણ
એ)ચાર એમ પાંચ પ્રકૃતિ વર્જીને એકાણું પ્રકૃતિનો વંધ સાસ્વા
દન ગુણઠાળે હોય ॥ ૭ ॥

અણ ચઝવીસ વિરહિઆ, સતર ડુગુચ્ચાય સયરિ
મીસડુગે ॥ સતરસઓ ઓહિ મિચ્છે, પજ તિરિઆ
વિણુ જિણાહારં ॥ ૮ ॥

અણ=અનંતાનુવંધિ
ચઝવીસ-ચોવીસ
વિરહિઆ-વિરહિત
સ-સહિત
નરદુગ-મનુષ્યદ્વિક
ઉચ્ચાય-ઉચ્છૈર્ગોત્ર

સયરિ-સિત્તેર
મીસડુગે-મિશ્રદ્વિક (મિશ્ર
અને અવિરતિ)
સતરસઓ-એકસોસત્તર
ઓહિ-ઓધે
મિચ્છે-મિથ્યાત્વે

પજ-પર્યાપ્તા
તિરિઆ-તિર્યંચપંચેન્દ્રિ
વિણુ-વિના
જિણ-જીનનામકર્મ
આહારં-આહારકદ્વિક

विणुं अण ठवीसमीसे, विसयरि सम्मंमि जिण नराउजुआ
ईअ रयणाइसु जंगो, पंकाइसु तित्थयर हीणो ॥ ६ ॥

विणुअण-अनंतानुबंधि	क्त्व गुणठाणे	त्रण नरके
आदि विना	जिण-जिननामकर्म	भंगो-भांगो
छवीस-छवीस	नराउ-मनुष्याउए	पंकाइसु-पंक प्रभादिक
मीसे-मिश्रगुणठाणे	जुआ-युक्त	त्रण नरके
विसयरि-बोतेर	इअ-ए	तित्थयर-तीर्थकरनामकर्म
सम्मंमि-अविरति सम्य-	रयणाइसु-रत्नप्रभादिक	हीणो-हीन (ओछो)

अर्थ:-अनंतानुबंधि आदिथी नरायु लगे ठवीस प्रकृति
विना मिश्र गुणठाणे सित्तेर प्रकृति बांधे. अने जिननाम तथा
मनुष्यायु जेळवतां बोतेर प्रकृति अविरति सम्यक् गुणठाणे
बांधे एम रत्नप्रज्ञादि त्रण नरके ओघेथी चार गुणठाणां सुधी
एज जंगो जाणवो, पंक प्रज्ञादि त्रण नारकीए तीर्थकर नाम
कर्मनो बंध हीन करीये (तेवारे ओघे १०१, मिथ्यात्वे १००,
सास्वादने ९६, मिश्रे ९०, अने सम्यक्त्वे ९२ प्रकृतिनो बंध प-
हेली, बीजी अने त्रीजी नारकीए होय, अने ओघे १००, मि-
थ्यात्वे १००, सास्वादने ९६, मिश्रे ९०, सम्यक्त्वे ९१ प्रकृतिनो
बंध चोथी पांचमी अने ठही नारकीए होय, कारण के ए त्रण
नारकीमांथी आव्यो जीव तीर्थकर न थाय ते माटे ते नाम-
कर्मनो बंध न होय. ॥ ६ ॥

शास्त्रमां कहुं छे के प्रथम नरकनो आव्यो जीव चक्रवर्त्ति थाय, बीजीनो
आव्यो वासुदेव थाय, त्रीजी सुधीनो आव्यो तीर्थकर थाय, चोथी सुधीनो आ-
व्यो केवली थाय, पांचमी सुधीनो आव्यो यति थाय, छठी सुधीनो आव्यो देश
विरति थाय, अने सातमी सुधीनो आव्यो मत्स्यादिक सम्यक्त्व पामे पण देश
विरतिपणुं ना पामे.

અજિણ મણુઆઝ ઓહે, સત્તમિણ નરડુગુચ્ચ વિણુ મિચ્છે
ઇગ નવઈ સાસાણે, તિરિઆઝ નપુંસ ચઝ વજ્જં ॥ ૭ ॥

અ-નહીં	નરડુગ-મનુષ્યદ્વિક	સાસાણે-સાસ્વાદને
જિણ-જિનનામકર્મ	ઉચ્ચ-ઉચ્ચૌર્ગોત્ર	તિરિઆઝ-તિર્યંચાયુ
મણુઆઝ-મનુષ્યાયુ	વિણુ-વિના	નપુંસચઝ-નપુંસકાદિચાર
ઓહે-ઓધે	મિચ્છે-મિથ્યાત્વે	વજ્જં-વર્જીને
સત્તમિણ-સાતમીણ	ઇગનવઈ-एकाणुं	

અર્થ:-જીનનામ તથા મનુષ્યાયુ એ બે પ્રકૃતિ એકસો
એકમાંથી હીન કરીએ તે વારે ઓધે નવાણું પ્રકૃતિ સાતમી
નારકીએ બંધાય, [સાતમી નારકીનો આવ્યો જીવ મનુષ્ય ન
થાય માટે] અને મનુષ્યદ્વિક તથા ઉચ્ચૌર્ગોત્ર એ ત્રણ પ્રકૃતિ
વિના મિથ્યાત્વે ઠનુનો બંધ હોય, તથા તિર્યંચાયુ, અને નુપુંસ-
કાદિ (નપુંસકવેદ, મિથ્યાત્વ, હુંમસંસ્થાન, અને ઠેવહુંસંઘયણ
એ)ચાર એમ પાંચ પ્રકૃતિ વર્જીને એકાણું પ્રકૃતિનો બંધ સાસ્વા
દન ગુણઠાણે હોય ॥ ૭ ॥

અણ ચઝવીસ વિરહિઆ, સતર ડુગુચ્ચાય સયરિ
મીસડુગે ॥ સતરસઓ ઓહિ મિચ્છે, પજ તિરિઆ
વિણુ જિણાહારં ॥ ૮ ॥

અણ=અનંતાનુબંધિ	સયરિ-સિત્તેર	પજ-પર્યાપ્તા
ચઝવીસ-ચોવીસ	મીસડુગે-મિશ્રદ્વિક (મિશ્ર અને અવિરતિ)	તિરિઆ-તિર્યંચપંચેદ્રિ
વિરહિઆ-વિરહિત	સતરસઓ-એકસોસત્તર	વિણુ-વિના
સ-સહિત	ઓહિ-ઓધે	જિણ-જીનનામકર્મ
નરડુગ-મનુષ્યદ્વિક	મિચ્છે-મિથ્યાત્વે	આહારં-આહારકદ્વિક
ઉચ્ચાય-ઉચ્ચૌર્ગોત્ર		

અર્થ:-અનંતાનુબંધિ આદિથી તિરિદુગ સુધીની ચોવીસ પ્રકૃતિ એકાણું પ્રકૃતિમાંથી ડેઠી કરીયે, તથા મનુષ્ય-દ્વિક અને ઉચ્ચૈર્ગોત્ર એ ત્રણ પ્રકૃતિ [સાહિત કરીએ] જેઠવીએ, તેવારે મિશ્ર અને અવિરતિ સમ્યક્ત્વ એ બે ગુણઠાણે સિતેર પ્રકૃતિનો બંધ હોય, સાતમી નરકેથી નીકલ્યો મનુષ્ય ન થાય પણ મનુષ્યદ્વિકને જવાંતરે ઉદય આવે. હવે તિર્યંચ-ગતિ બંધ કહે છે-પર્યાપ્તા તિર્યંચ પંચેંદ્રિને જિનનામ અને આ-હારકદ્વિક એ ત્રણ વિના એકસો સત્તર પ્રકૃતિનો વંધ ઉઘે અને મિથ્યાત્વે હોય. તિર્યંચમાં ગતિ પ્રત્યયેજ જિનનામનો વંધ ન હોય અને સંયમવિના આહારકદ્વિક પણ ન વંધાય. ॥૭॥

વિણુ નિરય સોલ સાસણિ, સુરાડ અણ એગતીસ
વિણુ મીસે ॥ સ સુરાડ સયરિ સમ્મે, બીઅ કસાએ
વિણા દેસે ॥ ૯ ॥

વિણુ-વિના	અણ-અનંતાનુબંધિઆદિ	સયરિ-સિત્તેર
નિરય-નરક (ત્રિકાદિ)	એગતીસ-એકત્રીસ	સમ્મે-સમ્યક્ત્વે
સોલ-સોલ	મીસે-મિશ્રગુણઠાણે	બીઅં-બીજા(અપ્રત્યાખ્યા નાવરણીય ચાર)
સાસણિ-સાસ્વાદન	સ-સહિત	કસાએ-કષાય
સુરાડ-દેવાયુ	સુરાડ-દેવાયુ	દેશે-દેશવિરતિગુણઠાણે

અર્થ:-નરકત્રિક આદિ [લક્ષ્ને હુંકુ ઢેવડ લગેની] સોલ પ્રકૃતિવિના સાસ્વાદન ગુણઠાણે એકસોને એક પ્રકૃતિ વાંધે, દેવાયુ અને અનંતાનુબંધિ આદિથી રિસહ લગેની એકત્રીસ મઠી વત્રીસ પ્રકૃતિ વિના અગનોતેર પ્રકૃતિ મિશ્ર ગુણઠાણે વાંધે, અને દેવાયુ સહિત સિત્તેર પ્રકૃતિ સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે વાંધે, તથા બીજા અપ્રત્યાખ્યાનીયા ચાર કષાયવિના ઠાસઠ

प्रकृति पांचमा देशविरति गुणठाणे बांधे. पर्याप्ति तिर्यंच पंचे-
द्रिने ए पांचज गुणठाणां होय. ॥ ए ॥

हवे मनुष्य गति मध्ये बंध स्वामित्वपणुं कहे छे.

इअ चउगुणेषु वि नरा, परमजया सजिण ओहु
देसाई ॥ जिण इक्कारस हीणं, नवसय अपजत्त
तिरिअ नरा ॥ १० ॥

इअ-एमज	सजिण-जिननाम सहित	हिणं-हिन
चउगुणेषु-चार गुणठाणे	ओहु-ओधे	नवसय-एकसोनव
विनरा-मनुष्यनेपण	देसाई-देशविरतिआदिये	अपजत्त-अपर्याप्तपंचेंद्रि
परम्-विशेष	जिणइक्कारस-जिन एका-	तिरिअनरा-तिर्यंच तथा
अजया-अविरति गुणठाणुं	दशके	मनुष्यो

अर्थः--एज प्रमाणे चार गुणठाणाने विषे तिर्यंचनी पेठे
मनुष्यने पण जाणवुं. [एटले मनुष्य उंधे १२०, मिथ्यात्वे ११७,
सास्वादने १०१, मिश्रे ६९, बांधे] पण एटलुं विशेष के अवि-
रति सम्यक्त्व गुणठाणे जिननाम सहित ७१ बांधे. देश विर-
त्यादिक गुणठाणे उंध एटले कर्मस्तवोक्तनीपरे [बीजा कर्म-
ग्रंथमां कह्या प्रमाणे] कहेवुं [ते केवो रीते ? पांचमे ६७, ठठे
६३, सातमे ५९, आठमा गुणठाणाना पेहेला जागे ५७, बीजा,
त्रीजा, चोथा, पांचमा अने ठठा जागे ५६, सातमा जागे २६,
नवमा गुणठाणाना पेहेले जागे २२, बीजे २१, त्रीजे २०, चोथे
१९, अने पांचमे १७, दशमा गुणठाणे १७, अगियारमा,
बारमा अने तेरमा गुणठाणे १ तथा चउदमा गुणठाणे अबंधक
होय अने जिनादिकथी नरकत्रिक लगे जिनएकादशनी अगि-
यार प्रकृति हिन कीधे एकसोनव प्रकृतिनो बंध अपर्याप्ता ति-

યૈંચ અને અપર્યાપ્તા મનુષ્ય બાંધે. કારણ કે એને એકજ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું હોય. યદ્યપિ કરણ અપર્યાપ્તા મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ હોય ત્યાં જીનનામ પણ બાંધે છે, પણ અહીં લઘ્વિ અપર્યાપ્તા મનુષ્યની જ વિવક્ષા કરીએ, તે માટે એકજ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું હોય ॥ ૧૦ ॥

હવે દેવગતિને વિષે વંધ કહે છે.

નિરયવ્વ સુરા નવરં, ઓહે મિચ્છે ઇંદિ તિગ સહિ
આ ॥ કપ્પદુગે વિઅણ્ણં, જિણ્ણહીણો જોઈ ઋવણ
વણે ॥ ૧૧ ॥

નિરયવ્વ-નારકીની પેટે	એંદિતિગ-એકેન્દ્રિયિક	જિણ-જીનનામકર્મ
સુરા-દેવતા	સહિઆ-સહિત	હિણો-ત્રિના (હીણ)
નવરં-વિશેષ	કપ્પદુગે-બે દેવલોકે	જોઈ-જ્યોતિષિ
ઓહે-ઓધે	વિઅ-પણ	ઋવણ-ઋવનપતિ
મિચ્છે-મિથ્યાત્વે	ણ્ણં-એમજ	વણે-વ્યંતર

અર્થ:-નારકીની પેરે દેવતાને પણ વંધ કહેવો, પણ એટલું વિશેષ જે ઊધે અને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે એકેન્દ્રિય, સ્થાવર, અને આત્મ એ ત્રણ પ્રકૃતિ સહિત કહેવા, જે માટે દેવતા એકેન્દ્રિયપણું બાંધે, તે માટે ઓધે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્ર ૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૨, નો વંધ હોય. પહેલા બે દેવલોકે પણ એમજ વંધ કહેવો. જ્યોતિષિ ઋવનપતિ અને વ્યંતરે જીનનામ હિણ (ઓતું) કહેવું. કારણ કે ત્યાંનો આવ્યો જીવ જીન યાય નહીં, તે માટે ઓધે ૧૦૩, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૨ બાંધે. ॥ ૧૧ ॥

रयणुव सणं कुमारा, इ आणयाइ उज्जोअ चउरहिआ ॥
अपज्ज तिरिअवनवसय, मिगिंदि पुढविजलतरुविगले ॥

॥ १२ ॥

रयणुव-रत्नप्रभानी पेठे	चार	अंगिंदी-एकेंद्रि
सणंकुमाराइ-सनत्कुमार	रहीआ-रहित	पुढवी जल-पृथ्वीकाय,
आदि	अपज्ज-अपर्याप्ता	अपकाय
आणयाइ-आनत आदि	तिरिअव-तिर्यचनी पेठे	तरु-वनस्पतिकाय
उज्जोअचउ-उद्योतादिक	नवसय-एकसो नव	विगले-विगलेंद्रिय

अर्थ:-रत्नप्रज्ञा नारकीनी पेठे सनत्कुमारादि (सनत्कुमार, माहेंद्र, ब्रह्म, लांतक, महाशुक्र, सहसार) ठ देवलोकना देव-
ताने बंध कहेवो, एकेंद्रिमां उपजवुं नथी ते माटे एकेंद्रिक त्रिक
न बांधे, तेथी ओघे १०१, मिथ्यात्वे १००, सास्वादने ९६, मिश्रे
९०, सम्यक्त्वे ९२, बांधे. आनतादि (आणत, प्राणत, आरणु,
अच्युत) चार देवलोकने अने नवग्रैवेयकना देवता उद्योतनाम,
तिर्यचद्रिक (गतितथा अनुपूर्वी) अने तिर्यच आयु ए चार
प्रकृति विना रत्न प्रज्ञानी पेरे बांधे, ए देवता तिर्यचमां न जाय
ते माटे ए चार प्रकृति न बांधे, ते वारे ओघे ९९, मिथ्यात्वे
९६ सास्वादने ९२, मिश्रे ९०, अविरतिये ९२, बांधे, (अनु-
त्तर विमाने एक सम्यक्त्व गुणठाणुं ठे. माटे त्यां ९२ बांधे),
(हवे इंद्रिय मार्गणा तथा काय मार्गणाए बंध कहे ठे). अ-
पर्याप्ता तिर्यचनी पेरे मिथ्यात्व गुणठाणे एकसो नव प्रकृतिनो
बंध ओघे एकेंद्रि, पृथ्वीकाय, अपकाय, वनस्पतिकाय, अने
विकलेंद्रिने होय ॥ १२ ॥

ઠનવડ સાસણિ વિણુ સુહુ, મ તેર કેડ પુણ વિંતિ
 ચડનવડ ॥ તિરિઅ નરાઝહિ વિણા, તણુ પજ્ઞતિં
 ન જંતિ જડ ॥ ૧૩ ॥

ઠનવડ-ઠન્નુ
 સાસણી-સાસ્વાદન
 વિણુ-વિના
 સુહુમ-સૂક્ષ્મ
 તેર-તેર

કેડ-કોડક
 પુણ-વઝી
 વિંતિ-કહેછે
 ચડનવડ-ચોરાણું
 તિરિઅ-તિર્યંચ

નરા-મનુષ્ય
 આઝહિ-આયુષ્ય
 વિણા-વિના
 તણુપજ્ઞતિ-શરીરપર્યાપ્તિ
 નજંતિજઓ-પૂરી ન કરે

અર્થ:-સાસ્વાદન ગુણઠાણે સૂક્ષ્મ ત્રિકાદિથી ઠેવઢું લગેની
 તેર પ્રકૃતિ ૧૦૯ માંથી ઝંઢો કરતાં ઠન્નું પ્રકૃતિનો બંધ હોય,
 અને કોડક આચાર્ય એવી રીતે કહે ઠે કે અપર્યાપ્તા, તિર્યંચાયુ
 અને મનુષ્યાયુ એ બે વિના ચોરાણું પ્રકૃતિ સાસ્વાદને બાંધે
 કારણકે એકેન્દ્રિયાદિક સાસ્વાદન વંત થકા શરીર પર્યાપ્તિ પણ
 પૂરી ન કરી શકે તો આયુષ્ય કેમ બાંધે ? ॥ ૧૩ ॥

ત્યાં પેહેલે મતે શરીર પર્યાપ્તિ થયા પછો પણ સાસ્વાદન રહે, ત્યાં આયુ
 બંધાય, ત્યારે તે ૯૬ બાંધે, અને બીજે મતે તો શરીર પર્યાપ્તિથી અગાડજ સા-
 સ્વાદને જાય તો આયુ ક્યાંથી બાંધે ? ત્યારે તે ૯૪ બાંધે. એ બે મત જાણવા.
 એ બેમાં ૯૪ નો મત સ્વરો ભાસે છે, જે મળી એકેન્દ્રિયાદિકનું જઘન્ય આયુપણ
 ૨૫૬ આવલિકાનો છુલ્લક ભવ હોય તે આયુના બે ભાગ ગયે એકસો ઇકોતેરમી
 આવલિકાએ આયુ બંધાય અને સાસ્વાદનપણું તો ઉત્કૃષ્ટું પણ છ આવલિકાનું
 હોય તેટલામાંહે પરભવનું આયુ કેમ બંધાય ? તે માટે ૯૪ જ બંધાય એ મત
 શુદ્ધ જણાય છે.

ઝંહુ પણિંદિ તસેગડ, તસે જિણિકાર નર તિ
 ગુચ્ચ વિણા ॥ મણવય જોગે ઝહો, ઝરલે નરઝંગુ
 તમ્મિસ્સે ॥ ૧૪ ॥

ઓહો-ઓધવંધ	નરતિંગ-મનુષ્યત્રિક	ઊરછે-ઔદારિક ઔદારિક
પણિદિ-પંચેદ્રિ (માર્ગના)યે	ઉચ્ચ-ઉચ્ચૈર્ગોત્ર	રિક કાયયોગે
તસે-ત્રસકાય (માર્ગના)યે	વિના-વિના	નર-મનુષ્ય બંધનીપેરે
ગઈતસે-ગતિત્રસ (તેડકા-ય અને વાડકાય માર્ગના)	મનવચ-મનવચને	ભંગુ-ભાંગો
જિણિકાર-જિનાદિક અ-ગીઆર	જોગે-યોગમાર્ગનાયે	તં-તેમજ
	ઓહો-ઓધે	મિસ્સે-ઔદારિક મિશ્રયોગ

અર્થ:-પંચેદ્રિય અને ત્રસકાય માર્ગનાયે ચૌદે ગુણઠાણે ઓધ તે વીજે કર્મગ્રંથે કહ્યો છે તેમ કહેવો. હવે ગતિત્રસ તે તેડકાય વાડકાય, તેને જીન નામ આદે દેશને નરકત્રિક લગે આગયાર અને મનુષ્યત્રિક તથા ઉચ્ચૈર્ગોત્ર એમ પંદર પ્રકૃતિ એકસો વીસમાંથી ટાલીને એકસો પાંચનો બંધ હોય, ગુણઠાણું એકજ મિથ્યાત્વ હોય. (હવે યોગ માર્ગનાયે બંધ કહે છે.) મનોયોગ વર્ગના ચાર જ્ઞેદે (સત્ય મનોયોગ, મૃષામનોયોગ, સત્યામૃષા મનોયોગ, અસત્યા મૃષા મનોયોગ) તેમજ (મનો-યોગની પેરે] વચનયોગ ચાર જ્ઞેદે એ આઠ યોગને વિષે તેર ગુણઠાણે ઊંધ તે કર્મસ્તવના પેરે બંધ કહેવો. ઔદારિક કાય યોગને મનુષ્યની પેરે બંધનો જાંગો કહેવો તેમજ આગલ તેર ગુણઠાણે ઔદારિક મિશ્રયોગે બંધ કહે છે ॥ ૧૪ ॥

હવે તે ઔદારિક કાર્મણ સાથે મિશ્રકાયયોગી અપર્યાપ્તાવસ્થાયે જે મનુષ્ય તથા તિર્યંચ હોય ત્યાં બંધ કહે છે.

આહારઘગ વિણોદે,ચડદસસડ મિચ્છિજિણ પણગહીણાં॥
સાસણિ ચડ નવડ્ઢિણા, તિરિઅનરાડ સુહુમ તેર ॥૧૫॥

આહારઘગ-આહારઘગ	જિણપણગ-જિનપંચક	તિરિઅનરાડ-તિર્યંચાયુ
વિણ-વિના	હિણં-હિણ (ઓછી)	તથા મનુષ્યાયુ
ઓદે-ઓધે	સાસણિ-સાસ્વાદન	સુહુમ-સૂક્ષ્મ
ચડદસસડ-એકસો ચૌદ	ચડનવડ્ઢ-ચોરાણું	તેર-તેર
મિચ્છિ-મિથ્યાત્વે		

અર્થ:-આહારકાદિ (આહારકદ્વિક, દેવાયુ, નરકત્રિક એ) ઠ વિના ઓઘપણે એકસો ચૌદપ્રકૃતિ બાંધે (ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગી મનુષ્ય તિર્યંચને અપર્યાપ્ત પણે ઔદારિક મિશ્ર હોય, આહારકદ્વિકતો અપ્રમતજ બાંધે, તે અપર્યાપ્ત પણે હોય નહીં અને દેવાયુ તથા નરકત્રિક એ ચારતો પર્યાપ્તોજ બાંધે, તે માટે એ ઠ પ્રકૃતિ ન બાંધે.) અને મિથ્યાત્વે જિન પંચક (જિનનામ, સુરદ્વિક, અને વૈક્રિયદ્વિક) ની પાંચ પ્રકૃતિ ।હન કરીયે ત્યારે એકસો નવ પ્રકૃતિ બાંધે, તથા સાસ્વાદન ગુણઠાણે તિર્યંચાયુ, મનુષ્યાયુ, અને સૂક્ષ્મત્રિકાદિક તેર એમ પંદર પ્રકૃતિ ૧૦૯માંથી કાઢતાં ચોરાણુનો બંધ હોય, ઔદારિક મિશ્રનો તો અપર્યાપ્તપણે પણ અદ્વકાલ ઠે. તેટલા માટે આયુર્વંધ ન હોય અને સૂદ્માદિક તેર પ્રકૃતિતો સાસ્વાદનેજ બંધાય, મિશ્રગુણ ઠાણું તો હોયજ નહીં ॥ ૧૫ ॥

અણ ચણવીસાઈ વિણા, જિણપણ જુઅ સમ્મિ જોગિ-
ણો સાયં ॥

વિણુતિરિ નરાઝ કમ્મે, વિ એવમાહારડુગિ ઓહો ॥૧૬॥

અણ-અનંતાનુ બંધ્યાદિક	જોગિણો-સયોગી ગુણઠાણે	કમ્મેવિ-કાર્મણ કાય
ચણવીસાઈ-ચોવીસ	સાયં-શાતાવેદનીય	યોગીને પણ
વિણા-વિના	વિણુ-વિના	એવં-એમજ
જિણપણ-જિનપંચક	તિરિનરાઝ-તિર્યંચ અને	આહારડુગિ-આહારકદ્વિક
જુઅ-યુક્ત, સહિત	મનુષ્યાયુ	ઓહો-ઓઘ
સમ્મિ-સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે		

અર્થ:-તે ચોરાણું માંહેથી અનંતાનુંબંધીઆદિથી તિર્યંચ-દ્વિક લગે ચોવીસ પ્રકૃતિ ઢાલીએ અને જિનપંચક (જિનનામ,

સુરદ્વિક, વૈક્રિયદ્વિક, એ પાંચ) સહિત કરીએ, તેવારે પંચોતેર પ્રકૃતિ અવિરતિ સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે બાંધે અને સયોગી ગુણઠાણે એક શાતાનો બંધ તથા તિર્યંચ અને મનુષ્યાયુ એ બે પ્રકૃતિ વિના શેષ કાર્મણ કાયયોગીને પણ ઔદારિક મિશ્ર યોગીને પેરે, એમજ આહારક કાયયોગે અને આહારક મિશ્રકાયયોગે પણ ઝંઘ એટલે કર્મસ્તવમાં કહ્યા મુજબ બંધ કહેવો ॥૧૬॥

સયોગી ગુણઠાણે કેવલિ સમુદ્ઘાત કરતાં ૨-૬-૭ સમયે ઔદારિક મિશ્રકાય યોગી હોય ત્યાંતો એક શાતા વેદનોજ બાંધે, પૂર્વ ભવ થકી ર્હાં ઉત્પત્તિ દેશે આવ્યો થકો જીવ પ્રથમ સમયે કેવલ કાર્મણ કાયયોગેજ આહાર લે, પછી બીજા સમયથકી ઔદારિકેં મિશ્રિત કાર્મણેં આહાર લે ત્યારે ઔદારિક મિશ્રકાયયોગી કહીયે. શરીર નિષ્પત્તિ લગે શરીર નીપન્યા પછી ઔદારિક કાયયોગ કહીયે.

યતુક્તં જોષ્ણકમ્મણં આહારેઙ અનંતર જીવો ॥

તેણપરં મીસેણં । જાવસરીર નિષ્પત્તી ॥ ૧ ॥

એ ઔદારિક મિશ્રને પેહેલું બીજુ ચોથું તેરમું એ ચાર ગુણઠાણાં] હોય ત્યાં પેહેલે ગુણઠાણે તિર્યંચાયુ મનુષ્યાયુબંધે કહ્યાં તે ઔદારિક મિશ્રપણું તો શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા અગાડજ હોય તે પછી ઔદારિક યોગ હોય, અને આયુ-તો શરીર પર્યાપ્તિ પછીજ વંધાય, ત્યારે મિશ્રને એ બે આયુનો બંધ કેમ ઘટે ? તથા વલી ચોથે ગુણઠાણે તિર્યંચ ૭૦ બાંધે, મનુષ્ય ૭૧ બાંધે, અને ઔદારિક મિશ્રકાયયોગી ૭૫ બાંધે એમ કહ્યું તે ઘણું વિચારવા યોગ્ય છે, કારણ કે મનુષ્યદ્વિક તથા ઔદારિકદ્વિક અને વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ એ પાંચ પ્રકૃતિ તિર્યંચ મનુષ્ય સમ્યક્દૃષ્ટી ન બાંધે અને ઔદારિક મિશ્રકાયયોગી બાંધે, તે મનુષ્ય તિર્યંચ ટાલીને બીજો ઔદારિક મિશ્રકાયયોગી કોણ હોય ? તે માટે એ પાંચ પ્રકૃતિ એને બંધે કેમ ઘટે ? એ ગ્રંથકારે કોણ જાણે શા અભિપ્રાયે આપ્યું હશે ! તે પંડિતે વિચારવું એ સંદેહ ટીકાકારે પણ વિવક્ષ્યો નથી.

કાર્મણ કાયયોગ ભવાંતરાલ વાટે વેહેતાં અને ઉપજવાને પેહેલે સમયે હોય તથા કેવલિ સમુદ્ઘાતને ત્રીજે ચોથે પાંચમે સમયે હોય, એને ગુણઠાણાં (પેહેલું, બીજું ચોથું તેરમું એ) ચાર હોય તે તિર્યંગાયુ તથા મનુષ્યાયુ વર્જીને ઔદારિક

मिश्रणी पेरे बंध कहेवो. जेम ओवे ११२, मिथ्यात्वे १०७, सास्वादने ९४, सम्यक्त्वे ७२, अने तेरमे एक शातावेदनीय बांधे, आहारक काययोग अने आहारक मिश्रकाययोग ए वेनो उदय छठे गुणठाणे छे, ते माटे त्यां ओघनी पेरे ६३ नो बंध होय, ए आहारक प्रमत्त साधु चौदपूर्वीज करे, अने ते प्रारंभ वेळा औदारिक साथे मिश्र होय. (जीवविजयजी कृत टवामांथी)

सुर ओहो वेउव्वे, तिरिअ नराउ रहिओअ तम्मिस्से॥
वेअतिगा इम बिअतिअ, कसाय नव डुचउ पंचगुणा १७॥

सुर-देवतानीपेरे	तं-तेमज	तिअ-त्रीजा
ओहो-ओवे	मिसे-वैक्रिय मिश्रकाय	कसाय-कषाय
वेउव्वे-वैक्रिय काय योगने	योगीने	नव-नव
तिरिअनराउ-तिर्यंचायु	वेयतिग-वेदत्रिक	दु-वे
अने मनुष्यायु	आइम-पेहेला	चउ-चार
रहियो-रहित	बिअ-बीजा	पंच-पांच
		गुणा-गुणठाणां

अर्थ:-वैक्रिय काययोगने देवतानी पेरे बंध कहेवो, तेमज वैक्रियमिश्रकाययोगीने तिर्यंचायु अने मनुष्यायु ए वेथी रहित वैक्रियनी पेरे कहेवुं. (हवे वेदादिक मार्गणाथे बंध कहे ठे) वेद त्रणेने प्रथम नव गुणठाणां होय, आदिम एटले अनंता-नुबंधी चार कषायवंतने पेहेलां वे गुणठाणां होय, बीजा अप्र-त्याख्यानीया चार कषायवंतने पेहेलां चार गुणठाणां होय, त्री-जा प्रत्याख्यानीया कषायवंतने पांच गुणठाणां होय ॥ १७ ॥

वैक्रिय काय योगे देवतानी पेठे ओवे १०४, मिथ्यात्वे १०३, सास्वादने ९६, मिश्रे ७०, सम्यक्त्वे ७२, नो बंध होय ते भवप्रत्ययी वैक्रिय काययोगीने जाणवुं, गुणप्रत्ययीने नहीं.

वैक्रिय मिश्रयोगे वैक्रिय योगनी पेठे जाणवुं, पण एटलुं विशेष के अहीं मिश्र गुणठाणुं न संभवे, तेथी जे भणी देवता तथा नारकीने अपर्याप्त अवस्था-ये कर्मण साथे मिश्र वैक्रिययोग ते लोघो, त्यां मिश्र गुणठाणुं न होय. शेष

ગ્રણ ગુણઠાણે પળ તિર્યંગાયુ અને મનુષ્યાયુ ન બાંધે, લઙ્ઘિ અપર્યાપ્તો દેવતા તથા નારકી ન હોય તેથી અપર્યાપ્તાવસ્થાયે આયુ ન બાંધે ત્યારે ઓઘે ૧૦૨, મિથ્યાત્વે ૧૦૧, સાસ્વાદને ૯૪, મિશ્રગુણઠાણું હોય નહીં અને ચાથે ગુણઠાણે ૭૧ નો બંધ હોય. વાકીનાં ગુણઠાણાં હોય નહીં.

ત્રણે વેદને પ્રથમનાં નવ ગુણઠાણાં હોય ત્યાં ઓઘે ૧૨૦, મિથ્યાત્વે ૧૧૭, સાસ્વાદને ૧૦૧, મિશ્રે ૭૪, અવિરતિયે ૭૭, દેશવિરતિયે ૬૭, પ્રમત્તે ૬૩, અપ્રમત્તે ૫૯-૫૮; અપૂર્વકરણે ૫૮-૫૬-૨૬, વાદર સંપરાયે ૨૨-૨૧, તે પછી અવેદી થાય.

પેહેલા અનંતાનુબંધી ચાર કષાયે ઓઘે ૧૧૭, મિથ્યાત્વે ૧૧૭, સાસ્વાદને ૧૦૧; વીજા અપ્રત્યાખ્યાનીયને ઓઘે ૧૧૮, મિથ્યાત્વે ૧૧૭, સાસ્વાદને ૧૦૧, મિશ્રે ૭૪, સમ્યક્ત્વે ૭૭, તથા પ્રત્યાખ્યાનીયને ઓઘે ૧૧૮, મિથ્યાત્વે ૧૧૭, સાસ્વાદને ૧૦૧, મિશ્રે ૭૪, અવિરતિયે ૭૭, દેશવિરતિયે ૬૭.

**સંજલણ તિગે નવ દસ, લોહે ચઝ અજઙ્ઘિતિઅનાણતિગે
બારસ અચરુચુ ચરુચુસુ, પઢમા અહરુઆઈ ચરિમ ચઝ ૧૫**

સંજલણલિમે-સંજ્વલનત્રિક	દુતિ-વીજું અથવા ત્રીજું	પઢમા-પેહેલાં
નવદસ-નવમા દશમા	અનાણતિગે-અજ્ઞાનત્રિક	અહરુઆઈ-યથાખ્યાત
લોહે-લોભ	બારસ-વાર	ચરિમ-ચારિત્ર
ચઝ-ચાર	અચરુચુચરુચુસુ-અચક્ષુ	ચઝ-ચાર
અજઙ્ઘિ-અવિરતિ	દર્શને	

અર્થ:-સંજ્વલનત્રિક (ક્રોધ, માન, માયા)ને નવ ગુણઠાણાં હોય, ત્યાં ઓઘની પેરે બંધ, સંજ્વલન લોઝને દશ ગુણઠાણાં હોય. ત્યાં સંયમદ્વારે અવિરતિને ચાર ગુણઠાણાં ઓઘે ૧૧૮, મિથ્યાત્વે ૧૧૭, સાસ્વાદને ૧૦૧, મિશ્રે ૭૪, સમ્યક્ત્વે ૭૭. અજ્ઞાન ત્રણને બે અથવા ત્રણ પળ ગુણઠાણાં હોય ઓઘ ૧૧૭, મિ ૧૧૭, સા ૧૦૧, સ ૭૪. ચક્ષુ દર્શની તથા અચક્ષુ દર્શનીને વિષે ૧૧ ગુણઠાણાં હોય, ત્યાં ઓઘ તે કર્મસ્તવ (વીજા

कर्मग्रंथ) नी पेरे बंध कहेवा. यथाख्यात चारित्रने ठेह्वां चार गुणठाणां होय, त्यां त्रण गुणठाणे एक शातानो बंध अने अयोगी अबंधक (बंधरहित) होय. ॥ १८ ॥

मणनाणी सगजयाइ, समइअ ठेअचउ डुन्नि परिहारो ॥
केवल डुगि दो चरिमा, अजयाइ नव मइसु ओहि डुगे १ ए

मणनाणी-मनःपर्यवज्ञानीने	परिहारो-परिहार विशु-	दिधी
सग-सात	द्धिने	नव-नवमा सुधी
जयाइ-प्रमत्तादिकथी	केवलडुगि-केवलद्विक	मइसु-मतिज्ञानी तथा श्रु-
समइअ-सामायक	(ज्ञान, दर्शन)	त ज्ञानीने विषे
छेअ-छेदोपस्थापनिय	दो-वे	ओहिदुगे-अवधिज्ञान,
चउ-चार (६ थो ९)	चरिमा-छेह्वां	तथा दर्शनीने विषे
डुन्नि-वे (६-७)	अजयाइ-अविरति आ-	

अर्थः-मनःपर्यवज्ञानीने प्रमत्तादिक ठठ्ठाथी वारमा ळगे सात गुणठाणां होय. (उंघे ६५, प्रमत्ते ६३, अप्रमत्ते ५९, ५८, निवृत्तिये ५८, ५६-२६, अनिवृत्तिये २२-२१-२०-१९-१८, सूक्ष्म-संपराये १७, उपशांतमोहे १, क्षीण मोहे १.) सामायक तथा ठेदोपस्थापनीय चारित्रने ठठ्ठाथी नवमा ळगे चार गुणठाणां होय (उंघे ६५, प्रमत्ते ६३, अप्रमत्ते ५९, ५८, निवृत्तिये ५८-५६-२६, अनिवृत्तिये २२-२१-२०-१९-१८,) परिहार विशुद्धि चारित्रने ठठ्ठुं सातमुं ए वे गुणठाणां होय (ओघे ६५, प्रमत्त ६३, अप्रमत्ते ५८,) केवलज्ञानी तथा केवलदर्शनी ए बेने ठेह्वां गुणठाणां होय, सयोगी एक शाता बांधे, अयोगी अबंधक, मतिज्ञानी, श्रुतज्ञानी, अवधिज्ञानी, अवधिदर्शनी ए चारेने अविरति सम्यक्दृष्टि प्रमुख क्षीणमोह ळगे नव गुणठाणां होय,

(ત્યાં ઓઘે ૭૯, સમ્યક્ત્વે ૭૧, દેશે ૬૭, પ્રમત્તે ૬૩, અપ્રમત્તે ૫૯, ૫૭, નિવૃત્તિયે ૫૭, ૫૬-૨૬, અનિવૃત્તિયે ૨૨-૨૧-૨૦-૧૯-૧૭, સૂક્ષ્મસંપરાયે ૧૭, ઉપશાંતમોહે ૧, ક્ષીણમોહે ૧,) ॥ ૧૯ ॥

અમુ ઉવસમિ ચત્ર વેઅગિ, સ્વઈએ ઇક્કાર મિચ્છ તિગિ દેસે॥
સુહુમિ સઠાણં તેરસ, આહારગ નિઅનિઅ ગુણોહો॥૨૦॥

અઢ-આઠ (૪ થી ૧૧)	ઇક્કાર-અગિઆર (૪થી ૧૪)	ઠાણં-ગુણઠાણું
ઉવસમિ-ઉપશમિક	મિચ્છતિગિ-મિથ્યાત્વ ત્રિક	તેરસ-તેર
ચત્ર-ચાર (ચોથાથી સાત)	ત્રણ ગુણઠાણાં	આહારગ-આહારક માર્ગના
વેઅગિ-વેદક (ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વી)	દેસે-દેશવિરતિ	નિઅનિઅ-પોતપોતાનો
સ્વઈએ-ક્ષાયક (સમ્યક્ત્વી)	સુહુમિ-સૂક્ષ્મસંપરાય	ગુણ-ગુણઠાણે
	સ-પોતપોતાનું	ઓહો-ઓઘે

અર્થ:- (ચોથાથી અગિઆરમા સુધી) આઠ ગુણઠાણાં ઉપશમિક સમ્યક્ત્વીને હોય. (ચોથાથી સાતમા સુધી) ચાર ગુણઠાણાં વેદક એટલે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વીને હોય. (ચોથાથી ચૌદમા સુધી) અગિઆર ગુણઠાણાં ક્ષાયક સમ્યક્ત્વીને હોય મિથ્યાત્વી, સાસ્વાદની, મિશ્રદૃષ્ટી, દેશવિરતિ, અને સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રી એટલાને પોતપોતાને નામે એક ગુણઠાણું હોય. (સમયે સમયે આહાર કરે તે) આહારક માર્ગનાવાળાને સ-યોગી લગે તેર ગુણઠાણાં હોય, એ સર્વે પૂર્વ કહ્યાં તેને આપ આપણે ગુણઠાણે પ્રકૃતિનો બંધ ઓઘતે કર્મ સ્તવની પેરે કહેવો. ૨૦

ચોથું, પાંચમું, છઠું અને સાતમું એ ચાર ગુણઠાણાં ગ્રંથિભેદ કરતાં દેશ-વિરતિ સર્વ વિરતિ સહિત ઉપશમિક સમ્યક્ત્વ પામે તેથી નાના જીવની અપેક્ષાએ હોય. તથા આઠમું, નવમું, દશમું અને અગિઆરમું એ ચાર ગુણઠાણાં ઉપશમ શ્રેણીયે હોય. વળી વેદક એટલે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ જાણવું પણ અહીં સમ્ય-

ક્ત્વ મોહનીય વેદે તે માટે વેદક નામ કહું. ત્યાં ૪-૫-૬-૭ એ ચાર ગુણઠાણો હોય, ત્યાં ઓઘે બંધ ૭૯, અવિરતિયે ૭૭, દેશ વિરતિયે ૬૭, પ્રમત્તે ૫૯-૫૮.

ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ માર્ગનાયે ચોથાથી માંડીને અયોગી ગુણઠાણા સુધી અગીઆર ગુણઠાણાયે ઓઘે બંધ ૭૨, અવિરતિયે ૭૭, દેશવિરતિયે ૬૭, પ્રમત્તે ૬૨, અપ્રમત્તે ૫૯-૫૮, નિવૃત્તે ૫૮-૫૬-૨૬, અનિવૃત્તિયે ૨૨, इत्यादिक અહીંઆં વિચારવા યોગ્ય છે. જે મળી પૂર્વ વદ્ધાયુ મનુષ્ય ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ લહે તેને તો આયુ વાંધવું નથી કારણ કે પૂર્વે વાંધી મુક્યું છે. અને અવદ્ધાયુ મનુષ્ય ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ લહે, તે તો ચરમ શરીરી હોય તેને પણ આયુવંધ ન હોય તો પાંચમે અને છઠ્ઠે ગુણઠાણે સુરાયુ વંધનો સ્વામી કોણ ? તથા કોઈ કહેશે જે “ પઠ્ઠવગોઝમણસો, નિઠ્ઠવગોચડસુવિગઈસુ ” એ અપેક્ષાયે દર્શનક્ષાયિક નિષ્ઠાપક મનુષ્ય અને તિર્યંચ દેશવિરતિ ગુણઠાણે સુરાયુ વાંધે તે યોગ્ય છે કારણ કે તેતો અસંખ્યાતા વર્ષાયુવાલા મનુષ્ય તિર્યંચ હોય તેને દેશવિરતિ ગુણઠાણું ન હોય પણ અહીં સંભવીયે છેયે જે “ તિથયરત્તંસમત્તત્વઈ અસત્તમાઈતઈઆઈ ,, इत्या- દિકની પેરે સાથે સંભવીયે છેયે.

चउथ्ये भवमि सिज्जंति खइच सम्मत्ते ॥ सुर निरयजुय लिसुगइइमंतु जिणकालियनराणं २ वद्धाउयाणएवं । सिज्जंति उतभ्यवे अवद्धाऊ ॥ पठ्ठवगोउ मणुस्सो । निठ्ठवगा चउसुविगई ॥३॥ एने गुणठाणां अगिआर होय

મિથ્યાદૃષ્ટીને ૧૧૭ વંધ, સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વીને ૧૦૧, મિશ્રદૃષ્ટિને ૭૪, દેશવિરતિ ૬૭, સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રીને ૧૭, નો વંધ હોય.

આહારીને ઓઘે ૧૨૦, મિથ્યાત્વે ૧૧૭, इत्यादि યાવત્ સયોગીએ એક વાંધે.

परमुवसमि वट्ठंता, आउ न बंधंति तेण अजय गुणे ॥
देव मणुआउ हीणो, देसाइसु पुण सुराउ विणा ॥२१॥

પરમ-વિશેષ	આઉ-આવહું	તેણ-તે મળી
ઉવસમિ-ઔપશમિક	ન-ન	અજય-અવિરતિ સમ્યક્
વટ્ઠંતા-વર્ત્તતા	બંધંતિ-વાંધે	દિષ્ટિ

ગુણે-ગુણઠાણે	હિણો-હિન	પુણ-વઢી
દેવ-દેવાયુ	દેસાઇસુ-દેશવિરતિ આ-	સુરાઓ-દેવાયુ
મણુખાડ-મનુષ્યાયુ	દિને વિષે	વિના-વિના

અર્થ:-પણ એટલું વિશેષ જે ઉપશમિક સમ્યક્ત્વે વર્તતા જીવ પરન્નવનું આયુ ન બાંધે તે માટે અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ ગુણઠાણે દેવાયુ અને મનુષ્યાયુ એ બે પ્રકૃતિ હિન કરવી (એટલે ચોથે ગુણઠાણે ઓઘે ૭૭ થે તે રૂઢાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વી ૭૫ બાંધે અને નરક તિર્યગાયુ તો ઓઘમાંજ ટાઢ્યાં થે) દેશાવરતિ, પ્રમત્ત તથા અપ્રમત્ત ગુણઠાણાને વિષે વઢી એકજ દેવાયુ વિના બંધ કહેવો. ત્યારે દેશે ૬૬, પ્રમત્તે ૬૨, અપ્રમત્તે ૫૭, મનુષ્યાયુ તો ઓઘમાંજ ટાઢ્યું થે ॥ ૨૧ ॥

હવે લેશ્યા માર્ગનાદ્વારે વંધસ્વામિત્વ કહે છે.

નહે અઢારસયં, આહાર ડુગૂણમારૂ લેસ તિગે ॥

તંતિઢોણં મિચ્છે, સાણાઇસુ સઢ્ઢાહિં નહો ॥ ૨૨ ॥

ઓહો-સામાન્યે	આરૂલેસતિગે-આદિની	મિચ્છે-મિથ્યાત્વે
અઢારસયં-એકસો અઢાર	ત્રણ લેશ્યાને વિષે	સાણાઇસુ-સાસ્વાદનાદિકે
આહારડુગૂણં-આહારક-	તં-તે	સઢ્ઢાહિં-સર્વ ગુણઠાણે
દ્વિક્ર ડણું	તિથ્થોણં-તીર્થકર નામ	ઓહો-ઓઘે
	કર્મ ડણું	

અર્થ:-સામાન્યે આહારદ્વિક્ર ડણો કરતાં એકસો અઢાર પ્રકૃતિનો વંધ આદિની ત્રણ (કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત) લેશ્યાને વિષે હોય. (એ ત્રણ લેશ્યા તો ચોથા તથા ઠઢા લગે થે અને આહારક દ્વિક્રતો સાતમે વંધાય તે માટે તે વિના) તે તીર્થકર નામ કર્મે હીન કરીએ, તે વારે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે એકસોને સત્તર પ્રકૃતિ વાંધે અને સાસ્વાદનાદિક આગલે સર્વ ગુણઠાણે

તો સર્વ લેશ્યાવંતને કર્મ સ્તવનીપેરે સામાન્યે વંધ જાણવો. ॥૨૧॥

• ઇहां ऋण लेश्यावंतने चोये गुणठाणे वे आयुनो वंध कहो पण एकज मनुष्यायुनो वंध घटे, जे भणी नारकी देवतातो मनुष्यायु बांधे, पण मनुष्य तिर्यंच देवायु न बांधे, जे माटे जे लेश्यायां आयु वंधाय ते लेश्यामां उपःयुं जोइए अने सम्यक् दृष्टि तो वैमानीकनुंज आयु बांधे, अने ते वैमानिकमां तो कृष्ण, नील अने कापोत नथी, ते माटे अशुद्ध लेश्यावंत सम्यक्दृष्टि देवायु न बांधे. एमज भगवती सूत्रना त्रीशमा शतकने पेहेले उद्देशे कहुं जे क्रियावादी कृष्णादि ऋण लेश्यावंत सम्यक्दृष्टि देवायु न बांधे, देवता अने नारकी मनुष्यायु बांधे पण मनुष्य तिर्यंच एके आयु न बांधे एम कहुं छे, अने घटे पण एमज पञ्जी ग्रंथकारनो अभिप्राय तो बहु श्रुत जाणे ॥

तेज निरय नवूणा, उज्જોચ્ચચતુનિરય વાર વિણુ સુકા ॥

વિણુ નિરય વાર પમ્હા, અજિણાદારા ઇમા મિચ્છે ॥૨૩॥

તેજ-તેજોલેશ્યાયે	નિરયવાર-નરકત્રિકાદિ-	પમ્હા-પદ્મલેશ્યા
નિરય-નરકાદિક	વિણુ-વિના [વાર	અ-નહીં (વર્જીને)
નવૂણા-નવ પ્રકૃતિયેઉણો	સુકા-શુક્લલેશ્યાવંતને	જિણ-જિનનામ
ઉજ્જોઅ-ઉદ્યોતાદિક	વિણુ-વિના	આહારાઇ-આહારકદ્વિક
ચતુ-ચાર	નિરયવાર-નરકત્રિકાદિ વાર	મિચ્છે-મિથ્યાત્વે

અર્થ:-તેજો લેશ્યાવંત નરકાદિક (નરકત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક, વિગલત્રિક એ) નવ પ્રકૃતિએ ઉણો, એટલે એકસો અગિ-આર પ્રકૃતિનો વંધ ઓધે કરે, ઉદ્યોતાદિક (ઉદ્યોતનામ, તિ-ર્યંચદ્વિક, તિર્યંચાયુ,) ચાર તથા નરકાદિ (નરકત્રિક, સૂક્ષ્મ-ત્રિક, વિગલત્રિક, એકેંદ્રિ, ચાવર, આતપ) ચાર એ સોઠ વિના એકસોચાર પ્રકૃતિ શુક્લ લેશ્યાવંત બાંધે, (અહીં ઠઠા સાતમા આઠમા કલ્પનાં દેવતા સર્વ શુક્લ લેશ્યાવંત છે અને તે તો ઉદ્યોત ચતુષ્ક બાંધે છે ત્યારે પંચેંદ્રિ તિર્યંચમાં ઉપજે છે,

તો અહીંયાં ઉદ્યોત ચતુષ્ક કેમ ટાલ્યું એ પણ સંશય બહુશ્રુત ગમ્ય છે) તથા નરકાદિક વાર પ્રકૃતિ વિના પદ્મલેશ્યાવંત ઓઘે એકસો આઠ વાંધે. તથા જિનનામ અને આહારદ્વિક એ ત્રણ પ્રકૃતિ વર્જીને વાકીની મિથ્યાત્વે કહેવી.

તેજો, પદ્મ, શુક્લ લેશ્યાને તે કેમ ? તેજો લેશ્યાને ઓઘે ૧૧૧, મિથ્યાત્વે ૧૦૮, સાસ્વાદને ૧૦૧, વાંધે પછી ઓઘનીપેરે સાત ગુણઠાણાં હોય પદ્મ લેશ્યાવંતને ઓઘે ૧૦૮, મિથ્યાત્વે ૧૦૫, સાસ્વાદને ૧૦૧, પછી ઓઘની-પેરે સાત ગુણઠાણાં લાગે, શુક્લ લેશ્યાવંતને ઓઘે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૧, સાસ્વાદને ૯૭, તે પછી ઓઘવત્ તેર ગુણઠાણાં લાગે.

સવ્વ ગુણ જવ્વ સન્નિસુ, ઝંહુ અજ્જવા અસન્નિ મિચ્છિસમા ।
સાસણિ અસન્નિ સન્નિવ, કમ્મણજંગો અણાહારે ॥૨૪॥

સવ્વ ગુણ-સર્વે ગુણઠાણાં	અસન્નિ-અસન્નિ	કમ્મણ-કાર્મણકાયયો-
ભવ સન્નિ-ભવ્ય અને સં-	મિચ્છિસમા-મિથ્યાત્વ ગુ-	ગીનો
ન્નિને વિષે	ણઠાણા સરસ્વા	ખંગો-ખાંગો
ઓહુ-ઓઘની પેરે	સાસણિ-સાસ્વાદને	અણાહારે-અણાહારીને વિષે
અભવ્વા-અભવ્ય	સન્નિવ-સન્નિની પેઠે	

અર્થ:-જવ્ય અને સંઝી એ બે માર્ગણાને વિષે સર્વે ગુણ-ઠાણાં હોય, ત્યાં પ્રકૃતિનો વંધ ઓઘની પેરે કહેવો, અજ્જવા માર્ગણા અને અસન્નિ માર્ગણા તો મિથ્યાત્વ ગુણઠાણા સર-સ્વા વંધ કહેવા, અને સાસ્વાદને અસન્નિ અને સન્નિની પેરે વંધ કહેવો તથા અણાહારીને વિષે કાર્મણકાય યોગીનો ખાંગો કહેવો ॥ ૨૪ ॥

સિદ્ધાંતમાં કેવલીને ભાવ મન નથી તે માટે નોસંઝી અને નોઅસંઝી કહ્યા છે તે અભિપ્રાયે. તો સંઝીને વાર ગુણઠાણાં ઘટે પણ અહીં કેવલીને દ્રવ્ય મન છે તે વિવક્ષાયે સંઝી કહ્યો, તે માટે ચૌદ ગુણઠાણાં કહ્યાં.

यतःद्रव्य चित्तंविनाज्ञावं चित्तं न स्याद संज्ञिवत् ।
विनापिज्ञाव चित्तंतु द्रव्यं केवलिनो ज्ञवेत् ॥१॥ इति वचनात्॥

अभव्य अने असंज्ञी ओवे अने मिथ्यात्वे ११७ वांधे, अभव्यने तो एकज गुणठाणुं होय, सास्वादने असंज्ञी ते संज्ञीनीपेरे १०१, वांधे. असंज्ञीने बेज गुणठाणां होय,

कर्मण काययोगीज अणाहारी होय ते माटे गुणठाणुं १-२-४-१३ ए चार होय त्यां ओवे ११२, मिथ्यात्वे १०१, सास्वादने ९४, अविरतिये ७५, सयोगीए एक होय.

तिसु दुसु सुकाइ गुणा, चउ सग तेरत्ति बंध सामित्तं ॥
देविंदसूरिरइच्छं, नेयं कम्मत्थयं सोउं ॥ १५ ॥

तिसु-त्रण लेश्याये	चउ-चार	देविंदसूरि-देवेंद्रसूरिये
दुसु-बे लेश्याये	सग-सात	रइअं-रच्चुं
सुकाइ-शुक्कलेश्या	तेरत्ति-तेर	नेयं-जाणवा
गुणा-गुणठाणां	बंधसामित्तं-बंधस्वामित्व	कम्मत्थयं-कर्मस्तव
		सोउं-ते

अर्थः-(कृष्ण, नील, कापोत) त्रण लेश्याने विषे चार गुणठाणां होय (तेजो अने पद्म ए) बे लेश्याने विषे सात गुणठाणां होय, शुक्ल लेश्याने विषे तेरगुणठाणां होय (अयोगीतो अलेशी होय) एवी रीते ए बंध स्वामित्वपणुं श्री तपाग-ह्याधिराज नट्टारक श्री जगच्चंद्रसूरि शिष्य पट्टप्रज्ञाकर श्री दे-वेंद्रसूरिये रच्चुं, जाणवा निमित्ते बंधस्वामित्वने कर्मस्तव सां-जळोने चित्तमां धारवो ॥ १५ ॥

इति बंध स्वामित्व नामे त्रीजो कर्मग्रंथ संपूर्ण थयो.

वासुध मार्गणाद्वारे दरेक गुणगणणे केटली प्रकृतिनो बंध होय तेनो यंत्र.

मार्गणा	केटली गुणगणां होय.	अथे बंध.	प्रियापति.	सारवादन.	प्रिय.	अविरति.	देशविरति.	मय.	अपय.	निवृत्ति.	अनिवृत्ति.	मुरम संपराय.	उपशान्त मोह.	क्षीण मोह.	सयणी केवली.	अयणी केवली.
नरकगति.	४	१०४	१०३	२६	७०	७२	५	३	७	७	७	१०	११	१२	१३	१४
रत्नप्रभादि ३																
पंकप्रभादि ३	४	१०४	१०३	२६	७०	७२	५	३	७	७	७	१०	११	१२	१३	१४
तमतमाप्रभा.	४	१०४	१०३	२६	७०	७२	५	३	७	७	७	१०	११	१२	१३	१४
तिर्यच पर्याप्त	१	१०१	१००	१०१	६९	७१	६६	५	५९	५८	२२	१७	१	१	१	१
तिर्यच अपर्याप्त	१	१०१	१००	१०१	६९	७१	६६	५	५९	५८	२२	१७	१	१	१	१
मनुष्य पर्याप्त	१	१०१	१००	१०१	६९	७१	६६	५	५९	५८	२२	१७	१	१	१	१
मनुष्य अपर्याप्त	१	१०१	१००	१०१	६९	७१	६६	५	५९	५८	२२	१७	१	१	१	१
देवगति	४	१०४	१०३	२६	७०	७२	५	३	७	७	७	१०	११	१२	१३	१४
भवन, व्यंतर, ज्योतिष.	४	१०४	१०३	२६	७०	७२	५	३	७	७	७	१०	११	१२	१३	१४
सौधर्म, ईशान	४	१०४	१०३	२६	७०	७२	५	३	७	७	७	१०	११	१२	१३	१४

अनंतानुबंधी	१	११७	११७	१०१	७२	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
अप्रत्याख्यानीय	४	११८	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
प्रत्याख्यानीय	५	११८	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
संज्वलन ३	९	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
संज्वलन लोभ	१०	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
मति, श्रुत, अवधिज्ञानी	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
मनपर्यवज्ञानी	७	६५						६३	५९	५८	२२	१७	१	१
केवलज्ञानी	२	१												
मति, श्रुत, विभंगअज्ञान	३	११७	११७	१०१	७४									
सामायक, छेदोपस्थापनीय	४	६५						६३	५९	५८	२२			
परिहार विशुद्धि	२	६५						६३	५९					
मूसमसंपराय	१	१७												
ययाख्यात	४	१												
देशविरति	१	६७					६७							
असंयत	४	११८	११७	१०१	७४	७७								
चक्षु, अचक्षुदर्शन	१२	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
अवधिदर्शन	९	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
केवलदर्शन	२	-१												
कृष्ण, नील, कापोतलेख्या	४	११८	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
तेजोलेख्या, पद्मलेख्या	७	१११	१०८	१०१	७४	७७	६७	६३	५९					

शुक्ल लेखा

भुक्ल लेखा	१३	१०४	१०१	९७	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	२
भव्य	१४	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	२
अभन्य	१	११७	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	२
उपशमिक	८	७७			७४	७७	६७	६३	५८	५८	२२	१७	१	
सास्वादन	१	१०१	१०१	१०१										
क्षयोपसमिक	४	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
क्षयक	११	७९				७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
मिश्र	१	७४			७४									
मिथ्यात्व	१	११७	११७	११७										
संज्ञा	१४	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
असंज्ञी	२	११७	११७	१०१										
आहारी	१३	१२०	११७	१०१	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१
अणाहारी	५	११२	१०७	९४	७४	७७	६७	६३	५९	५८	२२	१७	१	१

॥ ॐ नमोसिद्धं ॥

अथ षडशीतिनामा चतुर्थ कर्मग्रंथ.

नमिअ जिणं जिअ मग्गण, गुणठाणु वओग जोग लेसाउ
बंधप्प बढू जावे, संखिज्जाइ किमवि बुच्चं ॥ १ ॥

नमिअ-नमस्कार करीने	उवओग-उपयोगद्वार	भाव-भाव (उपसमादि- क पांच)
जिणं जिनेश्वरने	जोग-योग	
जिअ-जीवस्थानक	लेसाउ-लेश्याद्वार	संखिज्जाइ-संख्यातादि
मग्गण-मार्गणाद्वार	बंध-बंध	किमवि-कांइक
गुणठाण-गुणस्थानक	अप्पवहु-अल्प बहुत्वद्वार	बुच्चं-कहीश

अर्थः-जीनेश्वरने नमस्कार करीने १ जीवस्थानक, २ ग-
त्यादि मार्गणास्थानक, ३ गुणस्थानक, ४ उपयोगद्वार, ५ यो-
गद्वार, ६ लेश्याद्वार, ७ बंधद्वार, ८ अल्पबहुत्वद्वार, ९ जावद्वार,
१० संख्यातादि (संख्याता, असंख्याता, अनंता) नो विचार
ए दश द्वार स्वल्पमात्र कहीशुं ॥ १ ॥

नमिय जिणं वत्तवा, चउदस जिअ ठाणएसु गुणठाण॥
जोगुवओगो लेसा, बंधोदओ दीरणा सत्ता ॥ २ ॥

वत्तवा-कहेवा	गुणठाण-गुणठाणां	बंध-बंध
चउदस-चउद	जोग-योग	उदओ-उदय
जीअठाणेसु-जीवस्थानने	उवओगो-उपयोग	दीरणा-उदिरणा
विषे	लेसा-लेश्या	सत्ता-सत्ता

अर्थः-जिनेश्वरने नमस्कार करीने ए बोख कहेवा. चौद
जीवस्थानकने विषे एकगुणठाण, बीजा योग, त्रीजा उपयोग,

ચોથી લેશ્યા, પાંચમો મૂલ પ્રકૃતિનો બંધ, ઠઠો ઉદય, સાતમી
ઉદિરણા, આઠમી સત્તા એ આઠ પ્રતિદ્વાર કહીશું ॥ ૨ ॥

તહ મૂલ ચતુદ મગ્ગણ, ઠાણેસુ વાસઠિ ઉત્તરેસુ ચ ॥

જિઅ ગુણજોગુ વચ્ચોગા, લેસપ્પવહું ચ ઠઠાણા ॥૩॥

તહ-તેમજ	વાસઠિ-વાસઠ	જોગ-યોગ
મૂલ-મૂલ	ઉત્તરેસુ-ઉત્તર (માર્ગના	ઉવઓગા-ઉપયોગ
ચતુદ-ચૌદ	સ્થાન)ને વિષે	લેસ-લેશ્યા
મગ્ગણ-માર્ગના	જીઅ-જીવ મેદ	અપ્પવહું-અલ્પવહુત્વ
ઠાણેસુ-સ્થાનકને વિષે	ગુણ-ગુણઠાણાં	ઠઠાણા-એ ઠ સ્થાનક

અર્થ:-તેમજ વઠી મૂલ ચૌદ માર્ગનાસ્થાનને વિષે અને
વાસઠ ઉત્તર માર્ગનાસ્થાનને વિષે એક જીવમેદ, વીજા ગુણ-
ઠાણાં, ત્રીજા યોગ, ચોથા ઉપયોગ, પાંચમી લેશ્યા, ઠહું અલ્પ-
વહુત્વ, એ ઠ સ્થાનક કહીશું ॥ ૩ ॥

ચતુદસ ગુણેસુ જિઅજો, ગુવચ્ચોગ લેસાય બંધહેઝય ॥
વંધાઈઅ ચતુઅપ્પા, વહુંચ તો જાવ સંસ્વાઈ ॥ ૪ ॥

ચતુદસગુણેસુ-ચૌદ ગુણ	ઉવઓગ-ઉપયોગ	અપ્પા વહુંચ-અલ્પ વહુત્વ
ઠાણાને વિષે	લેસાય-લેશ્યા	તો-તે પછી
જિઅ-જીવના મેદ	વંધહેઝય-વંધ હેતુ	ભાવ-ભાવ
જોગ-યોગ	વંધાઈઅચત-વંધાદિક ચાર	સંસ્વાઈ-સંખ્યાતાદિ

અર્થ:-વઠી ચૌદ ગુણઠાણાંને વિષે, એક જીવના મેદ,
વીજા યોગ, ત્રીજા ઉપયોગ, ચોથી લેશ્યા, પાંચમા બંધ હેતુ,
ઠઠા વંધ, સાતમા ઉદય, આઠમી ઉદિરણા, નવમી સત્તા, દ-
શમું એનું અલ્પવહુત્વ, ત્યાર પછી અગિયારમું જાવ. અને વારમું
સંખ્યાતાદિકનો વિચાર કહીશું. એ ત્રણ ગાથાએ ઠવીસ દ્વાર
કહ્યાં તે અનુક્રમે કહેશે ॥ ૪ ॥

इह सुहुम बायरेगिं, दि वि ति चउ असन्नि सन्नि पंचिंदी॥
अपज्जत्ता पज्जत्ता, कम्मेण चउदस जिअट्ठाणा ॥ ५ ॥

इह-आ	ति-तेइंद्रि	पज्जत्ता-पर्याप्ता
सुहुम-सुक्ष्म	चउ-चौरिंद्रि	कम्मेण-अनुक्रमे
बायर-वादर	असन्नि-असन्नि पंचेंद्रि	चउदस-चउद
एगिंदि-एकेंद्रि	सन्नि-सन्निपंचेंद्रि	जिअट्ठाणा-जीवनां स्थानक
वि-वेइंद्रि	अपज्जत्ता-अपर्याप्ता	

अर्थ:-अहींआं (आવી રીતે સર્વ સંસારી જીવના ચૌદ જ્ઞેદ થાય) સુદ્ધમ એકેંદ્રિ અને વાદર એકેંદ્રિ એ વે, તથા વેइंद્રિ, તેइंद્રિ અને ચૌરિંદ્રિ એ પાંચ તથા અસન્નિ પંચેંદ્રિ અને સન્નિ પંચેંદ્રિ એ સાત, એ સાત પર્યાપ્તા તથા સાત અપર્યાપ્તા એ અનુ-ક્રમે જીવનાં ચૌદ સ્થાન જાણવાં ॥ ૫ ॥

बायर असन्नि विगळे, अपज्जि पढमविअ सन्नि अपजत्ते ॥
अजय जुअ सन्नि पजे, सब्बगुणा मिच्च सेसेसु ॥ ६ ॥

बायर-वादर एकेंद्रि	पढमविअ-पेहेलું વીજું	सन्निपज्जे-सन्नि पर्याप्ताने
असन्नि-असन्निपंचेंद्रि	सन्निअपजत्ते-सन्निपर्याप्ताने	सव्वगुणा-सर्वगुणस्थानक
विगळे-विगलेंद्रि	अजयजुअ-अविरति युक्त	मिच्च-मिथ्यात्व गुणठाણું
अपज्जि-अपर્યાપ્ता	त्रण गुणठाणां	सेसेसु-શેષ જીવોને

अर्थ:-(હવે ચૌદ જીવસ્થાનકને ત્રિપે ગુણઠાણાં કહેઠે)
વાદર એકેંદ્રિ અપર્યાપ્તા, અસન્નિ પંચેંદ્રિ અપર્યાપ્તા અને ત્રણ
વિગલેંદ્રિ અપર્યાપ્તા એ પાંચને ત્રિપે પેહેલું અને વીજું ગુણઠાણું
હોય* તથા સન્નિ પંચેંદ્રિ અપર્યાપ્તાને ત્રિપે અવિરતિ ગુણઠાણા

* અહીંઆં એ સર્વ જીવ સદાય મિથ્યાત્વી તો હેજ પણ કોડકને પરમવચી
સમ્યક્ત્વભૂમીને આવતાં યંટાલાલા ન્યાયે સમ્યક્ત્વનેા લેશ આસ્વાદતાં ઉત્પત્તિ

સહિત એટલે પેહેલું, બીજું, અને ચોથું એ ત્રણ ગુણઠાણાં હોય, (સમ્યક્ત્વ સહિત જીવને ઉપજતાં ચોથું હોય પણ અપર્યાપ્તાને મિશ્ર ગુણઠાણું ન હોય, મિશ્ર થકો કાઢ ન કરે તે માટે (“ન સમ્મમિહો કુણ્ણકાલં ॥” ઇતિ વચનાત્ ॥) અને સન્નિ પંચેંદ્રિ પર્યાપ્તાને વિષે સર્વ ચૌદે ગુણઠાણાં હોય, (તેને સર્વ શુચ્છાશુચ્છ પરિણામ હોય તે માટે) બાકીના (સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તા, સૂક્ષ્મપર્યાપ્તા, બાદર એકેંદ્રિ પર્યાપ્તા, બેંદ્રિ તેંદ્રિ ચૌરિંદ્રિ એ ત્રણ પર્યાપ્તા અસન્નિ પંચેંદ્રિ પર્યાપ્તા) સાતેને એકજ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું હોય । ૬ ।
અપજત્ત ઠક્કિ કમ્મુર, લમીસ જોગા અપજ્જા સન્નીસુ ॥
તે સવિવ્વ મીસણસુ, તણુ પજ્જેસુ ઊરલ મન્ને ॥ ૭ ॥

અપજત્ત-અપર્યાપ્તા	અપજ્જસન્નીસુ-અપર્યાપ્તા	ણસુ-આમાં વઢી
છક્કિ-છ જીવને વિષે	સન્નિને વિષે	તણુ પજ્જેસુ-શરીર પર્યાપ્તા
કમ્મુરલ-ઔદારિકકાર્મણ	તે-તે બે યોગને	ને વિષે
મીસ ઔદારિક મિશ્ર	સવિવ્વમીસ-વૈક્રિય મિશ્રે	ઊરલ-ઔદારિક યોગ
જોગા-યોગ	સહિત ત્રણ યોગ	મન્ને-માનેછે

અર્થ:- (સૂક્ષ્મ એકેંદ્રી, બાદર એકેંદ્રિ, બેંદ્રિ, તેંદ્રિ, ચૌરિંદ્રી, અસન્નિ પંચેંદ્રી) એ ઠ અપર્યાપ્તા જીવ જ્ઞેદને વિષે

અપર્યાપ્તા અવસ્થાએ જીવને સાસ્વાદનપણું પામીએ પણ પછી ન હોય. ઇહાં એ ક-
રણ અપર્યાપ્તો જાણવો પણ લબ્ધિ અપર્યાપ્તો નહીં લબ્ધિ અપર્યાપ્તાને તો સાસ્વાદન
હોયજ નહીં. અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિમાં પણ સાસ્વાદન ન હોય, સાસ્વાદન તો
લગારેક શુભ પરિણામ રૂપ છે અને સૂક્ષ્મમાંતો અતિ સંક્લિષ્ટ પરિણામી ઉપજે, તેં માટે
ઇહાં કોઈક કહે કે એકેંદ્રિયને સાસ્વાદન નથી કહ્યું એકેંદ્રિય સર્વ અજ્ઞાનીજ કહ્યા
છે, અને વિકલેંદ્રિયમાં સાસ્વાદન કહ્યું છે. તે છતાં જ્ઞાની કહ્યા છે તો ઇહાં એકેંદ્રિ
અપર્યાપ્તાને સાસ્વાદન કેમ કહો છો ? એનો ઉત્તર આગલ “સાસણ ભાવેનાણં”
એ ગાથાએ ગ્રંથકારજ કહેશે ત્યાં જાણવો. (જીવવિજયજી કૃત ટ્વામાંથી)

ઔદારિક કાર્મણ અને ઔદારિક મિશ્ર એ વે યોગ હોય (અં-
તરાલ ગતિયે અને ઉત્પત્તિને પેહેલે સમયે કાર્મણ યોગ હોય
અને પઠી શરીર પર્યાસિ પૂરી થયા પેહેલાં ઔદારિક મિશ્ર યોગ
હોય) સન્નિ પંચેંદ્રી અપર્યાસાને વિષે પૂર્વોક્ત વે યોગ ને વૈક્રિય
મિશ્ર સહિત કરતાં ત્રણ યોગ હોય (ત્યાં મનુષ્ય તિર્યંચ અપ-
ર્યાસાને કાર્મણ ઔદારિક મિશ્ર એ વે હોય અને દેવતા નાર-
કીને કાર્મણ વૈક્રિય મિશ્ર એ વે હોય વેને મઠીને ત્રણ હોય એ
સાતે અપર્યાસાને), શરીર અપર્યાસિયે પર્યાસાને ઔદારિક યોગ
પણ હોય એમ અનેરા આચાર્ય કહેઠે (તે મતે ઠ અપર્યાસાને
ત્રણ યોગ હોય અને સન્નિ અપર્યાસાને વિષે ચાર યોગ હોય.
ગ્રંથકારે એ મતાંતર કહ્યું પણ શરીર પર્યાસાને મિશ્રપણું ટઢ્યું
ત્યારે ઔદારિક યોગ હોયજ, ત્યારે એ મત ધરો જણાયઠે)॥૭॥

હવે પંદર યોગ કહેઠે—જીવને પરિસ્થંદનાદિક વીર્ય તે યોગ કહીએ.

- ૧ સત્ય મનોયોગ—અસ્તિજીવ ઇત્યાદિ તથા સર્વને હિત ચિંતન તે.
- ૨ મૃપા મનોયોગ—નાસ્તિજીવ ઇત્યાદિ તથા પરને વિપ્રતારણ બુદ્ધિ તે.
- ૩ સત્યામૃપા મનોયોગ—તે વેયે મિશ્ર એટલે કાંઈક સત્ય અને કાંઈક મૃપા તે
- ૪ અસત્યમૃપા મનોયોગ—સત્ય પણ નહીં અસત્ય પણ નહીં વિચારણા રૂપ તે.
- ૫ સત્ય વચનયોગ, ૬ મૃપા વચનયોગ, ૭ સત્યામૃપા વચનયોગ, ૮ અસત્યામૃપા
વચનયોગ એ ચાર વચનયોગ મનાયોગની પેરે જાણવા એવં. ૮
- ૯ ઔદારિક કાયયોગ—મનુષ્ય તિર્યંચને ઉપજતાં પ્રથમ સમયે હોય તે.
- ૧૦ ઔદારિક મિશ્ર—તેજ મનુષ્ય તિર્યંચને ઉપજતાં એક સમય પઠી શરીર પર્યાસિ
પૂરી કરે ત્યાં લગી કાર્મણ સાથે મિશ્રપણું તે ઔદારિક મિશ્ર તથા કેવ-
લી સમુદ્યાતે વોજે છઠે સાતમે સમયે ઔદારિક મિશ્રકાયયોગ હોય.
- ૧૧ વૈક્રિય કાયયોગ—દેવતા નારકીને તથા લન્ધિવંત મનુષ્ય, પંચેંદ્રી તિર્યંચ
અને વાયુને હોય.

૧૨ વૈક્રિયમિશ્ર કાયયોગ-તેહીજ દેવ નારકીને ઉપજતાં કાર્મણ સાથે વૈક્રિય મિશ્ર હોય તથા મનુષ્ય તિર્યંચને વૈક્રિયારંભ કાળે અને છાંડવાને કાળે ઔદારિક સાથે વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ.

૧૩ આહારક કાયયોગ-ચૌદ પૂરવ ધારીને આહારક શરીર કાયયોગ હોય.

૧૪ આહારક મિશ્રકાયયોગ-તેને પ્રારંભ કાળે અને છાંડવાને કાળે ઔદારિક સાથે આહારક મિશ્રકાયયોગ હોય.

૧૫ કાર્મણ કાયયોગ-અષ્ટ કર્મનો જે વિકાર તે કાર્મણકાયયોગ, તે જીવને અંતરાલ ગતિયે અને ઉપજવાને પેહેલે સમયે તથા કેવલી સમુદ્ઘાતને ત્રીજે ચોથે પાંચમે સમયે એનું પ્રયોજન તે.

સઘ્વે સન્નિ પજ્જત્તે, ઝરલં સુહુમે સન્નાસુ તં ચઝસુ ॥

વાયરિ સવિઝઘ્વિ ડુગં, પજસન્નિસુ વાર ઝવઝંગા ॥ ૬ ॥

સઘ્વે-સર્વે	સમાસુ-ભાષા સહિત	પર્યાપ્તાને)
સન્નિ-સંજ્ઞી	તં-તે	સવિઝઘ્વિ ડુગં-વૈક્રિયદ્વિક સાથે
પજ્જત્તે-પર્યાપ્તા	ચઝસુ-ચાર (વિગલત્રિક	પજ્જસન્નિસુ-પર્યાપ્તાસન્નિને
સુહુમે-સૂક્ષ્મ (એકેંદિને)	અને અસન્નિ પંચેંદ્રિ)	વાર ઝવઝંગા-વાર ઉપ-યોગ
ઝરલં-ઔદારિક	વાયરિ-વાદર (એકેંદ્રિ	

અર્થ:-સન્નિ પચેંદ્રી પર્યાપ્તાને વિષે સર્વ પંદર યોગ હોય, [ઔદારિકમિશ્ર અને કાર્મણ એ બેતો કેવલી સમુદ્ઘાતે હોય અને વૈક્રિય મિશ્ર મનુષ્ય તિર્યંચને ઉત્તર વૈક્રિય કરતાં હોય, અને શેષ વાર યોગતાં યથાયોગ્યે હોયજ) સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિ પર્યાપ્તાને એકજ ઔદારિક કાય યોગ હોય, વિગલેંદ્રી અને અસન્નિ પંચેંદ્રિ એ ચાર પર્યાપ્તાને ઔદારિક યોગ અને જ્ઞાપા સહિત એટલે સત્યામૃષાવચનયોગ એ બે યોગ હોય, વાદર એકેંદ્રિ પર્યાપ્તાને વિષે ઔદારિક સાથે વૈક્રિય અને વૈક્રિય મિશ્ર સહિત કરતાં ત્રણ યોગ હોય, વાયુને વૈક્રિયદ્વિક હોય, (હવે

ચૌદ જીવસ્થાનને વિષે ઉપયોગ કહે છે. જીવ લક્ષણ રૂપે અ-
વબોધ તે ઉપયોગ કહીએ તે પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ચાર
દર્શન એમ ચાર પ્રકારે છે) પર્યાપ્તા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયને વિષે એ ચારે
ઉપયોગ હોય (અનુક્રમે હોય પણ સમકાળે ન હોય “જુગવં-
દોનઠિઉવર્તગા ઇતિ વચનાત્”) ॥ ૬ ॥

પજ્જ ચત્તરિંદિ અસન્નિસુ, હંદસ દુઅનાણ દસસુ ચક્કુવિણા
સન્નિ અપજ્જે મણના, એ ચક્કુકેવલ હગ વિહૂણા ॥ ૭ ॥

પજ્જચત્તરિંદિ-પર્યાપ્તા ચૌ- રિંદ્રી	દુ અનાણ-વે અજ્ઞાન દસસુ-દશને વિષે	ર્યાપ્તાને મણનાર્ણ-મને પર્યવજ્ઞાન
અસન્નિસુ-અસન્નિ પંચેન્દ્રિ (પર્યાપ્તા)	ચક્કુવિણા-ચક્કુ દર્શન વિના	ચક્કુ-ચક્કુ દર્શન કેવલદુગ-કેવલદ્વિક
દુ હંદસ-વે દર્શન	સન્નિ અપજ્જે-સંજ્ઞી અપ-	વિહૂણા-વિના

અર્થ:-ચત્તરિંદ્રી પર્યાપ્તા અને અસન્નિ પંચેન્દ્રી અપર્યાપ્તા ને
ચક્કુ અચક્કુ વે દર્શન તથા મતિશ્રુત એ વે અજ્ઞાન મઠી ચાર
ઉપયોગ હોય, તથા વાકીના દસને વિષે (ચાર એકેન્દ્રિ, વે વે
ઇંદ્રી, વે તેઇંદ્રિ, ચત્તરિંદ્રી અપર્યાપ્તા, અને અસન્નિ પંચેન્દ્રી અ-
પર્યાપ્તાને વિષે) ચક્કુ દર્શન વિના (અચક્કુ દર્શન, મતિ અજ્ઞાન,
શ્રુત અજ્ઞાન) એ ત્રણ ઉપયોગ હોય, સન્નિ પંચેન્દ્રિ અપર્યાપ્તાને
એક મનઃ પર્યવજ્ઞાન વીજું ચક્કુ દર્શન ત્રીજું કેવલજ્ઞાન ચોથું
કેવલદર્શન એ ચાર વિના શેષ આઠ ઉપયોગ હોય ॥ ૭ ॥

સન્નિ દુગિ ઠ લેસ અપ, જ્ઞ વાયરે પઠમ ચત્ત તિ સેસેસુ ॥
સત્તઠ વંધુદીરણ, સંતુદયા અઠ તેરસસુ ॥ ૧૦ ॥

સન્નિ દુગિ-બે સન્નિને વિષે	તિસેસેસુ-બાકીનાને વિષે	દીરેણા
છ લેસ-છ લેશ્યા	ત્રણ	સંતુ દયા-સત્તા તથા ઉદય
અપજ્જ-અપર્યાપ્તા	સત્તઠ-સાત તથા આઠ	અઠ-આઠ કર્મનો
વાયરે-વાદર એકેદ્રિ	બંધુદીરણ-બંધ તથા ઉ-	તેરસસુ-તેરને વિષે
પઠમચડ-પ્રથમની ચાર		

અર્થ:=(હવે ચૌદ જીવ સ્થાનકે લેશ્યા કહેઠે) સન્નિ પં-
ચેદ્રિ પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તા એ બેને વિષે ઠ લેશ્યા હોય, અ-
પર્યાપ્તા, વાદર એકેદ્રિને વિષે પેહેલી ચાર લેશ્યા હોય. (કૃષ્ણ
નીલ અને કાપોત એ ત્રણતો સર્વને હોયજ, પણ કોશ્ક તેજો
લેશ્યાવંત દેવતા મરીને પૃથ્વી, અપ તથા વનસ્પતિ કાયમાં ઉ-
પજે તેને અપર્યાપ્તપણે તેજો લેશ્યા હોય તે માટે ચાર લેશ્યા
કહી) શેષ અગિઆર જીવસ્થાનકે કૃષ્ણ, નીલ અને કાપોત એ
ત્રણ લેશ્યા હોય. હવે ચૌદ જીવ સ્થાનકે મૂળ પ્રકૃતિનો બંધ,
ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા કહેઠે, સંજ્ઞી પર્યાપ્તો વર્જીને શેષ
તેર જીવ સ્થાનકને વિષે સાત અથવા આઠ પ્રકૃતિનો બંધ અને
ઉદીરણા હોય તથા તેર જીવ સ્થાનકને વિષે આઠે કર્મ સત્તાયે
અને ઉદયે હોય-તે કેવી રીતે?

આયુર્બંધ કાળે આઠે કર્મનો બંધ હોય અને તે આયુ ન
બાંધતો હોય ત્યારે સાતનો બંધ, એક જીવે આયુર્બંધ એકજવાર
હોય અને સાત કર્મતો જીવ સદાયે સમયે સમયે બાંધે ઠે. તથા
જ્યારે જોગવતા જીવનું આયુ એક આવલિ બાકી હોય ત્યારે તે
આયુની ઉદીરણા ન હોય, ત્યારે સાતની ઉદીરણા હોય અન્ય-
થા આઠની હોય. તથા ઉપશાંત મોહ લગે આઠે કર્મની સત્તા
ઠે અને સૂક્ષ્મ સંપરાય લગે આઠનો ઉદય ઠે-અને એ તેર જીવ
સ્થાનકને વિષે તો પેહેલું બીજું અને ચોથું ગુણઠાણું પામીયે।૧૦।

સત્તઠ ઠે ગ બંધા, સંતુ દયા સત્ત અઠ ચત્તારિ ॥

સત્તઠ ઠ પંચદુગં, ઉદીરણા સન્નિ પજ્જત્તે ॥ ૧૧ ॥

સત્તઠ-સાત આઠ	સંત-સત્તા	પંચદુગં-પાંચ અને બે
છેગ-છ તથા એક	ઉદયા-ઉદય	ઉદીરણા-ઉદીરણા
બંધા-વંધ	સત્તઠ છ-સાત, આઠ, છ	સન્નિ પજ્જત્તે-સન્નિ પર્યાસા

અર્થઃ=સાતનો, આઠનો, ઠનો તથા એકનો એ ચારવંધ સન્નિ પંચેંદ્રિ પર્યાસાને^૧ હોય. અને સંઙ્ગી પંચેંદ્રી પર્યાસાને સત્તા અને ઉદય આશ્રીને સાતનું^૨ આઠનું અને ચારનું એ ત્રણસ્થાન-ક હોય, તથા સન્નિપંચેંદ્રિ પર્યાસાને ઉદીરણા સ્થાનક સાત, આઠ, ઠ, પાંચ અને બે એ પાંચ^૩ હોય. ॥ ૧૧ ॥

૧ તેમાં આયુ વર્જીને સાતનો વંધ તે જઘન્યથી અંતર્મુહૂર્ત્તલગે ઉત્કૃષ્ટો તેત્રીસ સાંગરોપમ છ માસે ડળાં, તે વ્હી પૂર્વ કોડીને ત્રીજે ભાગે અધિક એટલો રહે. આઠના વંધ કાલે આઠનો વંધ, તે જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટ પળ અંતર્મુહૂર્ત્ત રહે આઠના વંધકાલ અંતર્મુહૂર્ત્તજ હોય તે માટે. તથા આયુ અને મોઢનીય વર્જીને છ વાંધે, મૂઢમ સંપરાયે તે જઘન્ય એક સમય રહે, કોડક જીવ ત્યાં એક સમય રહીને અનુત્તર વિમાને જાય ત્યાં અવિરતિ ગુણઠાળે અવશ્ય સાતનો વંધક થાય, તે માટે છનો વંધક જઘન્ય એક સમય રહે. ઉત્કૃષ્ટો અંતર્મુહૂર્ત્ત રહે મૂઢમ સંપરા-યનું એટલુંજ માનછે, પછી એકનો વંધક થાય તથા સાતનો વંધક થાય તથા તે છ માંહેથી પાંચ પ્રકૃતિના વંધને વ્યવહેટે એક જાતા વેડનીયનો વંધક હોય, જઘન્યથી એક સમય, ઉપશમ શ્રેણીયે ઉત્કૃષ્ટ પળે દેશે ડળી પૂર્વકોડી લગે રહે, તે-રમે ગુણઠાળે એ જીવ પેહેલાથી સાતમા ગુણઠાળા લગે સાત તથા આઠનો વંધક, ત્રીજે આઠમે નવમે સાતનોજ વંધક, દશમે છનો વંધક, અગીઆરમે ત્રા-રમે તેરમે એકનો વંધક હોય.

૨ ત્યાં આઠની સત્તા અભવ્યને અનાદિ અનંત, ભવ્યને આશ્રયી અનાદિ સાંત હોય તથા મોઢને ક્ષયે ક્ષીણમોઢ ગુણઠાળે સાતની સત્તા તે જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ પળ અંતર્મુહૂર્ત્ત હોય, યાતિકર્મ ચારને ક્ષયે ચારની સત્તા સયોગી ગુણ-ઠાળે તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત્ત, ઉત્કૃષ્ટપળે નવ વરસે ડળી પૂર્વકોડી હોય, તથા આઠનો ઉદય અભવ્ય આશ્રીને અનાદિ અનંત, ભવ્ય આશ્રીને અનાદિ સાંત હોય. ઉપશાંત મોઢથી પેહેલા ભવ્ય આશ્રયોને સાદિ સાંત, તે ઉદય જઘન્યથી અંતર્મુહૂર્ત્ત ઉપશમ

શ્રેણી થકી પઢીને અંતર્મૂર્ત્તે ફરી શ્રેણી પડિવજ્જે તેને ઉત્કૃષ્ટો દેશે ઉળો અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત એટલે કાલે ફરી શ્રેણી કરે. મોહનીય વર્જીને સાતનો ઉદય તે ઉપશાંત મોહે તથા ક્ષીણમોહે પામીયે, ત્યાં જઘન્ય એક સમય ઉપશાંત મોહે સાતનો ઉદયી થઈને ભવક્ષયે પડે તે પાછો આઠનો ઉદયી થાય, ઉત્કૃષ્ટો અંતર્મૂર્ત્ત, તે ઉપશાંત મોહ ક્ષીણમોહનું માન અંતર્મૂર્ત્તનું છે પછી આઠનો ઉદયી થાય, અથવા ચારનો ઉદયી થાય ચાર ઘાતિ કર્મને ક્ષયે ચારનો ઉદયી તરમે ચૌદમે ગુણઠાળે જઘન્ય અંતર્મૂર્ત્ત ઉત્કૃષ્ટે નવ વરસે ઉળી પૂર્વકોહિ હોય, એનો વિશેષ— મિથ્યાત્વથી માંડીને ઉપશાંત મોહ લગે આઠની સત્તા ક્ષીણમોહે સાતની સત્તા, સયોગી અયોગીએ ચારની સત્તા તથા મિથ્યાત્વથી સૂક્ષ્મ સંપરાય લગે આઠનો ઉદય, ઉપશાંત મોહ તથા ક્ષીણમોહે સાતનો ઉદય, સયોગી અયોગીએ ચારનો ઉદય હોય.

૩ ત્યાં જ્યારે ભોગવતા ભવનું આયુ એક આવલિકા શેષ હોય ત્યારે આયુ કર્મની ઉદીરણા ન હોય, એટલે સાતની ઉદીરણા હોય. તે વિના આઠની ઉદીરણા હોય ત્યાં મિથ્યાત્વ થકી પ્રમત્ત લગે સાત અથવા આઠની ઉદીરણા, અને મિશ્રેતો સદૈવ આઠનીજ હોય “મરણાઽભાવાત્” તથા અપ્રમત્ત થકી સૂક્ષ્મ સંપરાયની એક આવલિકા થાકતી હોય ત્યાં લગે વેદનીય આયુ વર્જીને છની ઉદીરણા તે આવલિકા થાકતે મોહનીયની ઉદીરણા ન હોય, આવલિકા પ્રવિષ્ટ માટે તીહાંથી યાવત્ બારમાની આવલિકા થાકતી હોય ત્યાં લગે પાંચની ઉદીરણા, તે ક્ષીણમોહની આવલિકા થાકતે જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી અને અંતરાય એ ત્રણની આવલિકા પ્રવિષ્ટ થયા માટે ઉદીરણા નહોય. ત્યારે નામ અને ગોત્ર એ બેની ઉદીરણા હોય એમ સયોગીયે પણ બેની ઉદીરણા અયોગીએ અનુદીરક હોય, યદ્યપિ અયોગીએ ભવોપગ્રાહી ચાર કર્મનો ઉદય છે, તો પણ યોગને અભાવે ઉદીરણા ન હોય ઉદીરણા તો યોગને વશ છે તે માટે ॥ (જીવવિજયજી કૃત ભાષાંતરમાંથી)

ગઈ ઇંદિ એઅ કાએ, જોએ વેએ કસાય નાણેસુ ॥

સંજમ દંસણ લેસા, જવ સમ્મે સન્નિ આહારે ॥ ૧૨ ॥

ગઈ-ગતિ (ચાર)	વેએ-વેદ (ત્રણ)	લેસા લેશ્યા (છ)
ઈંદિ-ઈંદ્રિ (પાંચ)	કસાય-કષાય (ચાર)	ભવ-ભવ્ય (બે)
એઅ-એવં (નવ)	નાણેસુ-જ્ઞાન (આઠ)	સમ્મે-સમ્યક્ત (છ)
કાએ-કાય (છ)	સંજમ-સંયમ (સાત)	સન્નિ-સન્નિ (બે)
જોએ-યોગ (ત્રણ)	દંસણ-દર્શન (ચાર)	આહારે-આહાર (બે)

अर्थ:- (हवे चौद मार्गणास्थान कहेठे) १ गति चार, २ इंद्रिपांच, ३ काय ठ, ४ जोग त्रण, ५ वेद त्रण, ६ कसाय चार, ७ ज्ञान आठ, ८ संजम सात प्रकारे, ९ दर्शन चार, १० लेख्या ठ, ११ ज्ञव्य वे, १२ सम्यक्त्व ठ, १३ सन्नि वे, १४ आहार वे, एम चौद जेद मूल तथा उत्तर वासठ जेद जाणवा ॥ १२ ॥

हवे चौद मूल मार्गणा द्वारनां उत्तर वासठ मार्गणाद्वार कहेछे.

सुरनर तिरि निरयगइ, इग विअ तिअ चउ पणिंदि ठकाया॥
भूजल जलणा ऽनिलवण, तसाय मण वयण तणु जोगा॥ १३

सुर-देवगति	तिअ-तेइंद्रि	अनिल-वाउकाय
नर-मनुष्यगति	चउ-चउरिंद्रि	वण-वनस्पतिकाय
तिरि-तिर्यंचगति	पणिंदि-पंचेंद्रि (ए पांच	तसाय-त्रसकाय
निरय-नरकगति	इंद्रिय मार्गणा)	मण-मनोयोग
गइ-ए चारगति मार्गणा	ठकाया-ठकाय मार्गणा	वयण-वचनयोग
इग-एकेंद्रि	भू-पृथ्वीकाय	तणु-काययोग
विअ-वेइंद्रि	जल-अपकाय	जोगा-ए प्रणयोगमार्गणा
	जलण-तेउकाय	

अर्थ:- देवगति, मनुष्यगति, तिर्यंचगति अने नरकगति ए चार गतिमार्गणा, एकेंद्रि, वेइंद्रि, तेइंद्रि, चौरिंद्रि अने पंचेंद्रि ए पांच इंद्रियमार्गणा, तथा पृथ्वीकाय, अपकाय, तेउकाय, वाउकाय, वनस्पतिकाय अने त्रसकाय ए ठ कायमार्गणा, अने मनयोग, वचनयोग अने काययोग ए त्रण योगमार्गणा १३ वेअ नरि त्वि नपुंसग, कसाय कोह मय माय लोजित्ति ॥ मइ सुअ ऽवहि मण केवल, विजंग मइ सुअ नाण सागारा १४

વેદ-વેદમાર્ગણા ત્રણ	માય-માયા	વિભંગ-વિભંગજ્ઞાન
નર-પુરુષવેદ	લોભિત્તિ-લોભ	મઙ્-મતિ (અજ્ઞાન)
તિથિ-સ્ત્રીવેદ	મઙ્-મતિજ્ઞાન	સુઅ-શ્રુત (અજ્ઞાન)
નપુંસગ-નપુષ્કવેદ	સુઅ-શ્રુતજ્ઞાન	નાળ-જ્ઞાન (ને)
કસાય-ચાર કષાયમાર્ગણા	અવહિ-અવધિજ્ઞાન	સાગારા-સાકારોપયોગ
ક્રોધ-ક્રોધ	મળ-મનઃપર્યવજ્ઞાન	જાણવું
મય-માન	કેવલ-કેવલજ્ઞાન	

અર્થઃ---વેદમાર્ગણા ત્રણ જ્ઞેદે પુરુષવેદ, સ્ત્રીવેદ અને નપુંસ-
કવેદ તથા કષાયમાર્ગણા ચાર પ્રકારે ક્રોધ, માન, માયા, લો-
ભ; તથા મતિજ્ઞાન, શ્રુત જ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃ પર્યવજ્ઞાન,
કેવલજ્ઞાન, વિભંગજ્ઞાન, મતિઅજ્ઞાન શ્રુતઅજ્ઞાન એ આઠ જ્ઞાન
માર્ગણા જાણવી, તેમાં પ્રથમનાં પાંચ સમ્યક્ત્વ આશ્રીને છે અને
ઠેઢાં ત્રણ મિથ્યાત્વ આશ્રીને છે ॥ ૧૪ ॥

સામાજ્ય ઠેઢાં પરિહાર, ર સુહુમ અહસ્વાય દેસ જય અજયા
ચક્ષુ અચક્ષુ ઓહી, કેવલદંસણ અણાગારા ॥ ૧૫ ॥

સામાજ્ય-સામાયક ચારિત્ર	દેસજય-દેશવિરતિ	ઓહી-અવધિદર્શન
છેઅ-છેદોપસ્થાપનીય	અજયા-અવિરતિ(એ સાત	કેવલ-કેવલદર્શન (ર્ગણા)
પરિહાર-પરિહારવિશુદ્ધિ	સંયમ માર્ગણા)	દંસણ-એ ચારદર્શન (મા-
સુહુમ-સૂક્ષ્મ સંપરાય	ચક્ષુ-ચક્ષુદર્શન	અણાગારા-તે અનાકારો
અહસ્વાય-યથાખ્યાત	અચક્ષુ-અચક્ષુદર્શન	પયોગ જાણવો

અર્થઃ---સામાયક ચારિત્ર, છેદોપસ્થાપનીય, પરિહાર વિ-
શુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાય, યથાખ્યાત, દેશવિરતિ, અને અવિરતિ એ
સાત સંયમ માર્ગણા છે, ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, અવધિદર્શન
અને કેવલદર્શન એ ચાર દર્શન માર્ગણા જાણવી-દર્શનતે અ-
નાકારોપયોગ જાણવો ॥ ૧૫ ॥

સામાયક ચારિત્ર—“સમ” કેહેતાં જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રનો જ્યાં “આય” કહે-
તાં લાભ હોય તે માટે સામાયક ચારિત્ર સર્વ સાવચ્ચ વિરતિરૂપ પ્રથમ જાણવું.
હેદોપસ્થાપનીય—જે પૂર્વ પર્યાય હેદીને વીજા વિશુદ્ધ પર્યાયનું ઉપસ્થાપન કરવું,
તે વે પ્રકારે છે (૧) સાતિચાર તે, શ્રી વીર તીર્થકરના સાધુને દૂષણ લાગે
થકે જે વ્રત પર્યાય હેદે, એટલે વ્રત રાખવા નિમિત્તે સદૂષણ વ્રત પર્યાય
હેદી ઉઠામણી કરીયે. (૨) નિરતિચાર તે શ્રી પાર્શ્વનાથના શિષ્ય શ્રી વીર
ભગવાન પાસે ફરીથી વ્રત ઉચરે, એટલે તીર્થ થકી અન્ય તીર્થે સંક્રમણ કરે
જેમ પાર્શ્વનાથના સાધુ, કેળી, ગાંગેય પ્રમુખ શ્રી વીરના શાસનમાં આવી
પંચ મહાવ્રત ઉચરી પૂર્વ પર્યાય હેદી નવો પર્યાય ગ્રહો તેમ.

પરિહાર વિશુદ્ધિ—પરિહાર તપો વિશેષ ત્યાં સાડાનવ પૂર્વધર તો ઓગણત્રીસ વર્ષ
ઉપરાંત વહે. તેને નવનો ગચ્છ હોય તે મધ્યે એક વાચનાચાર્ય અને ચાર
સાધુ (પરિહાર) તપના કરનાર, તથા ચાર સાધુ તેમનું વૈયાવચ્ચ કરના-
ર, તે છમાસે તપ પૂરણ કરે તે વારે ચાર વૈયાવચ્ચી સાધુ તપ આદરે, અને
તપ કરી રહેલા ચાર તેમનું છમાસ મુધી વૈયાવચ્ચ કરે પછી વાચનાચાર્ય તપ
કરે અને આઠ સાધુ તેમનું વૈયાવચ્ચ કરે. પરિહાર તપની વિગત—ઉષ્ણકાળે જ-
ઘન્યથી ચોથ, મધ્યમ છટ્ટ અને ઉત્કૃષ્ટ અટ્ટમનો તપ કરે. શીતકાળે જઘન્ય
છટ્ટ, મધ્યમ અટ્ટમ અને ઉત્કૃષ્ટ દશમ તપ કરે, વર્ષાકાળે જઘન્ય અટ્ટમ,
મધ્યમ દશમ, અને ઉત્કૃષ્ટ દુવાલસ તપ કરે, પાર્ણવે આયંધિલ કરે એમ
તપ કરી જિન કલ્પ પડિવજે તથા ગચ્છમાં આવે—તે પરિહાર વિશુદ્ધિ
ચારિત્ર જાણવું.

મુક્ત સંપરાય—ને દશમે ગુણઠાળે હોય, ત્યાં કપાયના મુક્ત જ્વંડ કરે.

યથારૂયાત—હેલા ચાર ગુણઠાળે શ્રી ચીતરાગનું નિરતિચાર ચારિત્ર.

દેશવિરતિ—નિરપરાધ નિરપેક્ષ સંસ્કૃતી વ્રમ જીવને નદગું.

અવિરતિ—એટલે દેશવિરતિ તથા સર્વ વિગ્ની વેમાંથી એકે ચારિત્ર જેને નયો.

કિણ્હા નીજા કાઝ, તેજ પમ્હાય સુક જઘિચ્ચરા ॥

વેચ્ચગ સ્વદ્ગુવસમ મિચ્છમીસ સાસાણ સન્નિચ્ચરે ॥૧૬॥

કિણ્હા—કિણ્હાલેશ્વરા

તેજ—તેજોલેશ્વરા

મધ્ય—મધ્ય

નીજા—નીજાલેશ્વરા

પમ્હાય—પમ્હાલેશ્વરા

જઘના—જઘન્ય

કાઝ—કાપોતલેશ્વરા

સુક—સુકલેશ્વરા

વેચ્ચગ—વેચ્ચગ મન્દચ્ચ

સ્વદ્ગ-ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ	મિચ્છ-મિથ્યાત્વ સમ્યક્ત્વ	મ્યક્ત્વ
ઉવસમ-ઔપશમિક સ-	મીસ-મિશ્ર સમ્યક્ત્વ	સન્નિ-સન્નિ
મ્યક્ત્વ	સાસાણ-સાસ્વાદન સ-	ઇઅરે-અસન્નિ

અર્થ:-લેશ્યામાર્ગણા ઠ પ્રકારે છે. કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત, તેજો, પદ્મ અને શુક્લ. જ્ઞવ્યમાર્ગણા બે પ્રકારે એક જ્ઞવ્ય અને વીજી અજ્ઞવ્ય તથા સમ્યક્ત્વ માર્ગણા ઠ પ્રકારે છે, વેદક, દ્વાયક, ઔપશમિક, મિથ્યાત્વ, મિશ્ર અને સાસ્વાદન. તથા જ્ઞવ્ય અને અજ્ઞવ્ય એમ બે પ્રકારે જ્ઞવ્ય માર્ગણા, અને સન્નિ તથા અસન્નિ એમ બે પ્રકારે સંઙ્ગીમાર્ગણા જાણવી ॥ ૧૬ ॥

લેશ્યા છ જંબુવૃક્ષના દૃઢાંતે જાણવી જેમ કોઈ છ પુરુષ જાંબુ શાખા ગયા ત્યાં એક જળે ચિંતવ્યું કે જાંબુ વૃક્ષ થડમાંથી છેડીએ, તે કૃષ્ણ લેશ્યાવંત બીજે કહ્યું કે શાખા છેડીએ, તે નીલ લેશ્યાવંત, ત્રીજે કહ્યું કે લઘુ શાખા છેડો તે કાપોત લેશ્યાવંત. ચોથે કહ્યું કે ગુચ્છ છેડો એ તેજો લેશ્યાવંત. પાંચમે કહ્યું કે ફલ તોડી લ્યો તે પદ્મલેશ્યાવંત. છઠે કહ્યું કે નીચે પડેલાં શાખા તે શુ-ક્લ લેશ્યાવંત.

ભવ્ય:-જે જીવ કોઈ વારે મુક્તિ જવા યોગ હોય તે, અને જે જીવ કોઈ કાળે પણ મુક્તિ ન જાય તે અભવ્ય.

વેદક (ક્ષાયોપશમિક)--નવ તત્ત્વની શ્રદ્ધાએ કરી જે સમ્યક્ત્વ મોહનીયના પ્રદેશ વેદે ઇટલે મિથ્યાત્વ મોહનીયનો રસ સર્વ ઘાતિઓ ઉદય આવ્યો થકો ભોગવી ક્ષય કીધો, અને જેટલો ઉદય નથી આવ્યો, તે ઉપશમ્યો છે એના આંતરે જે આત્માની તત્ત્વરુચિ ય્યાં લગે જાગે તેને પેહેલું ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીયે.

ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ--શ્રી જિનકાળે પ્રથમ સંઘયણી મનુષ્ય ક્ષપક શ્રેણી કરતો અ-નંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એ ચાર કષાય તથા ત્રણ દર્શનમો-હનીય સ્વપાવે તે વારે જે પ્રથમ કહ્યો આત્માનો શુદ્ધ શ્રદ્ધાન ભાવ તે વીજું ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ, તે બદ્ધાયુ પામે તેની અપેક્ષાએ તો ચારે ગતિ મધ્યે પામીએ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ--ઉપરની સાતે પ્રકૃતિ રસથી તથા પ્રદેશથી ઉપશમાવે થકે જે શુદ્ધ શ્રદ્ધાનભાવ તે ત્રીજું ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ.

મિથ્યાત્વ--મિથ્યાત્વને ઉદયે જે વિપરીતરુચિ તે ચોથું મિથ્યાત્વ.

મિશ્ર--મિશ્રને ઉદયે જે મિશ્રરુચિ તે પાંચમું મિશ્ર.

સાંસ્વાદન--તે સમ્યક્ત્વ વખતે જે મિથ્યાત્વે નથી પહોંચ્યો તેની વચ્ચે જે શુદ્ધ રુચિ તે છઠું સાંસ્વાદન.

આહારે અર જેઆ, સુર નિરય વિજંગ મહ સુ ઓહિ હુગે॥

સમ્મત્ત તિગે પમ્હા, સુકા સન્નીસુ સન્નિદુગં ॥ ૧૭ ॥

આહાર-અહારક	મહ-મતિજ્ઞાન	સુકા-શુક્લલેશ્યા
હઅર-હતર (અણાહારક)	સુ-શ્રુતજ્ઞાન	સન્નીસુ-સન્નિયા
ખેઆ-ખેદ	ઓહિદુગે-અવધિજ્ઞાન	સન્નિદુગં-સંન્નિદ્રિક (સ-
સુર-દેવગતિ	અવધિ દર્શન	ન્નિ પંચેંદ્રિ પર્યાપ્તા
નિરય-નરકગતિ	સમ્મત્તતિગે-સમ્યક્ત્વ ત્રિક	અને અપર્યાપ્તા
વિભંગ-વિભંગજ્ઞાન	પમ્હા-પદ્મલેશ્યા	

અર્થ:-આહારક અને અણાહારક એ બે આહારક માર્ગ-
ણાના જ્ઞેદ. હવે વાસઠ માર્ગણાયે ચૌદ જીવ જ્ઞેદ કહે છે.
દેવગતિ, નરકગતિ, વિજંગજ્ઞાન, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિ-
જ્ઞાન, અવધિદર્શન, એમ સાત. સમ્યક્ત્વનું ત્રિક એમ દશ અને
પદ્મલેશ્યા, શુક્લલેશ્યા અને, સન્નીઆ એ તેર માર્ગણા સંજ્ઞી
પંચેંદ્રિ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ બે જ્ઞેદ જીવના હોય ॥ ૧૭ ॥

અહીં આં “કાર્મણ કાયયોગી વિગ્રહગતિ નમાપન્ન” જીવ નથા અયોગી
ખેષલીત્યાદિ જીવ અણાહારક જાણવા અને જે ઓજાહારને અપર્યાપ્તા અવસ્થાએ
હોય અને લોપાહાર નથા પ્રક્ષેપાહાર એ બે પર્યાપ્તાવસ્થાએ હોય એમ ત્રણ પ્રકારના
ધુધા ઉપશમાવે તે આહારક જાણવા.

દેવગતિ નથા નરકગતિ એ બે માર્ગગાને વિગે પંચેંદ્રિય પર્યાપ્તો અને કર-
ણ અપર્યાપ્તો જેવો વેષકે લગિય અપર્યાપ્તો જીવ દેવ અને નારકી નહોય માટે.
પ્રીજા વિભંગજ્ઞાને અપર્યાપ્ત અવસ્થાએ વિભંગજ્ઞાનો રોગ, તે અવેશાયે જેટું નથા
વંચ સંગ્રહ માટે વિભંગે એક જીવજ્ઞેદ માત્ર સન્નિર્યાપ્તાનો જ કહો છે તે અમણિ
જા મોરેથી આપ્યા જે દેવતા અને નારકા તેને અપર્યાપ્તાવસ્થાએ વિભંગજ્ઞાન ન-

હોય, તેથી તે અપેક્ષાએ એકજ ભેદ લીધો છે. એ વિશેષ છે.

મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન એ ત્રણજ્ઞાન અને દર્શન માર્ગના માંહે એક અવધિ દર્શન એ ચાર માર્ગનાદ્વારે સન્નિ પંચેન્દ્રિય કરણ અપર્યાપ્તો જીવ ત્રણ જ્ઞાન સહિત સમ્યક્દૃષ્ટિ અવતરે, તે અપેક્ષાએ અપર્યાપ્તા લીધા, તથા વીજા સન્નિપર્યાપ્તા સમ્યક્દૃષ્ટિ જીવને પણ હોય. એટલે બે જીવભેદ હોય.

ત્રણ સમ્યક્ત્વે પણ બે જીવભેદ હોય, ત્યાં વદ્ધાયુ સાત પ્રકૃતિ મોહની સ્વ-પાત્રી ચાર ગતિ માંહે ઉપજે ત્યાં અપર્યાપ્તા અવસ્થાએ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ હોય તે અપેક્ષાએ એક સંજી અપર્યાપ્તા લેવા તથા ઉપશ્રમ શ્રેણીએ ઉપશમ સમ્યક્દૃષ્ટિ પણ મરણ પામીને અનુત્તર વાસી દેવતા થાય. તે અપેક્ષાએ વીજા સંજી અપર્યાપ્તા પણ લેવા અહીંમાં કોઈ એમ કહેછે જે સંજી અપર્યાપ્તાને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ કેમ હોય ? તેનો ઉત્તર જે અહીંકરણઅપર્યાપ્તા લેવા પણ લલ્બિઅપર્યાપ્તા ન લેવા.

વેદક સમ્યક્ત્વે, પદ્મલેશ્યાયે, શુક્લલેશ્યાયે તથા સંજી માર્ગનાયે એ ચાર માર્ગનાયે તથા ઉપર જનાવી તે નવ, એમ તેર માર્ગનાયે સન્નિઆના પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો એ બે ભેદ હોય. ત્યાં અપર્યાપ્તા ઉપજતી વેળાએ કરણથી લેવા, જે ભળી લલ્બિ અપર્યાપ્તા તો તથાવિધ, વિશુદ્ધિને અભાવે એ તેર માર્ગનાદ્વારે ન પા-મીએ. એ તેર માર્ગનાયે જીવભેદ કહ્યા અહીં વેદક અને ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ એકજ છે. એ તેર માર્ગના કહી.

તમસન્નિ અપજ્જજુઅં, નરે સવાયર અપજ્જ તેજા ॥

થાવર ઈર્ગિંદિ પઠમા, ચતુવાર અસન્નિ હુહ વિગલે ॥૧૭॥

તં-તે બે ભેદ	વાયર અપજ્જ-વાદર	વાર-પ્રથમના વાર ભેદ
અસન્નિ-અસન્ની	અપર્યાપ્તા સહિત	અસન્નિ-અસંજીમાં હોય
અપજ્જ-લલ્બિ અપર્યાપ્તા	તેજા-તેજો લેશ્યામાં હોય	દુદુ-બે બે જીવભેદ
જુઅં-યુક્ત, સહિત	થાવર-સ્થાવર (પાંચ)	વિગલે-પ્રત્યેક વિકલેન્દ્રિ
નરે-મનુષ્ય ગતિને વિષે	ઈર્ગિંદિ-એકેન્દ્રિ	માં હોય
સ-તે બે	પઠમાચતુ-પેહલી ચાર	

અર્થ:-તે બે ભેદ અસંજી લલ્બિ અપર્યાપ્તા સહિત. (એટલે સન્નિ પર્યાપ્તો, સન્નિઅપર્યાપ્તો અને અસંજીલલ્બિ અપર્યાપ્તો એ

બ્રણ જ્ઞેદ) મનુષ્યગતિને વિષે હોય. અને તે વે જ્ઞેદ વાદર અ-
પર્યાપ્તા સહિત તેજો લેણ્યાને વિષે હોય. અને કાયમાર્ગણામાંથી
ત્રસકાય વિના પાંચ સ્થાવરકાય અને ઇન્દ્રિયમાર્ગણામાંથી એકેન્દ્રિ-
યમાર્ગણા એ ઠને વિષે પ્રથમના ચાર જ્ઞેદ (સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિ પર્યાપ્તો
તથા અપર્યાપ્તો એ વે, તથા વાદર એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો
એ વે મળી ચાર જ્ઞેદ) જીવોના હોય. તથા (સન્નિપંચેન્દ્રિયપર્યાપ્તા અ-
ને અપર્યાપ્તા વિના) જીવના પ્રથમના વાર જ્ઞેદ અસન્નિમાં હોય.
અને વે વે જીવજ્ઞેદ પ્રત્યેક વિકલેન્દ્રિમાં હોય (એટલે વેન્દ્રિ
માર્ગણાયે વેન્દ્રિપર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ વે જીવજ્ઞેદ, તેન્દ્રિ
માર્ગણાયે તેન્દ્રિ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા, અને ચૌરિન્દ્રિ માર્ગ-
ણાયે ચૌરિન્દ્રિ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા જીવજ્ઞેદ પામીયે) ॥૧૭॥

દસચરિમ તસે અજયા, હારગ તિરિ તણુ કસાય હુ અનાણે।
પઠમ તિલેસા ખવિઅર, અચક્કુ નપુ મિત્તિ સવેવિ ॥૧૮॥

દસ ચરિમ-દસ છેલ્લા	તિરિ-નિર્યંચગતિ માં	ખવિઅર-ખવ્ય તથા અ-
તસે-ત્રસકાય માર્ગણાયે	તણુ-કાયયોગ માર્ગણાયે	ખવ્ય માર્ગણાયે
અજય-અવિરતિ માર્ગણાયે	કસાય-કપાય માર્ગણાયે	અચક્કુ-અચત્તુર્દર્શનમાં
આહારક-આહારક મા-	દુઅનાણે વે અજ્ઞાન માર્ગ-	નપુ-નપુંનક વેદમાં
ર્ગણાયે	પઠમ-પ્રથમની (નાયે	મિત્તિ-મિધ્યાત્વમાં
	તિલેસા-બ્રણજ્ઞેદયા માર્ગણા	સવેવિ-સર્વ જીવજ્ઞેદ.

અર્થ:-જીવના દસ છેલ્લા જ્ઞેદ ત્રસકાયમાર્ગણાયે પામીયે
તથા અવિરતિમાર્ગણા, આહારકમાં, નિર્યંચગતિમાં, કાયયોગ
માં, ચાર કપાયમાં. વે અજ્ઞાન માં, પ્રથમની ત્રણ (કૃણ્ણ,
નીલ, કાપોત) લેણ્યામાં, ખવ્ય તથા અખવ્યમાં, અચત્તુર્દ-
ર્શનમાં, નપુંનકવેદમાં, મિધ્યાત્વમાં. એ અટાર માર્ગણાને
વિષે જીવના સર્વ એટલે ચૌદે જ્ઞેદ પામીયે ॥ ૧૮ ॥

પજ્ઞસન્નિ કેવલ હુગ, સંજમ મળનાણ દેસ મળ મીસે ॥
પણચરિમ પજ્ઞ વયણે, તિય ઠવિ પજ્ઞિઅર ચઠ્ઠુંમિ ॥૨૦॥

પજ્ઞ-પર્યાપ્તા	દેસ-દેશવિરતિ	તિય-ત્રણ
સન્નિ-સંજી	મળ-મનોયોગ	પજ્ઞિઅર-પર્યાપ્તા અને
કેવલહુગ-કેવલજ્ઞાન તથા	મીસે-મિશ્રદૃષ્ટિ, માર્ગનાયે	અપર્યાપ્તા
કેવલદર્શન	પળ-પાંચ છેલ્લા	છવિ-છજીવ ભેદ
સંજમ-સંયમ માર્ગનાયે	પજ્ઞ-પર્યાપ્તના	ચઠ્ઠુંમિ-ચક્ષુ દર્શન મા-
મળનાણ-મનઃપર્યવજ્ઞાન	વયણે-વચન માર્ગના વિષે	ર્ગનાયે

અર્થ:-પર્યાપ્તા સંજી પંચેન્દ્રિયનો એક જ્ઞેદ અગિઆર માર્ગનાદ્વારે પામીયે તે કહે છે. કેવલજ્ઞાનમા૦ કેવલદર્શનમા૦ તથા સંયમ માર્ગના મધ્યેની સામાયક ઠેદોપસ્થાપનીય, પરિહાર ત્રિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાય અને યથાખ્યાત એ પાંચ માર્ગના એવંસાત તથા મનઃપર્યવજ્ઞાન મા૦, દેશવિરતિમા૦, મનોયોગમા૦ મિશ્ર-દૃષ્ટિ માર્ગના, એમ અગિઆર માર્ગના સન્નિ પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તાને હોય. તથા પાંચ છેલ્લા જીવજ્ઞેદ જે પર્યાપ્તાના, તે એક વચન યોગમાર્ગનાને વિષે હોય તથા (ચૌરિન્દ્રિય પર્યાપ્તો, અસંજી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો, અને સંજીપંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો) એ ત્રણ જ્ઞેદ અને (કોઈક આચાર્યને મતે) એ ત્રણ તથા (ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ વિના શેષ પર્યાપ્તિએ) અપર્યાપ્તા ત્રણ મઠી ઠ જીવ જ્ઞેદ એક ચક્ષુ દર્શન માર્ગનાને વિષે હોય. ॥ ૨૦ ॥

થીનર પાણિદિ ચરમા, ચલ અણહારે હુસન્નિ ઠ અપજ્ઞા ॥
તે સુહુમ અપજ્ઞ વિણા, સાસણિહત્તો ગુણે વુચ્છં ॥ ૨૧ ॥

થીનર પાણિદિ-સ્ત્રી વેદ,	ર્ગનાયે	અપર્યાપ્તા વિનાસાત
પુરુષવેદ તથા પંચેન્દ્રિય	હુસન્નિ-જે સંજીઆ	સાસણિ-સાસ્વાદન મા-
ચરમાચડ-છેલ્લા ચાર	છ અપજ્ઞા-છ અપર્યાપ્તા	ર્ગનાયે
જીવભેદ	તે-તે (આઠ ભેદમાંથી)	હત્તો-હવે પછી
અણહારે-અણાહારક મા-	સુહુમ અપજ્ઞવિણા-સૂક્ષ્મ	ગુણવુચ્છં-ગુણઠાણાકદીથું

અર્થ:-સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ તથા પંચેન્દ્રિય, એ ત્રણ માર્ગણાયે અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયપર્યાપ્તો, અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તો સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો અને સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય (કરણ) અપર્યાપ્તો એ ઠેઠા ચાર જીવન્નેદ જાણવા અને અણાહારક માર્ગણાયે વે સન્નિઆ તથા ઠ અપર્યાપ્તા એ આઠ નેદ હોય. તે આઠમાંથી સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તા વિના વાકીના સાત નેદ સાસ્વાદન માર્ગણાયે જાણવા હવે વાસઠ માર્ગણાદ્વારે ગુણઠાણાં કહીશું. ॥ ૨૧ ॥

અપર્યાપ્તા વક્રગતિયે વે ત્રણ સમય લગી હોય, ત્રણ સમય લગે અનાહારી રહે એ અપેક્ષા એ સાતે અપર્યાપ્તા અનાહારક માર્ગણાયે પામીયે. તથા કેવળી સમુદ્વાત કરતાં જીવ ગ્રીજે ચોથે અને પાંચમે એ ત્રણ સમયે કાર્મણયોગી ભળી અણાહારી હોય, તે માટે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તા પણ લેવા.

કોઠ જીવ સમ્યક્ત્વ વપતો સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયમાં ન ઉપજે. માટે ને લેવો નહીં સન્નિ અપર્યાપ્તાને ગ્રંથિભેદે ઉપશ્રમ સમ્યક્ત્વ લઈ એક નમય જગન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ છ આવલિ શ્રેષ્ઠ સમ્યક્ત્વે પ્રથમ કાપાયોદયે પડતાં તથા ઉપશ્રમ શ્રેણીથી પડતાં સાસ્વાદને આવે માટે સન્નિ અપર્યાપ્તો કાગો.

પણ તિરિ ચઝ સૂર નિરણ, નર સન્નિ પાણિદિ જવતસિસથે ॥

શ્મ વિગલ જુદગવણે, હુદુ એગં ગઈ તસ અજથે ॥૨૨॥

પણ-પાંચ ગુણઠાણાં	પાણિદિ-પંચેન્દ્રિયાં	દગ-અપર્યાપ્તાં
તિરિ-તિર્યચને દોષ	નર-નર્ય માર્ગણા	વણે-વનસ્પતિશાયમાં
ચઝ-ચાર ગુણઠાણાં	તસ-ત્રય માર્ગણાયે	હુદુ-ત્રેણે ગુણઠાણાં દોષ
સૂરનિરણ-દેવતા તથા નારકીને દોષ	સથે-નર્વ ગુણઠાણાં દોષ	પગં-ગૃહ
નર-મનુષ્યગતિ	શ્મ-એકેન્દ્રિયાં	ગઈતસ-ગતિ ત્રય (ને-હસાય તથા વાહસાય)
સન્નિ-સંજ્ઞી માર્ગણા	વિગલ-ચિત્તેન્દ્રિયાં	અજથે-અભવ્યમાર્ગણા
	ધુ-ધૃત્વીશાયમાં	

અર્થ:-પાંચ ગુણઠાણાં (૧ થી ૫) તિર્યચગતિયે દોષ. (દોષ નવ ગુણઠાણાં જવ પ્રત્યયેજ તેને ન દોષ) અને પેદેસેથી

પજ્ઞસન્નિ કેવલ હુગ, સંજમ મળનાળ દેસ મળ મીસે ॥
પણચરિમ પજ્ઞ વયળે, તિય ઠવિ પજ્ઞિઅર ચક્કુમિ ॥૨૦॥

પજ્ઞ-પર્યાપ્તા	દેસ-દેશવિરતિ	તિય-ત્રણ
સન્નિ-સંજ્ઞી	મળ-મનોયોગ	પજ્ઞિઅર-પર્યાપ્તા અને
કેવલહુગ-કેવલજ્ઞાન તથા	મીસે-મિશ્રદૃષ્ટિ, માર્ગનાયે	અપર્યાપ્તા
કેવલદર્શન	પળ-પાંચ છેલ્લા	છવિ-છજીવ ભેદ
સંજમ-સંયમ માર્ગનાયે	પજ્ઞ-પર્યાપ્તના	ચક્કુમિ-ચક્ષુ દર્શન મા-
મળનાળ-મનઃપર્યવજ્ઞાન	વયળે-વચન માર્ગના વિષે	ર્ગનાયે

અર્થ:-પર્યાપ્તા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયનો એક જ્ઞેદ અગિઆર માર્ગનાદ્વારે પામીયે તે કહે છે. કેવલજ્ઞાનમા૦ કેવલદર્શનમા૦ તથા સંયમ માર્ગના મધ્યેની સામાયક ઠેદોપસ્થાપનીય, પરિહાર વિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાય અને ચચાખ્યાત એ પાંચ માર્ગના એવંસાત તથા મનઃપર્યવજ્ઞાન મા૦, દેશવિરતિમા૦, મનોયોગમા૦ મિશ્ર-દૃષ્ટિ માર્ગના, એમ અગિઆર માર્ગના સન્નિ પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તાને હોય. તથા પાંચ છેલ્લા જીવજ્ઞેદ જે પર્યાપ્તાના, તે એક વચન યોગમાર્ગનાને વિષે હોય તથા (ચૌરિન્દ્રિય પર્યાપ્તો, અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો, અને સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો) એ ત્રણ જ્ઞેદ અને (કોઈક આચાર્યને મતે) એ ત્રણ તથા (ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ વિના શેષ પર્યાપ્તિ) અપર્યાપ્તા ત્રણ મઠી ઠ જીવ જ્ઞેદ એક ચક્ષુ દર્શન માર્ગનાને વિષે હોય. ॥ ૨૦ ॥

થીનર પળિંદિ ચરમા, ચલ અળહારે દુસન્નિ ઠ અપજ્ઞા ॥
તે સુહુમ અપજ્ઞ વિણા, સાસણિહત્તો ગુણે વુચ્છં ॥ ૨૧ ॥

થીનર પળિંદિ-સ્ત્રી વેદ,	ર્ગનાયે	અપર્યાપ્તા વિનાસાત
પુરુષવેદ તથા પંચેન્દ્રિય	દુસન્નિ-વે સંજ્ઞીઆ	સાસણિ-સાસ્વાદન મા-
ચરમાચડ-છેલ્લા ચાર	છ અપજ્ઞા-છ અપર્યાપ્તા	ર્ગનાયે
જીવભેદ	તે-તે (આઠ ભેદમાંથી)	હત્તો-હવે પછી
અળહારે-અળાહારક મા-	સુહુમ અપજ્ઞવિણા-સૂક્ષ્મ	ગુણવુચ્છં-ગુણઠાણાકલીથું

અર્થ:-સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ તથા પંચેન્દ્રિય, એ ત્રણ માર્ગણાયે અસંજી પંચેન્દ્રિયપર્યાપ્તો, અસંજી પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તો સંજી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો અને સંજીપંચેન્દ્રિય (કરણ) અપર્યાપ્તો એ ઠેઠા ચાર જીવજેદ જાણવા અને અણાહારક માર્ગણાયે બે સન્નિઆ તથા ઠ અપર્યાપ્તા એ આઠ જેદ હોય. તે આઠમાંથી સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તા વિના બાકીના સાત જેદ સાસ્વાદન માર્ગણાયે જાણવા હવે બાસઠ માર્ગણાદ્વારે ગુણઠાણાં કહીશું. ॥ ૨૧ ॥

અપર્યાપ્તા વક્રગતિયે બે ત્રણ સમય લગી હોય, ત્રણ સમય લગે અનાહારી રહે એ અપેક્ષા એ સાતે અપર્યાપ્તા અનાહારક માર્ગણાયે પામીયે. તથા કેવલી સમુદ્ઘાત કરતો જીવ ત્રીજે ચોથે અને પાંચમે એ ત્રણ સમયે કાર્મણયોગી ભળી અનાહારી હોય, તે માટે સંજી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તા પળ લેવા.

કોઈ જીવ સમ્યક્ત્વ વમતો સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયમાં ન ઉપજે. માટે તે લેવો નહીં સન્નિ અપર્યાપ્તાને ગ્રંથિભેદે ઉપશમ સમ્યક્ત્વ લહી એક સમય જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ છ આવલિ શેષ સમ્યક્ત્વે પ્રથમ કષાયોદયે પઢતાં તથા ઉપશ્રમ શ્રેણીથી પઢતાં સાસ્વાદને આવે માટે સન્નિ અપર્યાપ્તો કહ્યો.

પણ તિરિ ચત્ત સૂર નિરણ, નર સન્નિ પર્ણિદિ જવતસિસવે ॥

ઈમ વિગલ જૂદગવણે, દુદુ ઇમં ગઈ તસ અજઘવે ॥૨૨॥

પળ-પાંચ ગુણઠાણાં
તિરિ-તિર્યચને હોય
ચત્ત-ચાર ગુણઠાણાં
સૂરનિરણ-દેવતા તથા
નારકીને હોય
નર-મનુષ્યગતિ
સન્નિ-સંજી માર્ગણા

પર્ણિદિ-પંચેન્દ્રિમાં
ભવ-ભવ્ય માર્ગણા
તસ-ત્રસ માર્ગણાયે
સવ્વે-સર્વ ગુણઠાણાં હોય
ઈગ-એકેન્દ્રિમાં
વિગલ-વિગલેન્દ્રીમાં
મૂ-પૃથ્વીકાયમાં

દગ-અપકાયમાં
વળે-વનસ્પતિકાયમાં
દુદુ-બેબે ગુણઠાણાં હોય
ઈમં-એક
ગઈતસ-ગતિ ત્રસ (તે-
ઉકાય તથા વાડકાય)
અજઘવે-અજઘ્યમાર્ગણા

અર્થ:-પાંચ ગુણઠાણાં (૧ થી ૫) તિર્યચગતિયે હોય. (શેષ નવ ગુણઠાણાં જવ પ્રત્યયેજ તેને ન હોય) અને પેહેલેથી

પજ્ઞસન્નિ કેવલ હુગ, સંજમ મણનાણ દેસ મણ મીસે ॥
પણચરિમ પજ્ઞ વયણે, તિય ઠવિ પજ્ઞિઅર ચક્કુમિ ॥૨૦॥

પજ્ઞ-પર્યાપ્તા	દેસ-દેશવિરતિ	તિય-ત્રણ
સન્નિ-સંજી	મણ-મનોયોગ	પજ્ઞિઅર-પર્યાપ્તા અને
કેવલહુગ-કેવલજ્ઞાન તથા	મીસે-મિશ્રદૃષ્ટિ, માર્ગનાયે	અપર્યાપ્તા
કેવલદર્શન	પણ-પાંચ છેલ્લા	છવિ-છજીવ ભેદ
સંજમ-સંયમ માર્ગનાયે	પજ્ઞ-પર્યાપ્તતા	ચક્કુમિ-ચક્ષુ દર્શન મા-
મણનાણ-મનઃપર્યવજ્ઞાન	વયણે-વચન માર્ગના વિષે	ર્ગનાયે

અર્થ:-પર્યાપ્તા સંજી પંચેન્દ્રિયનો એક જ્ઞેદ અગિઆર માર્ગનાદ્વારે પામીયે તે કહે છે. કેવલજ્ઞાનમા૦ કેવલદર્શનમા૦ તથા સંયમ માર્ગના મધ્યેની સામાયિક ભેદોપસ્થાપનીય, પરિહાર વિરુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાય અને ચત્તારાખ્યાત એ પાંચ માર્ગના એવંસાત તથા મનઃપર્યવજ્ઞાન મા૦, દેશવિરતિમા૦, મનોયોગમા૦ મિશ્ર-દૃષ્ટિ માર્ગના, એમ અગિઆર માર્ગના સન્નિ પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તાને હોય. તથા પાંચ છેલ્લા જીવજ્ઞેદ જે પર્યાપ્તાના, તે એક વચન યોગમાર્ગનાને વિષે હોય તથા (ચૌરિન્દ્રિય પર્યાપ્તો, અસંજી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો, અને સંજીપંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો) એ ત્રણ જ્ઞેદ અને (કોઈક આચાર્યને મતે) એ ત્રણ તથા (ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ વિના શેષ પર્યાપ્તિ) અપર્યાપ્તા ત્રણ મઠી ઠ જીવ જ્ઞેદ એક ચક્ષુ દર્શન માર્ગનાને વિષે હોય. ॥ ૨૦ ॥

થીનર પણિદિ ચરમા, ચલ અણહારે દુસન્નિ ઠ અપજ્ઞા ॥
તે સુહુમ અપજ્ઞ વિણા, સાસણિહત્તો ગુણે વુચ્છં ॥ ૨૧ ॥

થીનર પણિદિ-સ્ત્રી વેદ,	ર્ગનાયે	અપર્યાપ્તા વિનાસાત
પુરુષવેદ તથા પંચેન્દ્રિય	દુસન્નિ-બે સંજીઆ	સાસણિ-સાસ્વાદન મા-
ચરમાચડ-છેલ્લા ચાર	છ અપજ્ઞા-છ અપર્યાપ્તા	ર્ગનાયે
જીવભેદ	તે-તે (આઠ ભેદમાંથી)	હત્તો-હવે પછી
અણહારે-અણાહારક મા-	સુહુમ અપજ્ઞવિણા-સૂક્ષ્મ	ગુણવુચ્છં-ગુણઠાણાકદ્વીથં

મણનાણિ સગ જયાઈ, સમઈઅ ઠેઅ ચડ ડુન્નિ પરિહારે ॥
 કેવલ દુગિ દોચરિમા, જયાઈ નવ મઈસુ ઝહિ દુગે ॥૨૪॥

મણનાણિ-મનઃપર્યવજ્ઞાન	ડુન્નિ-બે	અજયાઈ નવ-અવિરતિ
સગ-સાત	પરિહારે-પરિહાર વિશુદ્ધિ	આદિ નવ
જયાઈ-પ્રમત્તાદિ	ચારિત્રે	મઈસુ-મતિજ્ઞાન માર્ગણાને
સમઈઅ-સામાયક	કેવલદુગિ-કેવલદ્વિક (કે-	વિષે
છેઅ-છેદોપસ્થાપનીય	વલજ્ઞાન તથા કેવલદર્શન)	ઓહિદુગે-અવધિજ્ઞાન અને
ચડ-ચાર	દોચરિમા-બે છેહાં	અવધિ દર્શનને વિષે

અર્થ:-મનઃપર્યવજ્ઞાન માર્ગણાયે પ્રમત્તાદિ સાત ગુણઠાણાં
 હોય. સામાયક અને છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રે ચાર ગુણઠાણાં
 હોય. પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રે બે ગુણઠાણાં હોય, કેવલજ્ઞાન
 અને કેવલદર્શન એ માર્ગણાએ ઠેહાં બે ગુણઠાણાં હોય. તથા
 અવિરતિ આદિ નવ ગુણઠાણાં મતિજ્ઞાન માર્ગણાને વિષે તથા
 અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શનને વિષે જાણવા. ॥ ૨૪ ॥

ચારિત્રિયાને અપ્રમત્ત ગુણઠાણે મનઃપર્યવજ્ઞાન ઉપજે તે વઢી પ્રમત્તે આવે
 તે અપેક્ષાયે પ્રમત્ત ગુણઠાણું પણ કહ્યું અને તે પછીના ગુણઠાણાં એ તે સાધુ ઉપશમ
 શ્રેણી તથા ક્ષપક શ્રેણી કરે તે અપેક્ષાયે સાત ગુણઠાણાં લાભે.

સામાયક અને છેદોપસ્થાપનીય એ બે ચારિત્રવંત જીવને પ્રમત્ત, અપ્રમત્ત,
 નિવૃત્તિ અને અનિવૃત્તિ એ ચાર ગુણઠાણાં લાભે એવે ચારિત્ર ક્ષાયોપશમિક ભાવે
 તથા ઉપશમ શ્રેણીયે નવમે ગુણઠાણે ઔપશમિક ચારિત્ર હોય, તેને મતે ઔપશ-
 મિક ભાવે તથા ક્ષપકશ્રેણીયે નવમે ગુણઠાણે ક્ષાયિક ભાવે એમ ત્રણ ભાવે હોય.

પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રે પ્રમત્ત અને અપ્રમત્ત એ બે ગુણઠાણાં હોય એ
 ચારિત્રે ઉપશમશ્રેણી તથા ક્ષપકશ્રેણી એ વેહુ શ્રેણી નહોય તેથી આગલાં ગુણઠાણાં
 એ ચારિત્રે નહોય, એ ચારિત્ર ક્ષાયોપશમિક ભાવે હોય,

ચાર ગુણઠાણાં દેવગતિ તથા નરકગતિયે જાણવાં (વાકીનાં
 દશ ગુણઠાણાં જવપ્રત્યયેજ વિરતિને અજ્ઞાવે તેમને ન હોય.)
 મનુષ્યગતિ, સંઙ્ગી, પંચેન્દ્રિય, જ્ઞવ્ય અને ત્રસ એ પાંચ માર્ગણાયે
 ચૌદે ગુણઠાણાં હોય, તથા એકેન્દ્રિય વિકલેન્દ્રિય, પૃથ્વી, અપ અને
 વનસ્પતિ એ સાત માર્ગણાયે પેહેલાં બે ગુણઠાણાં હોય. અને ગતિ
 ત્રસ (તેજકાય તથા વાજકાય) તથા અજ્ઞવ્યને વિષે એક
 મિથ્યાત્વ ગુણઠાણુંજ હોય. ॥ ૨૨ ॥

વેચ્ચ તિ કસાય નવ દસ, લોભે ચત્ત અજઙ્ગ દુતિ અનાણતિગે
 વારસ અચક્કુ ચક્કુસુ, પઢમા અહર્યાઈ ચરિમ ચક્કા ॥ ૨૩ ॥

વેચ્ચ-ત્રણવેદે
 કસાય-ત્રણકષાયે
 નવ-નવ
 દસ-દશ
 લોભે-લોભ માર્ગણાયે

ચત્ત-ચાર
 અજઙ્ગ-અવિરતિ માર્ગણાયે
 દુતિ-બે તથા ત્રણ
 અનાણ-અજ્ઞાનત્રિકે
 વારસ-વાર

અચક્કુ-અચક્ષુર્દર્શનોય
 ચક્કુસુ-ચક્ષુર્દર્શનીય
 પઢમા-પ્રથમનાં
 અહર્યાઈચરિમ-યથાખ્યાત
 ચારિત્રે
 ચત્ત-ચાર

અર્થ:-ત્રણવેદે અને લોભ વિના ત્રણ કષાયે નવ ગુણઠાણાં
 હોય અને લોભ માર્ગણાયે દશ ગુણઠાણાં હોય. ચાર ગુણઠાણાં
 અવિરતિ માર્ગણાયે હોય, બે તથા ત્રણ ગુણઠાણાં અજ્ઞાનત્રિકે
 હોય, તથા અચક્ષુર્દર્શનીય અને ચક્ષુર્દર્શનીય જીવને પ્રથમનાં
 વાર ગુણઠાણાં હોય. અને યથાખ્યાત ચારિત્રે ઠેઠાં ચાર ગુણ-
 ઠાણાં હોય. એમ બત્રીસ માર્ગણા અર્થ ॥ ૨૩ ॥

નવમા ગુણઠાણા પર્યંત ત્રણ વેદ અને ત્રણ કષાયનો ઉદય છે, તેથી એ પ્ર-
 કૃતિના ઉદયવંત જીવને પ્રથમનાં નવ ગુણઠાણાં હોય. અને દશમા ગુણઠાણા સુધી
 લોભનો ઉદય છે તેથી લોભી જીવને દશ ગુણઠાણાં હોય.

મણનાણિ સગ જયાઈ, સમઈઅ ઠેઅ ચઝ ડુન્નિ પરિહારે ॥
કેવલ દુગિ દોચરિમા, જયાઈ નવ મઈસુ ઝહિ દુગે ॥૨૪॥

મણનાણિ-મન:પર્યવજ્ઞાન	દુન્નિ-બે	અજયાઈ નવ-અવિરતિ
સગ-સાત	પરિહારે-પરિહાર વિશુદ્ધિ	આદિ નવ
જયાઈ-પ્રમત્તાદિ	ચારિત્રે	મઈસુ-મતિજ્ઞાન માર્ગણાને
સમઈઅ-સામાયક	કેવલદુગિ-કેવલદ્વિક (કે-	વિષે
છેઅ-છેદોપસ્થાપનીય	વલજ્ઞાન તથા કેવલદર્શન)	ઓહિદુગે-અવધિજ્ઞાન અને
ચઝ-ચાર	દોચરિમા-બે હેલાં	અવધિ દર્શનને વિષે

અર્થ:-મન:પર્યવજ્ઞાન માર્ગણાયે પ્રમત્તાદિ સાત ગુણઠાણાં
હોય. સામાયક અને છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રે ચાર ગુણઠાણાં
હોય. પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રે બે ગુણઠાણાં હોય, કેવલજ્ઞાન
અને કેવલદર્શન એ માર્ગણાએ ઠેહાં બે ગુણઠાણાં હોય. તથા
અવિરતિ આદિ નવ ગુણઠાણાં મતિજ્ઞાન માર્ગણાને વિષે તથા
અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શનને વિષે જાણવા. ॥ ૨૪ ॥

ચારિત્રિયાને અપ્રમત્ત ગુણઠાણે મન:પર્યવજ્ઞાન ઉપજે તે વઢી પ્રમત્તે આવે
તે અપેક્ષાયે પ્રમત્ત ગુણઠાણું પણ કહું અને તે પછીના ગુણઠાણાં એ તે સાધુ ઉપશમ
શ્રેણી તથા ક્ષપક શ્રેણી કરે તે અપેક્ષાયે સાત ગુણઠાણાં લાભે.

સામાયક અને છેદોપસ્થાપનીય એ બે ચારિત્રવંત જીવને પ્રમત્ત, અપ્રમત્ત,
નિવૃત્તિ અને અનિવૃત્તિ એ ચાર ગુણઠાણાં લાભે એવે ચારિત્ર ક્ષાયોપશમિક ભાવે
તથા ઉપશમ શ્રેણીયે નવમે ગુણઠાણે ઔપશમિક ચારિત્ર હોય, તેને મતે ઔપશ-
મિક ભાવે તથા ક્ષપકશ્રેણીયે નવમે ગુણઠાણે ક્ષાયિક ભાવે એમ ત્રણ ભાવે હોય.

પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રે પ્રમત્ત અને અપ્રમત્ત એ બે ગુણઠાણાં હોય એ
ચારિત્રે ઉપશમશ્રેણી તથા ક્ષપકશ્રેણી એ વેહુ શ્રેણી નહોય તેથી આગલાં ગુણઠાણાં
એ ચારિત્રે નહોય, એ ચારિત્ર ક્ષાયોપશમિક ભાવે હોય,

અમુવસમિ ચત્ત વેઅગિ, સ્વદ્દેશ્ચર મિત્ત તિગિ દેસે।
સુદ્દેશ્ચર તેર, સજોગ આહાર સુદ્દેશ્ચર ॥ ૨૫ ॥

અઢ-આઠ ગુણઠાણાં	ઈકાર-અગિયારગુણઠાણાં	સ્થાનકે હોય.
ઉવસમિ-ઔપશમિકે	મિત્તતિગિ-મિથ્યાત્વત્રિક	તેરસ-તેર ગુણઠાણાં
ચત્ત-ચાર ગુણઠાણાં	દેસે-દેશ વિરતિ	યોગ-ત્રણ યોગ માર્ગના
વેઅગિ-વેદકસમ્યક્દૃષ્ટીયે	સુદ્દેશ્ચર-સૂક્ષ્મ સંપરાય	આહાર-આહાર માર્ગના
સ્વદ્દેશ્ચર-ક્ષાયક સમકિતે	સસઠાણ-પોતપોતાને ગુણ	સુદ્દેશ્ચર-શુદ્ધલેશ્યામાર્ગના

અર્થ:- (ચોથાથી અગિયારમા લગી.) આઠ ગુણઠાણાં
ઉપશમ સમ્યક્ત્વે હોય, (ચોથાથી આઠમા લગી) ચાર ગુણ-
ઠાણાં વેદક સમ્યક્ દૃષ્ટિને હોય, ક્ષાયક સમ્યક્ત્વે (ચોથાથી
ચૌદમાલગી) અગિયાર ગુણઠાણાં હોય. મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન
અને મિશ્ર એ ત્રણ તથા દેશવિરતિ અને સૂક્ષ્મ સંપરાય એ પાંચ
માર્ગના પોતપોતાના ગુણસ્થાનકે હોય, અને યોગની ત્રણ મા-
ર્ગના, તથા આહાર માર્ગના અને શુદ્ધલેશ્યા માર્ગના એ પાંચ
માર્ગનાયે પેહેલાં તેર ગુણઠાણાં હોય. ॥ ૨૫ ॥

મનોયોગ, વચનયોગ, અને કાયયોગ એ ત્રણે યોગે સામાન્ય નયે મિથ્યા-
ત્વથી લેઈ તેર ગુણઠાણાં લાભે અને વિશેષ અપેક્ષાયે તો એક સત્ય, વીજો અ-
સત્યામૃષા એ બે મનોયોગે અને એજ બે વચનયોગે તેર ગુણઠાણાં હોય. અને
વીજા મનોયોગે તથા વચનયોગે જે ચાર યોગ થાય તે ચાર યોગે બાર ગુણઠાણાં
જાણવાં. ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગે. મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન, અવિરતિ અને સયોગી
એ ચાર ગુણઠાણાં જાણવાં તથા વૈક્રિય કાયયોગે પેહેલાં સાત ગુણઠાણાં જાણવાં.
વૈક્રિય મિશ્રકાયયોગે. મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન, અવિરતિ દેશવિરતિ, અને પ્રમત્ત
એ પાંચ ગુણઠાણાં જાણવાં આહારક કાયયોગે પ્રમત્ત અને અપ્રમત્ત એ બે ગુણઠાણાં
જાણવાં. આહારક મિશ્રકાયયોગે એક પ્રમત્ત ગુણઠાણું જાણવું તથા કાર્મણયોગે
એક મિથ્યાત્વ, વીજું સાસ્વાદન, ત્રીજું અવિરતિ ચોથું સયોગી એ ચાર ગુણ-
ઠાણાં હોય.

[illegible]

२९	मनःपयधज्ञान मा०	१																		
३०	केवलज्ञान मा०	१																		
३१	मतिअज्ञान मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
३२	श्रुतअज्ञान मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
३३	विभंगज्ञान मा०	१	१																	
३४	सामायक मा०	१																		
३५	लेदोपस्थानीय मा०	१																		
३६	परिहारविशुद्धि मा०	१																		
३७	सूक्ष्मसंपराय मा०	१																		
३८	यथाख्यात मा०	१																		
३९	देशविरति मा०	१																		
४०	अविरति मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
४१	चक्षुदर्शन मा०	१		१		१		१		१		१		१		१		१		१
४२	अचक्षुदर्शन मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
४३	अवधिदर्शन मा०	१	१	१																
४४	केवलदर्शन मा०	१																		
४५	कृष्णलेश्या मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
४६	नीललेश्या मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
४७	कापोतलेश्या मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
४८	तेजोलेश्या मा०	१	१	१																
४९	पद्मलेश्या मा०	१	१	१																
५०	शुक्ललेश्या मा०	१	१	१																
५१	भव्य मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
५२	अभव्य मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
५३	वेदकसम्यक्त्वमा०	१	१																	
५४	क्षायकसम्यक्त्वमा०	१	१																	
५५	औपशमिकम० मा०	१	१																	
५६	मिथ्यात्व स० मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
५७	मिश्रसम्यक्त्व मा०	१	१																	
५८	सास्त्रादन स० मा०	१	१		१															
५९	सन्नि मा०	१	१																	
६०	असन्नि मा०			१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
६१	आहारक मा०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
६२	अणहारक मा०	१	१																	

वासठ मार्गणाद्वारे चौद गुणगणानों यंत्र.

[illegible]

અસન્નિસુ પઠમ હુગં, પઠમ તિલેસાસુ ઠંચ્ચ હુસુસત્ત ॥
પઠમંતિમ હુગ અજયા, અણહારે મગ્ગણાસુ ગુણા ॥૨૬॥

અસન્નિસુ-અસંઙ્ગી માર્ગણાયે	દુસુ-તેજો અને પદ્મ બે	અજયા-અવિરતિ
પઠમદુગ-પેહેલાં બેગુણઠાણાં	લેશ્યાયે	અણહારે-અણાહારક માર્ગ
પઠમતિલેસાસુ-પેહેલી ત્રણ	સત્ત-સાત ગુણઠાણાં	મગ્ગણાસુ-માર્ગણાદ્વારને
લેશ્યાયે	પઠમંતિમદુગ-પેહેલાં બે	વિષે
છંચ-છ ગુણઠાણાં	અને છેલ્લાં બે	ગુણ-ગુણઠાણાં

અર્થ:-અસંઙ્ગી માર્ગણાયે પ્રથમનાં બે ગુણઠાણાં હોય, પેહેલી કૃષ્ણાદિ ત્રણ લેશ્યા માર્ગણાયે ઠ ગુણઠાણાં જાણવાં અને તેજો તથા પદ્મ એ બે લેશ્યાયે સાત ગુણઠાણાં હોય, પ્રથમનાં બે ગુણઠાણાં તથા ઠેહ્યાં બે ગુણઠાણાં એ ચાર તથા અવિરતિ એમ પાંચ ગુણઠાણાં અણાહારક માર્ગણાયે જાણવાં એ રીતે બાસઠ માર્ગણાદ્વારે ગુણઠાણાં વિવરીને કહ્યાં. ॥ ૨૬ ॥

અણાહારક માર્ગણાયે મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન અને અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ એ ત્રણ ગુણઠાણાં અહીંઆં વક્રગતિ પાંચ સમયની કરતાં વચલા ત્રણ સમય, અથવા ચાર સમય અણાહારી હોય, તે અપેક્ષાયે એ ત્રણ ગુણઠાણાં વાટે વેહેતાં; જીવ મધ્યે પાંમીયે તથા કેવલી સમુદ્ઘાત આઠ સમયનો કરે તે મધ્યે ત્રીજે ચોથે અને પાંચમે એ ત્રણ સમયે કાર્મણયોગી ભગો અણાહારી હોય એટલે તેરમું ગુણઠાણું હોય. તથા અયોગી ગુણઠાણું ચૌદમું અ, ઇ, ઉ, ઝ, લૃ એવા પાંચ હ્રસ્વ અક્ષર ઉચ્ચારતાં હોય તેટલો કાળ અણાહારી હોય. અથવા અનાદિ અનંત સિદ્ધ જીવ તેને પણ યોગને અભાવે અણાહારક પળું હોય વોજા સર્વ જીવ એક સમય માત્ર પણ અણાહારી ન હોય.

હવે બાસઠ માર્ગણાદ્વારે પંદર યોગ કહે છે.

સચ્ચેઅર મીસ અસ, ચ્ચ મોસ મણવય વિઝવિઆહારા ।
ઊરલં મીસા કમ્મણ, ઇઅજોગા કમ્મ અણહારે ॥૨૭॥

સચ્ચે-સત્યમનો યોગ	મળ-મનોયોગ	કર્મળ-કાર્મળયોગ
ઇઅર-અસત્યમનોયોગ	વચ-વચનયોગ	ઇઅ-એમ
મીસ-મિશ્ર, (સત્યામૃષા- મનો૦)	વિઝવિ-વૈક્રિયયોગ	જોગા-જોગ
અસચ્ચમોસ-અસત્યામૃષા- મનો૦	આહારા-આહારકયોગ	કર્મ-કાર્મળયોગ
	ઊરલં-ઔદારિકયોગ	અળહારે-અનાહારી માર્ગ
	મીસા-ઔદારિક મિશ્રયોગ	ળાયે

અર્થ:—સત્ય મનોયોગ, અસત્ય મનોયોગ, (તેમજ સત્ય વચનયોગ, અસત્ય વચનયોગ) સત્યામૃષા મનોયોગ, અસત્યા મૃષામનોયોગ, (તેમજ સત્યામૃષા વચનયોગ, અસત્યા મૃષા વચનયોગ) વૈક્રિયયોગ, આહારકયોગ, ઔદારિકયોગ, ઔદારિકમિશ્રયોગ, વૈક્રિયમિશ્રયોગ, આહારકમિશ્રયોગ, અને કાર્મળયોગ, એમ પંદરયોગ. તે અનાહારી માર્ગળાયે હોય.

(અનેકાંતપણે સત્ય વસ્તુનું ચિંતવવું તે) સત્ય મનોયોગ (૧), તેથી વિપરીત તે અસત્ય મનોયોગ (૨), તેમજ સાચા વચનનું આત્માને જોડવું તે સત્ય વચનયોગ (૩), તેથી વિપરીત તે અસત્ય વચનયોગ (૪), કાંઈક સત્ય અને કાંઈક અસત્ય ચિંતવવું તે સત્યામૃષા મનોયોગ (૫), અને તે પ્રમાણે બોઝવું તે સત્યામૃષા વચનયોગ (૬), અને જેમાં સાચ નથી તેમ જૂઠપણ નથી જેમ અમુક માણસને કહેવાનું ચિંતવવું કે તું આ વસ્તુ લાવ, આ લઈ જા, તે અસત્યામૃષા મનોયોગ (૭), અને તે પ્રમાણે તે અસત્યમૃષા વચનયોગ (૮) વૈક્રિય શરીર સાથે આત્માની શક્તિને જોડવું તે વૈક્રિયયોગ (૯) તેમજ આહારક શરીરની સાથે આત્માને જોડવો તે આહારક યોગ (૧૦) ઔદારિક શરીર સાથે આત્માને જોડવો તે ઔદારિક-યોગ (૧૧) એ ત્રણેને મિશ્ર એટલે ઔદારિકનું કાર્મળ સાથે મિશ્ર થવું તે ઔદારિક મિશ્ર (૧૨) ઔદારિક સાથે વૈક્રિયનું મિશ્ર થવું તે વૈક્રિય મિશ્ર (૧૩) ઔદારિક સાથે આહારકનું મિશ્ર થવું તે આહારકમિશ્ર (૧૪) અને કર્મદળ સાથે આત્મ પ્રદેશનું મળવું તેણે કરી પરમવાદિકથી આગમનશક્તિ તે કાર્મળયોગ (૧૫) એ પંદરયોગ (અહીં આં તૈજસ અથવા કાર્મળ શરીર જીવને સદા સર્વદા હોયછે તેથી કાર્મળયોગજ લીધો છે અને તેજસ તેની અંદરજ સમજવાનો છે, માટે જુદો ગણ્યો નથી)

એમ પંદર યોગ કહ્યા. હવે માર્ગનાદ્વારે તેનું વિવરણ કરે છે. ત્યાં પ્રથમ અનાહારી માર્ગનાયે એક કાર્મણ યોગ હોય, બીજા ચૌદ યોગે વર્તતો જીવ આહારી હોય અને કાર્મણયોગે વર્તતો જીવ આહારી હોય તેમ અનાહારી પણ હોય જે મળી પ્રથમ સમય કાર્મણયોગે આહારી હોય.

નરગઢ પર્ણિદિ તસ તણુ, અચક્ષુ નર નપુ કસાય સમ્મદુગે
સન્નિ ઠલેસા હારગ, જવ મઢ સુઅ ઝહિ ડુગિસવ્વે ॥૨૮॥

નરગઢ-મનુષ્યગતિ	નપુ-નપુસકવેદ	મવ-મવ્યમા૦
પર્ણિદિય-પંચેન્દ્રિય	કસાય-કષાય	મઢ-મતિજ્ઞાનમા૦
તસ-ત્રસકાય	સમ્મદુગે-સમ્યક્ત્વદ્વિક	સુઅ-શ્રુતજ્ઞાનમા૦
તણુ-કાયયોગ	સન્નિ-સંજ્ઞીમા૦	ઓહિદુગે-અવધિજ્ઞાનમા૦
અચક્ષુ-અચક્ષુદર્શન	ઠલેસા-ઠલેશ્યા	તથા અવધિ દર્શન મા૦
નર-પુરુષવેદ	હારગ-આહારકમા૦	સવ્વે-સર્વ

અર્થ:—મનુષ્યગતિ, પંચેન્દ્રિ, ત્રસકાય, કાયયોગ, અચક્ષુદર્શન, પુરુષવેદ, નપુંસકવેદ, ચાર કષાય, એમ અગીઆર માર્ગના. અને સમ્યક્ત્વ માર્ગનામધ્યે ક્ષાયક અને ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ માર્ગના તથા સંજ્ઞી માર્ગના તથા ઠલેશ્યા માર્ગના, આહારી માર્ગના, જવ્યમાર્ગના, મતિ, શ્રુત અને અવધિ એ ત્રણ જ્ઞાન માર્ગના તથા અવધિ દર્શન માર્ગના, એ ઠવીસ માર્ગનાદ્વારે સર્વે યોગ હોય. એ રીતે સત્તાવીસ માર્ગનાદ્વારે યોગ કહ્યા ॥ ૨૮ ॥

તિરિ ઇન્ઠિ અજય સાસણ, અનાણ ઉવસમ અજવમિઠેસુ
તેરાહાર ડુગૂણા, તે ઝરલ ડુગૂણ સુર નિરણ ॥ ૨૯ ॥

તિરિ-તિર્યંચગતિમા૦	મ્યક્ત્વમા૦	તે-તે (મધ્યેથી)
ઇન્ઠિ-સ્ત્રી વેદમા૦	અમવ્ય-અમવ્યમા૦	ઝરલડુગૂણ-ઔદારિકદ્વિક
અજય-અવિરતિમા૦	મિચ્છેસુ-મિચ્છ્યાત્વમા૦	ઓહું કરતાં
સાસણ-સાસ્વાદનમા૦	તેરાહારક ડુગૂણા-આહારકદ્વિક ડુગુ કરતાં	સુરનિરણ-દેવતા અને નારકીને
અનાણ-ત્રણ અજ્ઞાનમા૦	તેર યોગ હોય	
ઉવસમ-ઔશમિક સ-		

અર્થ:—તિર્યંચગતિ માર્ગણા, સ્ત્રીવેદ માર્ગણા, અવિરતિ માર્ગણા, સાસ્વાદન માર્ગણા, તથા ત્રણ અજ્ઞાનની ત્રણ માર્ગણા એમ સાત તથા ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ માર્ગણા, અન્નવ્યમાર્ગણા મિથ્યાત્વ માર્ગણા, એ દશ માર્ગણાદ્વારે ॥ (પંદરમાંથી) આ-હારકદ્વિક ઝંબુ કરતાં તેર યોગ હોય ॥ તે તેર યોગમાંહેથી ઔદારિકદ્વિક ઝંબા કરતાં અગિઆર યોગ દેવતા તથા નાર-કીને હોય ॥ (કારણ કે તેમને ઔદારિક શરીર હોતાં નથી. એમ સર્વ મઠી ઝંબણચાલીસ માર્ગણાદ્વારે યોગ કહ્યા ॥ ૨૯ ॥

ઘાટે ઘટેતાં બે ભવને વચ્ચે જીવને કાર્મણયોગ હોય. તથા સ્ત્રીને કેવલ સમુદ્ઘાતમાં પેહેલે ત્રણ સમયે હોય, તથા ઔદારિક મિશ્રયોગ અપર્યાપ્તાવસ્થાયે હોય, તથા ઔદારિકાદિક અગિઆર યોગ પર્યાપ્તાવસ્થાયે હોય, ત્યાં વૈક્રિય અને વૈક્રિય મિશ્રયોગ તિર્યંચ ઉત્તર વૈક્રિય કરે, તે અપેક્ષાયે કહ્યા છે. શેષ આહારક અને આહારક મિશ્ર એ બે યોગચારિત્રને અભાવે ચૌદ પૂર્વાંચિના ન હોય. સ્ત્રીને ચારિત્ર હોય પણ તુચ્છતા ગારવવહુલતાદિક દોષોએ કરીને ચૌદપૂર્વ ભળવું નિષેધ્યું છે. તેથી તેને પણ આહારક તથા આહારક મિશ્ર એ બે યોગ ન હોય. દેવતા તથા નારકીને પરભવથી આવતાં કાર્મણયોગ એક સમય લગીજ હોય અને ત્યારપછી ડ્યાં લગે સર્વ પયાપ્તિ પુરી ન કરી હોય ત્યાં સુધી વૈક્રિય મિશ્ર-યોગ હોય અને પર્યાપ્તિઓ પુરી થયા પછી ચાર મનોયોગ, ચાર વચનયોગ અને વૈક્રિયયોગ એમ નવ યોગ હોય.

કમ્મુરલદુગં થાવરિ, તે સવિઝ્ઞિ દુગપંચ ઇગ પવણે ॥

ઠ અસન્નિ ચરિમ વયજુઅ, તે વિઝ્ઞિ દુગૂણચઝ વિગલે ૩૦

કમ્મુરલદુગં—કાર્મણ તથા
ઔદારિકદ્વિક

થાવરિ—ગતિથાવર
તે—તે ત્રણયોગને

સવિઝ્ઞિદુગ—વૈક્રિયદ્વિક
સાથે કરતાં

પંચ—પાંચયોગ
ઇગ—એકેન્દ્રિને

પવણે—વાઝકાયને વિષે
છ—છયોગ

અસન્નિ—અસન્નિ માં
ચરિમ—છેલ્લા

વય—વચનયોગ
જુઅ—યુક્ત

ત—તે મધ્યેથી

વિઝ્ઞિદુગૂણ—વૈક્રિયદ્વિક
ઝગા કરતાં

ચઝ—ચારયોગ
વિગલે—વિકલેન્દ્રિને

અર્થ:-કાર્મણયોગ, ઔદારિકયોગ તથા ઔદારિકમિશ્ર-યોગ એ ત્રણયોગ ગતિથાવરને હોય, તે ત્રણયોગને વૈક્રિય અને વૈક્રિય મિશ્રયોગે સહિત કરતાં પાંચ યોગ એકેન્દ્રિ અને વાઙ-કાયને હોય ॥ તથા એ પાંચને ઢેહ્યા વચનયોગે (અસત્યામૃષા-વચનયોગે) સહિત કરતાં ૭ યોગ અસન્નિમાર્ગણને વિષે હોય. તે ઠમાંથી વૈક્રિયદ્વિક ઝણા કરતાં ચાર યોગ વિકલેન્દ્રિને હોય ૩૦

અહીં તેહકાય ગતિથાવરમાં ગણિયે કારણ કે ઇંધનાદિક સંયોગવિના તેહકાય સ્થાનાંતરે ન જાય અને વાઙકાય તે પોતાની શક્તિયે સેંકડો જોજન જાય માટે વાઙકાયને ગતિત્રસ કહીએ. એટલે તેના વિના પૃથ્વી, અપ, તેહ અને વનસ્પતિકાયને ઉપજતાં કાર્મણયોગ હોય. વહી એને અપર્યાપ્તાવસ્થાયે ઔદારિક મિશ્રયોગ હોય અને પર્યાપ્તા થયા પછી એક ઔદારિક યોગ હોય.

વાદર વાઙકાય ધ્વજાને આકારે ઉત્તર વૈક્રિયરૂપ કરે ત્યારે વૈક્રિય અને વૈક્રિય મિશ્ર એ બે યોગ વધારે હોય તથા કાર્મણ અને ઔદારિક મિશ્ર એ બે યોગ અપર્યાપ્તા વસ્થાયે હોય તથા ઔદારિક યોગ તે મૂળ શરીરની અપેક્ષાયે હોય એમ પાંચ યોગ વાઙકાયને હોય.

કમ્મુરલમીસવિણુ મણ, વય સમઙ્ગ ઢેઙ્ગ ચક્કુ મણનાણે
ઝરલ દુગ કમ્મ પઢમં, તિમ મણ વય કેવલ દુગંમિ ૩૧

કમ્મ-કાર્મણ	ત્રીઓ	કમ્મ-કાર્મણ
ઝરલમીસ-ઔદારિકમિશ્ર	છેઅ-છેદોપસ્થાપનીય	પઢમંતિમ-પહેલોઅનેછેહ્યા
વિણુ-વિના	ચારિત્રીઓ	મણવય-મનયોગ તથા
મણ-મનયોગી	ચલ્લુ-ચક્ષુર્દર્શની	વચનયોગ
વય-વચનયોગી	મણનાણે-મનઃપર્યવજ્ઞાની	કેવલ દુગંમિ-કેવલદ્વિક
સમઙ્ગ-સામાયક ચારિ-	ઝરલદુગ-ઔદારિકદ્વિક	

અર્થ:-એક કાર્મણ અને ત્રીજો ઔદારિક મિશ્ર એ બે યોગ વિના વાકીના તેર યોગ મનયોગી, વચનયોગી સામાયક

ચારિત્રીજી, ઠેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રીજી, ચહુદર્શની, અને મનઃપ-
ર્યવ જ્ઞાની એ ઠ માર્ગણાદ્વારને વિષે હોય ॥ ઔદારિક અને
ઔદારિક મિશ્ર તથા કાર્મણ એ ત્રણ કાયયોગ અને પેહેલો
તથા ઢેલો એ બે મનયોગ તથા વચનયોગ (એટલે સત્યમનોયોગ
તથા અસત્યામૃષા મનોયોગ તથા અસત્યામૃષા વચનયોગ) એમ
સાત યોગ કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન એ બે માર્ગણાયે હોય.
એમ સત્તાવન માર્ગણાદ્વાર થયાં. ॥ ૩૧ ॥

મળવય ઝરલા પરિહા, રસુહુમિનવ તેજ મીસિ સવિઝવ ॥
દેસે સવિઝવિ દુગા, સકમ્મુરલ મીસ અહસ્કાએ ॥૩૨॥

મળવય-મનોયોગવચનયોગ	મીસિ-મિશ્રસમકિત માર્ગ-	સહિત કરીએ
ઝરલા-ઔદારિકકાયયોગ	ણાયે	સકમ્મુરલમીસ-કાર્મણ
પરિહાર-પરિહાર વિશુદ્ધિ	સવિઝવ-વૈક્રિયયોગ	અને ઔદારિક મિશ્ર
ચારિત્ર	સહિત કરીએ	સહિત .
સુહુમિ-સૂક્ષ્મસંપરાયચારિત્ર	દેસે-દેશવિરતિમાર્ગણાયે	અહસ્કાએ-યથાખ્યાત
નવ-નવ	સવિઝવિદુગા-વૈક્રિયદ્વિક	ચારિત્ર માર્ગણાયે
તેજ-તેજ		

અર્થ:-ચાર મનોયોગ, ચાર વચનયોગ, એક ઔદારિક
કાયયોગ એમ નવયોગ પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્રમાર્ગણાયે અને સૂ-
ક્ષ્મસંપરાયચારિત્રમાર્ગણાયે હોય, તે નવયોગને વૈક્રિયયોગ સહિત
કરતાં દશ યોગ મિશ્ર સમકિત માર્ગણાયે હોય. તેજ નવ યોગને
વૈક્રિય દ્વિક એટલે વૈક્રિય અને વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ સહિત
કરતાં અગિઆર યોગ દેશ વિરતિ માર્ગણાયે હોય, વળી તેજ
નવયોગને કાર્મણ અને ઔદારિક મિશ્રયોગ સહિત કરતાં અ-
ગિઆર યોગ યથાખ્યાત ચારિ- માર્ગણાયે રીતે બાસઠ
માર્ગણાદ્વારે યોગ કહ્યા ॥ ૩

પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર અને સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રે ઉપર કંહા તે નવ યોગ હોય વાકીના છ ન હોય કારણ કે એ વે ચારિત્રને વિષે વર્તમાન સાધુ હોય તે લવિધ પ્રયુજે નહીં, તેથી વૈક્રિયના વે અને આહારકના વે એ ચાર યોગ ન લાભે. કેમકે પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળાને ઉત્કૃષ્ટું શ્રુત નવ પૂર્વ પર્યંત હોય અને આહારક શરીર તો ચૌદપૂર્વી વિના ન હોય વળી વૈક્રિયલવિધ પ્રયુજવાની એ ચારિત્રે આજ્ઞા-નથી તથા અપર્યાપ્તાવસ્થાએ કાર્મણ અને ઔદારિક મિશ્ર યોગ હોય. ત્યાં ચારિત્ર ન હોય. અને કેવળી સમુદ્ઘાત મધ્યે તો યથાખ્યાત ચારિત્ર હોય તેથી સમુદ્ઘાત મિશ્ર તો યથાખ્યાત ચારિત્રે હોય તેથી તે સમુદ્ઘાતની અપેક્ષાએ પણ એ વે યોગ એ ચારિત્રે ન સંભવે માટે શેષ નવ યોગ લાભે.

હવે વાસઠ માર્ગનાદ્વારે ઉપયોગ કહે છે.

તિ અનાણ નાણ પણ ચડ, દંસણવાર જિ અલક્ષણવર્ગા
વિણ મણનાણ દુકેવલ, નવ સુર તિરિ નિરય અજણસુ ॥

તિ-ત્રણ	જિઅ-જીવનું	કેવલદર્શન
અનાણ-અજ્ઞાન	લક્ષણ-લક્ષણ	નવ-નવ ઉપયોગ
નાણપણ-જ્ઞાન પાંચ	ઉવઓગા-ઉપયોગ	સુરતિરિનિરય-દેવતા, તિ- ર્યંચ, નારકી
ચડ-ચાર	વિણ-વિના	અજણસુ-અવિરતિ સમ્યક્ દૃષ્ટિ યા૦
દંસણ-દર્શન	મણનાણ-મનઃપર્યવજ્ઞાન	
વાર-એ વાર	દુકેવલ-કેવલજ્ઞાન તથા	

અર્થ:-ત્રણ અજ્ઞાન, પાંચ જ્ઞાન અને ચાર દર્શન એ વાર ઉપયોગ જીવનું લક્ષણ જાણવું (ઉપયોગ એટલે વસ્તુનું પરિચે-દક પ્રકાશવું) ॥ એ વારમાંથી મનઃપર્યવજ્ઞાન તથા કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન એ ત્રણ વિના નવ ઉપયોગ સુરગતિ, તિર્યંચગતિ અને નરકગતિ એ ત્રણ ગતિ માર્ગના તથા અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ માર્ગના એ ચાર માર્ગનાયે હોય ॥ ૩૩ ॥

ઉપયોગ વે પ્રકારેછે. એક સાકાર, વીજો નીરાકાર તેમાં પાંચ જ્ઞાન અને મળ અજ્ઞાન એ આઠ સાકાર તથા ચાર દર્શનને અનાકાર કહીએ, ત્યાં મિથ્યાત્વી

માંહે ત્રણ અજ્ઞાન અને ચક્ષુ તથા અચક્ષુ એ બે દર્શન, એમ પાંચ ઉપયોગ લાભે અને સમ્યક્દૃષ્ટિ દેવાદિક ચાર માર્ગના મધ્યે ત્રણ જ્ઞાન તથા ત્રણ દર્શન એ છ ઉપયોગ લાભે. એક સમયે જીવને એક ઉપયોગ હોય પણ એ ઓઘ માત્રે કહ્યા.

તસ જોઞ્ચ વેઞ્ચસુકા, હાર નર પાણિદિ સન્નિ જ્ઞવિ સઘે ॥
નયણે ઞરપણ લેસા, કસાય દસ કેવલ દુગૂણા ॥૩૪॥

તસ-ત્રસકાય	સુક-શુકલ લેશ્યા	પાણિદિ-પંચેન્દ્રિયજાતિ
જોઅ-ત્રણ યોગ	આહાર-આહારી માં	સન્નિ-સંજ્ઞીમાર્ગના
વેઅ-ત્રણ વેદ	નર-મનુષ્યગતિ	જ્ઞવિ-જ્ઞવ્ય માર્ગના
સઘે-સર્વ ઉપયોગ	પણલેસા-પાંચ લેશ્યા	કેવલદુગૂણા-કેવલ દ્વિક
નયણેઅર-ચક્ષુ દર્શન અ- ચક્ષુ દર્શન	કસાય-કષાય દસ-દશ	હીન કરતાં

અર્થ:-એક ત્રસકાય, ત્રણજોગ, ત્રણવેદ, શુકલલેશ્યા, આ-
હારીમાર્ગના, મનુષ્યગતિ, પંચેન્દ્રિયજાતિ, સંજ્ઞીમાર્ગના અને
જ્ઞવ્યમાર્ગના, એ તેર માર્ગનાદ્વારે સર્વે (વારે) ઉપયોગ પામીએ ॥
ચક્ષુદર્શન, અને અચક્ષુદર્શન, શુકલ સિવાયની પાંચ લેશ્યા,
ચાર કષાય એમ અગીઆર માર્ગનાદ્વારે કેવલદર્શન અને કેવ-
લજ્ઞાન ઊઠા કરતાં દશ ઉપયોગ પામીએ ॥ ૩૪ ॥

ચઝરિંદિ અસનિ દુઅ ના,ણ દુદંસ ઇગ બિતિ
થાવરિ અચક્ષુ ॥ તિ અનાણ દંસણ દુગં,
અનાણ તિગિ અજ્ઞવ મિચ્છ ડુગે ॥ ૩૫ ॥

ચઝરિંદિ-ચૌરિંદિ માં	બેહંદ્રિ-તેહંદ્રિ	અનાણ તિગિ-ત્રણ અજ્ઞાન
અસનિ-અસન્નિ માં	થાવરિ-પાંચે થાવર	માર્ગના
દુઅનાણ-બે અજ્ઞાન	અચક્ષુ-અચક્ષુદર્શન	અજ્ઞવ-અજ્ઞવ્ય માં
દુદંસ-બે દર્શન	તિઅનાણ-ત્રણ અજ્ઞાન	મિચ્છડુગે-મિથ્યાત્વ તથા
ઇગવિતિ-એકેદ્રિ	દંસણદુગં-બે દર્શન	સાસ્વાદન માં

અર્થ:-ચર્ચારેંદ્રિ તથા અસન્નિ એ બે માર્ગણાદ્વારે, મતિઅજ્ઞાન તથા શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે અજ્ઞાન, તથા ચક્ષુ અને અચક્ષુ એ બે દર્શન એમ ચાર ઉપયોગ હોય. તથા એકેંદ્રિય, બેંદ્રિ, અને તેંદ્રિ એ ત્રણ ઇંદ્રિય માર્ગણા, અને કાયમાર્ગણા મધ્યેની પાંચે સ્થાવર, એમ આઠ માર્ગણાદ્વારે મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન અને અચક્ષુદર્શન એ ત્રણ ઉપયોગ હોય. ॥ ત્રણ અજ્ઞાનમાર્ગણા અન્નવ્યમાર્ગણા, મિથ્યાત્વ માં અને સાસ્વાદન એઠ માર્ગણાએ મતિ, શ્રુત અને વિન્નંગ એ ત્રણ અજ્ઞાન તથા ચક્ષુ, અચક્ષુ એ બે દર્શન એમ પાંચ ઉપયોગ હોય, જે જ્ઞાની અહીંઆં સમ્યક્ત્વ ન પામીએ, તેથી શેષ સાત ઉપયોગ ન હોય ॥ ૩૫ ॥

કેવલદુર્ગંનિઅદુર્ગં, નવતિઅનાણવિણુસ્વદ્અઅહસ્કાએ
દંસણ નાણ તિગંદે, સિ મીસિ અન્નાણ મીસંતં ॥૩૬॥

કેવલદુર્ગં-કેવલદ્વિકે	સ્વદ્અ-ક્ષાયક સમકિત	દેસિ-દેશ વિરતિ માર્ગણાએ
નિઅદુર્ગં-નિજદ્વિક	અહસ્કાએ-યથાસ્થિત ચારિત્ર	મીસિ-મિશ્ર માર્ગણાએ
નવ-નવ		અન્નાણ-અજ્ઞાને કરી
તિઅનાણવિણુ-ત્રણ અજ્ઞાન વિના	દંસણનાણ તિગં-ત્રણ જ્ઞાન તથા ત્રણ દર્શન	મીસંતં-મિશ્ર

અર્થ:-કેવલજ્ઞાન અને કેવલ દર્શન એ બે માર્ગણાએ તેજ બે ઉપયોગ પામીએ. તેથી નિજદ્વિક કહ્યું (જે જ્ઞાની વાકીના ઠાણસ્થિત જે દશ ઉપયોગ છે તે કેવલીને ન હોય.) હવેવાર ઉપયોગ મધ્યેથી ત્રણ અજ્ઞાન વિના નવ ઉપયોગ કાયક સમ્યક્ત્વ અને યથાસ્થિત ચારિત્ર એ બે માર્ગણાદ્વારે વિષે પામીએ, (તેમાં મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન, ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, અને અવધિદર્શન, એ સાત ઉપયોગ અગિ.

आरमे अने बारमे गुणठाणे यथाख्यात चारित्र होय ते अपेक्षाये लेवा अने केवलज्ञान तथा केवलदर्शन ए वे उपयोग केवलीनी अपेक्षाये यथाख्यात चारित्र ठे माटे लेवा, विरति त्रणी अज्ञान त्रण न होय.) एक केवल दर्शन विना त्रणदर्शन तथा मति, श्रुत अने अवाध ए त्रण ज्ञान एम ठ उपयोग देशविरति मार्गणाये पामीए. तेज ठ उपयोग मिश्रमार्गणाये होय, पण एटबुं विशेष के त्रण ज्ञान ते अज्ञाने करी मिश्रलेखववां. त्यां मतिज्ञान मतिअज्ञाने मिश्र, अने श्रुतज्ञान श्रुतअज्ञाने मिश्र तथा विजंग अज्ञान अवधिज्ञाने मिश्र होय एम त्रण दर्शन पण मिश्र लेवां. एम ठ उपयोग मिश्रमार्गणाये पामीये ॥ ३६ ॥

मणनाण चक्षु वज्जा, अणहारे तिन्नि दंस चउनाण ॥

चउनाण संजमो वस, म वेअगे उहि दंसेअ ॥ ३७ ॥

मणनाण-मनःपर्यवज्ञान	तिन्निदंस-त्रण दर्शन	वेअगे-वेदकसम्यक्त्व मा०
चक्षु-चक्षुदर्शन	चउनाण-चार ज्ञान	ओहि दंसेअ-अवधि दर्शन
वज्जा-वर्जीने	संजम-संयम मा०	मा०
अणहारे-अणाहार मा०	उवसम-उपशमसम्यक्त्वमा	

अर्थः-मनःपर्यवज्ञान अने चक्षुदर्शन वर्जीने बाकीना दश उपयोग अनाहारक मार्गणाये होय. तथा चक्षु, अचक्षु अने अवधि ए त्रण दर्शन तथा केवलज्ञान विना चार ज्ञान एम सात उपयोग अगिआर मार्गणाद्वारे होय ते कहे ठे. केवल सिवाय चार ज्ञानमार्गणा द्वारे, तथा सामायक, ठेदोपस्थापनीय, परिहार । वशुद्धि अने सूक्ष्म संपराय ए चार चारित्र मार्गणा द्वारे, ए आठ तथा नवमी उपशम सम्यक्त्व, दशमी वेदक सम्यक्त्व अने अगीआरमी अवधिदर्शन मार्गणा ए अगिआर मार्गणा द्वारे उपरना सात उपयोग पामीए ॥ ३७ ॥

હવે ત્રણ યોગ માર્ગજાને વિષે જીવસ્થાન, ગુણસ્થાન યોગ અને ઉપયોગ આશ્રયીને મતાંતર કહે છે.

દો તેર તેર વારસ, મણેકમા અઠ ડુ ચડ ચડ ત્રયણે ॥

ચડડપણ તિન્નિ કાણ, જિઅગુણ જોગોવડ ગન્ને ॥૩૫॥

દો-વે	ચડ-ચાર	જિઅ-જીવસ્થાન
તેર-તેર	વયણે-વચનયોગે	ગુણ-ગુણસ્થાન
વારસ-વાર	પણ-પાંચ	જોગ-યોગ
મણે-મનયાગીને વિષે	તિન્નિ-ત્રણ	ઉવઓગ-ઉપયોગ
કમા-અનુક્રમે	કાણ-કાયયોગી	અન્ને-વીજા આચાર્ય કહેછે
અઠ-આઠ		

અર્થ:-વે જીવજ્ઞેદ (સંન્નિ પંચેંદ્રિયપર્યાંતો અને અપર્યાંતો), પ્રથમનાં તેર ગુણઠાણાં (કાર્મણ અને ઔદારિક મિશ્ર એ વે યોગ વિના) તેર યોગ, અને વાર ઉપયોગ અનુક્રમે મન યોગીને વિષે પામીએ (ત્રણ વિકલેંદ્રિ અને અસન્નિ પંચેંદ્રિ એ ચાર પર્યાંતા અને ચાર અપર્યાંતા એમ) આઠ જીવ જ્ઞેદ, (મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન એ) વે ગુણઠાણાં, (ઔદારિક, ઔદારિક મિશ્ર, કાર્મણ, અને અસત્યામૃષા એ) ચાર યોગ, અને (મતિ અજ્ઞાન, શ્રુત અજ્ઞાન, ચતુર્દર્શન અને અચક્ષુ દર્શન એ) ચાર ઉપયોગ, વચન યોગીને વિષે પામીએ. (સૂક્ષ્મ પર્યાંતા અને અપર્યાંતા તથા વાદર પર્યાંતા અને અપર્યાંતા એ) ચાર જીવ જ્ઞેદ, (મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન એ) વે ગુણઠાણાં, (ઔદારિક, ઔદારિક મિશ્ર, વૈક્રિય, વૈક્રિય મિશ્ર, અને કાર્મણ એમ) પાંચ યોગ, અને (મતિ અજ્ઞાન, શ્રુત અજ્ઞાન તથા અચક્ષુ દર્શન એ) ત્રણ ઉપયોગ એ એકજ કાયયોગને વિષે પામીએ. એ રીતે મતાંતરે યોગ માર્ગજાણે જીવજ્ઞેદ, ગુણઠાણાં, યોગ અને ઉપયોગ એ ચાર વોલ અન્ય આચાર્ય કહેઠે તે કહ્યા. ॥ ૩૬ ॥

હવે માર્ગનાદ્વારે છ લેશ્યા કહે છે. કારણ કે માર્ગનાસ્થિત જીવની ઉપયોગ શુદ્ધિ લેશ્યા શુદ્ધિ કરી જનાય માટે.

ઠસુ લેસાસુ સઠાણં, એગિંદિ અસન્નિ ચૂદગવણેસુ ॥

પઢમા ચરો તિન્નઝ, નારય વિગલગિ પવણેસુ ॥૩૯॥

છસુલેસાસુ-છ લેશ્યાદ્વારે	દગ-અપ્કાય માં	નારય-નારકી
સઠાણં-સ્વસ્થાન	વણેસુ-વનસ્પતિકાયમાં	વિગલ-વિગલેંદ્રિ
એગિંદિ-એકેંદ્રિ માં	પઢમાચરો-પ્રથમની ચાર	અગિ-અગ્નિકાય માં
અસન્નિ-અસન્નિ માં	તિન્નિઝ-ત્રણ લેશ્યા	પવણેસુ-વાયુકાય માં
શુ-પૃથ્વીકાય માં		

અર્થ:-ઠ લેશ્યા માર્ગનાદ્વારે સ્વસ્થાન તે આપ આપણી એક લેશ્યા હોય, એટલે કૃષ્ણ લેશ્યા માર્ગનાયે કૃષ્ણ લેશ્યા અને નીલ લેશ્યા માર્ગનાયે નીલ લેશ્યા હોય, એકેંદ્રી માર્ગના, અસંજી માર્ગના, પૃથ્વીકાય માર્ગના, અપકાય માર્ગના, વનસ્પતિ કાય માર્ગના, એ પાંચ માર્ગનાદ્વારને વિષે પ્રથમની *ચાર લેશ્યા હોય. કૃષ્ણ, નીલ અને કાપોત એ ત્રણ લેશ્યા અશુદ્ધ પરિણામે હોય, તે નરકગતિ માર્ગના તથા વિકલેંદ્રિય માર્ગના, અને પાંચમી અગ્નિકાય માર્ગના તથા ઠટ્ટી વાયુકાય માર્ગના એ ઠ માર્ગના દ્વારે એ પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા હોય. એ ઠ એ માર્ગના સ્થિત જીવ અશુદ્ધ અધ્યવસાય સ્થાનકે વર્તે છે તે જાણી અને એ અશુદ્ધ લેશ્યા ત્રણ હોય શેષ ત્રણ શુદ્ધ લેશ્યા ન હોય ॥ ૩૯ ॥

* અહીં આં ત્રણ લેશ્યા સેહેજે હોય, અને ચોથી તેજોલેશ્યા તો પૃથ્વી અપ અને વનસ્પતિ માંહે સૌધર્મ જ્ઞાન દેવલોકના દેવતા ચવીને અવતરે, જે મળી તે દેવતા પોતાના ભવની લેશ્યા શેષ હોય, તેની સાથે ચવે તેથી એકેંદ્રિયાદિક મધ્યે તેજોલેશ્યા પામીએ.

અહરકાય સુદુમ કેવલ, હુગિ સુકા ળાવિ સેસઠાણેસુ ॥
નરનિરય દેવતિરિઆ, થોવા હ અસંખણંત ગુણા ॥૪૦॥

અહરકાય-યથાહ્યાત ચા- રિત્ર	સુકા-શુક્લ લેશ્યા હાવિ-હ	દેવ-દેવ તિરિઆ-તિર્યંચ
સુદુમ-સૂક્ષ્મ સંપરાય ચા- રિત્ર	સેસઠાણેસુ-વાકીના સ્થા- નકે	થોવા-થોડા દુ-વે
કેવલદુગ-કેવલજ્ઞાન અને દર્શન	નર-મનુષ્ય નિરય-નારકી	અસંખ-અસંખ્યાતગુણા અણંતગુણા-અનંતગુણા

અર્થ:-યથાહ્યાત ચારિત્ર, સૂદુમ સંપરાય ચારિત્ર, કેવલ-જ્ઞાન, કેવલદર્શન એ ચાર માર્ગણાદ્વારે એક શુક્લ લેશ્યા હોય, કારણ કે ત્યાં અતિ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય હોય છે. અને એકતા-લીસ માર્ગણાદ્વારે (દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ, પંચેદ્રિય, ત્રણ યોગ માર્ગણા, ત્રસકાયમા૦, ત્રણ વેદ મા૦, ચાર કષાયમા૦, સાત જ્ઞાન મા૦, પાંચ સંયમ મા૦, ત્રણદર્શન મા૦, જ્ઞવ્ય મા૦, અ-જ્ઞવ્ય મા૦, ઠ સમ્યક્ત્વ મા૦, સંજ્ઞી મા૦, આહારક મા૦, અને અનાહારક મા૦યે) ઠ લેશ્યા હોય.

અહીંઆં અજ્ઞવ્યાદિકને અશુદ્ધ પરિણામ જ્ઞણી અશુદ્ધ લેશ્યા હોય પણ વ્યવહારે જુનયોગ પ્રવૃત્તિયે કરી, જૈન શુદ્ધ દ્રવ્ય ક્રિયાણ કરી નવમા ગ્રૈવેયક સુધી પહોંચે તે માટે એને શુક્લ લેશ્યા કહી.

હવે એકેક માર્ગણાએ અલ્પ વહુત્વ કહે છે.

ત્યાં પ્રથમ ગતિ માર્ગણાયે સર્વ જીવથી મનુષ્ય ગતિના જીવ થોડા તેથી નરકગતિના જીવ અસંખ્યાત ગુણાઅધિક હોય તેથી દેવગતિના જીવ અસંખ્યાત ગુણા હોય અને દેવતાથી અનંતગુણા તિર્યંચ હોય (તિર્યંચમાં જલચર, થલચર, સ્થેચર

ચૌરિંદ્રિ, તેંદ્રિ, વેંદ્રિ, એકેંદ્રિ સર્વ જાણવા ॥ ૪૦ ॥

અહીં મનુષ્ય ગતિમાં ગર્ભજ મનુષ્યની સંખ્યાના ઓગણત્રીસ આંક લખીયે છીયે ૭, ૧૨, ૨૮, ૧, ૬૨, ૫૧, ૪૨, ૬, ૪૩, ૩૭, ૫૯, ૩, ૫૪, ૩૯, ૫૦, ૩૩૬, એટલા આંકની સંખ્યાએ ગર્ભજ મનુષ્ય જાણવા અને ઉત્કૃષ્ટ પદે તેથી અસંખ્યાતા સમૂર્ચ્છિમ હોય, સમૂર્ચ્છિમ યદ્યપિ અસંખ્યાતાછે તથાપિ તે અધ્રુવછે જે મળી તેનું આયુ અંતર્મુહૂર્તનું હોય તથા દેશાય નહીં અને તેને ઉપજવાનો વિરહ-કાલ જઘન્યથી એક સમય તથા ઉત્કૃષ્ટથી ચોવીસ મુહૂર્ત છે. તેથી કોઢવારે હોય અને કોઢવારે ન પળ હોય, અને ગર્ભજનો વિરહ તો ન જ હોય. તે તો સદૈવ હોય જ અને તે પળ વળી સંખ્યાતા હોય અસંખ્યાતા ન હોય. તે સંખ્યાતાના અસંખ્ય ભેદ છે તેનું અહીં પ્રરૂપણ કરે છે.

કોઈ સંખ્યાને તેની તે સંખ્યાએ ગુણીએ તે તેનો વર્ગ કહીએ. ત્યાં એકનો વર્ગ ન હોય અને બેનો વર્ગ $૨ \times ૨ = ૪$ થાય એ પ્રથમ વર્ગ, અને ચારનો વર્ગ $૪ \times ૪ = ૧૬$ એ બીજો વર્ગ. સોઝનો વર્ગ $૧૬ \times ૧૬ = ૨૫૬$ એ ત્રીજો વર્ગ. ૨૫૬નો વર્ગ $૨૫૬ \times ૨૫૬ = ૬૫૫૩૬$ એ ચોથો વર્ગ. અને ૬૫૫૩૬ નો વર્ગ $૬૫૫૩૬ \times ૬૫૫૩૬ = ૪૨૯૪૯૬૭૨૯૬$ એ પાંચમો વર્ગ, અને તેનો વર્ગ ૧૮૪૪૬૭૪૪૦૭૩૭૦૯૫૫૧૧૬૧૬ એ છઠ્ઠો વર્ગ, તેને પાંચમા વર્ગ સાથે ગુણીએ ત્યારે પૂર્વોક્ત ઓગણત્રીસ આંકની સંખ્યા થઈ એટલે સાત કોડાકોડી કોડા કોડી, બાણુ લાખ કોડા કોડી કોડી, અઠાવીસ હજાર કોડા કોડી કોડી, વાસઠ કોડા કોડી કોડી, એકાવન લાખ કોડા કોડી વેંતાલોસ હજાર કોડા કોડી છસેં કોડા કોડી, તેંતાલીસ કોડા કોડી, સાડત્રીસ લાખ કોડી, ઓગણસાઠ હજાર કોડી, ત્રણસેં કોડી, ચોપન કોડી અને ઉપર ઓગણચાલીસ લાખ, પચાસ હજાર, ત્રણસેંને છત્રીસ થયા. અથવા એકને છન્નુવાર ઠાળા ચમળા કરીએ તો પળ એ આંક થાય. એમ પન્નવળામાં કહ્યું છે એટલા જઘન્ય પદે ગર્ભજ મનુષ્ય હોય અને જેવારે સમૂર્ચ્છિમ હોય તે સાથે ગણીએ, તેવારે ઉત્કૃષ્ટ પદે અસંખ્યાતા હોય.

પણચત્તિહુ એગિંદી, થોવા તિન્નિઅહિઆ અણંતગુણા
તસ થોવ અસંખગી, જૂજલાનિલ અહિઅ અણંતા ૪૧

પળ પંચેંદ્રિ
ચર-ચૌરિંદ્રિ

તિ-તેંદ્રિ
દુ-વેંદ્રિ

એગિંદી-એકેંદ્રિ
થોવા-થોડા

તિન્નિ-ત્રણ રાશી ચૌરિંદ્રિ,	થોવા-થોડા	જલ-અપકાય
તેંદ્રિ, વેંદ્રિ	અસંખગી-અસંખ્યાત ગુ-	અનિલ-વાયુકાય
અહિઆ-અધિક	ના અગ્નિકાય	અહિઅ-અધિક
અણંતગુણા-અનંતગુણા	મૂ-પૃથ્વીકાય	અણંતા-અનંતગુણા
તસ-તસ		

ઇન્દ્રિય માર્ગણામધ્યે અલ્પ વહુત્વ દ્વાર કહે છે.

અર્થ:-પંચેંદ્રિ, ચૌરિંદ્રિ, તેંદ્રિ, વેંદ્રિ અને એકેંદ્રિ તેમાં સૌથી થોડા પંચેંદ્રિ, તેથી ચૌરિંદ્રિ, તેંદ્રિ અને વેંદ્રિ એ ત્રણ રાશીના જીવ એક વીજાથી વિશેષાધિક (વમણા ન હોય ત્યાં સુધી વિશેષાધિક કહેવાય) જાણવા અને વેંદ્રિયથી એકેંદ્રિ અનંત ગુણા જાણવા. કારણકે નિગોડીયા જીવ એકેંદ્રિમાં આવી જાય છે; હવે ત્રીજી કાય માર્ગણામધ્યે સર્વથી થોડા તસકા-યીઆ જીવ, તે કરતાં અસંખ્યાત ગુણા અગ્નિકાયના જીવ છે તેથી પૃથ્વીકાયીઆ જીવ વિશેષાધિક છે. તેથી અપકાયના જીવ વિશેષાધિક છે તેથી વાયુકાયના જીવ વિશેષાધિક છે તે થકી વનસ્પતિકાયના જીવ અનંતગુણા જાણવા ॥ ૪૧ ॥

મણ વચણ કાય જોગી, થોવા અસંખગુણા અનંત ગુણા ॥
પુરિસા થોવા ઇત્થી, સંખગુણા અણંત ગુણા કીવા ॥૪૨॥

મણ-મનયોગી	અસંખગુણા-અસંખ્યાતગુણા	થોવા થોડા
વચણ-વચનયોગી	અણંતગુણા-અનંતગુણા.	ઇત્થી-સ્ત્રીવેદી
કાયજોગી-કાયયોગી	પુરિસા-પુરુષવેદી	કીવા-નપુંસકવેદી
થોવા-થોડા		

અર્થ-હવે ચોથી યોગ માર્ગણા મધ્યે મનોયોગી જીવ સર્વથી થોડા જાણવા (જે જાણી સંજી પંચેંદ્રિ જીવ મનોયોગી હોય, તે સર્વથી થોડા છે), તે થકી વચન યોગી અસંખ્યાત

गुणा जाणवा (वेइंद्रि, तेइंद्रि, चोरिंद्रि असन्नि पंचेंद्रि अने सन्नि पंचेंद्रि ए सौ वचन योगी ठे तेथी असंख्याता ठे). ते करतां काययोगी जीव अनंत गुणा ठे (कारणके निगोदादिकना अनंता जीव पण काययोगी ठे). हवे पांचमी वेद मार्गणा मध्ये पुरुषवेदी जीव सर्वथी थोडा जाणवा, तेथकी स्त्रीवेदी जीव संख्यात गुणा अधिक जाणवा तेथकी नपुंसक वेदी जीव अनंत-गुणा जाणवा. ॥४२॥ कारणके एकेंद्रि, विकलेंद्रि, तथा समूर्ध्वमनुष्य अने तिर्यंच तथा नारकी ए सर्व नपुंसक वेदीठे माटे. माणी कोही माइ, लोन्नी अहिअ मणनाणिणो थोवा ॥ ओहि असंखा मइ सुअ, अहिअ सम असंख विभंगा ४३

माणी-मानी	मणनाणिणो-मनःपर्यवज्ञानी	सुअ-श्रुतज्ञानी
कोहि-क्रोधी	थोवा-थोडा	सम-सरखा
माई-मायी	ओहि-अवधिज्ञानी	असंख-असंख्यातगुणा
लोभी-लोभी	असंखा-असंख्यातगुणा	विभंगा-विभंगज्ञानी
अहिअ-अधिक	मइ-मतिज्ञानी	

अर्थ:-हवे ठळी कषाय मार्गणा मध्ये सर्वथी थोडा मानीजीव जाणवा, तेथी क्रोधी जीव विशेषाधिकठे, तेथी मायी जीव विशेषाधिकठे, तेथी लोन्नी जीव विशेषाधिकठे. कारण के दशमा गुणठाणा सुधी पण लोन्न होय माटे. हवे सातमी ज्ञान मार्गणा मध्ये मनःपर्यव ज्ञानी जीव थोडा जाणवा, तेथी अवधिज्ञानी असंख्यगुणा, तेथी मतिज्ञानी तथा श्रुतज्ञानी विशेषाधिक जाणवा, मतिज्ञानी तथा श्रुतज्ञानी ए बे मांहोमांहे सरखा जाणवा कारण के ए बे साये होयठे, तेथी विभंगज्ञानी जीव असंख्यातगुणा जाणवा. ॥ ४३ ॥

કેવલીણોણંતગુણા, મંદસુચ્ય અન્નાણિણંત ગુણ તુલ્લા ॥

સુહુમા થોવા પરિહા, ર સંખ અહરવાય સંખગુણા ॥૪૪॥

કેવલીણો-કેવલજ્ઞાની જીવ	અન્નાણિ-અજ્ઞાની	સંખ-સંખ્યાતગુણા
અણંતગુણા-અનંતગુણા	તુલ્લા-વરોવર	અહરવાય-યથાખ્યાત
મંદ-મતિ (અજ્ઞાની)	સુહુમા-સૂક્ષ્મ સંપરાયવાલી	સંખગુણા-સંખ્યાતગુણા,
શ્રુત-શ્રુત (અજ્ઞાની)	પરિહાર-પરિહાર વિશુદ્ધિ	

અર્થ:-વિન્નંગજ્ઞાનીથી કેવલજ્ઞાની જીવ અનંતગુણા જાણવા (કારણ કે સિદ્ધનાજીવ પણ કેવલજ્ઞાની છે.) તે કેવલજ્ઞાનીથી મતિ અજ્ઞાની શ્રુત અજ્ઞાની અનંત ગુણા છે, (કારણ કે નિગોદીઆ જીવ સિદ્ધ થકી અનંત ગુણા છે. તેમને મતિ અજ્ઞાન અને શ્રુત અજ્ઞાન છે; તે વે માંહોમાંહે સરખા છે, કારણ કે જેને મતિ અજ્ઞાન છે. તેને શ્રુત અજ્ઞાન પણ છે.

હવે આઠમી સંયમમાર્ગણા મધ્યે સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રવાલા જીવ સર્વથી થોવા છે (કારણ કે તે ઝટકૃષ્ટા એક સમગ્રમાં શત પૃથક્ત્વ પામીયે) (પૃથક્ત્વ એટલે વેથી નવની સંજ્ઞા જાણવી.) તેથી પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રીયા સંખ્યાતગુણા હોય (કારણ કે તે સહસ્ર પૃથક્ત્વ લાખે) તેથી યથાખ્યાત ચારિત્રીયા સંખ્યાતગુણા જાણવા (કારણ કે તેકોટી પૃથક્ત્વ લાખે) ॥૪૪॥
 ટેઆ સમંદચ સંખા, દેસ અસંખગુણાંત ગુણ અજયા ॥
 થોવ અસંખ દુણંતા, ઓહિ નયણ કેવલ અચરૂ ॥૪૫॥

હેઆ-હેદોપસ્થાપનીય	અસંખગુણા-અસંખ્યાતગુણા	દુણંતા-વે અનંતા
સમંદ-સામાયક ચારિત્રીયા	અણંતગુણ-અનંતગુણા	ઓહી-અવધિદર્શની
	અજયા-અવિરતિ	નયણ-અવધુદર્શની
સંખા-સંખ્યાતગુણા	થોવ-થોડા	કેવલ-કેવલજ્ઞાની
દેસ-દેશવિરતિ	અસંખ-અસંખ્યાતગુણા	અચરૂ-અવધુદર્શની

અર્થ:-તે થકી ઠેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રીયા જીવ સંખ્યાત ગુણા જાણવા, (કારણ કે તે શતકોટી પૃથક્ત્વ લાજ્ઞે માટે) તે થકી સામાયિક ચારિત્રીયા સંખ્યાતગુણા જાણવા, (કારણ કે તે સહસ્રકોટી પૃથક્ત્વ લાજ્ઞે) તે થકી દેશ વિરતિ જીવ અસંખ્યાત ગુણા જાણવા, તે થકી વઢી અવિરાત જીવ અનંતગુણા જાણવા. (કારણ કે પ્રથમના ચાર ગુણઠાણે વર્તતા જીવ સર્વ અવિરતિ ઠે) એ રીતે આઠમી સંયમ માર્ગણાએ અદ્વપ વહુત્વદ્વાર કહ્યું-હવે નવમી દર્શનમાર્ગણામાંહે અવધિ દર્શની જીવ સર્વથી થોડા જાણવા, તે થકી ચઢુ દર્શની જીવ અસંખ્યાત ગુણા, તેથી બે અનંતા કહેવા એટલે તેથી કેવલદર્શની અનંતગુણા અને તેથી અચઢુદર્શની અનંતગુણા જાણવા કારણ કે એ-કેંદ્રિઆદિ જીવોને અચઢુદર્શન હોયઠે. એ રીતે નવમી દર્શન માર્ગણાએ અદ્વપવહુત્વદ્વાર કહ્યું. ॥ ૪૫ ॥

પઢાણુ પુઘિ લેસા, થોવા દોડસંખણંત દો અહિઆ ॥

અજ્ઞવિ અર થોવડણંતા, સાસણ થોવોવસમસંખા ॥ ૪૬ ॥

પઢાણુપુઘિ-પશ્ચાનુપૂર્વિ	અણંત-અનંતગુણા	થોવ-થોડા
(છેલ્લેથી પેહેલે આવતું)	દો-બે સ્થાનકે	અણંતા-અનંતગુણા
લેસા-લેશ્યા	અહિઆ-વિશેષાધિક	સાસણ-સાસ્વાદની
થોવા-થોડા	અભવ-અભવ્ય માર્ગણાએ	વસમ-ઔપશમિક
દો-બે સ્થાનકે	ઈઅર-ભવ્ય માર્ગણાએ	સંખા-સંખ્યાતગુણા
અસંખ-અસંખ્યાતગુણા		

અર્થ:-દશમી લેશ્યા માર્ગણાએ પશ્ચાનુપૂર્વિ એટલે શુક્લ લેશ્યાથી માંનીને કૃષ્ણલેશ્યા લગે અદ્વપવહુત્વ લેવું તે બતાવે ઠે. શુક્લલેશ્યાવાળા જીવ સર્વથી થોડા ઠે કારણ કે શુક્લલેશ્યા-

वाळा जीव लांतक देवलोकथी मांकी अनुत्तर विमानवासी देवलोक सुधीना देवता तथा अकर्मभूमिना मनुष्य अने तिर्यंच तथा कोष्टएक संख्याता आयुषवाला मनुष्य तथा तिर्यंच होय ठे. माटे तेथी पद्म लेश्यावाळा जीव असंख्यात गुणा होय ठे कारण के सनत्कुमार, माहेंद्र, ब्रह्मदेवलोकना देवताउने पद्म-लेश्या होय ठे अने ते लोकांतिक देवोथी असंख्यातगुणा होय ठे तेथी तेजो लेश्यावाळा जीव असंख्यातगुणा जाणवा कारण के सौधर्म, ज्ञान देवलोकने तेजो लेश्या होय ठे अने ते तेमनाथी असंख्यातगुणा होय ठे माटे ए वे स्थानके असंख्यात गुणा लेवा कोष्टक ठेकाणे ए वे राशीना जीव संख्यातगुणा अधि-क लखेला ठे) तेथी कापोत लेश्याना जीव अनंतगुणा जा-णवा. (कारण के निगोदीआ जीवने पण कापोत लेश्या होय ठे.) ते थकी वे स्थानके विशेषाधिक कहेवा (एटले कापोत लेश्या थकी नीललेश्याना जीव विशेषाधिक जाणवा कारण के नारकी प्रमुख नीललेश्याना जीव मांहे मेळवीए एटले विशेषाधिक थाय.) ते थकी कृष्णलेश्यावाळा जीव विशेषाधिक जाणवा केमके घणा जीवने कृष्णलेश्या ठे ए प्रमाणे लेश्या मार्गणायें अल्प बहुत्वद्वार कळुं)

हवे अगीआरमी ज्ञव्य मार्गणा मध्ये अज्ञव्य जीवो थोमा होय ठे. अने तेथी ज्ञव्य जीवो अनंतगुणा ठे (कारण के अनंत काले पण अंत न आवे एटला ज्ञव्य जीवो ठे, जो के मुक्ति-मार्ग सदा वहे ठे तो पण कोष्टवारे ज्ञव्य जीव थकी शून्य लोक यशे नहीं)

हवे बारमी सम्यक्त्व मार्गणा मध्ये सांस्वादनी जीव सर्वथी थोना जाणवा (कारण के ए गुणवाणे उपशम सम्यक्त्वथी पमतां कोशक जीव होय माटे,) ते थकी औपशमिक सम्यक्दृष्टि जीव संख्यातगुणा जाणवा ॥ ४६ ॥

मीसा संखावेअग, असंखगुण खइअ मिच्छ डुअणंता॥
सन्निअर थोवणंता, अणहार थोवे अर असंखा॥४७॥

मीसा-मिश्रदृष्टि	दु-वे	अणंता-अनंतगुणा
संखा-संख्यातगुणा	अणंता-अनंतगुणा	अणहार-अणहारी
वेअग-क्षायोपशमिक	सन्नि-सन्नि	इअर-आहारी
खइअ-क्षायक सम्यक्त्व	इअर-असन्नि	असंखा-असंख्यातगुणा
मिच्छ-मिथ्यादृष्टि	थोव-थोडा	

अर्थ:-ते औपशमिक सम्यक्दृष्टिथी मिश्रदृष्टि जीव संख्यात गुणा जाणवा (केमके सम्यक्त्व थकी पण जीव मिश्रे आवे अने मिथ्यादृष्टि जीव पण मिश्रे आवे माटे.) ते मिश्रदृष्टि थकी क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टि जीव असंख्यातगुणा ठे (जे जणी तेनो स्थितिकाल असंख्यातगुणो ठे केमके उत्कृष्ट ठासठ सागरोपम जाजेरा वेदक सम्यक्त्वे जीव रहे ठे ते अपेक्षाये कंहा) ते थकी एक क्षायक सम्यक्त्वी तथा बीजा मिथ्यादृष्टि ए वे अनुक्रमे एक बीजाथी अनंतगुणा कहेवा (एटले क्षायोपशमिकथी क्षायिक सम्यक्दृष्टि जीव अनंतगुणा ठे. कारण के सिद्धना जीव अनंता ठे तेने ए सम्यक्त्व ठे,) ते थकी मिथ्यात्वी जीव अनंतगुणा ठे. (कारण के निगोदीआ जीव सिद्धथी अनंतगुणा ठे ते सर्व मिथ्यात्वी ठे.) हवे सन्निअसन्नि मार्गणा मध्ये संझीआ जीव थोना ठे ते थकी असंझीआ जीव अनंत

गुणा ठे ॥ हवे आहारक मार्गणये अणाहारी जीव थोमा ठे, (कारण के विग्रह गंतिये वर्त्तता त्रण समय लगे जीव अणाहारी होय तथा सिद्धना जीव अणाहारी होय ठे.) ते थकी आहाररी जीव असंख्यातगुणा जाणवा, (जे जणी जो पण अनंता जीव ठे तो पण आयुःस्थिति असंख्यात समयनी होय त्यां एकेक समयोत्पन्न जीव अनंता होय, तथापि असंख्य समयोत्पन्न जणी असंख्यातगुणा कहा. जो पण सिद्धना जीव अनंता अणाहारी ठे तो पण निगोदीआना अनंता आगल सिद्धनुं अनंतु कोइ लेखामां नथी तेथी असंख्यातगुणा होय) ॥४७॥

हवे चौद स्थानके जीव स्थानादिक दश बोल कहे छे.

सव जिअठाण मिच्छे, सग सासणि पण अपज्ज सन्निदुगं सम्मे सन्नी डुविहो, सेसेसु सन्नि पज्जत्तो ॥ ४८ ॥

सव्वजिअठाण-सर्व जी वस्थान	पण-पांच	सन्निदुविहो-वे भेद सन्निना
मिच्छे-मिथ्यात्वगुणठाणे	अपज्ज-अपर्याप्ता	सेसेसु-वाकीनाने विपे
सग-सात	सन्निदुगं-सन्निद्विक	सन्निपज्जत्तो-सन्निपर्याप्तो
सासणि-सास्वादन	सम्मे-(अविरति) सम्यक् दृष्टि गुणठाणे	

अर्थ:-त्यां प्रथम मिथ्यात्व गुणठाणे एकेंद्रियादिक चौदे जीवज्जेद सर्व पामीए (केमके सर्व जीवज्जेदे मिथ्यात्वीपाणुं अवश्य होय.) अने बीजे सास्वादन गुणठाणे, चादरएकेंद्रि, वेइंद्रि, तेइंद्रि, चौरेंद्रि, अने असन्नि पंचेंद्रिय ए पांच करण-अपर्याप्ता अने सन्नि पंचेंद्रि पर्याप्तो तथा अपर्याप्तो ए वे ज्जेद सन्निथाना एम सात जीव ज्जेद होय. (एटखे एकेंद्रियादिक मध्यं सम्यक्त्व वमतो जीव अवतरे, तेथी अपर्याप्तावस्थायं माम्बा-

हवे बारभी सम्यक्त्व मार्गणा मध्ये सास्वादनी जीव सर्वथी थोना जाणवा (कारण के ए गुणवाणे उपशम सम्यक्त्वथी पमतां कोइक जीव होय माटे,) ते थकी औपशमिक सम्यक्दृष्टि जीव संख्यातगुणा जाणवा ॥ ४६ ॥

मीसा संखा वेअग, असंखगुण खइअ मिच्छ दुअणंता॥
सन्निअर थोवणंता, अणहार थोवे अर असंखा॥४७॥

मीसा-मिश्रदृष्टि	दु-वे	अणंता-अनंतगुणा
संखा-संख्यातगुणा	अणंता-अनंतगुणा	अणहार-अणहारी
वेअग-क्षायोपशमिक	सन्नि-सन्नि	इअर-आहारी
खइअ-क्षायक सम्यक्त्व	इअर-असन्नि	असंखा-असंख्यातगुणा
मिच्छ-मिथ्यादृष्टि	थोव-थोडा	

अर्थ:-ते औपशमिक सम्यक्दृष्टिथी मिश्रदृष्टि जीव संख्यात गुणा जाणवा (केमके सम्यक्त्व थकी पण जीव मिश्रे आवे अने मिथ्यादृष्टि जीव पण मिश्रे आवे माटे.) ते मिश्रदृष्टि थकी क्षायोपशमिक सम्यक्दृष्टि जीव असंख्यातगुणा ठे (जे ज्ञानी तेनो स्थितिकाल असंख्यातगुणो ठे केमके उत्कृष्ट ठासठ सांगरोपम जाजेरा वेदक सम्यक्त्वे जीव रहे ठे ते अपेक्षाये कंहा) ते थकी एक क्षायक सम्यक्त्वी तथा बीजा मिथ्यादृष्टि ए बे अनुक्रमे एक बीजाथी अनंतगुणा कहेवा (एटले क्षायोपशमिकथी क्षायिक सम्यक्दृष्टि जीव अनंतगुणा ठे. कारण के सिद्धना जीव अनंता ठे तेने ए सम्यक्त्व ठे,) ते थकी मिथ्यात्वी जीव अनंतगुणा ठे. (कारण के निगोदीआ जीव सिद्धथी अनंतगुणा ठे ते सर्व मिथ्यात्वी ठे.) हवे सन्निअसन्नि मार्गणा मध्ये संझीआ जीव थोना ठे ते थकी असंझीआ जीव अनंत

ગુણા છે. ॥ હવે આહારક માર્ગણાયે અણાહારી જીવ થોડા છે, (કારણ કે વિગ્રહ ગતિયે વર્તતા ત્રણ સમય લગે. જીવ અણાહારી હોય તથા સિદ્ધના જીવ અણાહારી હોય છે.) તે થકી આહારી જીવ અસંખ્યાતગુણા જાણવા, (જે જાણી જો પણ અનંતા જીવ છે. તો પણ આયુઃસ્થિતિ અસંખ્યાત સમયની હોય ત્યાં એકેક સમયોત્પન્ન જીવ અનંતા હોય, તથાપિ અસંખ્ય સમયોત્પન્ન જાણી અસંખ્યાતગુણા કહ્યા. જો પણ સિદ્ધના જીવ અનંતા અણાહારી છે તો પણ નિગોદીઆના અનંતા આગલ સિદ્ધનું અનંતુ કોઈ લેખામાં નથી તેથી અસંખ્યાતગુણા હોય) ॥૪૭॥

હવે ચૌદ સ્થાનકે જીવ સ્થાનાદિક દશ બોલ કહે છે.

સર્વ જિઅઠાણ મિચ્છે, સગ સાસણિ પણ અપજ્જ સન્નિદુગં
સમ્મે સન્ની ડુવિહો, સેસેસુ સન્નિ પજ્જતો ॥ ૪૮ ॥

સર્વજિઅઠાણ-સર્વ જી	પણ-પાંચ	સન્નિદુવિહો-બે ભેદ સન્નિના
વસ્થાન	અપજ્જ-અપર્યાપ્તા	સેસેસુ-વાકીનાને વિષે
મિચ્છે-મિથ્યાત્વગુણઠાણે	સન્નિદુગં-સન્નિદ્વિક	સન્નિપજ્જતો-સન્નિપર્યાપ્તો
સગ-સાત	સમ્મે-(અવિરતિ) સમ્યક્	
સાસણિ-સાસ્વાદન	દષ્ટિ ગુણઠાણે	

અર્થ:-ત્યાં પ્રથમ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે એકેન્દ્રિયાદિક ચૌદે જીવજ્ઞેદ સર્વ પામીએ (કેમકે સર્વ જીવજ્ઞેદે મિથ્યાત્વીપણું અવશ્ય હોય.) અને બીજે સાસ્વાદન ગુણઠાણે, બાદરએકેન્દ્રિ, બે-ઇન્દ્રિ, તેન્દ્રિ, ચૌરેન્દ્રિ, અને અસન્નિ પંચેન્દ્રિય એ પાંચ કરણ-અપર્યાપ્તા અને સન્નિ પંચેન્દ્રિ પર્યાપ્તો તથા અપર્યાપ્તો એ બે જ્ઞેદ સન્નિઆના એમ સાત જીવ જ્ઞેદ હોય. (એટલે એકેન્દ્રિયાદિક મધ્યે સમ્યક્ત્વ વ્રમતો જીવ અવતરે, તેથી અપર્યાપ્તાવસ્થાયે સાસ્વા-

દન ગુણઠાણું હોય અને સન્નિ પર્યાપ્તાને ગ્રંથિજ્ઞેદથી પદ્મતાં સા-
સ્વાદન હોય.) તથા ચોથે અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ ગુણઠાણે સ-
ન્નિઓ પર્યાપ્તો તથા અપર્યાપ્તો એ બે જ્ઞેદ હોય (કેમકે સમ્ય-
ક્ત્વસહિત આવીને અવતરે તે સંજ્ઞી કરણ પર્યાપ્તો હોય) એ
પૂર્વોક્ત ત્રણ ગુણઠાણાંથી શેષ રહ્યાં જે અગિઆર ગુણઠાણાં તેને
વિષે સન્નિ પર્યાપ્તાનો એકજ જ્ઞેદ હોય ॥ ૪૬ ॥

હવે ચૌદ ગુણઠાણે યોગ કહે છે.

મિચ્છદુગિ અજઙ્ જોગા, હાર દુગૂણા અપૂર્વ પણગેજા
મણવય ઝરલ સ વિઝવિ, મીસી સવિઝવિ દુગદેસે ॥૪૭॥

મિચ્છદુગિ-મિથ્યાત્વ અને	મિશ્રયોગ	ઝરલ-ઔદારિકના
સાસ્વાદન	ડળા-ઓછા	સવેઝવિ-વૈક્રિય સહિત
અજઙ્-અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ	અપૂર્વપણગેઝ-અપૂર્વાદિક	કરીયે
જોગ-યોગ	પાંચ ગુણઠાણાં	મીસી-મિશ્ર ગુણઠાણે
આહારકદુગ-આહારક	મળ-મનના	સવિઝવિદુગ-વૈક્રિયદ્વિક
યોગ અને આહારક	વય-વચનના	સહિત
		દેસે-દેશવિરતિ ગુણઠાણે

અર્થ:-મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન તથા અવિરતિ સમ્યક્
દૃષ્ટિ એ ત્રણ ગુણઠાણે આહારક અને આહારક મિશ્ર એ બે યોગ
ન હોય બાકીના તેર યોગ હોય. (ત્રીહાં કાર્મણ અને ઔદારિક
મિશ્ર એ બે યોગ અપર્યાપ્તાવસ્થાએ મનુષ્ય તથા તિર્યંચને હોય
ને વૈક્રિયમિશ્ર એ એક યોગ દેવતા નારકીને અપર્યાપ્તાવસ્થાએ
હોય. શેષ મનના ચાર, વચનના ચાર, ઔદારિક અને વૈક્રિય
એ દશ યોગ પર્યાપ્તાવસ્થાએ હોય અને ચારિત્ર એ ત્રણ ગુણઠાણે
નથી. તે જાણી આહારકદ્વિક ન હોય) તથા અપૂર્વાદિક પાંચ
ગુણઠાણાં એટલે અપૂર્વકરણ, વાદરસંપરાય, સૂદ્ધસંપરાય, ઉપ-

શાંત મોહ, અને ક્ષીણ મોહ એ પાંચ ગુણઠાણે મનના ચાર યોગ, તથા વચનના ચાર યોગ અને ઔદારિક, એ નવ યોગ પામીએ. (એ અપૂર્વાદિક પાંચ ગુણઠાણે અતિ વિશુદ્ધ ચારિત્ર જાણી વૈક્રિય તથા આહારક શરીર ન કરે તેથી તેના ચાર યોગ અને ન હોય. અહીંઆં અપર્યાપ્તો ન હોય માટે ઔદારિકમિશ્ર અને કાર્મણ એ બે યોગ પણ ન હોય. શેષ નવયોગ હોય) અને ત્રીજે મિશ્ર ગુણઠાણે તે પૂર્વોક્ત નવ યોગને વૈક્રિય સહિત કરીયે તે વારે દશ યોગ હોય. (કારણ કે દેવતા તથા નારકીને પણ મિશ્ર ગુણઠાણું હોય, તેથી તેને વૈક્રિયયોગ પણ હોય) તથા દેશવિરતિ પાંચમે ગુણઠાણે પૂર્વોક્ત નવયોગને વૈક્રિયદ્વિક સહિત કરીએ તેવારે અગિયાર યોગ હોય. (ત્યાં એક વૈક્રિય અને બીજો વૈક્રિય મિશ્ર એ બે યોગ લબ્ધિ પ્રત્યય હોય તે માટે મનોયોગ ચાર, વચનયોગ ચાર ઔદારિકયોગ એક અને વૈક્રિય યોગ બે એમ અગિયારયોગ હોય) ॥ ૪૯ ॥

સાહાર ડુગ પ્રમત્તે, તે વિઝવાહાર મીસવીણુ ઇચ્છરે ॥

કમ્મુરલ ડુગંતાઈમ, મણવયણ સજોગિ ન અજોગિ ॥ ૫૦ ॥

સાહારડુગ-આહારકદ્વિક સહિત	વિણુ-વિના ઇચ્છરે-અપ્રમત્ત ગુણઠાણે	મણવયણ-મનયોગ અને વચનયોગ
પ્રમત્તે-પ્રમત્ત ગુણઠાણે	કમ્મુરલ-કાર્મણ તથા	સજોગિ-સયોગીગુણઠાણે
તે-તે	ઔદારિકમિશ્ર	ન-ન હોય
વિઝવાહારમીસ-વૈક્રિય તથા આહારકમિશ્ર	ડુગ-દ્વિક અંતાઈમ-પેદેલા અને હેલા	અજોગી-અયોગી ગુણઠાણે

અર્થ:-એ પૂર્વોક્ત અગિઆરયોગને, આહારક અને આહારકમિશ્ર એ બે યોગસહિત કરીયે, તેવારે તેર યોગ પ્રમત્ત સંય-

તનામૈ ઠઠે ગુણઠાણે હોય, (કેમકે અહીંઆં આહારકના બે
અને વૈક્રિયના બે એવં ચાર યોગ લબ્ધિ પ્રત્યયે હોય ત્યાં લબ્ધિ
પ્રયુંજતાં પ્રમત્ત હોય તે માટે) તે તેરયોગ માંહેથી એક આહાર-
રકમિશ્ર અને બીજો વૈક્રિય મિશ્ર (એ બે યોગ અપ્રમત્ત ગુણઠાણે
ન હોય. જે જ્ઞાણી એ બે યોગ વૈક્રિય તથા આહારક આરંજતાં
હોય, તિહાં તો લબ્ધિ પ્રયુંજે તેવારે પ્રમત્તે હોય પણ અપ્રમત્તે
લબ્ધિનું પ્રયુંજવું નથી તેથી પ્રમત્તે હોય પણ એ બે શરીરઠતાં
અપ્રમત્તપણું આવે તે અપેક્ષાયે વૈક્રિય અને આહારક એ બે યોગ
કહ્યા. અને એના મિશ્ર ન હોય. માટે) એ બે વિના પ્રમત્તથી
દુત્તર જે અપ્રમત્ત ગુણઠાણું તેને ત્રિષે અગિઆર યોગ હોય. એક
કાર્મણ અને બીજો ઔદારિક મિશ્ર એ દ્વિક તથા પેહેલા અને
બેઢ્યા એ બે મનયોગ (સત્ય મનોયોગ અને અસત્યામૃષા મનો-
યોગ) તથા એજ બે વચનયોગ એમ સાત યોગ સયોગી નામા
તેરમે ગુણઠાણે હોય (તીહાં મનોયોગ અનુત્તર વિમાનના દેવતા
જેવારે સંદેહ પ્રશ્ન પૂઠે તેવારે ઉત્તર આપવા નિમિત્તે તેજરૂપે મ-
નોદ્રવ્ય પરિણમાવે ત્યાં મનોયોગનું કાર્ય પડે અને વચનયોગ
ધર્મદેશના કાર્ય કાઢે હોય અને ઔદારિક મિશ્ર તથા કાર્મણ
એ બે યોગ કેવલ સમુદ્ઘાતમાંહે હોય અને ઔદારિકયોગ મૂલ
હોય અયોગી ગુણઠાણે ચપલતા ટલ્લી તે માટે એકે યોગ ન
હોય) ॥ ૫૦ ॥

હવે ચૌદ ગુણઠાણે વાર ઉપયોગ વિવરે છે.

તિ અનાણ દુદંસાઈમ, દુગે અજય દેસિનાણ દંસતિગાં॥
તે મીસિ મીસ સમણા, જયાઈ કેવલ દુઅંત દુગે॥૫૧॥

તિઅનાળ-ત્રણઅજ્ઞાન	દેસિ-દેશવિરતિ	સમણા-મનઃપર્યવ જ્ઞાન
દુદંસ-ચક્ષુ અચક્ષુ બે	નાળદંસતિગં-જ્ઞાનદર્શન	સહિત
દર્શન	ત્રિક	જયાઈ-પ્રમત્તાદિ
આઈમદુગે-આદિ બે ગુણ-	તે-તે	કેવલદુ-કેવલજ્ઞાન તથા
ઠાળે	મીસિ-મિશ્ર	કેવલ દર્શન
અજય-અવિરતિ	મીસ-મિશ્ર ગુણઠાળે	અંતદુગે-ઢેલાં બે ગુણઠાળે

અર્થ:-ત્રણ અજ્ઞાન અને ચક્ષુ અચક્ષુ એ બે દર્શન એ પાંચ ઉપયોગ પેહેલા બે (મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન) ગુણઠાળે હોય. અને ચોથે અવિરતિ ગુણઠાળે તથા પાંચમા દેશવિરતિ ગુણઠાળે (મતિ, શ્રુત અને અવધિ એ) ત્રણ જ્ઞાન તથા (ચક્ષુ, અચક્ષુ અને અવધિ એ) ત્રણ દર્શન એમ ઠ ઉપયોગ હોય. અને તેજ ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાનની સાથે મિશ્ર થયેલા એવા ત્રણ જ્ઞાન, તથા તેમજ ત્રણ દર્શન એવં ઠ ઉપયોગ મિશ્ર ગુણઠાળે લાગે. તે પૂર્વોક્ત ઠ ઉપયોગને મનઃપર્યવજ્ઞાન સહિત કરીયે એટલે ચાર જ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન એમ સાત ઉપયોગ પ્રમત્તાદિક એટલે પ્રમત્ત ગુણઠાળાથી માંનીને બારમા ક્ષીણમોહ ગુણઠાળા સુધીનાં સાત ગુણઠાળે વર્તતા જીવ સર્વ વિરતિ હોય તેથી એને મનઃપર્યવજ્ઞાન પણ લાગે માટે સાત ઉપયોગ હોય. અને સયોગી તથા અયોગી એ બે ઢેલા ગુણઠાળે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન એ બે ઉપયોગ હોય. શેષ દશ ઉપયોગી ઠાક્રસ્થિક ઢે તે ફહાં ન હોય ॥ ૫૧ ॥

હવે સૂત્ર સમ્મતપણે કેટલા એક વોલ અહીંઆં કર્મગ્રંથેનથી માન્યાતે દેસાઢે છે.

સાસણ ત્રાવે નાણં, વિઝવ ગાહારગે ઝરલ મિસ્સં ॥

નેગિંદિસુ સાસાણો, નેહાહિ ગયં સુઝ મયંપિ ॥ ૫૨ ॥

સાસણભાવે-સાસ્વાદન	વાળાને	નેહાહિગયં-અહીં આંગ્રહણ
ભાવે	ઉરલમિસ્સં-ઔદારિકમિશ્ર	કર્યું નથી.
નાણં-મતિ શ્રુતજ્ઞાની	નેગિંદિસુ-એકેંદ્રિને વિષે	સુઅમયંપિ-સૂત્રને વિષે
વિઉવ્વગાહારગે-વૈક્રિય	નથી કહું	માન્યા છે પણ
અને આહારક શરીર	સાસાણો-સાસ્વાદનપણું	

અર્થ:-સાસ્વાદન જ્ઞાવે (સાસ્વાદન ગુણઠાણે સાસ્વાદન સમ્યક્દૃષ્ટિ જ્ઞાણી) સિદ્ધાંત માંહે મતિ અને શ્રુતજ્ઞાની પણ કહ્યા છે.

ઘટલે વિકલેંદ્રિમાં ઉપજતા જીવ સાસ્વાદનપણે જ્ઞાની કહ્યા છે. તેજ કર્મગ્રંથ અભિપ્રાયે જ્ઞાન નથી કહું. તેનો એ અભિપ્રાય જે સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વથી પડતાં હોય છે, તે મિથ્યાત્વને સન્મુખ છે. માટે મલીન સમ્યક્ત્વ છે. તેથી ત્યાં જ્ઞાન પણ મલીન છે. માટે અજ્ઞાનજ કહું. તથા પન્નવણા અને ભગવતી પ્રમુખ સૂત્રને વિષે લબ્ધિ પ્રત્યયિક વૈક્રિય શરીર અને આહારક શરીરને પ્રથમ પ્રારંભકાળે વૈક્રિય પુદ્ગલ ઔદારિક સાથે મિશ્રભાવ માટે ઔદારિક સાથે મિશ્ર હોય નથી તે યોગનું નામ ઔદારિક મિશ્ર શ્રી સિદ્ધાંતને વિષે કહું છે.

તે કર્મગ્રંથે અંગીકાર ન કર્યું, અને કર્મગ્રંથને અભિપ્રાયે તો લબ્ધિ જન્ય શરીરને મુખ્યતા મળી વૈક્રિય વૈક્રિય મિશ્ર કહું. તથા આહારક આહારક મિશ્ર કહું. પણ ઔદારિક મિશ્ર ન કહું તેનો હેતુ એવો છે કે જે ગુણ પ્રત્યયિક લબ્ધિને વલવત્તરપણે કરીને જે શરીર કરવા માંહે તે શરીરનું વલવત્તરપણું હોય, તે લબ્ધિને વલવત્તરપણે કરીને જે શરીરને કરવા માંહે તે શરીરનું વલવત્તરપણું હોય તે માટે એને પ્રારંભકાળે તથા પરિત્યાગકાળે પણ વૈક્રિય મિશ્ર અને આહારક મિશ્ર કહ્યાં.

તથા સિદ્ધાંતને વિષે એકેંદ્રિય માંહે સાસ્વાદનપણું નથી કહું. સાસ્વાદની જીવ એકેંદ્રિય માંહે ન ઉપજે અને કર્મગ્રંથ-વાલે એકેંદ્રિય માંહે સાસ્વાદનપણું કહું છે એનો હેતુ કાંઈ જણાતો નથી જે સિદ્ધાંતે સ્પષ્ટ ના કહ્યો છે; તે કર્મગ્રંથવાલે શ્યાદર્યું એ તત્ત્વ કેવલી જાણે ॥ એ ત્રણ વાલે સર્વ સૂત્રે માન્યા છે, પણ એનું અહીં ગ્રહણ નથી કર્યું ॥ ૫૨ ॥

હવે ચૌદ ગુણઠાણે લેશ્યા કહે છે.

ઠસુ સઘા તેજ તિગં, ઇગિ ઠસુ સુકા અજોગિ અલ્હેસા ॥
બંધસ્સ મિઠ્ઠ અવિરઙ્. કસાય જોગ તિ ચત્ત હેત ॥૫૩॥

ઠસુ-ઠ ગુણઠાણાને વિષે	સુકા-શુક્લલેશ્યા	અવિરઙ્-અવિરતિપણું
સઘા-સર્વ	અજોગિ-અયોગિ	કસાય-કષાય
તેજતિગં-તેજો, પદ્મ અને	અલ્હેસા-લેશ્યા ન હોય	જોગ-યોગ
શુક્લ એ ત્રણ	બંધસ્સ-વાંધવાનાં	તિચત્તહેત-ઇતિચાર બંધ
ઇગિ-એક (પ્રમત્ત) ને વિષે	મિઠ્ઠ-મિથ્યાત્વ	હેતુ કહ્યા

અર્થ:-પેહેલાં ઠ ગુણઠાણાને વિષે સર્વ (ઠ) લેશ્યાઓ હોય, અને તેજો પદ્મ તથા શુક્લ એ ત્રણ લેશ્યા એક પ્રમત્ત સાતમે ગુણઠાણે હોય, અને આઠમાથી તેરમા સુધીનાં ઠ ગુણઠાણે એક શુક્લ લેશ્યાજ હોય, તથા અયોગી ગુણઠાણે યોગના અજ્ઞાવે લેશ્યા ન હોય કર્મ વાંધવાનાં મૂલ ચાર કારણઠે (૧) મિથ્યાત્વ (૨) અવિરતિ (૩) કષાય (૪) યોગ ત્રણ, ઇતિ એ ચાર મૂલ બંધ હેતુ કહ્યા ॥ ૫૩ ॥ અહીંઆં પ્રમાદ, વિકથા વગેરેનો સમાવેશ એ ચાર મધ્યે થાયઠે.

હવે એ મૂલ ચાર વંધ હેતુના ઉત્તર ભેદ સત્તાવન કહે છે.

અભિગહિઅ મણ્ણિગહિઆ, નિનિવેસિઅ સંસઙ્અ
મણ્ણાન્નોગા ॥ પણ મિઠ્ઠ વાર અવિરઙ્, મણ કરણાઽનિ-
અમુ છ જીઅવહો ॥ ૫૪ ॥

અભિગહિઅ-અભિગ્રહિત	મણામોગા-અનામોગ	કરણ-ઇન્દ્રિયો
મણમિગહિઅ અનમિગ્રહિત	પણમિઠ્ઠ-એ પાંચ મિથ્યાત્વ	અનિઅમુ-નિવર્તિવે નહીં
અભિનિવેસિઅ-અભિનિવેશ	વારઅવિરઙ્-વાર અવિરતિ	છજિઅવહો-છ ક્રાયર્જી-
સંસઙ્અ-સાંશયિક	મણ-મનની અવિરતિ	વનો દય

અર્થ:-અભિગ્રહિત, અનભિગ્રહિત, અભિનિવેશ, સાંશયિક અને અનાભોગ એ પાંચ પ્રકારે મિથ્યાત્વ, હવે વાર અવિરતિ કહેઠે એક મનની અવિરતિ (મનને વિષે હિંસાદિકનો સંકલ્પ કરે), તથા પાંચ ઇન્દ્રિયોને પોતપોતાના વિષયથી નિવર્તિત થવાનો પરિણામ ન કરે તે પાંચ પ્રકારે પંચેન્દ્રિયની અવિરતિ, તથા જે ઠકાય જીવનો હિંસાથી વિરમવાનો પરિણામ નહીં તે ઠકાયની અવિરતિ, એ વાર અવિરતિ થઈ. અહીંયાં મૃષાવાદાદિક વિરમણ તે પણ વાર પ્રકારની અવિરતિ મધ્યે અંતર્જાવેઠે. કારણ કે જ્યાં ઇન્દ્રિયના વિષયથી વિરમ્યા ત્યાં મૃષાવાદાદિકથી અવશ્ય વિરમ્યા જાણવા. ॥ ૫૪ ॥

અભિગ્રહિત-પરીક્ષા કર્યા વિના પોતાના ધર્મનો કદાગ્રહ મૂકે નહીં.

અનભિગ્રહિત-સર્વ ધર્મને સરલા જાણે પણ કોઈને વિશેષ જાણે નહીં.

અભિનિવેશ-પોતાનો મત થાપવા માટે સૂત્ર અર્થ વિપરિત કરે,

સાંશયિક-જિન વચનમાં શંકા ધરતો રહે, અને ગુરુ ગીતાર્થનો સામગ્રી મલ્યા છતાં પૂછે નહીં,

અનાભોગ-કોઈપણ દર્શનને ભલું શુંડુ જાણે નહીં જેમ મૂર્ખ પામેલો મનુષ્ય કઢવો મીઠો રસ ન જાણે તેની પેઠે. એન્દ્રિય જીવો અનાભોગિક મિથ્યાત્વવંત છે.

નવ સોલ કસાયા પન, રિ જોગ ઇઅનુત્તરા અસગવણા ॥

ઇગ ચન પણ તિ ગુણેસુ, ચન તિ ટુ ઇગ પચન બંધો ૫૫

નવસોલકસાયા-નવ તથા

સોલ મલી પચીસ કપાય

પનરિજોગ-પંદર યોગ

ઇઅનુત્તરાઅ-એ ઉત્તરભેદ

સગવણા-સત્તાવન

ઇગચનપણતિ-એક, ચાર,

પાંચ, ત્રણ

ગુણેસુ-ગુણેઠાણા સાથે

અનુક્રમે

ચનતિટુઇગ-ચાર, ત્રણ,

બે, એક,

પચબોવંધો-પ્રત્યયિ ઓજ

વચ હોય

અર્થ:-નવ નોકષાય તથા સોઠ અનંતાનુબંધીયાદિક મઠી પચ્ચીસ કષાય, મનના ચાર, વચનના ચાર અને કાયાના સાત એ પંદર યોગ, એ પ્રમાણે પાંચ મિથ્યાત્વ, બાર અવિરતિ, પચ્ચીસ કષાય અને પંદર યોગ એ સત્તાવન ઉત્તર જ્ઞેદ થયા. એ સત્તાવનને આશ્રવ પણ કહીએ. હવે ચૌદ ગુણઠાણે મૂલ બંધ હેતુ કહેઠે. એક, ચાર, પાંચ અને ત્રણ એમ તેર ગુણઠાણે અનુક્રમે ચાર ત્રણ વે અને એક પ્રત્યયિઓજ બંધ હોય. ॥ ૫૫ ॥

૧ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે-મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગ એ ચાર મૂલ બંધ હેતુ છે.

૨ સાસ્ત્રાદન, ૩મિશ્ર, ૪અવિરતિ અને ૫ દેશવિરતિ-આ ચાર ગુણઠાણે અવિરતિ, કષાય અને યોગ એ ત્રિપ્રત્યયિઓ બંધ હોય. અહીં મિથ્યાત્વ ટલ્યું માટે મિથ્યાત્વ બંધ હેતુ ન હોય.

૬ પ્રમત્ત, ૭ અપ્રમત્ત, ૮ અપૂર્વકરણ, ૯ વાદર સંપરાય અને ૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાય-આ પાંચ ગુણઠાણે એક કષાય અને વીજો યોગ એ દ્વિપ્રત્યયિઓ બંધ જાણવો કારણ કે અહીં અવિરતિપણું ટલ્યું છે.

૧૧ ઉપશાંતમોહ, ૧૨ ક્ષીણમોહ અને ૧૩ સયોગી-આ ત્રણ ગુણઠાણે એક યોગ પ્રત્યયિઓબંધ હોય કારણ કે અહીં કષાય ટલ્યો છે,

૧ અયોગી ગુણઠાણે એ ચાર માંહેલો એક પણ હેતુ નથી માટે હેતુને અભાવે બંધ પણ ન હોય.

હવે એકસોને વીસ ઉત્તરકર્મ પ્રકૃતિ આશ્રોને મૂલ બંધ હેતુ વિચારે છે.

ચૌ મિઠ્ઠ મિઠ્ઠ અવિરઙ્, પચ્ચઙ્આ સાય સોઠ પણતીસા॥

જોગવિણુ તિ પચ્ચઙ્આ, હારગ જિણ વજ્જ સેસાઓ ॥૫૬॥

ચૌ-ચાર	સાય-શાતા વેદનીય	પચ્ચઙ્આ-પ્રત્યયિક
મિઠ્ઠ-મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે	સોઠ-સોઠ	આહારગ-આહારકદ્વિક
મિઠ્ઠ-મિથ્યાત્વ પ્રત્યયિકી	પણતીસા-પાંત્રીસ	જિણ-જિન નામ કર્મ
અવિરઙ્-અવિરતિ	જોગવિણુ-યોગવિના	વજ્જ-વર્જીને
પચ્ચઙ્આ-પ્રત્યયિકી	તિ-ત્રણ (બંધહેતુ)	સેસાઙ્-જેષ

અર્થ:-શાતાવેદનીય ચારે વંધ હેતુએ કરી વંધાય (એટલે ચાર હેતુ માંહેના ગમે તે એક હેતુએ કરી શાતાવેદનીય વંધાય) સોઠ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વને ઉદયે વંધાય. તથા પાંત્રીસ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ તથા અવિરતિના (એ વેમાંથી ગમે તે એકના) ઉદયે વંધાય; તથા આહારકદ્વિક અને જિનનામ વર્જીને શેષ પાંસઠ પ્રકૃતિ યોગત્રિના ત્રણ વંધ હેતુ (મિથ્યાત્વ, અવિરતિ અને કષાય એ ત્રણ) પ્રત્યયીકી વંધાય. ॥ ૫૬ ॥

અહીંઆં વોજા પદના ત્રણ પદ સાથે પ્રથમનાં ત્રણ પદ જોડીએ એટલે એક શાતા વેદનીય ચાર વંધહેતુએ કરી વંધાય, ત્યાં મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે મિથ્યાત્વ પ્રત્યયીકી વંધાય, (કેમકે વેદનોયની પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વથી માંડી સયોગી ગુણઠાણા લગે વંધાય છે. તે માટે મિથ્યાત્વે મિથ્યાત્વ પ્રત્યયીકી, સાસ્વાદન, મિત્ર, અવિરતિ અને દેશવિરતિ એ ચાર ગુણઠાણાં સુધી અવિરતિ પ્રત્યયીકી અને પ્રમત્તાદિ પાંચ ગુણઠાણે કષાય પ્રત્યયીકી અને ઉપશાત મોહાદિક ત્રણ ગુણઠાણે યોગ પ્રત્યયીકી વંધાય એમ શાતાવેદનીયના વંધ માંહે ચાર હેતુ માંહેલો એક હેતુ હોય ત્યાં લગે પણ વંધાય તે માટે ચતુઃપ્રત્યયીકી વંધાય.) અને (નરકત્રિક, એકેન્દ્રિયાદિક ચાર જાતિ, થાવરનામ, સૂક્ષ્મનામ, અપર્યાપ્તનામ અને સાધારણ નામ એ સ્થાવર ચતુષ્ક હુંડસંસ્થાન, આતપનામ, નપુંસકવેદ, છેવટું સંઘયણ, અને મિથ્યાત્વ મોહનોય એ સોઠ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વને ઉદયે વંધાય માટે) સોઠ પ્રકૃતિ મિથ્યાપ્રત્યયીકી કહેવાય. તથા (અનંતાનુવંધીયા ચાર, મધ્ય સંસ્થાન ચાર, મધ્યસંઘયણ ચાર, કુલ્લગતિ, દોર્ભાગ્યત્રિક, તિર્યંચત્રિક, મનુષ્યત્રિક, ઔદારિકદ્વિક, સ્ત્રીવેદ નીચૈર્ગોત્ર, શીળહીત્રીક, ઉત્થોતનામકર્મ, વજ્રકુપધનારાચ સંઘયણ, અને અપ્રત્યાખ્યાની ચાર કષાય એ પાંત્રીસ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે મિથ્યાત્વ પ્રત્યયીકી વંધાય અને મિથ્યાત્વથી આગલે ગુણઠાણે અવિરતિ પ્રત્યયીકી વંધાય એમ મિથ્યાત્વ તથા અવિરતિ એ વે માંહેલો એક હેતુ હોય તો પણ વંધાય પરંતુ એ વિના જો હેતુએ ન વંધાય તે માટે એ પાંત્રીસ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ તથા અવિરતિ પ્રત્યયીકી વંધાય. તથા આહારકદ્વિક અને જિન નામકર્મ વર્જીને શેષ (જ્ઞાનાવરણીયનો પાંચ, દર્શનાવરણીયની છ, અજ્ઞાતા વેદનોયની એક, મોહનીયની પંદર, નામની

ઘઞીશ, ડૅઞૅઞૅઞી ંક, ંઞે ંઞરાયઞી ફાંચ ં ફાંસઠ ફ્રકૃતિ તથા ડેશવિરતિ માંઢેથી ઞે સઢસઠ ફ્રકૃતિઞો વંધ છે તે માંઢેથી શાતાવેઢઞીય તથા ઞિઞઞામ ં વે ફ્રકૃતિ વિઞા શેષ ફાંસઠ ફ્રકૃતિ ઞેવારે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે વંધાય તેવારે મિથ્યાત્વ ફ્રત્યયિકી કઢેવાય ંઞે ઞેવારે સાસ્વાઢઞાઢિક ચાર ગુણઠાણાલગે વંધાય તેવારે ંવિરતિ ફ્રત્યયિકી વંધાય ં રીતે) ફાંસઠ ફ્રકૃતિ ંક યોગ વંધઢેતુ વિઞા ંક મિથ્યાત્વ ઢીઞો ંવિરતિ ંઞે ઞીઞો કષાય ં ઞ્રણ વંધ ઢેતુ ફ્રત્યયિકી વંધાય આઢારકશરીર ંઞે આઢારકંગોપાંગ ં વે ફ્રકૃતિ ઞિરવઢ્ય યોગરુપ સરાગ સંયમ ફ્રત્યયે કરી વંધાય તથા ઞિઞ ઞામ કર્મઞો ંરિહતાઢિક ઢક્તિરુપ સમ્યકત્વ કર્તવ્યે કરી વંધાય, ફરંતુ ફ્રશસ્ત રાગે કરી વંધાય તેથી ં ફણ ફરમાર્થે કષાય ફ્રત્યયિકી ઢોય ંમ સર્વ ફ્રત્યયિકી ફ્રકૃતિ ંકસોઞેઢીસ વંધ યોગ્ય છે, તેઞા મૂલ-વંધ ઢેતુ વિચાર્યા, ઞીવ વિઞયઞીંતો ં ઞ્રણ ફ્રકૃતિ ચાર ઢેતુ માંઢેલા કોઢ ઢેતુ ં વંધાય, માઞ્ર ંક સમ્યકત્વ ગુણેઞ કરી વંધાય ંમ લખ્યુ છે. “સમ્મત્ત ગુણ ઞિર્માત્ત ઢિત્થયરં સંઞમેણ આઢારં” ંતિ વચઞાત્

ઢવે ચૌઢ ગુણઠાણે ંત્તર વંધઢેતુ કઢે છે.

પણપઞ્ઞ પઞ્ઞતિંચ ઢહિ, ંચત્ત ગુણ ચત્ત ઢ ચઞ ડુગઢીસા
સોલસઢસ ઞવઞવસ, ત્ત ઢેઞણો ઞઞ ંજોગંમિ ॥૫૭॥

પણપઞ્ઞ-પંચાવઞ	છચઞડુગઢીસા-છઢીસ,	સત્ત-સાત
પઞ્ઞ-પચાસ	ચૌઢીસ ંઞે ઢાઢીસ	ઢેઞણોઞઞ-ઢેતુ ઞથી
તિં-તેતાલીસ	સોલસ-સોલ	ંજોગંમિ-ંજોગી ગુણ
છહિંચત્ત-છેતાલીસ	ઢસ-ઢશ	ઠાણે
ગુણચત્ત-ંગણચાલીસ	ઞવ-ઞવ	

ંર્થઃ-મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે પંચાવઞ સાસ્વાઢઞે પચાસ મિશ્રે તેતાલીસ, ંવિરતિયે ઢેતાલીસ, ઢેશવિરતિ ગુણઠાણે ંગણ-ચાલીસ, ંઞે ફ્રમત્ત, તથા ંપૂર્વકરણ ં ઞ્રણ ગુણઠાણે ંનુ-ક્રમે ઢઢીસ, ચૌઢીસ ંઞે ઢાઢીસ, ંઞિઢૃત્તિ ઢાઢરે સોલ, સૂઢ્ઢમ સંપરાયે ઢશ, ંપશાંત મોઢે ઞવ, ઢીણ મોઢે ઞવ ંઞે સયોગી

ए सात, बंध हेतु जाणवा. अयोगी गुणठाणे बंध हेतु नथी. ५९॥
 पणपन्न मिच्छिहारग, डगूण सासाणि पन्न मिच्छ विणा ॥
 मीस डग कम्म अणविणु, तिचत्तमीसे अह ठचत्ता ५८

पणपन्न-पंचावन	पन्न-पचास	अण-अनंतानु बंधी
मिच्छे-मिथ्यात्व गुणठाणे	मिच्छविणा-मिथ्यात्व	विणु-विना
आहारगदुगूण-आहारक	न होय	तिचत्त-तेतालीस
द्विके हीन	मीसदुग-मिश्रद्विक	मीसे-मिश्र गुणठाणे
सासाणि-सास्वादने	कम्म-कर्मणयोग	अह-हवे
		छचत्ता-छेतालीस

अर्थ:-मिथ्यात्व गुणठाणे ओधे सर्व जीवनी अपेक्षायें
 आहारकद्विके हिन पंचावन कर्मबंधना हेतु होय (केमके तेने
 विशिष्ट चारित्र नथी. तेथी आहारक लब्धि न होय, माटे आ-
 हारक शरीर अने आहारकमिश्र ए वे योग न होय शेष मि-
 थ्यात्व पांच अविरति बार अने कषाय पच्चीस तथा योग तेर
 एम पंचावन कर्मबंधना हेतु पामीये) अने बीजे सास्वादन
 गुणठाणे पांच मिथ्यात्व न होय माटे पच्चास बंध हेतु ओधे
 होय, अने मिश्रद्विक (औदारिक मिश्र अने वैक्रिय मिश्र)
 तथा त्रीजो कर्मण, ए त्रण योग अने अनंतानुबंधिया चार
 कषाय ए सात कर्मबंध विना शेष तेंतालीस बंध हेतु ओधे
 मिश्र गुणठाणें होय. हवे चोथे गुणठाणे ठेतालीस बंध हेतु होय
 (ते आगली गाथामां कहेशे) ॥ ५८ ॥

अहीआं मिथ्यात्व गुणठाणे विशेषादेशे एक जीवने एक समये जघन्यपदे
 दश बंधहेतु होय अने उत्कृष्टा अठार कर्मबंधना हेतु होय अने सास्वादन गुण-
 ठाणे जघन्यपदे दश अने उत्कृष्टा सत्तर बंधहेतु पामीये अने मिश्र गुणठाणे
 जघन्यपदे नव अने उत्कृष्टा सोल बंधहेतु पामीये तेनो विस्तार (भांगा सहित)
 भीमसी माणेकवाळा प्रकरण रत्नाकर भाग चोथामांथी जोड लेवो.

સડીમીસ કમ્મ ઝીજણ, અવિરહ કમ્મુરલ મીસ વી કસાણ
મુત્તુ ગુણ ચત્ત દેસે, ઠવીસ સાહાર હ પમત્તે ॥ ૫૯ ॥

સ-સહિત	કમ્મ-કાર્મણયોગ	ગુણચત્ત-ઓગણચાલીસ
દુમીસ-વે મિશ્ર	ઉરલમીસ-ઔદારિકમિશ્ર	દેસે-દેશવિરતિ ગુણઠાણે
કમ્મ-કાર્મણયોગ	વીકસાણ-વીજા ચાર	છવીસ-છવીસ
અજણ-અવિરતિ ગુ.	કષાય	સાહારદુ-આહારકદ્વિક
અવિરહ-અવિરતિ	મતુ-ટાલીએ	પમત્તે-પ્રમત્ત ગુણઠાણે

અર્થ:- (મિશ્ર ગુણઠાણે તેતાલીસ હેતુ કહ્યા તેને) એક
વૈક્રિયમિશ્ર, વીજો, ઔદારિક મિશ્ર અને ત્રીજો કાર્મણ એ ત્રણ
યોગ સહિત કરીયે તેવારે અવિરતિ ગુણઠાણે ઠેતાલીસ બંધ હેતુ
ઓધે હોય, (કારણ કે અપર્યાપ્તાવસ્થાએ પણ એ ગુણઠાણું
હોય) (અને વિશેષાદેશે તો જઘન્યથી મિશ્રની પેરે નવ બંધ
હેતુ, અને ઉત્કૃષ્ટા સોલ હોય અને બંધ સ્થાનક મિશ્રની પેરે
આઠ હોય.) હવે દેશવિરતિ ગુણઠાણે એ ઠેતાલીસમાંથી, એક
પાંચકાયની અવિરતિ, કાર્મણ તથા ઔદારિક મિશ્રયોગ, તથા
વીજા અપ્રત્યાહ્યાનાવરણ ચાર કષાય, એ સાત ટાલીએ તેવારે
ઓગણચાલીસ બંધ હેતુ હોય. તથા પ્રમત્ત ગુણઠાણે ઠવીસ બંધ
હેતુ હોય તે એવી રીતે કે ઓગણચાલીસને આહારક તથા આ-
હારક મિશ્ર સહિત કરતાં એકતાલીસ થયા અને તેમાંથી પંદર
ઝંઘા કરવા તે આગલી ગાથાએ કહેવાશે ॥ ૫૯ ॥

વિશેષાદેશે અવિરતિ ગુણઠાણે જઘન્યથી મિશ્રની પેરે નવ બંધહેતુ હોય અને
ઉત્કૃષ્ટા સોલ હોય ત્યાં બંધ સ્થાનક મિશ્રનીપેરે આઠ હોય, અને દેશવિરતિ ગુણ-
ઠાણે વિશેષાદેશે જઘન્યપદે, પાંચકાય મધ્યે એક કાયનો બંધ, ઇન્દ્રિયની અવિરતિ
મધ્યે એકેન્દ્રિયની અવિરતિ, એક યુગલ, એકવેદ, ચાર કષાય મધ્યે એક કષાયના
બે ભેદ અને અગિઆર યોગ મધ્યે એક યોગ એમ આઠ બંધહેતુ લાભે,

અવિરહ ઇગાર તિકસા, યવજ્ઞ અપમત્તિ મીસડુગ રહિઆ
ચત્તવીસ અપુવ્વે પુણ, ડુવીસ અવિઝવિ આહારા ॥૬૦॥

અવિરહ-અવિરતિ	અપમત્તિ-અપ્રમત્ત ગુ	પુણ-વલી
ઇગાર-અગિયાર	મીસડુગ-મિશ્રદ્વિક	દુવીસ-વાત્રીસ
તિકસાય-ત્રીજા ચાર	રહિઆ-રહિત	અવિઝવિ આહારા-વૈક્રિય
કષાય	ચત્તવીસ-ચોવીસ	અને આહારક એ વે
વજ્ઞ-વર્જવા	અપુવ્વે-અપૂર્વે	યોગ ન હોય.

અર્થ:- (પાંચ ઇન્દ્રિય, ઠઠું મન તથા પાંચ યાવર એ)
અગ્નિઆર અવિરતિ, તથા ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ચાર
કષાય, એ પંદર બંધહેતુ વર્જવા તેવારે ઠઠવીસ બંધહેતુ પ્રમત્ત
ગુણઠાણે હોય, અપ્રમત્ત ગુણઠાણે આહારક મિશ્ર અને વૈક્રિય-
મિશ્ર એ વે યોગ ન હોય. (કારણ કે આહારક તથા વૈક્રિય
શરીર કરવા માંડતાં તેની પર્યાસિયે અપર્યાસાને એ યોગ હોય,
ત્યાંતો લબ્ધિ પ્રયુજવા ત્રણી પ્રમત્ત હોય.) તેથી (કષાય તેર
અને યોગ અગિઆર એમ) ચોવીસ બંધહેતુ હોય, તથા આઠમા
અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે વૈક્રિય અને આહારક એ વે યોગ ન હોય
ત્યારે (સંજ્વલન ચાર કષાય, વેદ ત્રણ, હાસ્યાદિક ઠ, તથા
યોગ નવ મલો) વાત્રીસ બંધ હેતુ હોય. ॥૬૦॥

પ્રમત્ત ગુણઠાણે વિશેષાદેશે ત્રણવેદ મધ્યે એક વેદ, સંજ્વલનના ચાર કષાય
મધ્યે પેહેલો અથવા વીજો એક કષાય, હાસ્યાદિક યુગલ મધ્યે એક યુગલ, તેર
યોગ મધ્યે એક યોગ એ પાંચ હેતુ જઘન્યપદે એક જીવને એક સમયે લાભે અને
ઉત્કૃષ્ટા સાત હોય, ત્યાં સ્ત્રીવેદે આહારક અને આહારક મિશ્ર એ વે યોગ નહોય,
અપ્રમત્ત ગુણઠાણે વિશેષાદેશે એક જીવને એક સમયે જઘન્યપદે સંજ્વલનો એક
કષાય, એક વેદ, એક યુગલ, અને અગિઆર યોગ મધ્યે એક યોગ એમ પાંચ
બંધ હેતુ હોય.

અઠ્ઠાસ સોલ વાયરિ, સુહુમે દસ વેઅ સંજલણ તિવિણા
સ્ત્રીણુ વસંતિ અલોના, સજોગિ પુવુત સગ જોગા ॥૬૧॥

અઠ્ઠાસ-હાસ્યાદિક ઠ
સોલ-સોલ
વાયરિ-વાદર સંપરાયે
સુહુમે-સૂક્ષ્મ સંપરાયે
દસ-દશ

વેઅ-વેદ ત્રણ
સંજલન-સંજ્વલન ત્રણ
વિણા-વિના
સ્ત્રીણુવસંતિ-ક્ષીણ મોહ
તથા ઉપશાંત મોહે

અલોભા-લોભ ન હોય
સજોગિ-સયોગી ગુણઠાણે
પુવુત્ત-પૂર્વોક્ત
સગજોગા-સાતયોગ

અર્થ:-નવમા વાદર સંપરાયે હાસ્યાદિક ઠ નોકષાય ન
હોય તેવારે વાવીસમાંથી ઠ કાઢતાં, સાત કષાય અને નવયોગ
એવં સોલ બંધહેતુ હોય, તથા સૂક્ષ્મસંપરાય નવમા ગુણઠાણે
વેદ ત્રણ તથા સંજ્વલન ક્રોધ, માન અને માયા એ ઠ વિના
દશ (એક લોના અને નવ યોગ) બંધહેતુ હોય. અને ક્ષીણ-
મોહ તથા ઉપશાંતમોહે લોનાવિના નવ યોગ જ બંધહેતુ
હોય તથા તેરમા સયોગી ગુણઠાણે પૂર્વે કહ્યા તે પ્રમાણે વે
મનના વે વચનના અને ત્રણ કાયાના એવં સાત બંધહેતુ સા-
માન્યે હોય, ॥ ૬૧ ॥

નવમા ગુણઠાણે વિશેષાદેશે જઘન્યપદે એક જીવને, સંજ્વલનો એક કષાય
તથા એક યોગ એ વે બંધ હેતુનાં સ્થાનક હોય અને ઉત્કૃષ્ટે એક વેદ સહિત ત્રણ
હોય, અને સૂક્ષ્મ સંપરાયે જઘન્યપદે એક જીવને એક સમયે વે વે બંધ હેતુ હોય
અને ઉત્કૃષ્ટે પણ એક સંજ્વલન લોભ અને એક યોગ એ વે બંધ હેતુ જ હોય. અ-
ગીઆરમે તથા વારમે ગુણઠાણે વિશેષાદેશે એક જીવને એક સમયે જઘન્યપદે
એક યોગજ બંધ સ્થાનક હોય અને તેરમે ગુણઠાણે પણ એક યોગજ બંધ હેતુ
સ્થાનક હોય.

એ સત્તાવન બંધહેતુયે કરી આઠ કર્મનો બંધ હોય તે વાર પછી તે બાંધ્યાં
કર્મનો વિપાક કાલે ઉદય હોય, તે ઉદીરણા કરણે કરી ઉદ્યાવલી માંહે પ્રવે-
શીયે તેને ઉદીરણોદય કહીએ અને તે સર્વ કર્મ સત્તાયે હોય, તે મળી ચૌદ ગુણ-
ઠાણે જ્યાં જેટલાં વધાદિકનાં સ્થાનક સંભવે તે કહે છે.

અપ્રમત્તતા સત્ત, ઠમ્મીસ અપુવ્વ વાયરા સત્ત ॥

બંધઙ્ઠ સ્સુહુમોએ, ગ મુવરિમાઽ બંધગા જોગી ॥૬૨॥

અપ્રમત્તતા-અપ્રમત્ત ગુણ- ઠાણા પર્યંત	વાયરા-વાદર ગુણઠાણે	એગં-એકનો
સત્તઠ્ઠ-સાત આઠનો બંધ	સત્ત-સાતનો	ઉવરિમા-ઉપલા ગુણઠાણે
મીસ-મિશ્ર ગુણઠાણે	બંધઙ્ઠ-બાંધે	અવંધગ-અવંધક
અપુવ્વ-અપૂર્વ ગુણઠાણે	છ-છનોવંધ	અજોગી-અયોગી ગુણ૦
	સુહુમો-સૂક્ષ્મસંપરાયે	

અર્થ:-મિશ્રવિના મિથ્યાત્વથી માંની અપ્રમત્ત ગુણઠાણાના અંતલગે (આયુઃકર્મ બાંધેતેવારે) આઠ કર્મનો વંધ હોય, અને આયુ ન બાંધે તેવારે સાત કર્મનો વંધ હોય, ત્રીજું મિશ્ર, આઠમું અપૂર્વકરણ અને નવમું વાદરસંપરાય એ ત્રણ ગુણઠાણે (આયુ-વંધ ન હોય) તેથી સાત કર્મનો વંધ હોય, અને દશમા સૂદ્ધ-સંપરાયે એક આયુ અને બીજું મોહનીય એ બે કર્મ અતિવિશુદ્ધ અધ્યવસાયજ્ઞાની ન બંધાય તેથી ઠ કર્મ બાંધે, અને તેથી ઉપલા ઉપશાંતમોહ, ક્ષીણમોહ અને સયોગી એ ત્રણ ગુણઠાણે એક વેદનીય કર્મ બાંધે તથા અયોગી ગુણઠાણે કોઈ કર્મ ન બાંધે તે માટે અવંધક હોય. ॥ ૬૨ ॥

દરેક ગુણઠાણે ઉદય અને સત્તાનાં સ્થાનક કહેહે.

આસુહુમં સંતુદએ, અઠ્ઠવિ મોહવિણુ સત્ત સ્વીણંતિ ॥

ચઙ્ઠ ચરિમ દુગે અઠ્ઠજ, સંતે ઉવસંતિ સંતુદએ ॥૬૩॥

આસુહુમં-સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણા લગી	સત્ત-સાત સ્વીણંતિ-ક્ષીણ મોહે	અઠ્ઠજસંતે-આઠ તથા સા- તની
સંતુદએ-સત્તા તથા ઉદય	ચઙ્ઠ-ચાર	સંતુદએ-સત્તા તથા ઉદય
અઠ્ઠવિ-આઠનો	ચરિમ દુગે-હેલા બે ગુ- ણઠાણે	ઉવસંતિ-ઉપશાંત મોહે
મોહવિણુ-મોહની વિના		

અર્થ:-મિથ્યાત્વથી માંનીને દશમા સૂક્ષ્મસંપરાય લગે આઠ કર્મનો ઉદય તથા આઠ કર્મની સત્તાપણ હોય, અને એક મોહનીય વિના ક્ષીણમોહનામા બારમે ગુણઠાણે સાત કર્મનો ઉદય તથા સાત કર્મની સત્તા હોય. (કારણ કે ત્યાં વીતરાગ છે તે માટે મોહનીયનો ઉદય ન હોય તથા સત્તાપણ ન હોય.) અને ઢેઢ્યાં બે ગુણઠાણે નામ, આયુ, ગોત્ર અને વેદની એ ચાર કર્મનો ઉદય તથા ચાર કર્મની સત્તા પણ હોય અને અગીઆરમા ઉપશાંતમોહે મોહનીયનો ઉદય નથી તેથી મોહનીયવિના સાત કર્મનો ઉદય અને આઠ કર્મની સત્તા હોય કારણ કે અહીં મોહનીય ઉપશમ્યું છે તેથી ઉદય નથી પણ સત્તામાં છે. ॥૬૩॥

હવે દરેક ગુણઠાણે ઉદીરણા સ્થાનક કહે છે.

ઉદ્દરંતિ પમત્તા, સગઠ મીસઠ વેઅ આઝવિણા ॥

ઢગ અપમત્તાઈ તઝ, ઢ પંચ સુહુમો પણુ વસંતો ॥૬૪॥

ઉદ્દરંતિ-ઉદીરણા	વેઅ-વેદનીયકર્મ	ત્રણ ગુણઠાણે
પમત્તા-પ્રમત ગુણઠાણા	આઝ-આયુ કર્મ	છ પંચ-છ તથા પાંચ
લગી	વિણા-વિના	સુહુમો-સૂક્ષ્મ સંપરાયે
સગઠ-સાત, આઠ	ઢગ-છ	પણ-પાંચ
મીસઠ-મિશ્રે આઠ	અપમત્તાઈતઓ-અપ્રમત્તાદિ	ઉવસંતો-ઉપશાંતમોહે

અર્થ:- (મિશ્ર વિના મિથ્યાત્વથી માંનીને) પ્રમત્ત ગુણ ઠાણા લગે પાંચ ગુણઠાણે આઠ કર્મની ઉદીરણા હોય, તેમાં ઢેઢ્વી આવલીયે આયુકર્મની ઉદીરણા હોય. તેવારે રોપ સાત કર્મની ઉદીરણા હોય. મિશ્ર ગુણઠાણે કાલ ન કરે તેથી આયુની અંત્યાવલિકા પણ ત્યાં ન હોય તેથી ત્યાં આઠ કર્મનો-જ ઉદીરક હોય. અને અપ્રમત્ત, અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તિ

ए त्रण गुणठाणे एक वेदनीय बीजुं आयु ए बे कर्मनी उदी-
रणा न होय (केवल उदयज होय) तेथी ते विना शेष ठ
कर्मनी उदीरणा होय. अने दशमा सूक्ष्मसंपराये मात्र एक
आवली बाकी रहे त्यां सुधी ठ कर्मनी उदीरणा होय अने
बेह्मी आवलीये मोहनीयनी उदीरणाटले तेवारे शेष पांच कर्मनी
उदीरणा होय. तथा उपशांतमोह (पण मोहनो उदय नथी
तेथी) पांच कर्मनी उदीरणा होय. ॥ ६४ ॥

पण दो खीण डु जोगी, ऽणुदीरगु अजोगी थोव उवसंता
संख गुण खीण सुहुमा, निअट्टि अपुव सम्म अहिआ ॥

पण दो-पांच तथा बे	अजोगी-अयोगी गु०	सुहुमा-सूक्ष्मसंपराय
खीण-क्षीणमोहे	थोव-थोडा	निअट्टि-निवृत्तिवादर
दु- (एज) बे कर्मनी	उवसंता-उपशांतमोहे	अपुव-अपूर्वकरण
जोगी-सयोगीए	संखगुण-संख्यातगुणा	सम-सरखा
अणुदीरगु-अनुदीरक	खीण-क्षीणमोहे	अहिआ-विशेषाधिक

अर्थ:-बारमा क्षीणमोह गुणठाणे पांच तथा 'बे कर्मनी
उदीरणा, सयोगी गुणठाणे अनुदीरक होय. (हवे अट्प बहुत्व
कहेठे) उपशांतमोह गुणठाणे वर्त्तता जीव सर्वथकी थोमा
होय, (कारण के उपश्रम श्रेणीना आरंजक उत्कृष्टपदे चोपन

१ पांच कर्मनी उदीरणा क्षीण मोह गुणठाणानी अंत्यावशिका थाकता लगे
होय अने छेली आवलीये ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, अने अंतराय ए त्रण क
र्मनी उदीरणा टले त्यारे शेष बे कर्मनी उदीरणा होय.

मिथ्यात्व, अविરति, देशविरति, प्रमत्त, अप्रमत्त अने सयोगी ए छ गुणठाणे
वर्त्तता जीव, लोक मध्ये सदासर्वज्ञ પામીએ તેથી એ છ ગુણઠાણાં અશૂન્ય છે. અને
શેષ આઠ ગુણઠાણાંના જીવ કેવારેક લોક મધ્યે પામીયે. અને કોઈ વારે શૂન્ય-
પણું પણ પામીયે, તેથી તેમનું અલ્પ વહુત્વ અનિયતપણે હોય.

जीव पामीये), तेथी संख्यातगुणा अधिक वारमा क्षीणमोह गुणठाणे वर्त्तता जीव, (कारण के क्षपकश्रेणी पन्निजता जीव एकसोने आठ पामीये ते अपेक्षाये उत्कृष्टपणे लेवा अन्यथा विपरीतपणे होय) तथा, दशमुं सूक्ष्मसंपराय, नवमुं निवृत्ति बादर, अने आठमुं अपूर्वकरण ए त्रण गुणठाणाना जीव मांहे-मांहे सरखा जाणवा अने क्षीणमोहयकी विशेषाधिक जाणवा. (एटले ए त्रण गुणठाणे वर्त्तताजीव उत्कृष्टपदे एकसो वासठ पामीए.) ॥ ६५ ॥

जोगि अपमत्त इयरे, संखगुणा देस सासणा मीसा ॥
अविरइ अजोगि मिह्ठा, असंख चउरो डुवेणंता ।६६।

जोगि-सयोगी गुणठाणे	सासणा-सास्वादन	मिच्छा-मिथ्या दृष्टि
अपमत्त-अप्रमत्त गु०	मीसा-मिश्रगुणठाणाना	असंख-असंख्यातगुणा
इयरे-इतर प्रमत्त गु०	अविरइ-अविरति	चउरो-चारपदे
संखगुणा-संख्यातगुणा	अजोगी-अयोगी	डुवेणंता-त्रे पदे अनंता
देस-देशविरति		

अर्थ:-सयोगी गुणठाणे वर्त्तताजीव संख्यातगुणा जाणवा. (कारण के कोटी पृथक्त्व उत्कृष्टा पामीए) तेथी अप्रमत्त गुणठाणे वर्त्तता जीव संख्यातगुणा (कोटी सहस्र पृथक्त्व प्रमाण) जाणवा, तेथी इतर प्रमत्त गुणठाणाना जीव संख्यात-गुणा जाणवा, तेथी देशविरति गुणठाणाना जीव असंख्यातगुणा, तेथी सास्वादन गुणठाणाना जीव उत्कृष्टपदे असंख्यातगुणा होय अने कोड्वारे न पण होय, अने जघन्यथी कोड्वारे वे त्रण एम पण होय, तेथी मिश्रगुणठाणाना जीव असंख्यातगुणा होय, तेथी अविरति गुणठाणाना जीव असंख्यातगुणा ठे. तेथी

અયોગી ગુણઠાણાના જીવ અનંતગુણા છે, તેથી મિથ્યાદેષ્ટિ જીવ અનંતગુણા છે. એ રીતે ચાર ગુણઠાણે અસંખ્યાતગુણા અને વે ગુણઠાણે અનંતગુણા કહીયે. ॥ ૬૬ ॥

ઉપસમ સ્વય મીસોદય, પરિણામા દુ નવ ઠાર ઇગવીસા ॥
તિઅ જ્ઞેઅ સન્નિ વાઙઅ, સમ્મં ચરણં પઠમ જ્ઞાવે ॥ ૬૭ ॥

ઉપસમ-ઔપશમિક	પરિણામા-પારિણામિક	સમ્મં-સમ્યક્ત્વ ઔપશમિક
ક્ષય-ક્ષાયિક	દુનવઠારઇગવીસા } વે નવ	ચરણં-ચારિત્ર ઔપશમિક
મીસ-મિશ્ર	તિઅમેઅ } અઠાર	પઠમભાવે-પ્રથમ ઔપશમિક
ઉદય-ઔદાયિક	એકવીસ અને ત્રણ ભેદ	ભાવના વે ભેદ
	સન્નિવાઙઅ-સન્નિપાત	

અર્થ:-ઔપશમિક, ક્ષાયિક, મિશ્ર (ક્ષાયોપશમિક), ઔદાયિક તથા પારિણામિક જ્ઞાવ એના અનુક્રમે સાદિ અનાદિ વે, નવ, અઠાર, એકવીસ અને ત્રણ જ્ઞેદ જાણવા. અને તેમાંના વે ત્રણ ચાર જ્ઞાવ એકઠા મળે તેને સન્નિપાતિક જ્ઞાવ જાણવો. તેમાં પેહેલા જ્ઞાવના સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ વે જ્ઞેદ છે.

- ૧ મોહનીયના ઉપશમથી પ્રગટ્યો એવો જે જીવ સ્વભાવ તેનું નામ ઔપશમિક ભાવ.
- ૨ તથા જે કર્મના ક્ષય થકી ઇટલે મૂલ ઉચ્છેદથી થયો એવો જે જીવ સ્વભાવ તે ક્ષાયિક.
- ૩ તથા જે ઉદય આવ્યાં કરમનો ક્ષય કર્યો અને જે ઉદય નથી આવ્યાં તેના અનુદયે રસને અવેદવે તેના અંતરાલે પ્રગટ્યો એવો જે જીવ સ્વભાવ તેને ક્ષાયોપશમિક અથવા મિશ્રભાવ કહીએ
- ૪ કર્મના ઉદયથી થયો જે જીવનો પર્યાય તે ઔદાયિક ભાવ જાણવો.
- ૫ ઔદાયિક સ્વભાવ પળે પરિણમવું, તે પારિણામિક ભાવ.
- ૬ તેમાંના વે ત્રણ ચાર ભાવ એકઠા મળે તે સન્નિપાતિક ભાવ.

ઔપશમિક ભાવનાં વે ભેદ-(૧) ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ એટલે અમંતાનુવંધી ચાર તથા દર્શન મોહનીય ત્રણ એ સાત પ્રકૃતિનો રસ તથા પ્રદેશ નહોય તે; ઔપશમિક કહીયે અને તેથી પ્રગટીજે તત્ત્વરુચિ તેને ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ કહીયે; તથા શેષ પચીસ મોહ પ્રકૃતિનો ઉપશમ થવાથી જે સ્થિરતા રૂપ ચારિત્ર પ્રગટ થાય તે વીજું ઔપશમિક ચારિત્ર ॥

વીએ કેવલ જુઅલં, સમ્મં દાણાઈ લલ્હિ પણ ચરણં ॥
તદ્દે સેસુવઝંગા, પણ લલ્હી સમ્મ વિરઈ દુગં ॥૬૬॥

વીએ-વીજા ક્ષાયિકના કેવલજુઅલં-કેવલયુગલ જ્ઞાન તથા દર્શન સમ્મં-સમ્યક્ત્વ દાણાઈ-દાનાદિ લલ્હિપણ-પાંચ લલ્હિ	ચરણં-ચારિત્રગુણ તદ્દે-ત્રીજા ક્ષાયોપશ- મિકભાવે સેસુવઝંગા-વાકીના દશ ઉપયોગ	પણલલ્હી-પાંચ લલ્હિ સમ્મ-ક્ષાયોપશમિક સ- મ્યક્ત્વે વિરઈદુગં-વિરતિદ્વિક(દે- શવિરતિ, સર્વ વિરતી)
--	--	--

અર્થ:-હવે વીજા ક્ષાયિક જ્ઞાવના કેવલ યુગલ (૨), (એ વે ઉપયોગ) ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ (૧), પાંચ લલ્હિ (૫), તથા ક્ષાયિક ચારિત્ર (૧) એ નવ જોદ છે તથા ત્રીજા ક્ષાયોપશમિક જ્ઞાવના અઢાર જોદ કહેઠે. (કેવલયુગલ વિના) શેષ દશ ઉપયોગ (૧૦), તથા દાનાદિક પાંચ લલ્હિ (૫) (ઠગ્ગસ્થની), ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ (૧), અને વિરતિદ્વિક (૨), એ અઢાર ॥૬૬॥

અન્નાણ મસિદ્ધત્તા, ડસંજમ લેસા કસાય ગઙ્ગવેઆ ॥
મિઠ્ઠે તુરિયે જઘા, ડજઘત્ત જિઅત્ત પરિણામે ॥૬૭॥

અન્નાણ-અજ્ઞાન અસિદ્ધત્તા-અસિદ્ધત્વ અસંજમ-અસંયમ લેસા-લેસ્યા (હ) કસાય-કપાય (ચાર)	ગઙ્ગ-ગતિ(ચાર) વેઆ-વેદ(ત્રણ) મિઠ્ઠે-મિથ્યાત્વ તુરિયે-ચોપાના	ખગ્ગા-ખગ્ગ અખગ્ગત્ત-અખગ્ગત્ત જિઅત્ત-જીવત્ત પરિણામે-ચારિણામિક
--	---	---

અર્થ:-અજ્ઞાન, અસિદ્ધત્વ, અસંયમ, ઠલેશ્યા, ચાર કષાય, ચારગતિ, ત્રણવેદ, તથા મિથ્યાત્વ એમ એકવીસ જ્ઞેદ ચોથા ઔદયિક જ્ઞાવના છે; તથા જ્ઞવ્ય, અજ્ઞવ્ય અને જીવત્વ એ ત્રણ જ્ઞેદ પારિણામિક જ્ઞાવના છે ॥ ૬૯ ॥

મિથ્યાત્વીનું જ્ઞાન તે અજ્ઞાન, જીવને સંસારી પર્યાયપણું તે અસિદ્ધત્વ, અપ્રત્યાશ્વાનાવરણી ચાર કષાયને ઉદયે અસંયમપણું.

જે મુક્તિ જાવા યોગ્ય જીવસ્વભાવ તે ભવ્યપણું એ સહજ સિદ્ધ છે. મુક્તિ જાવાને અયોગ્ય જે પર્યાય તે અભવ્યત્વનામ અનાદ અનંત પારિણામિકભાવ અને દ્રવ્યપ્રાણ તથા ભાવમાણ ધારણ સ્વભાવ જે જીવપર્યાય તે જીવત્વ, એ પણ અનાદિ અનંત સિદ્ધ છે. પરંતુ કોઈનો-કર્યો નથી.

ચતુ ચતુ ગઈસુ મીસગ, પરિણામુદયહિ ચતુસુ સ્વઈએહિ ॥
ઉવસમ જુએહિ વા ચતુ, કેવલિ પરિણામુદય સ્વઈએ ॥૭૦॥

ચતુ-ચાર ભેદ	ચતુસુ-ચારને	ચતુ-ચાર ગતિનાજીવને
ચતુગઈસુ-ચાર ગતિઆશ્રી	સ્વઈએહિ-ક્ષાયકભાવે	કેવલિ-કેવલિને
મીસગ-મિશ્રભાવે	ઉવસમજુએહિ-ઉપશમ સ-	પરિણામુદયસ્વઈએ-પારિ-
પરિણામુદયહિ-પારિણા-	મકિતયુક્ત	ણામિક, ઔદયિક અને
મિક તથા ઔદયિકભાવે	વા-અથવા	ક્ષાયિકભાવે

હવે એ ઔપશમાદિક પાંચ ભાવના દ્વિક સંયોગે દશભંગ અને ત્રિક સંયોગે દશભંગ તથા ચતુઃસંયોગે પાંચભંગ અને પંચ સંયોગે એકભંગ મળીને છઠ્ઠીસ ભાંગા થાય તે નીચે પ્રમાણે.

દ્વિક સંયોગીઆ દશભંગ.	ત્રિક સંયોગીઆ દશ ભંગ.	ચતુઃસંયોગી આ પંચભંગ.
૧ ઔપશમિક, ક્ષાયક	૧ ઔપશમિક. ક્ષાયક,	૧ ઔપશમિક, મિશ્ર, ક્ષા-
૨ ઔપશમિક, મિશ્ર	મિશ્ર	યક અને ઔદયિક
૩ ઔપશમિક, ઔદયિક	૨ ઔપશમિક, ક્ષાયક,	૨ ઔપશમિક, મિશ્ર, ક્ષા-
૪ ઔપશમિક, પારિણા-	ઔદયિક	યિક અને પારિણામિક
મિક	૩ ઉપશમિક, ક્ષાયક,	૩ ઔપશમિક, ક્ષાયિક,

૬ ક્ષાયક, મિશ્ર
૬ ક્ષાયક, ઔદયિક
૭ ક્ષાયક, પારિણામિક
૮ મિશ્ર, ઔદયિક
૯ મિશ્ર, પારિણામિક
૧૦ ઔદયિક, પારિણામિક
તે મધ્યે સાતમો ભાંગો
સિદ્ધનો વસતો જાણવો,
શેષ નવ ભાંગા શૂન્ય છે.

પારિણામિક
૪ ઉપશમ, મિશ્ર, ઔદયિક
૫ ઉપશમ, મિશ્ર, પારિ-
ણામિક
૬ ઉપશમ, ઔદયિક, પા-
રિણામિક
૭ ક્ષાયિક, મિશ્ર, ઔદયિક
૮ ક્ષાયિક, મિશ્ર, પારિ-
ણામિક
૯ ક્ષાયિક, ઔદયિક, પારિ-
ણામિક
૧૦ મિશ્ર, ઔદયિક, પારિ-
ણામિક
તે મધ્યે નવમો ભાંગો
કેવલીને હોય અને દશમો
ભાંગો ચાર ગતિના જી-
વને હોય તે વિના શેષ
આઠ ભગ શૂન્ય છે.

ઔદયિક અને પારિ-
ણામિક
૪ ઔપશમિક, મિશ્ર,
ઔદાયિક અને પારિ-
ણામિક
૫ ક્ષાયિક, મિશ્ર, ઔદ-
યિક અને પારિણામિક
તે પાંચ મધ્યેથી એક
ચોથો ભંગ ચાર ગતિના
ઉપશમ સમકિત દૃષ્ટિ જી-
વને હોય અને પાંચમો
ભાંગો ચાર ગતિના ક્ષાયિક
સમકિત દૃષ્ટિજીવને હોય.
વાકીના શૂન્ય છે.

છઠ્ઠીસમો પંચ સંયોગીઓ (ઔપશમ, ક્ષાયિક, મિશ્ર, ઔદયિક, અને પારિણામિક) સાન્નિપાતિક ભાવ તે, ઉપશમ શ્રેણીએ વર્તના મનુષ્યને નવમે, દશમે, અને અગીઆરમે, એ ત્રણ ગુણઠાણે હોય.

ઉપરના છઠ્ઠીસમાંથી જે ત્રણ ભાંગા ચાર ગતિના જીવ આશ્રી કર્યા છે. તેના ૪×૩-૧૨ થાય તે આ ગાથામાં કહી દેવાટે છે.

અર્થ:- (તેમાં ત્રિક સંયોગીઓ દશમો જંગ મિશ્ર ઔદયિક અને પારિણામિક) તેના ચાર ગતિઆશ્રી ચાર જ્ઞેદ થાય. (મનુષ્ય ગતિમાં મનુષ્ય) મિશ્રજ્ઞાવે પારિણામિક જ્ઞાવે અને ઔદયિક જ્ઞાવે હોય. (તે એક જંગ, તેવીજ રીતે વીજી ત્રણ ગતિઆશ્રી ત્રણ, એમ ચાર જંગ થયા) તથા તેજ ચાર ગતિના

(સન્નિ પંચેન્દ્રિ) જીવને (પૂર્વોક્ત ત્રણ જ્ઞાવની સાથે ચોથો)
 ક્ષાયિક જ્ઞાવ મેલવતાં ચતુઃસંયોગીઓ જ્ઞાંગો થાય (તેના ચાર
 ગતિઆશ્રી ચાર જ્ઞાંગા) તેને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ સહિત કરીએ
 ત્યારે પંચ સંયોગીઓ જ્ઞાંગો થાય. (તેના ચાર ગતિઆશ્રી ચાર
 જ્ઞાંગા એમ બાર જંગ થયા) તથા કેવલીને એક પારિણામિક,
 ઔદયિક અને ક્ષાયિક એ ત્રિકસંયોગીઓ એક જ્ઞાંગો હોય
 એ તેર જંગ થયા ॥ ૭૦ ॥

ઉપર ચારગતિ આશ્રી જે ત્રિકસંયોગીયા, ચતુઃ સંયોગીઆ અને પંચ સંયો-
 ગીઆં ભાવ કહ્યાં, તેમાંના દરેક ભાવના કયા કયા ભેદ કહી ગતિ આશ્રી
 હોય તે કહે છે.

(૧) મિશ્રભાવે-જ્ઞાન, અજ્ઞાન અને દર્શન લઙ્ઘિ. (૨) પારિણામિકભાવે-જીવ-
 પણું તથા ભવ્યપણું (૩) ઔદયિકભાવે-(જે ગતિ આશ્રી હોય તે) ગતિ, લેહ્યા,
 વેદ અનેકર્ણાય (૪) ક્ષાયિકભાવે-ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ (૫) ઔપશમિકભાવે-ઓ-
 પશમિક સમ્યક્ત્વ.

સ્વય પરિણામે સિદ્ધા, નરાણ પણ જોગુ વસમ સેઢીએ ॥

ઇચ્છ પનર સન્નિવાઇચ્છ, જેઆ વીસં અસંનવિણો ॥૭૧॥

સ્વય-ક્ષાયિકભાવે	પણ-પાંચ	ઇઅપનર-એ પંદર
પરિણામે-પારિણામિકભાવે	જોગ-મેળાપ	સન્નિવાઇચ્છ-સાન્નિપાતિકના
સિદ્ધા-સિદ્ધના જીવ	ઉવસમસેઢીએ-ઉપશમશ્રે-	મેઆવીસં-વીસભેદ
નરાણ-મનુષ્ય	નીયે	અસંનવિણો-અસંભાવી

અર્થ:-સિદ્ધના જીવને (દ્વિક સંયોગીઆ માંહેલો સાત-
 મો ક્ષાયિક પારિણામિક એ જ્ઞાંગો પામીએ, જે જ્ઞાણીસદ્ધને)
 જ્ઞાન, દર્શન અને સમ્યક્ત્વ ક્ષાયિક જ્ઞાવે છે, અને જીવત્વપણું
 પારિણામિક જ્ઞાવે છે (સિદ્ધને એ બેનો મેળાપક છે, બીજો કોય
 ન સંનવે એ ચૌદ જ્ઞાંગા થયા) તથા જે (ઉપશમ સમ્યક્દૃષ્ટિ)

મનુષ્ય ઉપશમ શ્રેણી કરે, તેને ઉપશમ શ્રેણીને વિષે (નવમે દશમે અને અગીઆરમે ગુણઠાણે એક જીવને વિષે એક સમયે) પાંચ જાવનો મેળાપ હોય', એ પંદર જોડ સાન્નિપાતિકના ઠતા હોય. શેષ વીશજાંગા અસંજાવી એટલે શૂન્ય છે, કારણ કે તે જાંગા કોઈ જીવ પામતા નથી. ॥ ૭૧ ॥

૧ અહીંઆં ઉપશમભાવે ચારિત્ર હોય, ક્ષાયક ભાવે સમ્યક્ત્વ હોય, મિશ્રભાવે જ્ઞાનદર્શનાદિક હોય, ઔદયિકભાવે મનુષ્યગત્યાદિક હોય, અને પારિણામિક ભાવે જીવત્વાદિક હોય.

હવે એ ઔપશમાદિક પાંચભાવ આઠ કર્મને વિષે વિવરીને દેખાડે છે.

મોહોવસમો મીસો, ચઝ ઘાઙ્ઘસુ અઠ્ઠ કમ્મસુ અસેસા ॥
ધમ્માઙ્ઘ પારિણામિઅ, જાવે સ્વંધા ડદ્દા એવિ ॥૭૨॥

મોહોવસમો—મોહનીયનો ઉપશમ હોય	અઠ્ઠકમ્મસુ—સર્વ આઠે કર્મને વિષે	પારિણામિઅભાવે—પારિણામિકભાવે
મીસો—ક્ષાયોપશમ	અસેસા—શેષ રહ્યા તે	સ્વંધા—સ્વંધ
ચઝઘાઙ્ઘસુ—ચાર ઘાતિ કર્મને વિષે	ધમ્માઙ્ઘ—ધર્માસ્તિકાયાદિ	ડદ્દાએવિ—ઔદયિકભાવે

અર્થ:—મોહનીય કર્મનો ઉપશમ હોય તથા ક્ષાયોપશમ ચાર ઘાતીઆં કર્મનો હોય, શેષરહ્યા જે ત્રણ જાવતે આઠે કર્મને વિષે હોય, તથા અજીવની અપેક્ષાયે (ધર્માસ્તિકાયાદિ પાંચ ડ્રવ્ય પારિણામિક જાવે છે, તેમાં (અનંતપ્રદેશી) પુદ્ગલ સ્કંધ તે ઔદયિક જાવે પણ હોય ॥ ૭૨ ॥

મોહનીયકર્મને વિષે પાંચ ભાવ હોય અને જ્ઞાનોવરણી દર્શનાવરણી અને અંતરાય એ ત્રણ કર્મને વિષે એક ઔપશમિક વિના ચાર ભાવ હોય છે. તથા નામ, ગોત્ર, આયુ અને વેદનીય એ ચાર કર્મને વિષે એક ક્ષાયિક, વોજો ઔદયિક અને ત્રીજો પારિણામિક એ ત્રણ ભાવ પામીએ.

અજીવની અપેક્ષાયે પાંચ અજીવદ્રવ્ય અનાદિ પારિણામિક ભાવે છે કેમકે તે પોતપોતાને ભાવેજ પરિણમ્યા છે, પણ પરભાવે પરિણમતા નથી તે માંહે પણ પુદ્ગલ દ્વચણુકાદિક સ્વથ તે સાદિ પારિણામિક ભાવે હોય અને અનંત પ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધ તે ઔદયિક ભાવે પણ હોય.

હવે એક જીવને જે જે ગુણઠાણે જેટલા જેટલા ભાવ હોય ત્યાં ત્યાં તેટલા ભાવ કહે છે. મૂલભાવની અપેક્ષાયે મિથ્યાત્વ સાસ્વાદન અને મિશ્ર એ ત્રણ ગુણઠાણે મિશ્રભાવે અજ્ઞાનાદિ દશ ઉપયોગ હોય અને ઔદયિકભાવે ગત્યાદિક હોય. તથા પારિણામિક ભાવે જીવત્વાદિક હોય. એ ત્રિક સંયોગોઓ ભાંગે હોય એટલે ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક, અને પારિણામિક એ ત્રણ ભાવ હોય.

સમ્માઈચત્સુ તિગ ચત્, ત્રયવા ચત્પણુ વસામગુવસંતે ॥
ચત્ચીણાઽપુઘે તિ, ત્રિસેસ ગુણઠાણે ગજિણ ॥૭૩॥

સમ્માઈ-સમ્યક્ત્વાદિ	ઉવસામગ-નવમું તથા	અપુઘે-અપૂર્વકરણે
ચત્સુ-ચારને વિષે	દશમું ગુણઠાણું	તિત્રિ-ત્રણભાવ
તિગચત્ત્રય-ત્રણ અથવા	ઉવસંતે-ઉપશાંતમોહે	સેસગુણઠાણે-શેષ પાંચ
ચારભાવ હોય	ચત્-ચારભાવ	ગુણઠાણે
ચત્પણ-ચાર તથા પાંચ	ચીણા-ક્ષીણમોહે	ગજીણ-એક જીવનેવિષે

અર્થ:-સમ્યક્ત્વાદિ ચાર ગુણઠાણે (એટલે ચોથે, પાંચમે, ષઠ્ઠે અને સાતમે) ત્રણ અથવા ચાર જાવ હોય તથા નવમે, દશમે અને અગિયારમે ગુણઠાણે ચાર તથા પાંચ જાવ હોય, બારમા ક્ષીણમોહે ગુણઠાણે તથા અપૂર્વકરણ આઠમા ગુણઠાણે ચાર જાવ હોય, શેષ પાંચ ગુણઠાણે (ત્રિક સંયોગીઆ દશમા જંગના) ત્રણ જાવ હોય, એમ એક જીવને એક સમયે એટલા જાવ હોય ॥ ૭૩ ॥

૪-૫-૬-૭ એ ચાર ગુણઠાણે જો ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય તો ક્ષાયોપશમિક ઔદયિક અને પારિણામિક એ ત્રણ ભાવ હોય. અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ દૃષ્ટિને ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક એ ચાર ભાવ હોય,

તેમજ ઔપશમિક સમ્યક્દૃષ્ટિને પણ ક્ષાયક સમ્યક્દૃષ્ટિની પેરે ત્રણ તથા ચોથો ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ એ ચાર ભાવ હોય.

તથા ૯-૧૦-૧૧ એ ત્રણ ગુણઠાણે એક જીવને ઉપશમ શ્રેણી કરતાં ક્ષાયો પશમિક, ઔદયિક, પારિણામિક, અને ઔપશમિક એ ચાર ભાવ હોય તથા જે જીવ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વે ઉપશમ શ્રેણી પઢિવજ્જે તેને પાંચે ભાવ હોય. તથા ૮-૧૨ એ બે ગુણઠાણે ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક એ ચાર ભાવ હોય, તેમાં આઠમે ગુણઠાણે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વની ક્ષાયકને વઢલે ઔપશમિક ભાવે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય, શેષ પાંચ ગુણઠાણાં મધ્યેથી પેહેલે ત્રણ ગુણઠાણે ઔદયિક, પારિણામિક, અને ક્ષાયોપશમિક એ ત્રણ ભાવ હોય તથા છેલ્લે બે ગુણઠાણે ક્ષાયક, ઔદયિક અને પારિણામિક એ ત્રણ ભાવ હોય.

તે મૂલ પાંચ ભાવ દરેક ગુણઠાણે કયા તેના ઉત્તરભેદ પ્રકરણ રત્નાકર ચોથા ભાગમાંથી જોઈ લેવા.

હવે સંખ્યાતા અસંખ્યાતા અને અનંતાના ભેદ કહે છે.

સંખિજ્જેગમસંખં, પરિત્ત જુત્ત નિચ્ચ પય જુચ્ચં તિવિહં ॥

એવ મણંતંપિ તિહા, જહન્ન મજ્જુક્કસા સઘ્ધે ॥ ૭૪ ॥

સંખિજ્જેગં-સંખ્યાતોએક	યુક્ત	જહન્ન-જવન્ય
અસંખં-અસંખ્યાતોકાલ	તિવિહં-ત્રણ પ્રકારે	મજ્જ-મધ્યમ
પરિત્ત-પ્રત્યેક સંખ્યાતુ	એવં-એ રીતે	ઉક્કસા-ઉત્કૃષ્ટ
જુત્ત-યુક્ત સંખ્યાતુ	અણંતંપિ-અનંતાપણ	સઘ્ધે-સર્વ
નિજપયજુચં-પોતાના પદ	તિહા-તેજ ત્રણ પ્રકારે	

અર્થ:-સંખ્યાતો કાલ એકજ જાણવો, અને અસંખ્યાતો કાલ ત્રણ પ્રકારે છે. એક પ્રત્યેક સંખ્યાતુ ઘીજું યુક્ત સંખ્યાતુ અને ત્રીજું પોતાના પદયુક્ત એટલે અસંખ્યાતા સંખ્યાતુ એ રીતે અનંતાના પણ ત્રણ જોડ જાણવા, એટલે સાત જોડ થયા. તેના વલી દરંકના જવન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એ ત્રણ જોડ હોય તે રીતે એકવીસ જોડ થયા. તે એકવીસ જોડ આગલી ગાથામાં વિવરીને દેવાને છે. અહીંથી એકની સંખ્યા ગણત્રીમાં લીધી નથી.

લહુ સંખિજાં ડુચ્છિઅ, અરૂપરં મજ્જિમંતુ જા ગુરુઅં ॥

જંબુદ્વીપ પમાણય, ચરૂપલ્લ પરુવણાઈ ઇમં ॥ ૭૫ ॥

લહુસંખિજ્ઞ-જઘન્ય સં- રૂયાતુ	મજ્જિમંતુ-મધ્યમસંરૂયાતુ જાગુરુઅં-યાવત્ ઉત્કૃષ્ટા સુધી	પ્રમાણ ચરૂપલ્લ-ચારપાલાની પરુવણાઈઈમં-પ્રરૂપણાયે કરીને
ડુચ્છિઅ-બેથી અઓપરં-૧.ઉપરાંત	જંબુદ્વીપપમાણય-જંબુદ્વીપ	

અર્થ:-જઘન્ય સંરૂયાતુ બેને કહીયે અને બેથી ઉપરાંત યા-

વત્ ઉત્કૃષ્ટા સંરૂયાતામાં એક રૂપ હીન હોય ત્યાં સુધી મધ્યમ સંરૂયાતુ કહીએ, તે ઉત્કૃષ્ટ સંરૂયાતુ જંબુદ્વીપ પ્રમાણ ચાર પા-
લાની પ્રરૂપણાયે કરીને જાણવું તે કહેઢે ॥ ૭૫ ॥

જંબુદ્વીપ જેવો એક લાખ જોજન લાંબો પોહોલો, તથા ફરતો પરિધ તો ત્રણ લાખ સોલ હજાર વસેને સત્તાવીસ જોજન ત્રણ કોશ એકસો અઠાવીસ ધનુષ્ય તેર આંગલ એક જવ, એક જૂ, એક લીચ, અને એક વાલાગ્ર, સાત ત્રસરેણું પાંચ પરમાણું એટલો, અને એક હજાર જોજન ડંડો તથા આઠ જોજનની જગતિ (કોટ) અને તે ઉપર બે ગાડની વેદિકા એટલે એક હજાર સાડાઆઠ જોજન ડંડો અને એક લાખ જોજન વચ્ચેથી લાંબો પોહોલો એવો એક પ્યાલો કલ્પીએ તે પ્યાલો સરસવના દાળાવડે ટોચ સુધી એવી રીતે ભરીએ કે તેમાં એક દાળો પણ ઉપર ઢરે નહીં, તે પ્યાલાને ઉપાડી તેમાંથી અકેકો સરસવનો દાળો એક એક દ્વીપ સ-
મુદ્રને વિષે મૂકતા જડે, પછી જે દ્વીપે અથવા સમુદ્રે તે પ્યાલો ખાલી થાય એ-
વડો, એટલે જેટલા સરસવના દાળા તેટલા દ્વીપ તથા સમુદ્ર માંહે સમાઈ જાય તેવડો એક વીજો પ્યાલો કલ્પીએ તેનું નામ અનવસ્થિત પ્યાલો કહીએ ॥

પલ્લાણવઠિઅ સિલા, ગ પમિ સિલાગા મહાસિલાગસ્કા ॥

જોયણ સહસો ગાઢા, સવેઈ અંતા સ સિહ ઋરિઆ ૭૬

પલ્લાણવઠિઅ-અનવસ્થિત પ્યાલો	મહાસિલાગસ્કા-મહા શિલાકા	સવેઈઅંતા-વેદિકાના અંત સહિત
સિલાગ-શિલાકાપ્યાલો	જોયણસહસો-હજારજોજન	સસિહ-શીંગ સુધી
પડિસલાગા-પ્રતિશિલાકા	ગાઢા-ડંડો	ઋરિઆ-ભરીયે

અર્થ:-પેહેલો અનવસ્થિત પ્યાલો વીજો શલાકાપ્યાલો, ત્રીજો પ્રતિશિલાકાપ્યાલો અને ચોથો મહાશિલાકાપ્યાલો, એ ચાર પ્યાલાનાં નામ કહ્યાં. તે અનવસ્થિતપ્યાલો એક હજાર જોજન હંમો વેદિકાસહિત વેદિકાના અંત સુધી સીંગ સુધી સરસવે કરી જરીએ ॥ ૭૬ ॥

તો દીવુ દહિસુ શક્કિ, ક સરિસવં સ્વિવિઅ નિઠિઅ પઢમે ॥
પઢમંવતદંતંચિઅ, પુણ જરિએ તમ્મિ તદ્દ સ્વીણે ॥૭૭॥

તો-તે પ્યાલાને	સ્વિવિઅ-મૂકતાં	તદંતંચિઅ-તેના અંત સુધી
દીવુદહિસુ-દ્વીપસમુદ્રને વિષે	નિઠિઅ-નિઠે(ચાલી થાય)	નિથે
શક્કિ-એક એક	પઢમે-પહેલાના	પુણજરિએ-વળી પણ ભરીયે
સરિસવં-સરસવ	પઢમંવ-પેહેલાની પેઠે	તમ્મિ-તે પ્યાલાને પણ
		તદ્દસ્વીણે-તેમજ મૂકતો જાય

અર્થ:-તે પ્યાલાને (કોઈ દેવદાનવ) ઉપાત્તી તેમાંથી એક એક દ્વીપ સમુદ્રને વિષે એક એક સરસવનો દાણો મૂકતાં જે દ્વીપ સમુદ્રને વિષે તે પ્યાલો ચાલી થાય તેવો એટલે વચમાંનાદ્વીપ અને સમુદ્ર તે મધ્યે સમાઈ જાય, તેવો વીજો પ્યાલો કદપીને પેહેલાની પેઠે ફરીને જરીએ, તેને પણ તેમજ (એકેક સરસવ એકેક દ્વીપ સમુદ્રે) મૂકતાં ચાલી થાય. તેવારે શું કરીએ તે કહે છે. ॥ ૭૭ ॥

સ્વિપ્પઈ સિલાગ પદ્ધે, ગુ સરિસવો ઇય સિલાગ સ્વિવણેણં ॥
પુસો વીજં અ તજ, પુવંપિવ તમ્મિ ઉઠરિએ ॥ ૭૮ ॥

સ્વિપ્પઈ-નાસ્વીયે	સિલાગ-શલાકા પ્યાલો	તજો-તે ચાર વળી
સિલાગપદ્ધે-શીલાકા પાળા	સ્વિવણેણં-નાસ્વીયે	પુવંપિવ-પૂર્વની પેરે
ને વિષે	પૂણો-ફરીને	તમ્મિ-તેને
ગુસરિસવો-ગુ સરસવ	વીજોઅ-વીજો	ઉઠરિએ-ઠરણ
ઇય-એ પ્રકારે		

અર્થ:-(તૈવારે તૈની સંખ્યા નિમિત્ત) શલાક નામા બીજા
પ્યાલાને વિષે એક સરસવ નાંખીએ, એ પ્રકારે વલી બીજો
અનવસ્થિત પ્યાલો કઢપીયે તે યાલી થયેથી બીજો સરસવ
શલાકા પઢ્યને વિષે મુકીયે, એમ અનવસ્થિત પ્યાલા ઝરી ઝરીને
યાલી કરતાં અને એક એક સરસવ શલાકાપઢ્યને વિષે મુકતાં
તે શલાકાપઢ્ય શિખા પર્યંત ઝરાય ત્યારે શલાકા પઢ્યને
ઉપાતી જે દ્વિપસમુદ્રે ઢેઢ્યા અનવસ્થિત પ્યાલાનો અંત આવ્યો
ઢે ત્યાંથી શલાકાપઢ્યને વિષેથી એક એક સરસવ નાંખતા જવું,
તે શલાકાપઢ્ય યાલી થાય ત્યારે શું કરીએ તે કહે ઢે. ॥૭૭॥

અહીંઆં અનવસ્થિત પ્યાલાના ગણત્રી માટે જે શલાકાપઢ્યને વિષે સરસવ
મુકવામાં આવ્યો. તે વાવતમાં કોઈ આચાર્યનો મત એવો છે કે બીજો સરસવ
છેવો અને કોઈકનો મત એવો છે કે તે અનવસ્થિત પ્યાલામાંથીજ છેવો. ત્યાં તત્ત
કેવલી જાણે તથા કોઈ એમ પૂછે કે પેહેલા અનવસ્થિત પ્યાલો ભરાયો તે વચ્ચે
એક સરસવ શલાકાપઢ્યને વિષે કેમ નાંખ્યું નહીં? અને બીજાથી નાંખવા માંડ્યું?
તેનું કારણ કે-અનવસ્થિત પટલે જેનું પ્રમાણ નથી. તે, પરંતુ પેહેલા પ્યાલાનું
પ્રમાણ તો જંબુદ્વીપ જેટલા વિસ્તારવાળું વતાવ્યું છે. માટે તેને અવસ્થિત કહીએ.
અને બીજા પ્યાલાને અનવસ્થિત કહીએ, માટે પેહેલો પ્યાલો વર્જીને બીજાનું
ગ્રહણ કીધું છે.

શીળે સિલાગિ તડે, એવં પઢમેહિ બીઅયં ઝરસુ ॥

તેહિઅ તડઅં તેહિઅ, તુરિઅંજા કિર ફુમા ચઝરો ॥૭૮॥

શિળેસિલાગ-શલાકા પ્યા	બીઅયં-બીજો શલાકા	જાકિર-જે નિશ્ચે
લો યાલી થયે	ભરસુ-ભરીયે	ફુડા-સ્ફુટ(શિખા સહિત)
તડે-ત્રીજા	તેહિઅતડઅં-તેવઢે ત્રીજો	ચઝરો-ચાર
એવં-એ રીતે	તેહિઆતુરિઅં-તેવઢે ચોથો	

અર્થ:-એમ કરતાં તે શલાકા પ્યાલો ઠાલો થાય ત્યારે
ત્રીજા પ્રતિશલાકા પઢ્યને વિષે એક સરસવ મુકીએ. એવી રીતે

(અનવસ્થિત પ્યાલાએ કરી શલાકા પદ્ય જરીએ અને તે) શ-
લાકાએ કરીને ત્રીજો પ્રતિશલાકા પદ્ય જરીએ, તે ત્રીજા પ્રતિ
શલાકાએ કરી ચોથો મહાશલાકા પદ્ય જરીએ, તે ચોથો પ્યાલો
જર્યા પઠી, ત્રીજો પ્યાલો ખાલી થયેલો છે તે પૂર્વની રીતે જરીએ,
તે પઠી વળી પૂર્વની રીતે અનવસ્થિત પ્યાલાએ કરી વીજાં શ-
લાકા:પ્યાલો જરીએ, તે પઠી તે ત્રણે પ્યાલા જે દ્વીપ સમુદ્રના
અનવસ્થિત પ્યાલે જરાઈ રહ્યા છે, તે દ્વીપ સમુદ્ર પર્યંત અનવ-
સ્થિત પ્યાલો કઢવીને સરસવે કરીને જરીએ. એટલે એ નિશ્ચે
ચારે પ્યાલા ફુમા એટલે શિખા સહિત સંપૂર્ણ જરાયા. ॥ ૭૯ ॥

પઠમતિ પદ્મુદ્ધરિઆ, દીવુદ્દહી પદ્મ ચન્ન સરિસ વાયા॥
સઘોવિ એસ રાસી, સ્વૂળો પરમ સંલિજાં ॥ ૮૦ ॥

પઠમતિપદ્મ-પેહેલા ત્રણ પ્યાલે કરી ઉદ્ધરિઆ-ઉદ્ધર્યા દિવુદ્દહી-દ્વીપ તથા સમુદ્ર	પદ્મચન્ન-ચાર પ્યાલાના સરિસવાય-સરવોની સઘોવિએસરાસી-સર્વ એ	રાસીમાંથી સ્વૂળો-એકરૂપ ઓટું કરીએ પરમસંલિજાં-ઉત્કૃષ્ટમંડ્યાતુ
---	---	--

અર્થ:-પહેલા ત્રણ પ્યાલે કરી ઉદ્ધર્યા જે દ્વીપ સમુદ્ર તેના
સરસવ એટલે પ્રથમથી સરસવ જે દ્વીપ સમુદ્રે મુક્યા છે તેના
સરસવની સંખ્યા અને જે ચાર પ્યાલા જર્યા રહ્યા છે, તે માંહેલા
સરસવની સંખ્યા એકઠી કરીયે. એ સર્વની રાસી (એકઠા) કરતાં
જેટલા સરસવ થાય તેમાંથી એકરૂપ એટલે એક સરસવ ઝંઘો
કરીયે તેવારે ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ થાય. ॥ ૮૦ ॥

તે ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાનામાંથી એકરૂપ ઓટું રમીને ત્યાંથી ડાહ્યાની સંખ્યા
મુખી મધ્યમ સંખ્યાતુ કઠોળ અને તેની સંખ્યા તે જગત્ત સંખ્યાતુ એ રીતે સંખ્યા-
તાના ત્રણ મેંડ કર્યા.

रूव जुअंतु परित्ता, ऽसंखं लहु अस्सरासि अज्जासे ॥
जुत्ता संखिज्जं लहु, आवल्लिया समय परिमाणं ॥८१॥

रूवं-(एक) रूप	अस्स-एने	युक्त असंख्यातु थाय
जुअंतु-युक्त करतां	रासिअग्भासे-राशि अभ्या	आवल्लिया-आवल्लिना
परित्ता-प्रत्येक	स करतां	समय-समयनुं
ऽसंखं-असंख्यातु	जुत्तासंखिज्जंलहु-जघन्य	परिमाणं-प्रमाण
लहु-जघन्य		

अर्थ:-ए उत्कृष्ट संख्यातामां एकरूप मेळवतां जघन्य प्रत्येक असंख्यातु थाय, ए जघन्य प्रत्येक असंख्यातानो राशि अज्यास करतां जघन्य युक्त असंख्यातु थाय तेदळा एक आवल्लिना समयनुं प्रमाण थाय. ते मांहेथी एकरूप हीन करीये तेवारे उत्कृष्ट प्रत्येक असंख्यातु थाय, तथा जघन्य प्रत्येक असंख्याताथी मांमीने एकरूपे हीन उत्कृष्ट प्रत्येक असंख्याता लगे सर्व मध्यम प्रत्येक असंख्याता जाणवा. ॥ ८१ ॥

अहींआं राशी अभ्यास एटले कोइ संख्याने तेनी ते संख्याए तेदलीवार गुणीए एटले जेम पांचने पांचवार पांचे गुणीए त्यारे पांचनी राशी थाय. सातने सातवार साते गुणीए त्यारे सातनी राशी थाय. वारने वार वार वारे गुणीये त्यारे वारनी राशी थाय.

वित्ति चउ पंचमगुणणे, कम्मा सग संख पढम चउ सत्ता॥
णंता ते रूव जुआ, मज्जारूवूण गुरू पढा ॥८२॥

वि-वीजुं	संख-संख्यातु	भेळीए
त्ति-त्रीजुं	पढम-पेहेलुं	मज्जा-मध्यम युक्त असं-
चउ-चोथु	चउ-चोथुं	ख्यातु
पंचम-पांचमुं	सत्त-सातमुं	रूवूण-एकरूप उणु करतां
गुणणे-राशिअभ्यास करतां	णंता-अनंतानंतु	गुरुपच्छा-पाळलु प्रत्येका
कम्मा-अनुक्रमे	तेरूवजुआ-तेने एकरूप	संख्यातु
सग-सातमुं		

અર્થ:-વીજું જઘન્યયુક્ત અસંખ્યાતુ, ત્રીજું જઘન્ય અસં-
ખ્યાતા સંખ્યાતુ, ચોથું પ્રત્યેકાનંતુ અને પાંચમું મધ્યમયુક્તાનંતુ
તેનો રાશિ અભ્યાસ કરતાં, અનુક્રમે સાતમું જઘન્ય અસં-
ખ્યાતા સંખ્યાતુ, પહેલું જઘન્ય પ્રત્યેકાનંતુ, ચોથું જઘન્યયુક્તા-
નંતુ અને સાતમું જઘન્ય અનંતાનંતુ થાય. તે જઘન્યયુક્તા
સંખ્યાતાને વઢી એકાદ રૂપે યુક્ત કરીયે તેવારે મધ્યમયુક્ત
અસંખ્યાતુ હોય અને એકરૂપ હીન કરીએ તે વારે પાઠલું ઉત્કૃષ્ટા
પ્રત્યેકા સંખ્યાતુ હોય ॥ ૮૨ ॥

વઢી જઘન્ય અસંખ્યાતા અસંખ્યાતામાં એકરૂપ મેઢીએ તો મધ્યમ અસંખ્યા-
તો અસંખ્યાતો થાય તથા એકરૂપ કાઢીયે તો ઉત્કૃષ્ટ યુક્તાસંખ્યાતુ હોય એમ
જઘન્ય પ્રત્યેકાનંતા માંહેથી એકરૂપ કાઢે થકે ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતુ હોય અને એક
રૂપ મેઢવતાં મધ્યમ પ્રત્યેકાનંતુ હોય.

હવે તે સંખ્યાતુ અસંખ્યાતુ અને અનંતુ એ ત્રણના સર્વ એકવીસ મેદની સ-
મજન નીચે પ્રમાણે.

બેની સંખ્યા તે (૧) જઘન્યસંખ્યાતુ, ત્રણથી માંડીને જંબુદ્વીપ પ્રમાણ ચાર
પ્યાલાના સરસવની સંખ્યા જે ઉપર કહી તેમાંથી બે ઓછા કરતાં (૨) મધ્યમ
સંખ્યાતુ, અને એક ઓછુ કરતાં અથવા મધ્યમ સંખ્યાતા કરતાં એક વધારે તે
(૩) ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ, એ ત્રણ મેદ સંખ્યાતાના.

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતામાં એક રૂપ વધારતાં (૧) જઘન્ય પ્રત્યેકાસંખ્યાતુ, જઘન્ય
પ્રત્યેકા સંખ્યાતાનો રાશિ અભ્યાસ કરીને તેમાંથી બે ઓછા કરતાં (૨) મધ્યમ
પ્રત્યેકાસંખ્યાતુ, મધ્યમ પ્રત્યેકાસંખ્યાતામાં એક વધારતાં (૩) ઉત્કૃષ્ટ પ્રત્યેકા-
સંખ્યાતુ, અને ઉત્કૃષ્ટ પ્રત્યેકાસંખ્યાતાથી એક વધારે પડટે જઘન્ય પ્રત્યેકાસં-
ખ્યાતાનો રાશિ અભ્યાસ તેની પરાવર (૪) જઘન્યયુક્તાસંખ્યાતુ, જઘન્યયુક્તા
સંખ્યાતાના રાશિ અભ્યાસમાંથી બે ઓછા કરતાં (૫) મધ્યમયુક્તા સંખ્યાતુ, અને
એક ઓછો કરતાં અથવા મધ્યમ યુક્તાસંખ્યાતામાં એક વધારતાં (૬) ઉત્કૃષ્ટયુ-
ક્તા સંખ્યાતુ થાય. અને તેમાં એક વધારતાં પડટે જઘન્યયુક્તા સંખ્યાતાનો
રાશિ અભ્યાસ કરતાં (૭) જઘન્ય અસંખ્યાતા સંખ્યાતુ થાય, જઘન્ય અસંખ્યા-

ता संख्याताना राशि अभ्यासमांथी वे ओठा करतां (८) मध्यम-असंख्यातासं-
ख्यातु थाय, असंख्यातासंख्यातामां एक वधारतां (९) उत्कृष्ट असंख्याता सं-
ख्यातु थाय. ए नव असंख्याताना भेद थया.

जघन्य असंख्याता संख्यातानो राशि अभ्यास करतां एटले उत्कृष्टा असं-
ख्याता संख्यातामां एक वधारतां (१) जघन्य प्रत्येकानंतु थाय. एम उपर प्र-
माणे अनंताना पण नव भेद समजी लेवा एटले (२) मध्यम प्रत्येकानंतु, (३)
उत्कृष्टा प्रत्येकानंतु, (४) जघन्य युक्तानंतु, (५) मध्यम युक्तानंतु, (६) उत्कृष्ट
युक्तानंतु, (७) जघन्य अनंतानंतु, (८) मध्यम अनंतानंतु, (९) उत्कृष्ट अनंतानंतु.

इय सुत्तुत्तं अन्ने, वग्गिअ मिक्कसि चउत्थय मसंखं ॥
होइ असंखासंखं, लहु रूवजुअं तु तं मज्झं ॥ ८३ ॥

इयसुत्तुत्तं-ए सूत्रोक्त	चउत्थयं-चोथुं	रूवजुअं-एक रूपयुक्त
अन्ने-बीजा	असंखं-असंख्यातु	तुतं-ते वारे ते
वग्गिअ-वर्ग करीए	होइ-होय	मज्झं-मध्यम असंख्याता
इक्कसि-(नवनो वर्ग)	असंखासंखंलहु-जघन्य	संख्यातु
एक्यासी	असंख्याता संख्यातु	

अर्थ:-ए सूत्रोक्त एटले संख्याता, असंख्याता अने अ-
नंतानां स्वरूप अनुयोगद्वारादि सूत्र प्रमाणे कहां. बीजा आ-
चार्य आ प्रमाणे कहे ठे. चोथा जघन्य युक्ता संख्यातानो वर्ग
करीये, (वर्ग एटले कोइ संख्याने तेनी ते संख्याए गुणीए,
जेम नवनो वर्ग एक्याशी) ते वारे जघन्य असंख्याता संख्यातु
थाय, अने तेमां एक रूप जेलीए तेवारे मध्यम असंख्याता
संख्यातु थाय ॥ ८३ ॥

रूवूण माइमं गुरू, तिवग्गिओ तन्निमे दसस्केवे ॥
लोणा गास पएसा, धम्माधम्मे गजिअ देसा ॥ ८४ ॥

स्वृणं-एक रूप हीन	दम-दश	धम्मा-धर्मास्तिकायना
आइमं-पेहेलुं	खेवे-भेलीवे	अधम्मो-अधर्मास्तिकायना
गुरु-उत्कृष्ट	लोणागास-लोकाकाशना	एगजीअ-एक जीवना
निवग्गिओ-त्रणवेळा वर्ग	पएसा-प्रदेश	देसा-प्रदेश
तत्थिमे-तेमां आ		

अर्थ:-वळी ते जघन्य असंख्याता असंख्यातामांथी एक रूप काढीये तेवारे उत्कृष्ट युक्ता संख्यातु थाय तेमांथी वळी एकाद रूप हीन करतां सध्यसयुक्ता संख्यातु थाय. वळी ते जघन्य असंख्याता असंख्यातानो त्रणवेळा वर्ग करीए (एटले जेम वेनो प्रथम वर्ग $१ \times १ = १$, चारनो वर्ग $४ \times ४ = १६$, सोळनो वर्ग $१६ \times १६ = २५६$ एवी रीते करीए,) तेमां (ह्वे कहेवागे ते) आ दश असंख्यातानी राशि जेळीए. (१) लोकाकाशना प्रदेश, (२) धर्मास्तिकायना, (३) अधर्मास्तिकायना, (४) तेटलाज एक जीवना प्रदेश, तथा ॥ ७४ ॥

लोकाकाशना प्रदेश एटले एक अगुल प्रमाण आकाशखंड मांदिथी समये समये एवेक प्रदेश लइए तो अमंख्याता उत्तमंषिणि अवमंषिणि पाळे ते अंगुल प्रमाण आकाशखंड निर्लेप थाय, तेवा सर्व लोकाकाशना प्रदेश अने तेटलाज धर्मास्तिकायना तथा तेटलाज अधर्मास्तिकायना अने तेटलाज एक जीवना प्रदेश ते, ए चार राशि अमंख्यातानी समखी जाणवी ते तथा बीजी ल नीचिनी गाथामां कहेवागे.

विइ वंधज्जवसाया, अणुत्तागा जंग ठेअ पन्निजागा ॥
 छण्हय समाण समया, पत्तेअ निगोअण् खिवन्नु ॥७५॥

विबंध-स्थितिवंधनां	जंगवटिजागा-जंग पटि	नमगा-समय
अणुत्तवसाया-अणुवसाय	भाग	पत्तेअ-पत्तेअ
(स्थानरु)	दुसाय-देना	निगोअण-निगोअण
अणुभागा-अणुभाग	समान-समान	खिवन्नु-भेरीज
जोग-योग		

ता संख्याताना राशि अभ्यासमांथी बे ओठा करतां (८) मध्यम असंख्यातासंख्यातु थाय, असंख्यातासंख्यातामां एक वधारतां (९) उत्कृष्ट असंख्याता संख्यातु थाय. ए नव असंख्याताना भेद थया.

जघन्य असंख्याता संख्यातानो राशि अभ्यास करतां एटले उत्कृष्टा असंख्याता संख्यातामां एक वधारतां (१) जघन्य प्रत्येकानंतु थाय. एम उपर प्रमाणे अनंताना पण नव भेद समजी लेवा एटले (२) मध्यम प्रत्येकानंतु, (३) उत्कृष्टा प्रत्येकानंतु, (४) जघन्य युक्तानंतु, (५) मध्यम युक्तानंतु, (६) उत्कृष्ट युक्तानंतु, (७) जघन्य अनंतानंतु, (८) मध्यम अनंतानंतु, (९) उत्कृष्ट अनंतानंतु.

इय सुत्तुत्तं अन्ने, वग्गिअ मिक्कसि चउथ्थय मसंखं ॥
होइ असंखासंखं, लहु रूवजुअं तु तं मज्झं ॥ ८३ ॥

इयसुत्तुत्तं-ए सूत्रोक्त	चउथ्थयं-चोथुं	रूवजुअं-एक रूपयुक्त
अन्ने-बीजा	असंखं-असंख्यातु	तुत्तं-ते वारे ते
वग्गिअ-वर्ग करीए	होइ-होय	मज्झं-मध्यम असंख्याता
इक्कसि-(नवनो वर्ग)	असंखासंखंलहु-जघन्य	संख्यातु
एकयासी	असंख्याता संख्यातु	

अर्थ:-ए सूत्रोक्त एटले संख्याता, असंख्याता अन्ने अनंतानां स्वरूप अनुयोगद्वारादि सूत्र प्रमाणे कहां. बीजा आचार्य आ प्रमाणे कहे ठे. चोथा जघन्य युक्ता संख्यातानो वर्ग करीये, (वर्ग एटले कोइ संख्याने तेनी ते संख्याए गुणीए, जेम नवनो वर्ग एकयाशी) ते वारे जघन्य असंख्याता संख्यातु थाय, अन्ने तेमां एक रूप जेवीए तेवारे मध्यम असंख्याता संख्यातु थाय ॥ ८३ ॥

रूवूण माइमं गुरू, तिवग्गिओ तन्निमे दसस्केवे ॥

लोगा गास पएसा, धम्माधम्मे गजिअ देसा ॥ ८४ ॥

દશમું સ્થાનક સૂક્ષ્મ અને વાદર નિગોદનું એક સાધારણ ગ્રીર, તેવા નિ-
ગોદીઆ જીવનાં અસંખ્યાતાં ગ્રીર છે તે જે અસંખ્યાતે છે તે અસંખ્યાનુ નેવું
૧ દશમું સ્થાનક છેવું. ૧ રીતે દશ સ્થાનકનો રાશી, જઘન્ય અસંખ્યાતા અસં-
ખ્યાતાનો જે ત્રિવર્ગ કરેલો છે. તેમાં મેઝો૧.

પુણ તંમિ તિવર્ગિગઅ૧, પરિત્તણંત લહુ તસ્સ રાસીણં ॥

અપ્પનાસે લહુ જુત્તા, અણંતં અજ્ઞાત જિઅ માણં ॥૮૬॥

પુણતંમિ-વઢી તે રાશીને તિવર્ગિગઅ-ત્રિવર્ગિયે પરિત્તણંતલહુ-જઘન્ય પ્ર- ત્યકાનતુ	તસ્સ-તેનો [મ્યાસ] રાસીણંઅપ્પાસે-રાશિઅ- લહુ-લઘુ, જઘન્ય	જુતાઅગંત-યુક્તાનંતુ અપ્પ-અભવ્ય જિઅમાણં-જીવનું માન
---	---	---

અર્થ:-વઢી તે રાશીને ત્રણવાર વર્ગિયે તેવારે જઘન્ય
પ્રત્યેકાનંતુ હોય, વઢી તેનો રાશિ અજ્ઞાત કરી૧. તેવારે
ચોથો જઘન્ય યુક્તાનંતો હોય, તેટલા જઘન્ય યુક્તાનંતે અજ્ઞાત
જીવનું માન હોય, તેટલા અજ્ઞાત જીવ હોય, તે સમ્યે ૧ કરાવ
ઉંવું કરીયે તેવારે ઉત્કૃષ્ટ પ્રત્યેકાનંતુ ત્રીજું થાય ॥૮૬॥

તવર્ગમે પુણ જાયડ, ણંતાણંત લહુ તંચ તિચ્છુત્તો ॥

વર્ગસુ તદ્દવિ ન તં હો, ણંતાણંત સ્વે સ્વિવસુ વ ઇમે ॥૮૭॥

તવર્ગમે-તેનો વર્ગ	તંચ-તેને	ણંત-અનંતાં
પુણ-વઢી	તિચ્છુત્તો-ત્રણવેલા	સ્વેસ્વિવસુ-મેઝવતાં
જાયડ-થાય	વર્ગસુ-વર્ગિયે	ઈમે-આત
ણંતાણંતલહુ-જઘન્ય પ્ર- ત્યકાનંતુ	તદ્દવિ-તોપણ	
	નતંદોડ-ન હોય	

અર્થ:-તે ચોથા અનંતાનો વર્ગ કરી૧ તેવારે વઢી માનમો
જઘન્ય અનંતાનંતો થાય, વઢી તે સાતમાનો ત્રણ વેલા
કરીયે. તોપણ ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ ન થાય, તેવારે તેમાં
અનંતાં મેઝી૧ ॥૮૭॥

અર્થ:-(૫) સ્થિતિબંધનાં અધ્યવસાય સ્થાનક, (૬) અનુ-
જ્ઞાગ (રસ)નાં સ્થાનક, (૭) યોગ હેદ પલિજ્ઞાગ સ્થાનક,
(૮) બે (ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી) ના સમય સરખા છે, તેના
ઘટલે એક કાલચક્રના સમય, (૯) (સાધારણ વર્જીને) પ્રત્યેક
જીવના શરીરની સંખ્યા, તથા (૧૦) સૂદ્ધમ અને બાદર નિગો-
દનું એક સાધારણ શરીર એવા નિગોદીઆ જીવનાં શરીર (એ
દશ બોલ અસંખ્યાતા છે) તે પૂર્વજ્ઞા રાશિમાંહે મેળીએ ॥૮૫॥

સ્થિતિબંધનાં અધ્યવસાય સ્થાનક અસંખ્યાતાં છે તે એવી રીતે.કે મોહનીય-
કર્મનો જઘન્ય સ્થિતિબંધ સંજ્વલના લોભની અપેક્ષાએ અંતર્મૂર્ત્તનો છે. અને ઉ-
ત્કૃષ્ટો સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમનો છે, તે જઘન્યમાં એકેક સમય વધારતાં
જેટલા સમયે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પુરી થાય તેટલાં મોહનીયકર્મનાં સ્થિતિ સ્થાનક
હોય અને તે એકેક સ્થિતિસ્થાનકનાં કષાયની તીવ્રમંદતાદિ કૃતભેદે લોકાકાશ
પ્રમાણ અસંખ્યાતાં અધ્યવસાય સ્થાનક હોય તે પાંચમું.

રસનાં સ્થાનક અસંખ્યાતા લોકાકાશ પ્રમાણ છે. તેના બંધ હેતુ અસંખ્યાતા
અધ્યવસાય સ્થાનક છે. તે પણ મેળીએ તે છઠું.

સાતમું મન, વચન અને કાયાનું બલ કરણવીર્ય, તેનો હેદપલિભાગ ઘટલે
કેવળીની પ્રજ્ઞારૂપ શાસ્ત્રે કરી હેદતાં જે વીર્યાંશનો ભાગ ન દેવાય, તે વીર્યાંશ
વિભાગનું જઘન્ય સ્થાનક નિગોદીઆ અપર્યાપ્તા જીવને ઉત્પત્તિને પ્રથમ સમયે હોય,
વીજે સમયે વીજુ સ્થાનક હોય એમ અસંખ્યાતા વીર્યાંશ વિશેષ મળી અસંખ્યાતા
વીર્ય વિભાગ સ્થાનક હોય તે સાતમું.

આઠમા ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી બે મળીને વીસ કોડાકોડી સાગરોપમનું
એક કાલચક્ર તેના અસંખ્યાતા સમય થાય, એક જીર્ણ અને ઘણું ક્ષીણું વસ્ત્ર ફા-
ડતાં તેમાંનો એક તાંતળો તુટે તેટલોવારમાં અસંખ્યાતા સમય વ્યતિક્રમે એવા એક
કાલચક્રના જેટલા સમય થાય તે આઠમું સ્થાનક તેમાં મેળીએ.

નવમું સ્થાનક પ્રત્યેક જીવના શરીરની સંખ્યા તે એક સાધારણ વનસ્પતિ-
કાય વર્જીને શેષ પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેડકાય, વાડકાય અને પ્રત્યેક વનસ્પ-
તિકાય તથા ત્રસ કાય એ સર્વ જીવનું નવમું સ્થાનક તે પણ તેમાં મેળીએ.

દશમું સ્થાનક મૂલ્ય અને વાદર નિગોરુંદું એક માધ્યમ પ્રતીત, તેવા નિ-
ગોરીયા જીવનાં અસંખ્યાનાં પ્રતીત છે તે જે અસંખ્યાને છે તે અસંખ્યાનું લેવું
૫ દશમું સ્થાનક લેવું. ૫ રીતે દશ સ્થાનકનો રાગી, જયન્ય અસંખ્યાના અસં-
ખ્યાતાનો જે ત્રિવર્ગ કરેલો છે. તેમાં યેઝાળ.

પુણ તંમિ તિવર્ગિગઅણ, પરિત્તણંત લહુ તસ્મ રામીણં ॥
અપ્પનાસે લહુ જુત્તા, અણંતં આપ્પા જિઅમાણં ॥૮૬॥

પુણતંમિ-વલ્લી તે રાગીને	તસ્મ-તેનો	[ન્યાય]	જુતા પ્રગંત-યુક્તાનંતુ
તિવર્ગિગઅણ-ત્રિવર્ગિયે	રામીગંઅપ્પાસે-રાશિય-		અપ્પાર-અમલ્ય
પરિત્તણંતલહુ-જયન્ય પ્ર- ત્યકાનતુ	લહુ-લઘુ, જયન્ય		જિઅમાગં-ગોરુંદું માન

અર્થ:-વલ્લી તે રાશિને ત્રણવાર વર્ગિયે તેવારે જયન્ય
પ્રત્યેકાનંતુ હોય, વલ્લી તેનો રાશિ અન્યાસ કરીય. તેવારે
ચોથો જયન્ય યુક્તાનંતો હોય, તેટલા જયન્ય યુક્તાનંતે અન્ય
જીવનું માન હોય, તેટલા અન્ય જીવહોય, તે સધ્યે એકમ
ઉતું કરીયે તેવારે ઉત્કૃષ્ટ પ્રત્યેકાનંતુ ત્રીજું થાય ॥૮૬॥

તવર્ગમે પુણ જાયઃ, ણંતાણંત લહુ તંચ નિશ્કુત્તો ॥
વર્ગસુ તદ્દવિ ન તં હો, ઇણંત સ્વે ગિયસુ ઇ મે ॥૮૭॥

તવર્ગમે-તેનો વર્ગ	તંચ-તેને	ણંત-અનંતાં
પુણ-વલ્લી	નિશ્કુત્તો-અણેલા	સ્વેગિયસુ-મેઝાનાં
જાયઃ-થાય	વર્ગસુ-વર્ગિયે	ઇમે-આત
અંતાણંતલહુ-જયન્ય પ્ર- ત્યકાનંતુ	તદ્દવિ-તોપગ	
	નંદોઃ-ન દોર	

અર્થ:-તે ચોથા અનંતાનો વર્ગ કરીય તેવારે વલ્લી માનમો
જયન્ય અનંતાનંતો થાય, વલ્લી તે માનમાનો ત્રણ યેસાર્ગ
કરીયે. તોપણ ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ ન થાય, તેવારે તેમાં આ ત્ર
અનંતાં મેઝીય ॥૮૭॥

સિદ્ધા નિગ્ગોચ્ર જીવા, વણસ્સઈ કાલ પુગ્ગલા ચેવ ॥
સવ્વ મલોગ નહં પુણ, તિ વગ્ગિજ્જં કેવલ હુગંમિ ॥૮૮॥

સિદ્ધા-સિદ્ધના જીવ	કાલ-ત્રણે કાલ	પુણ-વઢી
નિગ્ગોઅજીવા-નિગોદના જીવ	પુગ્ગલા-સર્વ પુદ્ગલ સર્વ-સર્વ	તિવગ્ગિઓ-ત્રિવર્ગીયે કેવલહુગંમિ-કેવલદ્વિક્ક
વણસ્સઈ-વનસ્પતિકાય	અલોગનહં લોકાલોકાકાશ	ના પર્યાય

અર્થ:-(૧) સિદ્ધના જીવ અનંતા છે. તે, (૨) સૂક્ષ્મ અને વાદર નિગોદના જીવ, (૩) પ્રત્યેક સાધારણ વનસ્પતિ કાયનાજીવ, (૪) અતિત અને અનાગત કાલના સર્વ સમય, (૫) સવળા પુદ્ગલ સ્કંધના પરમાણુ તે પણ અનંતા છે. (૬) સર્વ લોકા-કાશ અને અલોકાકાશના પ્રદેશ, એ ઠ દરેકની સંખ્યા અનંત અનંત છે. તે સર્વનો રાશિ કરીને તેનો ત્રણ વેલાવર્ગ કરીયે, તેમાં કેવલજ્ઞાન તથા કેવલ દર્શનના જે અનંતાપર્યાય છે તે ઝેઢીયે ॥૮૮॥

સ્વિત્તે ણંતાણંતં, હવેઈ જિઠંતુ વવહરઈ મજ્ઞં ॥

ઇય સુહમથ્થ વિચ્ચારો, લિહિઓ દેવિંદ સૂરીહિં ॥૮૯॥

સ્વિત્તે-ક્ષેપવેથકે	વવહરઈ-વ્યવહાર	વિચારો-વિચાર
ણંતાણંતં-અનંતાનંતુ	મજ્ઞમ-મધ્યમ અનંતો	લિહિઓ-લહ્યો
હવેઈ-હોય	ઇય-એ	દેવિંદસૂરીહિં-શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિયે
જિઠંતુ-ઉત્કૃષ્ટ	સુહમથ્થ-સૂક્ષ્મર્થ	

અર્થ:-તે ક્ષેપવે (મેઢવે) થકે નવમુ ઉત્કૃષ્ટાનંતુ થાય, (પરંતુ એ ઉત્કૃષ્ટ અનંતે કોઈ વસ્તુ લોકાલોકમાં નથી) લો-કાલોકમાં જેટલા પદાર્થ જે છે તેનો વ્યવહાર આઠમો મધ્યમ અનંતાનંતોજ પ્રવર્તે છે. એ રીતે સૂક્ષ્મ અર્થ વિચાર, તપગઢાધિ-રાજ શ્રી દેવેન્દ્ર સૂરિયે લખ્યો ॥૮૯॥

॥ ઇતિષ્વશીતિકા નામક ચતુર્થ કર્મગ્રંથ:સમાપ્ત: ॥

